

CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ

ANUL IX

2

IULIE—DECEMBRIE

1964

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil :

Acad. EMIL PETROVICI

Redactor responsabil adjunt :

Prof. D. MACREA

Membri :

VASILE BREBAN, șef de sector

Prof. HENRI JACQUIER

Prof. KELEMEN BELA, șef de sector

PETRU NEIESCU, cercetător principal

Prof. ION PĂTRUȚ, șef de sector

Conf. ROMULUS TODORAN

Secretar științific de redacție :

AURELIA STAN, cercetător principal.

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv. pe anul 1965.

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții.

Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la CARTIMEX, București, Căsuța poștală 134—135 sau la reprezentanții săi din străinătate.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa comitetului de redacție al revistei „CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ”.

APARE DE 2 ORI PE AN

ADRESA REDACȚIEI
str. Emil Racoviță, 21
Cluj

CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ

Anul IX, nr. 2

1964

iulie—decembrie

S U M A R

	Pag.
Activitatea Institutului de lingvistică din Cluj în cei 20 de ani de la Eliberare	167

VALORIFICAREA MOȘTENIRII LINGVISTICE

D. MACREA, Școala clujeană. Constantin Lăcea	171
--	-----

FONETICĂ, FONOLOGIE ȘI DIALECTOLOGIE

B. KELEMEN, Cu privire la valoarea fonologică a literelor chirilice . . .	183
E. PETROVICI și P. NEIEȘCU, Persistența insulelor lingvistice. Constatări făcute cu prilejul unor noi anchete dialectale la istroromâni, meglenoromâni și aronini	187

GRAMATICĂ ȘI LEXIC

E. PETROVICI și GR. RUSU, Schiță a sistemului conjugării în dacoromâna comună	215
I. PĂTRUȚ, Uniformizare în sistemul morfologic	227
ȘT. HÁZY, O parte de propoziție în discuție	233

ONOMASTICĂ

* * * Chestionar onomastic	239
----------------------------	-----

LIMBĂ LITERARĂ

S. BĂRBULESCU Despre limba poeziei lui Mihai Beniuc	
---	--

ISTORIA LIMBII

PIA GRADEA, T. Cipariu și afirmarea latinității limbii române. Pe marginea unui manuscris ciparian	263
RODICA ORZA, Nume vechi ale lunilor în limba română pe baza Atlasului lingvistic român	267

LINGVISTICĂ GENERALĂ

DOINA GRECU, FELICIA STAN și IOAN I. STAN, Observații statistice asupra sistemului fonologic al limbii române literare actuale	285
--	-----

DISCUȚII

	<u>Pag.</u>
ILEANA NEIESCU, AURELIA STAN și IOAN I. STAN, Noi contribuții statistice la studiul paternității „Cîntării Romîniei”	311

NOTE ETIMOLOGICE

V. BREBAN, <i>Dintruiele firăte</i>	317
-------------------------------------	-----

CRONICĂ

ELENA COMȘULEA și TITIANA SUCIU, Consfătuirea de lingvistică matematică	319
---	-----

RECENZII

„Le français moderne”, Paris, anul XXX (1962), nr. 1—4 (<i>H. Jacquier</i> și <i>A. Kalik</i>)	321
K. VLAHOV, <i>Nachträge und Berichtigungen zu den thrakischen Sprachresten und Rückwörterbuch</i> , în „Godišnik na Sofijskija Universitet”, Filologičeski Fakultet, LVII 2, 1963, p. 221—367 (<i>I. I. Russu</i>)	326
K. VLAHOV, <i>Die geographische Verbreitung der thrakischen Personennamen mit Vorderglied Aulu-</i> , în „Godišnik na Sofijskija Universitet”, Filologičeski Fakultet, LVII 2, 1963, p. 375—386, cu o hartă (<i>I. I. Russu</i>)	332
N. A. CONSTANTINESCU, <i>Dicționar onomastic romînesc</i> , Editura Academiei R.P.R., 1963, LXXVII + 469 p. (<i>G. Giuglea</i> și <i>L. Ghergariu</i>)	333
GH. BULGĂR, <i>Eminescu despre problemele limbii române literare</i> , Editura științifică, 1963, 115 p. (<i>Gheorghe Pop</i>)	336
Dicționar romîn-german, București, Editura științifică, 1963 (<i>G. Haneș</i>) . . .	338
Л. И. ЛУХТ, <i>Залог в современном румынском языке (Пассив)</i> , Издательство Академии Наук СССР, Москва, 1962 (<i>Otilia Croitoru</i>)	340
INDICE	345

ACTIVITATEA INSTITUTULUI DE LINGVISTICĂ DIN CLUJ ÎN CEI 20 DE ANI DE LA ELIBERARE

Mărețul act de la 23 August 1944 are o semnificație adincă în istoria țării noastre, marcind începutul revoluției populare care a dus la cucerirea adevăratei independențe și suveranități naționale a patriei noastre. În cei 20 de ani care s-au împlinit de la Eliberarea de sub jugul fascist, țara noastră a trecut prin transformări uriașe în domeniul economic, social și politic, datorită muncii entuziaste și pline de abnegație a poporului nostru condus de Partidul Muncitoresc Român. Ele constituie o cheazășie a perspectivelor grandioase de dezvoltare a economiei naționale și a ridicării continue a nivelului de trai al celor ce muncesc.

O dată cu avîntul întregii economii naționale s-au dezvoltat și diversele ramuri ale științei, între care și lingvistica. Institutul de lingvistică din Cluj, continuînd tradiția progresistă de muncă științifică din cele trei decenii de activitate a fostului Muzeu al limbii romîne, și-a dezvoltat activitatea pe bazele și în condițiile noi, create de regimul democrat-popular din patria noastră. Activitatea membrilor Institutului a fost îndreptată spre probleme de lexicologie, dialectologie, fonetică și fonologie, onomastică, lingvistică generală etc. Unul dintre obiectivele cele mai importante ale politicii culturale a regimului din țara noastră fiind studiul și cultivarea limbii naționale, Institutul de lingvistică din Cluj și-a adus contribuția, alături de Institutul de lingvistică din București, la elaborarea unor lucrări fundamentale, ca *Dicționarul limbii romîne literare contemporane* și *Gramatica limbii romîne*, iar în prezent la redactarea *Dicționarului general al limbii romîne*.

Ca urmare a politicii consecvent leniniste a Partidului Muncitoresc Român și a Guvernului Republicii Populare Romîne în problema națională, tematica planurilor de cercetare ale Institutului nostru a luat un aspect nou prin includerea unor cercetări asupra limbii maghiare și a celei germane. Ca urmare a acestui fapt, a apărut de curînd *Dicționarul român-maghiar*, în două volume mari și se elaborează *Dicționarul maghiar-român* și *Dicționarul graiurilor săsești din Ardeal*.

În domeniul dialectologiei s-a reluat publicarea *Atlasului lingvistic român* (partea a II-a, ancheta E. Petrovici), din care au apărut 3 volume mari și unul mic cu hărți colorate și au fost predate la tipar încă două volume mari. De asemenea, împreună cu colectivul de dialectologie al Centrului de cercetări fonetice și dialectale din București, s-a trecut la întocmirea *Noului Atlas lingvistic român* (pe regiuni), colectivul de dialectologie de la Institutul nostru terminând ancheta pentru regiunea Maramureș. Colectivul de dialectologie maghiară adună material prin anchete pe teren pentru elaborarea *Atlasului lingvistic al graiurilor maghiare din R.P.R.*

Culegerii materialului lingvistic din graiul viu al poporului și studierii acestuia i s-a dat o atenție deosebită. În acest scop au fost făcute numeroase cercetări pe teren, unele în colaborare cu Institutul de lingvistică din București, în Valea Crișului Negru, Valea Jiului, Valea Sebeșului, Valea Bistriței etc., în vederea elaborării unor monografii lingvistice ale graiurilor din aceste regiuni. Dintre aceste monografii unele sînt la tipar, iar altele în curs de definitivare.

În domeniul foneticii și fonologiei, pe lângă numeroasele studii publicate în periodice de lingvistică din țară, unele ca rezultat al cercetărilor făcute în laboratorul de fonetică experimentală de la Cluj (cel mai vechi laborator de acest fel din țara noastră), au apărut și lucrări consacrate în întregime unor probleme din acest domeniu, ca *Probleme de fonetică* (1953) de D. Macrea, *Influența slavă asupra sistemului fonetic al limbii române* (1956) de acad. E. Petrovici și *Fonetica graiului huțul din Valea Sucevei* (1957) de I. Pătruț.

O preocupare de seamă în lingvistica noastră actuală este reconsiderarea critică a lucrărilor lingviștilor români din trecut. Această preocupare face parte din tendința proprie culturii socialiste care-și însușește tradițiile valoroase ale trecutului. În sensul acesta au apărut numeroase studii publicate de D. Macrea în volumul *Lingviști și filologi români*, precum și în reviste de specialitate.

Tot pe linia unor preocupări mai vechi, membrii Institutului de lingvistică din Cluj au întreprins, atît prin cercetările legate de planul științific al Institutului cît și prin cercetări personale, o serie de acțiuni în vederea adunării și studierii unui cît mai bogat material onomastic (vechi și actual) din Transilvania și din alte regiuni ale țării. O parte din acest material a fost publicat sub forma unor articole în diferite publicații de specialitate sau sub formă de capitole ale unor monografii lingvistice.

În ultimii ani a început elaborarea unei lucrări de amploare și de bază pentru limba romînă, *Tratatul de istorie a limbii romîne*, membrilor Institutului de lingvistică din Cluj revenindu-le sarcina de a redacta volumul al III-lea, sec. X—XV.

Lingviști clujeni, mai ales tinerii, și-au manifestat interesul și pentru unele ramuri mai noi ca *lingvistica matematică*, elaborînd și publicînd studii interesante în acest domeniu.

Dezvoltarea cercetărilor de lingvistică a impus înființarea unor reviste de specialitate: *Cercetări de lingvistică* (1956), *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* (1957).

lomtudományi Közlemények (1957) și *Forschungen zur Volks- und Landeskunde* (1959).

Membrii Institutului de lingvistică din Cluj nu și-au preocupat forțele ca să ducă la îndeplinire sarcinile de cinste legate de desăvîrșirea revoluției culturale din patria noastră, aducîndu-și aportul atît la rezolvarea unor probleme legate de necesitățile de ordin practic cît și la lămurirea problemelor teoretice ale lingvisticii.

Ajutorul permanent pe care îl primim din partea Partidului și Guvernului nostru, precum și rezultatele obținute pînă în prezent ne îndeamnă să lucrăm în viitor cu elan și mai mare pentru înflorirea științei socialiste în patria noastră.

ȘCOALA CLUJEANĂ

CONSTANTIN LACEA

DE

D. MACREA

București, Piața Romană 9

Școala lingvistică clujeană a făcut pînă acum obiectul cercetărilor noastre în citeva studii publicate în „Limba română” și în „Cercetări de lingvistică”.

În afară de prezentarea de ansamblu a acestei școli ¹, am analizat activitatea științifică a întemeietorului ei, Sextil Pușcariu ², precum și a trei dintre cei mai reprezentativi colaboratori ai lui : Theodor Capidan ³ și Nicolae Drăganu ⁴.

Dar o imagine deplin edificatoare a bogatei activități a școlii clujene nu se poate realiza fără cercetarea amănunțită a muncii științifice a celorlalți reprezentanți principali ai ei, care, printr-un spirit de colaborare intelectuală rar întîlnită, au adus contribuții dintre cele mai de seamă la dezvoltarea lingvisticii noastre din perioada 1920—1945.

Dintre aceștia se impune îndeosebi analiza activității lui Constantin Lacea, Vasile Bogrea, Constantin Diculescu, Gustav Kisch, Alexe Procopovici și George Giuglea.

Analiza activității acestora este necesar să fie făcută de cei care au fost colaboratori direcți ai lor în cadrul fostului Muzeu al limbii române și al cercului de colaboratori ai „Dacoromaniei”, fiindcă numai ei le pot releva în mod complet toate aspectele muncii.

¹ D. Macrea, *Lingvistica română între cele două războaie mondiale. Școala clujeană*, în „Cercetări de lingvistică”, II (1957), p. 9—21.

² Idem, *Lingviști și filologi români*, București, Editura științifică, 1959, p. 198—217.

³ Idem, *Th. Capidan*, în „Cercetări de lingvistică”, VI (1961), p. 253—265.

⁴ Idem, *Nicolae Drăganu*, în „Cercetări de lingvistică”, VI (1961), p. 9—24.

Seria acestor prezentări o începem cu Constantin Lacea, care a fost nu numai unul dintre fondatorii Muzeului limbii romine, dar și cel mai vechi colaborator la lucrarea de bază a acestuia: *Dicționarul Academiei Romine*. Acest fapt este puțin cunoscut, datorită atit modestiei lui excesive, cit mai ales muncii specifice oricărui mare dicționar, care absoarbe, într-un efort colectiv, capacitățile individuale care participă la elaborarea lui.

Constantin Lacea s-a născut în 1875, la Brașov⁶. A urmat cursurile liceului rominesc din acest oraș, avind ca profesori pe Ștefan Iosif, tatăl poetului Ștefan Octavian Iosif, pe Andrei Birseanu, Ioan Popea, Valeriu Braniste, Pantelimon Dima, Vasile Goldiș, care se impuseseră printre cele mai de seamă personalități ale culturii rominești din Transilvania. La liceu, a fost coleg de clasă și prieten cu poetul Șt. O. Iosif, a cărui amintire a evocat-o mai târziu cu duioșie⁷.

După ce își trece, în 1893, bacalaureatul, urmează Facultatea de litere a Universității din Budapesta, specialitățile franceza și germana, avind ca profesori, între alții, pe Alexander, Becker, Gyulai și Heinrich.

A continuat aceleași studii la München, unde a audiat cursurile unor binecunoscuți savanți ai vremii ca Breymann, Birch-Hirschfeld, Frieke, și apoi la Leipzig, fiind elevul lui Sievers și al lui Gustav Weigand, de acesta din urmă legindu-se printr-o strinsă colaborare și o deosebită afecțiune. În 1898, își trece doctoratul la Gustav Weigand, cu teza „Cercetări asupra limbii «Vieții și petrecerii sfinților» a Mitropolitului Dosoftei”⁸.

Întors în țară, se stabilește în Brașovul natal, unde funcționează, între 1901 și 1916, ca profesor de germană, franceză și romină la liceul rominesc și la școala comercială superioară, contribuind prin pregătirea sa, alături de alți eminentei colegi, Virgil Onițiu, Iosif Blaga, Tit-Liviu Blaga, Ioan Bunea, Gheorghe Chelaru, Gheorghe Vătășanu, Alexandru Bogdan, Axente Banciu, Dumitru Lupan și alții, la creșterea prestigiului învățămîntului rominesc care se făcea în acest liceu. În 1916, se refugiază, din cauza ocupației germane, în străinătate, stabilindu-se un an la Stockholm, unde a trăit dînd lecții de franceză, și apoi la Paris, unde a contribuit la documentarea cauzei rominești pentru conferința de pace din 1919.

În 1930, a fost numit profesor la Academia de limbe străine comerciale și industriale din Cluj, unde a fost și director francez, apoi de limba și corespondentul german. În 1940, după Dictatul de la Viena, s-a reîntors în Brașov, unde a murit în 1962.

Ca formație științifică. Constantin Lacea a aparținut școlii neogramatice, dominantă în lingvistica vremii. La seminarul rominesc din Leip-

⁶ Indicații biografice asupra lui Constantin Lacea se găsesc la sfîrșitul lucrării lui de doctorat *Untersuchung der Sprache der «Vieja si petrecerea sfinților» des Mitropolit Dosoftei (1442)*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig”, Band V, 1898 și în broșura *Un scandal academic*, Cluj, 1934.

⁷ Vezi C. Lacea, *Din copilăria lui Șt. O. Iosif*, în „Țara Bîrsei”, 1931, nr. 1, p. 29-37.

⁸ Constantin Lacea, *Untersuchung der Sprache der «Vieja si petrecerea sfinților» des Mitropolit Dosoftei, 1442. Inaugural-Dissertation*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig”, Band V, 1898.

zig al lui Gustav Weigand și-a însușit metoda de analiză lingvistică a textelor vechi și a materialelor dialectale, care au constituit o parte însemnată a activității școlii de la Leipzig. Teza de doctorat a lui Constantin Lacea, „Cercetări asupra limbii «Vieții și petrecerii sfinților» a Mitropolitului Dosoftei”, este caracteristică pentru metoda de lucru care se aplica în seminarul rominesc din Leipzig. Ea este o prezentare descriptivă a caracteristicilor de grafie, de vocalism, de consonantism, de morfologie, de sintaxă și de lexic ale textului lui Dosoftei. Lexicul ocupă cea mai întinsă analiză, sub forma unui glosar cu explicarea fiecărui cuvânt și cu traducerea lui în limba germană. Lucrarea relevă pricepere, răbdare și simț pentru amănuntul semnificativ, calități care vor caracteriza toate cercetările de mai târziu ale lui Constantin Lacea. Ea se limitează la analiza amănuntelor lingvistice, fără concluzii mai generale de ordin istoric, literar sau stilistic. Singura apreciere de ansamblu privește deosebirile de limbă dintre „Viața și petrecerea sfinților” și „Psaltirea în versuri” a lui Dosoftei. Ioan Bianu făcuse afirmația că „Psaltirea în versuri” este scrisă în grai moldovenesc, neinfluențat de limba scrisă a vremii. Constantin Lacea nu împărtășește această părere în ce privește limba textului studiat de el, fără a adăuga însă problema.

Explicația aprecierii sumare asupra limbii scrise de Dosoftei în raport cu cea a epocii se datorește faptului că studiile de istorie a limbii literare și cele de stilistică erau atunci abia la început, atât la noi cât și în alte țări, iar Constantin Lacea n-a putut fi un deschizător de drumuri în acest domeniu.

Dar cu pregătirea pentru analiza textelor vechi și mai ales cu predilecția pentru preocupările de lexicologie, caracteristice în lingvistica europeană a vremii, Constantin Lacea avea să îndeplinească o muncă impunătoare în cultura noastră. Această muncă este cea depusă la *Dicționarul Academiei Române*, timp de peste patru decenii.

Din 1906, de când Sextil Pușcariu a primit din partea Academiei Române sarcina elaborării dicționarului, el și-a ales ca cel dintâi colaborator pe Constantin Lacea, pe atunci profesor la liceul românesc din Brașov.

Constantin Lacea a avut la dicționar sarcina grea de a fi cel primar responsabil de articulele, de la care pleacă muncă ulterioară de corectare și de definitivare, urmându-le pe acestea prin dicționarele anuale și lexicului. Sarcina dintr-un dicționar poate apărea cu adâncime complexitatea muncii lexicografice. Ea nu se reduce, cum se crede în general, la formularea de definiții, ci implică precizarea, pe baza de exemple din tot enfrinul unei limbi, a numerelor sensuri și nuanțe de sens ale cuvintelor, a formei, diferite după timp și regiuni, a acestora, a derivatelor lor, a problemelor de morfologie, de sintaxă, de stilistică, legate de folosirea lor în scris și vorbire, a etimologiei lor².

Cu răbdarea și abnegația omului de știință conștient că îndeplinește o misiune națională, Constantin Lacea a redactat mii de articole ale dicționarului, fără a manifesta o clipă de descurajare, deși ar fi avut de multe

² Vezi și Constantin Lacea, *Lexicografii și metodele sale*, în „Preocupări lingvistice”, vol. I, Sibiu, 1947, p. 11-20.

ori dreptul, ca orice autor de asemenea lucrări, să repete reflexia celebrului lexicograf medieval Scaliger : „*Mai ușoară poate fi socotită pentru cineva osînda de a munci toată viața la ocnă decît aceea de a face un dicționar*”¹⁰.

Contribuția valoroasă a lui Constantin Lăcea, cunoscută numai de aceia care au lucrat la dicționar alături de el, a fost recunoscută public de către Sextil Pușcariu în două aprecieri, care consacră în mod indiscutabil meritele lui.

Cu prilejul alegerii lui Constantin Lăcea ca membru de onoare al Academiei Romine, în 1939, Sextil Pușcariu a evidențiat în raportul său „munca neobosită și plină de devotament depusă în slujba acestei opere de cel mai vechi colaborator al ei”¹¹, iar în prefața volumului I al Dicționarului, partea a II-a, litera C, apărut în 1940, Sextil Pușcariu scrie : „*Întîia redacție la acest volum a fost făcută de d-l Constantin Lăcea, profesor și fost rector al Academiei de înalte studii comerciale din Cluj, membru onorar al Academiei Romîne, cel mai vechi și mai statornic colaborator al Dicționarului, care dăduse și întîia redacție a literelor A—B. Cu un devotament fără pereche, d-sa săvîrșește de trei decenii munca grea și istovitoare a lexicografului conștiincios, preocupat să dea pentru fiecare cuvînt o mică monografie, urmîrindu-l în evoluția lui de la origine și pînă în zilele noastre, în limba literară ca și în graiul de toate zilele, în opera poezilor, a oamenilor de știință, a traducătorilor și în literatura populară*”. Precum este îndeobște cunoscut, aceste trei litere sînt, în limba romînă, îndeosebi C, dintre cele mai cuprinzătoare.

Colaborarea lui Constantin Lăcea la celelalte litere apărute din vechiul Dicționar al Academiei a fost mai redusă. Astfel, în prefața volumului al II-lea al dicționarului (literele F—J), după ce îl numește încă o dată „*redactorul volumului I*”, Sextil Pușcariu arată că Lăcea a redactat la acest volum numai 103 coloane, cuprinzînd cuvintele începătoare cu IMPO- IMPU-, INCO- și IP-, IUT-”.

În cadrul Muzeului limbii romîne, Constantin Lăcea n-a avut însă numai sarcina de seamă a redactării dicționarului. În perioada cît a stat la Cluj, 1920—1940, el s-a identificat cu întreaga activitate a Muzeului, îndeplinind, la început, chiar unele munci administrative în care era nevoie de pricepere, răbdare și devotament. În primii ani de funcționare a Muzeului, el a fost custode și bibliotecar, asigurînd organizarea și înzestrarea bibliotecii cu valoroasele colecții pe care le posedă astăzi Institutul de lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei R.P.R. Constantin Lăcea a alcătuit de asemenea indicele de materii, de autori și de cuvinte ale primelor volume ale „*Dacoromaniei*”. În cadrul Muzeului, el a făcut numeroase comunicări, dintre care numai o parte sînt publicate în „*Dacoromania*”.

Strîns legată de munca îndelungată la *Dicționarul Academiei*, și stimulată de ea, a fost cercetarea de către Constantin Lăcea a etimolo-

¹⁰ Vezi Prefața *Dicționarului enciclopedic ilustrat „Cartea Romînească”* (1931), redactat de I. A. Candrea.

¹¹ Vezi *Analele Academiei Romîne*, Seria II, 1938—1939, p. 233 (Ședința de la 29 mai 1939).

giilor unui număr apreciabil de cuvinte cu caracter dialectal, mai ales din Transilvania. Etimologiile acestor cuvinte au putut fi stabilite, în mare parte, datorită faptului că el cunoștea bine limbile maghiară și germană, precum și dialectul săsesc din Transilvania, din care derivă multe din cuvintele ale căror etimologii le-a stabilit.

O parte din aceste etimologii au fost publicate în „Anuarul liceului «Andrei Șaguna» din Brașov”¹², dar majoritatea lor au apărut în „Dacoromania”¹³.

Din seria cuvintelor ale căror etimologii au fost stabilite de Constantin Lacea, menționăm, ca provenind din maghiară : *cebălu*, *cătreț*, *chemului*, *cioaclă*, *fulău*, *răboj*, *răvaș*, *țcălie*; din dialectul săsesc : *buglă*, *cataramă*, *clicen*, *dîrlăi*, *dop*, *perjă*, *roabă*, *șleau*, *vantură*, *ivăr*, *velver-verven-verver*, *zimți*; din limbile slave : *ciublă*, *ciupă*, *ciupăi*, *ciupeli*, *rdgace*; din latină : *coc*, *decurînd*, *despeta*, *grumura*, *scăloi*, *stăuind*, *turtură*, *tușina*. Unele dintre etimologiile stabilite de el reprezintă adaosuri și rectificări la cele date în *Dicționarul Academiei*, iar altele au fost acceptate în dicționar pentru literele care erau în curs de publicare.

Constantin Lacea a întreprins și o activitate de popularizare lexicologică, în special a preocupărilor de semantică, impuse la sfîrșitul secolului trecut prin lucrările lui A. Darmesteter și M. Bréal. Semantică devenise, în primele decenii ale secolului nostru, o disciplină atrăgătoare nu numai pentru lingviști, ci și pentru marele public.

În lumina acestor preocupări, el scria că „elementele cele mai importante ale unei limbi sînt cuvintele”¹⁴, înțelegînd prin aceasta că în sensul cuvintelor se concretizează mai pregnant legătura dintre limbă și istorie. Ilustrativ în această privință este articolul „Curiozități lingvistice”, publicat în revista „Transilvania”, în care explică formarea unor expresii ca *a bea tutun*, sensul de „a mirosi” al lui *a auzi*, evoluția semantică a lui *baionetă*, *balamuc*, *canibal*, *cravată*, *pistol* ș.a. Asemenea articole erau urmărite cu pasiune de cititorii revistei — profesori, învățători, preoți și notari romîni din Transilvania — care nu puteau cunoaște din alte surse mișcarea lingvistică a timpului.

Absorbit de preocupări lexicologice, Constantin Lacea a publicat puține studii de gramatică. Aceste probleme au fost abordate de el cu prilejul redactării articolelor de dicționar, unde la fiecare cuvînt se impun numeroase precizări morfologice și sintactice. Ca materiale speciale de gramatică, el a publicat numai trei note : „« Cum » dans la syntaxe de la langue roumaine”¹⁵, „Genitive feminine formate cu articolul prepozitiv”¹⁶ din forme ca *Dimbu îi Cioară*, *Ionu îi Ană*, *Valea îi Cerboate*, și „Frază paralele, construcții și fenomene analogice”¹⁷ : *a face de capul său*, *a asculta care ce zice*, *casă de rînzare*, *mi-am pus pălăria*, *a sta în picioare*,

¹² *Anuarul liceului «Andrei Șaguna» din Brașov*, LI (1914—1915), p. XXIV—XXX.

¹³ „Dacoromania”, II (1921—1922), p. 623—626, III (1922—1923), p. 471—478, 748—752; IV (1924—1926, partea a II-a), p. 777—785; V (1927—1928), p. 395—404; VI (1929—1930), p. 339.

¹⁴ C. Lacea, *Curiozități semantice*, în „Transilvania”, 1914, p. 464.

¹⁵ Vezi „Soertryk af nordisk tidsskrift for filologi”, vol. IV, p. 91—93.

¹⁶ „Dacoromania”, III (1922—1923), p. 798—799.

¹⁷ *Anuarul liceului «Andrei Șaguna» din Brașov*, LI (1914—1915), p. XXV—XXX.

expresii pentru care stabilește paralelisme, fără să fie calcuri, în italiană: *fare di suo capo, ascoltare quello che dicesse, casa de vendere, stare in piede* și în franceză: *je me suis mis le chapeau*.

Un domeniu întins de cercetare, în care își începuse, prin teza sa de doctorat, activitatea științifică, a fost pentru Constantin Lacea cel al limbii și literaturii noastre vechi, în care a adus atît contribuții istorico-descriptive, cit și lingvistice propriu-zise. Unele dintre aceste contribuții au constat în descoperirea și descrierea de cărți vechi românești, neînregistrate în „Bibliografia românească veche” a lui Ioan Bianu și Nerva Hodoș sau care, deși au fost înregistrate, aveau nevoie de rectificări de titluri și de date. Din seria cercetărilor de acest fel fac parte „Cărțile vechi din Biblioteca Universității din Cluj (donația G. Sion)”¹⁸, „Psaltirea în versuri a lui Dosoftei din biblioteca Muzeului limbii romîne”, exemplar deosebit de cel editat de Bianu¹⁹, „Un ceaslov slavo-romin neînregistrat”²⁰, „Cărțile vechi din biblioteca bisericii Sf. Nicolae din Brașov”²¹ și „Cel mai vechi Calendar romînesc” (1733)²², acesta din urmă înregistrat de Bianu și Hodoș, dar Lacea aduce precizarea că Dascălul Petcu Șoanul și Popa Petre, presupuși autori, sînt una și aceeași persoană, rectificînd, pe baza datelor istoricului sas Thomas Tartler, o confuzie făcută de G. Bogdan-Duică asupra autorului acestui calendar. El a adus de asemenea precizări, pe bază de documente și deducții, în ceea ce privește data stabilirii definitive a diaconului Coresi la Brașov²³.

Un manuscris de proporții mai mari, descoperit și descris de Constantin Lacea, a fost „Codicele Pușcașul”²⁴. El se datorește Popii Bucur din Sohodol (Bran), fiul lui Iuga Pușcașul. Cu acest prilej, Lacea face precizarea că familia Pușcașul și-a schimbat numele în Pușcariu la 1848. Lingvistul Sextil Pușcariu a fost un descendent al acestei familii.

Manuscrisul este de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, reprezentînd texte după Canonul Sfîntului Andrei și după Viața Mariei Egipteană, copiate, în parte, din Triodul tipărit la Rîmnic în 1761, în parte, din alte izvoare. El a fost copiat de două persoane diferite, pînă la pagina 102 de Popa Bucur, iar de la 103 la 182 de un brașovean. Între cele două părți există unele diferențe de grafie și de limbă, care se datoresc atît copiștilor cit și izvoarelor diferite pe care le-au folosit, ceea ce l-a determinat pe Lacea să descrie cele două părți în mod separat, arătînd specificul grafiei, foneticii, morfologiei și sintaxei fiecăreia din ele.

Fără ca textul descris să reprezinte particularități inedite de limbă, el îmbogățește totuși izvoarele de cunoaștere a limbii romîne din secolul al XVIII-lea.

¹⁸ „Dacoromania”, III (1922–1923), p. 799–801.

¹⁹ *Ibidem*, IV (1924–1926, partea a II-a), p. 959–961.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ „Transilvania”, 1914, nr. 1, p. 100–105.

²² „Dacoromania”, VI (1929–1930), p. 356–359.

²³ C. Lacea, *Așezarea definitivă a lui Coresi la Brașov*, în „Revista filologică”, II (1928), p. 354–358.

²⁴ Idem, *Codicele Pușcașul*, în „Revista filologică”, I (1927), p. 67–84.

Constantin Lacea a intervenit și în problema controversată a copiștilor Psaltirii Scheiene ²⁵.

Împărtășind părerea lui I. A. Candrea și Al. Procopovici, unanim admisă astăzi, că textul Psaltirii Scheiene a fost copiat de trei copiști, Constantin Lacea nu este însă de părerea acestora, în ceea ce privește naționalitatea copiștilor. I. A. Candrea a susținut că copistul C, cel mai important, ar fi fost grec sau deprins cu texte grecești, pe cînd Al. Procopovici a căutat să argumenteze că acesta ar fi fost secui. După Constantin Lacea, toți trei copiștii Psaltirii Scheiene au fost sași, care cunoșteau și foloseau limba romînă în scopuri comerciale și de propagandă religioasă. Argumentele de natură lingvistică pe care le aduce în sprijinul acestei teze sînt: diftongarea lui *a* în *ai*: *maire* (mare), *taire* (tare), *supăraire* (supărare), *cîntaire* (cîntare), *căraire* (cărare), *judecaire* (judecare), *saile* (sale), *taile* (tale), precum și fonetisme ca *ghîndi* (gîndi), *kinilor* (cînilor), *ponă* (pînă), *flomundu* (flămînd), *aștaptă* (așteaptă), caracteristice pronunțării de către sași a limbii romîne.

Ipoteza că Psaltirea Scheiană, precum și alte texte romînești din secolul al XVI-lea, s-ar datora unor copiști și traducători sași, în special din Bistrița, a fost formulată simultan cu Constantin Lacea și de Nicolae Drăganu ²⁶.

La lămurirea acestei probleme a luat parte și Sextil Pușcariu, care afirmă că „*venind din două părți, părerea aceasta cîștigă în probabilitate și deschide perspective noi*” ²⁷.

După ce relevă necesitatea editării documentelor din arhivele Bistriței,— ceea ce a întreprins ulterior Al. Rosetti—, Sextil Pușcariu scrie, în continuare, că „*după cele arătate de Lacea și mai ales de Drăganu, multe din particularitățile de limbă din aceste documente se dovedesc a fi ale diecilor sași. Întreaga chestiune a rotacismului în textele noastre vechi apare acum într-o lumină nouă, iar neconsecvența în întrebunțarea lui nu mai poate fi explicată numai prin mijloace lingvistice, ci își va găsi elucidarea în parte în critica textului*” ²⁸.

Această ipoteză a lui Constantin Lacea, Nicolae Drăganu și Sextil Pușcariu poate fi acceptată ca verosimilă, dacă ținem seama, pe lîngă dovezile lingvistice aduse de ei, de faptul că, și la apariția primelor noastre tipărituri, rolul sașilor, determinat de interese de propagandă religioasă și mai ales comerciale, este unanim recunoscut.

O parte a activității științifice a lui Constantin Lacea o formează studiile de istorie locală a Brașovului, în care s-a sprijinit, în cele mai multe dintre ele, pe material lingvistic.

Predilecția cărturarilor din Transilvania de dinaintea de Unirea din 1918 pentru studiul istoric și cultural al regiunii natale a constituit o

²⁵ „Dacoromania”, III (1922–1923), p. 461–471.

²⁶ N. Drăganu, *Manuscrisul liceului grăniceresc G. Coșbuc din Năsăud și săsismele celor mai vechi manuscrise românești*, în „Dacoromania”, III (1922–1923), p. 471–508.

²⁷ Vezi „Dacoromania”, III (1922–1923), p. 471.

²⁸ *Ibidem*.

caracteristică importantă a preocupărilor lor. Monografiile cu caracter istoric-cultural ale lui Nicolae Drăganu asupra Năsăudului, a lui Andrei Birseanu asupra școlilor românești din Brașov, a lui Augustin Bunea asupra Blajului, sau cea etnografică a lui Victor Păcală asupra Rășinarului sînt numai cîteva dintre expresiile patriotismului local creator al acestor cărturari.

Constantin Lacea a studiat cu interes constant aspecte istorice, sociale și culturale din Brașov, de care s-a simțit atașat sufletește toată viața.

Primul studiu de acest fel l-a publicat în 1906, în revista „Dreptatea”, sub titlul „Din graiul romînilor din Șcheii Brașovului”²⁹, în care sînt explicate etimologie și în legătură cu tradițiile locale și cu vechimea romînilor din Șchei o serie de cuvinte, de sensuri și de expresii specifice graiului acestora: *curună* „cunună”, *duroare* „durere”, sensul de „asociat” al lui *sofîie*, de „a se strădui” al lui *a abate*, expresiile *din sînia lui* „din îndemnul lui”, *tatăl sutii* „om sfătos, guraliv” ș.a.

Un studiu similar mai dezvoltat al lui Constantin Lacea este „Limba noastră și viața economică a brașovenilor”³⁰. Plecînd de la principiul consacrat că „istoria și lingvistica ne ajută, completîndu-se una pe alta, să cunoaștem trecutul unui popor”, el explică o altă serie de termeni și de expresii din graiul brașovean, în lumina trecutului comercial al acestui oraș. Astfel, *brașoveniile* erau „mărfurile din Brașov”, *brașovean* însemna, pe o mare întindere a limbii romîne, „negustor”, *a spune brașoave* a însemnat, la început, „a exagera valoarea mărfii”, *brașoveană* era „căruta mare cu care își transportau negustorii brașoveni mărfurile”. *Cal de pește* însemna „o unitate de măsură egală cu 136 kg”. Expresia a luat naștere pe timpul cînd se aducea, din Țara Romînească, peștele la Brașov, cu calul. Porecla de *trocari* a romînilor din Șchei nu are nimic a face cu confecționarea de *troci*, ci provine de la *troaca* în care negustoresele din Șchei își expuneau fructele aduse în piață la vînzare³¹. Negustorilor brașoveni li se zicea, în Țara Romînească, și *prahoveni*, cînd nu coborau aici prin Bran-Rucăr-Cimpulung, ci pe Valea Prahovei. Cuvîntul *cantôr*, care se folosea la Brașov pentru „contor (comptoire)”, a fost adus de negustorii brașoveni din Rusia. Numinile vechi ale străzilor orașului: *Ulița căldărarilor*, *a straielor*, *a finarilor*, *a grîului*, *Ulița Furcoai*, indicau numeroasele meserii care se dezvoltaseră în oraș și buna lor organizare, iar *Poarta Șcheilor* și *Ulița Șcheilor* sînt dovezi ale importanței pe care o cîștigaseră, în cetatea Brașovului, romîinii din Șchei.

Constantin Lacea a arătat, într-un alt studiu de istorie locală³², că sensul vechi al cuvîntului *fară* fiind cel de „șes”, denumirile *Țara Birsei*, *Țara Oltului*, *Țara Romînească* au însemnat „șesul Birsei, șesul Oltului, șesul romînesc”. Denumirea săsească de *Bursenland*, atestată în 1211, este

²⁹ „Dreptatea”, revistă săptămînală, culturală, economică și socială, Brașov, 1906, nr. 16, 29, 30.

³⁰ Anuarul liceului „Andrei Șaguna” din Brașov, LX—LXI. Anul jubiliar 1924—1925, p. 57—60.

³¹ Vezi și „Țara Birsei”, 1931, nr. 3, p. 234—236.

³² „Țara Birsei”, 1929, nr. 2, p. 142—145.

un calc după cea românească de *Țara Bîrsei*, așa după cum denumirea mai veche sâsească de *Land* pentru *Țara Românească* este un calc evident după *țară*, cum i se zicea, în mod obișnuit, *Țării Românești*, mai ales în partea de sud a Transilvaniei. Denumirea de *Ardeal* n-a însemnat niciodată, în graiul brașovean, întreaga Transilvanie. *Ardealul* începea, pentru brașoveni, ca și pentru făgărășeni, după ce se ieșea, înspre vest, din *Țara Bîrsei* și din *Țara Oltului*.

În studiul „Sînt în Transilvania așezări de romîni veniți din sudul Dunării sau nu sînt ?”³³, Constantin Lacea susține că romîni din Șcheii Brașovului ar avea particularități de grai, de onomastică și de port comune cu ale meglenoromînilor din Țîrnareca. Particularitățile comune celor două graiuri, șcheian și meglenit din Țîrnareca, sînt, după el, următoarele : 1) palatalizarea labiodentalei *v* în stadiul *i* : *vișel* > *ișăl* ; *vîu*, *vîi*, *vîne* > *iîu*, *iîi*, *iîne* ; 2) dispariția lui *h* inițial și intervocalic : *hrănesc* > *rănesc*, *hîrb* > *îrb*, *hatîr* > *atîr*, *mahala* > *maala* ; 3) căderea lui *a* inițial neaccentuat : *agonisesc* > *gonisesc*, *afară* > *fară* ; 4) rostirea lui *ce*, *ci* ca *țe*, *ți* în versetul *și țelor din morminte viață dăruindu-le pentru și „celor din morminte”*, pe care Constantin Lacea a auzit-o încă în copilăria lui ; 5) unele forme lexicale și sensuri comune : *june*, meglenorom. *juni*, cu sensul de „voinic, tare, puternic” și nu de „țînăr” ca în restul limbii romîne ; 6) nume de persoană comune : *Gușa*, *Mușa*, *Lazu* ș.a.

Aceste asemănări n-ar fi, după Constantin Lacea, întîmplătoare, produse independent una de alta, ci ar dovedi originea comună a unei părți a romînilor din Șcheii Brașovului cu a meglenoromînilor din Țîrnareca. Atît unii cît și alții ar fi pornit din așa-numita „Vlahie albă”, dintre Balcani și Dunăre, meglenoromîni înspre sud, iar strămoșii unei părți a romînilor din Șcheii Brașovului înspre nord. Problema a fost reluată și în studiul „Cetatea de pe Timpa de lingă Brașov și «cătunul» de sub ea”³⁴, în care arată, cu argumente istorice și lingvistice, că așezarea de sub cetatea Timpa sau „cătunul” din Șchei este vatra romînilor brașoveni. *Valea cătunului* se numea *Brașov* sau *Brașoava*. De aici ar proveni numele orașului. În cătun locuiau paznicii din afară ai cetății, care tocmai din cauza acestei îndatoriri militare erau numiți *șchei*, adică „iobagi iertați” de stăpînii cetății de deasupra așezării lor. Împreună cu grupul de coloniști, tot romîni, veniți din sudul Dunării, aceștia au format puternica așezare românească din Șcheii Brașovului, înființînd aici, în 1495, pe lingă biserica Sf. Nicolaie, cea dintîi școală românească menționată în istoria noastră. Din rîndurile lor s-a ridicat, în cursul timpului, o numeroasă pătură de negustori, meseriași și intelectuali, care au avut un rol de seamă în afirmarea elementului romînesc nu numai în Brașov, ci în întreaga Transilvanie.

În ceea ce privește numirile *Șcheii Brașovului* și *Șcheiul Brașovului*, Constantin Lacea scrie : „fiind conservate prin uz amîndouă formele, nu putem spune că una este corectă, iar cealaltă rea. Nu avem dreptul și nu putem să oprim cursul limbii”³⁵.

³³ „Dacoromania”, IV (1924—1926), partea I, p. 353 și urm.

³⁴ Comunicare în ședința din 10 martie 1944 a Academiei Romîne, în *Analele Academiei Romîne*. Memoriile Secțiunii literare, seria III, tom. XXII, mem. 4, 1944.

³⁵ C. Lacea, *Șcheii sau Șcheiul Brașovului*, în „Țara Bîrsei”, 1931, nr. 3, p. 237.

Ipoteza îndrăzneată a lui Constantin Lacea despre originea meglenită a unei părți a rominilor din Șcheii Brașovului nu poate fi categoric respinsă, dar argumentele lui lingvistice nu sînt mai concludente decît cele ale lui Nicolae Densușianu privind originea aromină a locuitorilor comunei Săcele de lingă Brașov. Asemănările relevate de Constantin Lacea între graiul șcheian și cel meglenit din Țirnareca, ca și cele relevate de Nicolae Densușianu între graiul din Săcele și dialectul aromin, sînt, de fapt, precum arată hărțile Atlasului lingvistic romin, mult mai răspîndite în dialectul dacoromin decît le-au considerat ei ³⁶.

Unele dintre cercetările lui Constantin Lacea au un conținut predominant istoric și etnografic. Dintre acestea menționăm: „Brașovul între anii 1871 și 1878” ³⁷, în care înfățișează aspecte ale vieții sociale, ale meseriilor și presei orașului din perioada respectivă; „Din autobiografia lui Stan Blebea (1809—1873)” ³⁸, o serie în grai regional cu indicații privitoare la educația negustorilor și cu date din viața economică și socială a Brașovului din epoca în care a trăit autorul acestei scrieri; „Contribuție la istoria junilor brașoveni” ³⁹, asociație cultural-artistică, întemeiată în 1870, ale cărei ceremonii de sărbătorile Paștilor, cu călăreți în costume naționale albe, produceau o puternică impresie în oraș prin amploarea și forța lor paramilitară; „Migrațiuni în timpul finului” ⁴⁰, studiu etnografic asupra deplasării sezoniere a țăranilor din Rucăr în căutare de finețe și asupra așezării lor în cătune și „sățice”; „Un sas din Brașov care seria cu chirilice” ⁴¹, în care se dau relații despre viața negustorului brașovean Benekner, membru în consiliul de o sută al orașului; acesta învășase de la boierii romini refugiați la Brașov să serie cu litere chirilice, în scopuri comerciale. Un fiu al lui a ajuns secretarul voievodului Mihail Racoviță.

Un aspect al activității lui Constantin Lacea, care merită o mențiune deosebită, este cel legat de învățămînt. Profesor timp de 40 de ani, el s-a străduit, de la începutul activității sale, să asigure învățămîntului romînesc din Transilvania prestigiul științific și metodic al exigențelor celor mai înaintate ale vremii. Ca tînar profesor la liceul romînesc din Brașov, el a publicat, în 1904, un „Manual de limba germană”, elaborat după metoda inductivă, cu numeroase exerciții practice de conversație uzuală și cu un bogat vocabular german-romin. Manualul a avut, pînă în 1916, o largă răspîndire în școlile romînești din Transilvania. În 1905, a publicat ediția a V-a, revizuită, a „Cărții de citire” pentru clasele I și a II-a de liceu

³⁶ Vezi D. Macrea, *Probleme de lingvistică romînă*, București, 1961, p. 55.

³⁷ „Observatorul social-economic” (Cluj), nr. 5 (1943), extras, 19 p.

³⁸ „Țara Birsei”, 1933, nr. 5, p. 26—32.

³⁹ *Ibidem*, 1929, nr. 1, p. 32—35.

⁴⁰ „Dacoromania”, VII (1931—1933), p. 188—191.

⁴¹ „Țara Birsei”, 1929, nr. 3, p. 202—205.

a fostului său profesor Ioan Popca, ediție care de asemenea s-a bucurat de o largă răspîndire în școlile românești din Transilvania. Constantin Lacea a îmbunătățit simțitor ediția, aplicînd regulile fonetice ale ortografiei din 1904, introducînd poezii de G. Coșbuc, nuvele de I. Pop-Reteganul, fragmente din literatura științifică, acestea din urmă menite „să contribuie, cum precizează el în prefață, la promovarea interesului multilateral al elevilor, care este scopul principal al instrucțiunii”, și adăugînd note explicative la toate bucățile de lectură, unde se simțea nevoia.

Aceleași calități didactice le au și manualele de limba și corespondența germană, alcătuite de Constantin Lacea, după 1920, ca profesor la Academia de înalte studii comerciale și industriale din Cluj ⁴².

În alcătuirea de manuale didactice, Constantin Lacea n-a fost îndemnat de rațiuni bănești, care erau predominante la alți autori din acea epocă. Devotat școlii și dezinteresat material în acțiunile sale, el a elaborat manuale școlare pentru a fi utile învățămîntului, împiedicînd improvizația și specula, într-un domeniu în care hotărîtoare trebuie să fie experiența și pricepera.

Tot din dorința de a fi folositor școlii și în special învățămîntului limbii romine, Constantin Lacea a făcut minuțioase recenzii manualelor de limba romină pentru școlile minorităților conlocuitoare ⁴³. În analiza acestor manuale l-au ajutat în egală măsură bogata lui experiență didactică și cunoașterea adîncă a limbilor germană și maghiară, majoritatea manualelor recenzate adresîndu-se elevilor avînd aceste limbi materne. Observațiile critice ale lui Constantin Lacea sînt făcute în spirit constructiv, cuprinzînd probleme de metodă și rectificări de greșeli de limbă. În problema metodei învățării limbii romine de către vorbitorii altor limbi, el a fost adeptul principiului modern, larg folosit astăzi, de comparare continuă între limba care se învață și cea maternă. „Sîntem pentru metoda directă, scria Constantin Lacea, dar nu cu excluderea limbii materne și mai ales a referirilor la gramatica ei” ⁴⁴.

Caracterizîndu-se, cînd se afla în plină maturitate, Constantin Lacea a spus despre sine că este „un profesor și un modest filolog” ⁴⁵.

Expunerea activității lui lingvistice, istorice și didactice lărgeste însă mult aprecierea pe care și-a făcut-o.

Constantin Lacea a avut rara modestie de a considera că îndeplinirea datoriei de profesor și de cercetare științifică constituie suprema satisfacție morală. El n-a căutat să obțină în ierarhia socială alt loc decît

⁴² *Deutsche Handelskorrespondenz zur Gebrauche an rumänischen Handelshochschulen und für den Selbstunterricht. Mit einem Wörterverzeichnis*, Cluj, 1926 ; *Deutsches Lesebuch für höhere Handelsschulen und verwandte Anstalten*, I—II Teile, Cluj, 1926, Ed. a II-a în 1934 ; *Hilfsbuch zum deutschen Unterrichte (Gespräche, Grammatik und Wörterverzeichnis für Handelsschulen*, Cluj, 1930, Ediția a II-a în 1934. În colaborare cu I. Ghelghel, a publicat *Deutsches Lesebuch für höhere Handelsschulen*. Teil I, Cluj, 1931.

⁴³ Vezi „Dacoromania”, I (1920—1921), p. 513—515 și 515—517 ; II (1921—1922), p. 742—748 ; III (1922—1923), p. 905—908 ; IV (1924—1926, partea a II-a), p. 1193—1194 ; V (1927—1928), p. 671—673.

⁴⁴ „Dacoromania”, II (1921—1922), p. 747.

⁴⁵ C. Lacea, *Amintiri despre Așezate Severu*, în „Țara Birsei”, 1931, nr. 5, p. 434.

acela la care îi dădea dreptul, în mod incontestabil, priceperea și puterea sa de muncă. Lexicograf pasionat, Constantin Lacea și-a legat numele de una dintre cele mai mari opere lingvistice care se elabora la noi în vremea lui, *Dicționarul Academiei Române*, precum și de minuțioase contribuții în domeniul literaturii și culturii noastre vechi, în strinsă legătură cu istoria limbii române, merite pentru care a fost ales, în 1939, membru de onoare al Academiei Române.

Ca istoric, Constantin Lacea și-a limitat cercetările la orașul Brașov, scoțind în evidență rolul activ al elementului românesc în trecutul acestui oraș, care, în a doua jumătate a secolului trecut, devenise cel mai important centru cultural și economic al românilor din Transilvania.

Absorbit în munca la *Dicționarul Academiei Române* și a îndeplinirii îndatoririlor sale didactice, Constantin Lacea n-a întreprins cercetări de mai mare amploare, limitându-se la preocupări disparate, uneori de un interes minor. Dar prin minuțiozitatea cercetărilor sale și mai ales prin munca neîntreruptă, timp de peste 40 de ani, la *Dicționarul Academiei Române*, el și-a câștigat un loc de cinste, deplin meritat, în istoria lingvisticii române și în istoria noastră culturală.

CU PRIVIRE LA VALOAREA FONOLOGICĂ A LITERELOR CHIRILICE

DE

B. KELEMEN

Institutul de lingvistică, Cluj, str. Emil Racoviță, nr. 21

Primele texte românești nu au o grafie unitară. În ele se folosesc semne diferite pentru același sunet, fenomen cunoscut sub numele de „alternanță grafică”. Este știut apoi că aceste texte prezintă particularități de grai, de multe ori neunitare chiar în corpul aceluiași text, din cauza intervențiilor făcute de copisti. Din aceste motive, stabilirea valorii fonetice-fonologice a diferitelor litere chirilice este anevoioasă.

Alternanța fonetică este mai pronunțată în textele din secolul al XVI-lea, dar ea dăinuie și în secolele următoare „dând de lucru autorilor de gramatici și de norme ortografice”¹.

Cea mai controversată problemă este stabilirea valorii literelor **ѣ**, **ѧ** și **Ѩ**, ceea ce se datorește în bună parte faptului că de multe ori nu se ține seama de localizarea și datarea textelor în care apar, nici de poziția în care ele se folosesc. Cu privire la interpretarea acestor litere din primele texte românești, o contribuție valoroasă a adus recent A. Avram². El a demonstrat că în textele din secolul al XVI-lea **ѧ** alternează atât cu **ѣ**, cit și cu **Ѩ**. A constatat o echivalență între literele **ѣ** și **ѧ** în Codicele Voronețean; în Psaltirea Hurmuzaki, în poziția *e*, **ѣ** alternează cu **ѧ** și cu **Ѣ** după consoane, iar **Ѩ** cu **ѧ** și **Ѣ** (**ѣ**) la început de silabă; în Tetraevanghelul lui Coresi, în poziția *e*, după consoane se scrie în majoritatea cazurilor **ѣ**, mai rar **ѧ**, iar la inițială de silabă se scrie **Ѩ** sau **ѧ**; o situație

¹ Cf. N. A. Ursu, *Problema interpretării graficii chirilice românești din jurul anului 1800*, în LR IX (1960), nr. 3, p. 33-46. — Zamfira Mihail, *Gramatica românească a lui Toader Școleru (Lectione, Iași, 1789)*, în „Studii și cercetări științifice. Filologie”, Anul XIV (1963), fasc. 3, p. 165 — 182. — Andrei Avram, *Contribuții la interpretarea graficii chirilice a primelor texte românești (I)*, în SCL XV (1964), p. 15 — 37, (II) în SCL XV (1964), p. 147 — 167.

² A. Avram, *lucr. cit.* (I) SCL XV (1964), p. 25 — 37.

similară întâlnim și în Palia de la Orăștie. În general, A. Avram constată că „litera **а** se întâlnește în aceleași poziții în care apar, pe de o parte **к** (după consoane), pe de altă parte, **и** (la început de silabă) ... Niciodată **а** și **к**, respectiv **а** și **и** nu corespund unor segmente fonologice diferite (**аа** CV 76/5 = **ии** 61/12, **аау** PH 106^v/9 = **аку** 20^v/9). Evident dacă **а** = **к** și **а** = **и**, înseamnă că sînt echivalente și literele **к** și **и**. Într-adevăr, după cum vom vedea în alt loc, toate cele trei litero corespund aceluiași segment fonologic”³. N. A. Ursu găsește o situație identică și în textele din secolul al XVIII-lea: „Cele mai mari dificultăți în interpretarea grafiei chirilice le ridică literele **к**, **а** și **и**, care se folosesc foarte des una în locul alteia pentru că au în general aceeași valoare fonetică. Deosebirea dintre ele constă doar în faptul că **к** are de mai multe ori valoarea lui **е**, pe cînd celelalte două reprezintă adesea un diftong”⁴.

La interpretarea grafiei chirilice trebuie să avem în vedere dezvoltarea fonetismului limbii, perfecționarea grafiei și graiul sau subdialectul din care provine textul studiat. Nu mai încap aici o îndoielă că la început literele **к**, **а** și **и** corespundeau, în general, aceluiași segment fonologic, dar, mai târziu, ele s-au diferențiat, ba una dintre ele, anume **к**, ajungînd echivalentă cu **е**, a fost propusă, nu numai de I. Heliade Rădulescu, dar și de Toader Școleriu încă în 1789, pentru eliminare⁵.

În cele ce urmează vom arăta care este situația și valoarea fonologică a literelor amintite în tipăritura *Cîntecul celui ce boalește de dragoste*, Buda, 1768–1800, folosindu-ne pentru comparație și de varianta acesteia, *Cîntece cîmpenești cu glasuri romînești*, tipărită cu litere latine în 1768 la Cluj⁶.

1. Litera **к** are valorile de mai jos.

a. Sunetul [ç] regional, varianta contextuală a lui /e/, care corespunde fonemului /e/ din limba literară, de ex. **фк'те** p. 6, r. 6 — *fetye*⁷ f. 2 v°, r. 7; **рфк'ае** p. 10, r. 18 — *grelye* f. 4 r°, r. 20. †

b. Sunetul [ɛ], corespunzător diftongului *ea* din limba literară: **жсмѣтатк' есфлетсаѣ** p. 12, r. 1 — *zsemutatye* (sic!) *szufletului* f. 3 r°, r. 24; **де мѣи кеѣк** p. 5 v°, r. 26 — *Gye mas vegye hoggyinit* f. 5 v°, r. 26.

c. Sunetul [e], identic cu fonemul /e/ literar: **карк** p. 16, r. 3 — *Karje* f. 7 v°, r. 19.

d. Valoarea de [ça] prin fonetică sintactică: **ткѣ фк'ст** p. 11, r. 10.

e. Sunetul [a], corespunzînd lui [ça] din limba literară: **сѣ ле пакт'к'скѣ** p. 2, r. 21 — *ŷze lye pletyáŷzke* f. 2 r°, r. 12.

³ A. Avram, *lucr. cit.*, p. 36.

⁴ N. A. Ursu, *loc. cit.*, p. 39.

⁵ Zamfira Mihail, *loc. cit.*, p. 170 – 171.

⁶ B. Kelemen, *Precizări și completări la Bibliografia romînească veche*, în CL. II (1958), p. 75 – 87.

⁷ Cu privire la valoarea literelor din cartea cu caractere latine vezi B. Kelemen, *Contribuții la fonologia graiurilor dacoromîne. Aspectul fonetic și fonologic al unui text din 1768*, în CL. VII (1962), 2, p. 225 – 247.

Litera **u** apare în total de 11 ori, de 4 ori avînd valoarea de [i ϵ] și de 7 ori valoarea de [i a]. Are valoare de [i ϵ] în poziția *e* și valoare de [i a] în alte poziții.

În concluzie, spre deosebire de textele din secolul al XVI-lea⁸, în textul nostru din secolul al XVIII-lea, **u** nu este egal cu **a**, în schimb **a** = **u**. Prin urmare, în secolul al XVIII-lea, în unele texte, cele trei litere nu mai corespund aceluiași segment fonologic, fapt de care trebuie să ținem seama la studierea istoriei limbii romîne.

⁸ A. Avram, *loc. cit.*, p. 36.

PERSISTENȚA INSULELOR LINGVISTICE

CONSTATĂRI FĂCUTE CU PRILEJUL UNOR NOI ANCHETE DIALECTALE LA ISTROROMÎNI, MEGLENOROMÎNI ȘI AROMÎNI

DE

E. PETROVICI ȘI P. NEIESCU

Institutul de lingvistică, Cluj, str. Emil Racoviță, nr. 21

În decembrie 1962 și în aceeași lună a anului 1963 am întreprins două călătorii de studii în Iugoslavia cu scopul de a înregistra pe bandă de magnetofon texte istroromîne, meglenoromîne și aromîne, ca să salvăm în felul acesta cit mai multe urme ale dialectelor romîne sud-dunărene pe cale de dispariție. (În decembrie 1963 am vizitat numai Istria, călătoria în Macedonia fiind anevoioasă în urma cutremurului catastrofal care a distrus capitala Skopje.)

Al doilea scop urmărit a fost stringerea de material dialectal cu ajutorul unui chestionar, în vederea întocmirii unui atlas lingvistic al dialectelor romîne sud-dunărene, pentru care Petru Neiescu a făcut anchete în Albania.

În sfîrșit, al treilea scop al călătoriei noastre a fost cercetarea toponimiei de origine romînească a masivelor muntoase Durmitor, din Munte-negru, și Peșter, din Serbia de sud-vest.

În ceea ce privește primul punct al programului nostru, el a fost îndeplinit cu succes, căci am putut înregistra la magnetofon multe texte istroromîne, meglenoromîne și aromîne, care peste cîteva decenii vor constitui adevărate monumente de limbă. Textele culese vor putea servi la studiul unor graiuri mai puțin cunoscute ale dialectelor romîne sud-dunărene, ca de ex. graiurile istroromîne din Jociăn, Noselo, Costircean, cel meglenoromîn din Huma și cele aromîne din Tirnova și Gopeș.

În ceea ce privește punctul al doilea al programului, stringerea materialului pentru atlasul lingvistic al dialectelor romîne sud-dunărene, timpul pe care l-am avut la dispoziție a fost prea scurt. Totuși dispunem de material suficient pentru a putea începe elaborarea atlasului. Lipsurile

vor fi completate prin noi anchete, pe care sperăm să le putem face în curind, atât în Istria, cit și în Macedonia.

Pentru cercetarea toponimicelor de origine românească din masivele muntoase Durmitor și Peșter, Institutul de geografie al Academiei sîrbe din Belgrad (Geografski institut SAN) ne-a pus la dispoziție un bogat material toponomastic, pentru care îi exprimăm mulțumirile noastre.

De asemenea mulțumim autorităților iugoslave din Belgrad, Istria și Macedonia, care au dat multă atenție reușitei călătoriei noastre de studii. Sîntem îndeosebi recunoscători catedrei de limbi romanice a Universității din Zagreb și conducătorului ei, profesorul Vojmir Vinja, care ne-a dat ca însoțitor în Istria pe un bun cunoscător al istroromînei, asistentul August Kovačec (care pregătește o monografie asupra graiului din Jeiăn, acceptată ca teză de doctorat la Universitatea din Zagreb). Mulțumirile noastre se îndreaptă și către Universitatea din Skopje, care ne-a pus la dispoziție o mașină pentru a ne deplasa la Ghevghelia, Bitolea și Tîrnova, fiind însoțiți de docentul Božidar Nastev. Exprimăm și pe această cale mulțumirile noastre celor doi însoțitori.

În sfîrșit, ținem să mulțumim tuturor informatorilor noștri din Istria și Macedonia pentru amabilitatea cu care ne-au primit și au răspuns la sutele de întrebări ale chestionarului nostru.

Plecînd în Istria, ne așteptam să găsim acolo ultimii vorbitori în vîrstă ai istroromînei, care se înțeleg cu generațiile mai tinere în croată, istroromîna lor fiind în „dezagregare”, în „destrămare”, pe cale de a-și pierde caracterul de grai romanic¹, cu un sistem gramatical în soluție, incapabil să-și adapteze noile împrumuturi². Pe teren, am constatat însă că copiii istroromîni, cu toate că înțeleg croata, vorbesc numai istroromîna, devenind bilingvi abia după ce au făcut cîteva clase în școala croată. Cei din Jeiăn, care fac primele trei clase în școala din sat, frecventată numai de copiii din Jeiăn, învață croata abia în clasa a patra pe care o urmează în satul vecin Mune. Așadar, deocamdată istroromîna nu dispăre³.

Istroromîna vorbită de copii nu e o limbă în dezagregare. Ea își are normele ei care nu admit abateri. N-am constatat în limbajul copiilor inconsecvențe, fluctuații, șovăieli. O dovadă a siguranței cu care își vorbesc limba sînt textele dictate de ei la microfon. Din ele se vede că stăpînesc pe deplin sistemul gramatical și lexicul istroromîn. Ei își dau perfect seamă de micile deosebiri dintre graiurile diferitelor localități istroromîne, știu că cei din Sușnievița vorbesc cu ț, iar cei din alte sate cu ċ, că aceștia din urmă

¹ Al. Rosetti, *Limbă sau dialect?*, în SCI. IX, 1958, nr. 1, p. 102; Radu Flora, *Despre stadiul actual al istroromînei. Contribuția geografiei lingvistice la chestiunea stabilirii poziției graiurilor istroromîne față de dacoromîna*, în „Fonetică și dialectologie”, IV, 1962 p. 142 și urm.

² I. Coteanu, *Cum dispăre o limbă (istroromîna)*, București, 1957, p. 9.

³ După spusele unui informator din Sușnievița, în New York există o mică colonie de istroromîni. Unii dintre aceștia și-au vizitat rudele din Istria, împreună cu copiii lor — născuți în America — care știu istroromîna.

pot astfel să distingă pe *țiru* 'țin' de *ćiru*⁴ 'cinez' (pe cînd cei din Sușnievița au unele forme identice pentru ambele verbe)⁵. Nu poate fi vorba de „dezintegrare progresivă” a istrorominei, și nici de „inconsistență” și „inconsecvență”⁶ a folosirii ei în graiul copiilor.

Dar poate aceste caracterizări sînt adevărate în ce privește graiul adulților. Într-adevăr aceștia, cunoscînd mai multe idiomuri (graiul croat regional din satele vecine, sirbocroata literară, dialectul venețian al limbii italiene, italiana literară, uneori chiar și germana), întrebuintează numeroase sinonime de diferite origini pentru a desemna mai ales noțiuni abstracte, obiecte ale tehnicii moderne, diferite profesii, organizații obștești, instituții de stat etc. În străduința lor de a se face înțeleși de către anche-

⁴ Pentru transcrierea fonetică a formelor istroromîne, întrebuintăm sistemul ALR. Semne care nu se întîlnesc în ALR sînt:

ș fricativă alveolară, intermediară între *s* și *ʃ*.

ž corespondența sonoră a lui *ʃ*.

ʧ (č) africată intermediară între *ʃ* și *č*. (Vezi cele spuse mai sus despre *ʃ*, *ž*.)

La Sușnievița, dar nu și în satele din jur, sistemul africatelor și al fricativelor e redus la șase foneme:

	ʧ		
v	z		
f	s	h	

În celelalte localități, sistemul prezintă nouă foneme:

	ʧ	č	
v	z	j	
f	s	ʃ	h

În pronunțarea multor informatori din Sușnievița, fonemele [ʧ], [z], [s] prezintă numeroase variații libere. Astfel, de exemplu, pe [s] l-am auzit adeseori, în pronunțarea aceluiași subiect a aceluiași cuvînt, ca [s], [s(ʃ)] (sunet intermediar între [s] și [ʃ]), [ʃ], [ʃ(ʃ)] și [ʃ]. De asemenea fonemul [ʧ] se realizează de obicei ca [ʧ], mai rar ca [ʧ(č)] (sunet intermediar între [ʧ] și [č]) sau [č]. Un sușnievițean nici nu sesizează deosebirea dintre *ʃ*—*č*, *s*—*ʃ*, *z*—*j*. Drept dovadă poate fi adus exemplul lui A. Glavina care, la Jeliân, a notat *naș* pentru forma din Jeliân *nds* (Glavina V 219), *strizé* pentru *strijá* (*ibid.* 220), *skula* pentru *șcula* (*l.c.*), *șara* pentru *săra* 'sărea' (*ibid.* 221), *semínsé* pentru *seminša* (*l.c.*), *csincs* pentru *ćinc* (*ibid.* 223), *misescu* pentru *mísešu* 'lună' (*l.c.*) etc.

Prin *t'* am notat oclusiva palatală surdă, notată *t'(k')* în ALR II și *t''* în ALR serie nouă.

Privitor la *ă* istroromîn, trebuie remarcat că e mult mai deschis decît *č* al graiurilor dacoromîne, astfel încît poate fi transcris *ă*. *Ă* se poate realiza și ca un diftong de tipul *čă*, elementul al doilea al diftongului făcînd chiar uneori impresia unui *a* anterior. Vocalet *ă* de asemenea se poate realiza ca un diftong de tipul *ud*, *əd*.

La Jeliân, și *e*, *o* accentuați sînt diftongați: *je*, *yo*.

Vocala *ă* se aude adeseori mai închisă decît *ă* al dacoromînei literare. Ea ne-a făcut uneori impresia unui *t*, mai ales înainte de *r*, *l*, *m*, *n* urmați de consoană. În această poziție, *t* e și foarte scurt și adeseori pare a dispărea în sonanta devenită silabică, mai ales în cazul lui *r*. (Vezi E. Petrovici, *Rezistența sistemului fonologic la o puternică influență fonetică străină. În legătură cu sonantele silabice istroromîne ʃ, ʒ, ʧ, ʧn*, în CL IX, 1964, p. 35 urm.)

Toate aceste nuanțe constituie variații libere ale fonemelor vocalice /ă/, /á/, /e/, /o/, /â/. Sistemul vocalelor accentuate ale istroromînei este dreptunghiular;

i		u
	ă	
e		o
â		â

Accentul nu-l notăm la cuvintele paroxitoane sau cînd cade pe *ă* în orice poziție.

⁵ Formele de infinitiv sînt *țiră* 'a ține', *țird* (*ćird*), 'a cîna'.

⁶ Radu Flora, *op. cit.*, p. 156.

tatori, unii dintre subiecții anchetați dau câte două și chiar mai multe sinonime pentru aceeași noțiune. Îndeosebi Frâne Belúlovit' din Sušnievița procedează în felul acesta, vizibil cu multă plăcere. Este oare aceasta caracteristic pentru dialectul istroromîn în general, cum sugerează Radu Flora⁷, și poate fi oare considerat acest fenomen lingvistic ca un indiciu de „inconsistență” sau „inconsecvență”? De asemenea, istroromînii au obiceiul de a amesteca în aceeași frază expresii croate — uneori și italienești — cu construcții istroromîne. Nici acest fenomen nu constituie „inconsistență” și „destrămare” a sistemului istroromîn. E îndeobște cunoscut faptul că bilingvii ușor schimbă macazul, trecînd de la un sistem lingvistic la altul chiar în cadrul unei singure propoziții, care poate fi constituită din părți spuse în două sau mai multe limbi. Roman Jakobson citează din Tolstoi (*Anna Karenina*) o asemenea frază hibridă compusă din cuvinte și grupuri de cuvinte franțuzești, englezești și rusești, fiecare dintre aceste trei constituențe prezentînd un sistem fonologic și gramatical deosebit⁸.

Prin urmare expresiile spuse de istroromîni în croată nu aparțin istroromînei. *Dobar dan* 'bună ziua', *dobra večer* 'bună seara', *boje moj*⁹, 'doamne dumnezeule', *sinco moj* 'fătul meu', *bog dai sriću*¹⁰ 'noroc să dea dumnezeu' etc. etc. nu sînt expresii istroromîne. Pe baza lor nu putem afirma că în lexicul istroromîn există cuvintele *dobar* 'bun', *večer* 'seară', *moj* 'al meu', *bog* 'dumnezeu' etc. și că ele ar face parte chiar din fondul esențial al lexicului istroromîn, cum consideră I. Coteanu că e cazul lui *bog* și *moj*¹¹. Oricare istroromîn, la întrebarea dacă asemenea cuvinte aparțin limbii lor materne, va declara că ele sînt croate. Un informator din Jeliân, după ce ne-a salutat cu „dobar dan”, a remarcat că în limba lor s-ar zice *bură zi*, dar ei au obiceiul să salute în limba croată. Un locuitor al satului *Sucodru*, care în familie vorbește croata, dar știe și istroromîna, cînd am plecat, după o scurtă vizită, din casa lui, ne-a salutat cu formula istroromînă *domnu cu voji* și nu cu cea croată.

Dacă la dacoromîni sînt frecvente salutarile, *adio*, *bonjour* sau expresii ca *monșer*, *madam*, aceasta nu ne îndreptățește să introducem în lexicul dacoromîn cuvintele *dio* 'dumnezeu', *bon* 'bun', *jur* 'zi', *mon* 'al meu' etc.¹².

⁷ Radu Flora, *op. cit.*, p. 152.

⁸ Roman Jakobson, *Essais de linguistique générale*, Paris, 1963, p. 118.

⁹ Radu Flora, *op. cit.*, p. 143, nota 1.

¹⁰ Pușariu III 304, 325. Privitor la prescurtările întrebunțate vezi nota 39.

¹¹ I. Coteanu, *op. cit.*, p. 20, 22. Surprinde afirmația lui I. Coteanu că *me(v)* '(al) meu' se întrebunțează mai rar decît *moj*, *moja*. Într-adevăr, în textele publicate de S. Pușariu, îl întîlnim mai des pe *moj*, dar numai în expresii luate de-a gata din croată, ca de exemplu *na moju dušu* 'zău; pe sufletul meu' (cf. dr. *parol*), *moj dragi* 'dragul meu' (cf. dr. *monșer*) etc. Nici un istroromîn nu va întrebunța vreo dată pe *moj* în funcțiunea de pronume posesiv propriu-zis. Un **moj cuift* sau **moja căsă* e tot așa de imposibil în istroromînă ca un **mon cuift* (cf. *monșer*) și un **ma casă* (cf. *mașer*) în dacoromînă. Dacă am avut ideea să introducem pe *moj*, *moja*, în fondul principal lexical istroromîn atunci trebuie să ne punem întrebarea de ce nu apar niciodată în istroromînă și celelalte pronume posesive croate: *tnoj*, *tnoja*, *svoj*, *svoja*, *naš*, *naša*, *vaš*, *vaša*. Răspunsul la această întrebare e simplu: Pentru că acestea nu se întîlnesc în formule și interjecții ca cele amintite.

¹² Cf. interjecțiile *ardon* !, *merci* ! răspîndite în toate continentele. Există oare în engleză și germană un cuvînt **dieu* 'dumnezeu'?

Byhan a procedat foarte just cînd a omis din glosarul istroromînei asemenea cuvinte.

Expresiile (formule de salut, de adresare, interjecții) ca cele amintite, nefiind istroromîne ci croate, prezintă un sistem fonologic și gramatical croat. Astfel, în ceea ce privește fonologia, istroromîna are un sistem vocalic dreptunghiular cu 7 vocale¹³, pe cînd în expresiile luate din croată sistemul vocalic e triunghiular cu 5 vocale. În cuvintele istroromîne — chiar și în cele împrumutate recent, dar acomodate la sistemul istroromîn — *a* accentuat se realizează ca *â*, pe cînd în formulele croate el rămîne nelabializat: *moî dragi*¹⁴, *draga moîa*¹⁵, (*dobâr*) *dân*, *hvala lepo* 'mulțumesc' (cf. dr. *mersi*). Adjectivul istroromîn care corespunde croatului *drag* prezintă însă un *a* labializat: *drâg*¹⁶. Istroromîna posedă un împrumut croat mai vechi corespunzător formei actuale croate *dân*, împrumut care datează din epoca în care „semivocala” numită ier încă n-a devenit *a*, ci se pronunța aproximativ ca *ă* romînesc, pronunțare păstrată în unele graiuri sirbocroate. E vorba de forma *dân*, întrebuintată numai după numeralele mai mari de patru. La Jieiă n zilele să numără în felul următor :

o zi
do zile
trei zile
pătru zile
ped dān
șez dān
sédām dān
etc.

La baza formei istroromîne stă prin urmare vechiul genitiv plural cu desinența zero. (Genetivul plural e obligatoriu în sirbocroată după numeralele mai mari de patru.) Astăzi, în graiurile croate din Istria se zice *pēt dñi*¹⁷. Un informator din Jieiă n a tradus pe ir. *sédām dān* în graiul croat din Mune sub forma *sédām dñi*. (Forma sirbocroată literară e *sēdam dānā*.) Așadar în istroromînul *sédām dān* se păstrează o formă arhaică sirbocroată, cu *ă* (< „semivocala” *î*) netrecut la *a* (*sédām, dān*) și cu desinența zero la genitivul plural al substantivelor de declinarea I¹⁸. Vedem, prin urmare, că istroromîna rezistă influenței mai noi sirbocroate (exercitată de graiurile croate istriene și de limba literară sirbocroată) păstrînd forme arhaice, împrumutate într-o epocă îndepărtată din trecut.

Ca o dovadă a dezagregării istroromînei se aduc și fluctuațiile în pronunțare, ca de exemplu confuzia dintre *č* și *ț* (de asemenea între *ș* și *s*, *j* și *z*)¹⁹. Dar această confuzie dintre șuierătoare și siflante, cu fluc-

¹³ Vezi mai sus nota 4.

¹⁴ Pușcariu I 14/4.

¹⁵ *Ibid.*, 29/12.

¹⁶ *Ibid.*, 20/5.

¹⁷ Josip Ribarić, *Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri* [„Repartiția dialectelor slave meridionale în peninsula Istria”], Belgrad, 1940 [Srpska Kraljevska Akademija, Srpski dijalektološki Zbornik, knj. IX], p. 103.

¹⁸ Asemenea forme de genitiv plural se întîlnesc și astăzi în unele graiuri arhaice ale sirbocroatei. Vezi Pavle Ivić, *Die serbokroatischen Dialekte*, Haga, 1958, p. 142.

¹⁹ Radu Florn, *op. cit.*, p. 154.

tuții asemănătoare în pronunțare, se întîlnesc și în graiurile croate din Istria, care nu sînt deloc pe cale de dispariție. Este fenomenul numit de dialectologii sirbocroați *čakavism* (*čakavizam*), adică pronunțarea lui *č* ca *ʃ* sau ca un sunet intermediar între aceste două africte (de asemenea și a lui *ž*, *ž* ca *s*, *z* sau ca diferite sunete intermediare între șuierătoare și siflante), notate în diferite feluri de dialectologi. În graiurile croate acest fenomen a intrat din dialectul venețian al limbii italiene²⁰, iar în istororomînă, din graiurile croate istriene²¹.

Nu credem că corespunde adevărului afirmația că noile împrumuturi intrate în istororomînă nu se adaptează sistemului acestui dialect, istororomîna nemaifiind capabilă să le asimileze. E probabil că expresiile luate de-a gata din sirbocroată — despre care am vorbit mai sus — au indus în eroare pe unii cercetători. Acelea într-adevăr nu sînt adaptate sistemului istororomîn și nici nu aparțin sistemului. Istroromîna împrumută însă încontinuu din sirbocroată teme nominale și verbale care primesc desinențe istororomîne și deci se declină și se conjugă ca elementele mai vechi. Împrumuturi recente ca (*a*)*eroplân*, *camîon*, *telegm*, articulat (*a*)*eroplân*, *camîonu*, *telegm*, pl. (*a*)*eroplâne*, *camîone*, *telegme*, pl. art. (*a*)*eroplânele*, *camîonele*, *telegmele* (< scr. *čeroplân*, *kamîon*, *telegm*) sînt perfect integrate sistemului gramatical istororomîn și adaptarea lor s-a făcut exact ca în dacoromînă. La fel se comportă și verbele împrumutate recent. Ele intră într-una din conjugările productive ale istororomînei. Exemple ca *iel' se sastajescu* S. 'ei se întrunesc', *iel' se scupl'ûjs* J.²² 'ei se adună' (< scr. *sâstajati se*, *skûpljati se*) se întîlnesc cu sutele. De altfel s-ar putea oare ca, într-o propoziție istororomînă, verbul, de orice origine ar fi el și oricît de recent ar fi fost împrumutat, să nu prezinte desinențe verbale istororomîne? ²³

Putem așadar trage concluzia că sistemul istororomînei nu e în „dezagregare” și că, prin urmare, nu aceasta este cauza dispariției istororomînei, cum susține Radu Flora²⁴. Mai degrabă fenomenele care constituie așa-numita „dezagregare” sînt un efect al faptului că istororomîna e pe cale de dispariție, adică e pe cale de a fi părăsită de cei ce o mai vorbesc. De

²⁰ Privitor la *čakavism*, la originea lui romanică și la diferitele lui realizări în pronunțare vezi Pavle Ivić, *op. cit.*, p. 56, 191, 200, 255; Ivan Popović, *Geschichte der serbokroatischen Sprache*, Wiesbaden, 1960, p. 560 urm. Mate Hraste *Čakavizam na istočnoj obali jadranskoga mora*, „Studi in onore di Ettore Lo Gatto e Giovanni Maver”, p. 323—330. Referitor la studiile mai vechi asupra *čakavismului* vezi bibliografia dată de Pavle Ivić, *op. cit.*, p. 200, 268.

²¹ G. P. Klepikova presupune o influență venețiană directă, ceea ce nu ni se pare probabil. (G. P. Klepikova, *Prefixul de origine slavă po- în dialectul istororomîn*, în „Fonetica și dialectologie” V, 1963, p. 74, nota 2.)

²² Radu Flora, *op. cit.*, p. 153.

²³ Cele două verbe din exemplele citate se conjugă, primul ca *cuĥâj* (Pușcariu II, p. 189), iar al doilea ca verbele avînd infinitivul în *-ûj* (Pușcariu II 172). Acestea din urmă prezintă, la Jeian, următoarele terminații: Inf. -ûj, Prez. ind. -ûjs, -ûjš, -vâ, -ûjm, -ûjĭ, -ûjš, Restrictivul viitor -ûjr, -ûjri, -ûjre, -ûjrem, -ûjrej, -ûjru, Part. -ûjĭ etc. De ex. *naĥâûj* 'a mîna, a gonî'; *jo naĥâûjs*, *tu naĥâûjs je naĥâvâ*, *noj naĥâûjm*, *voj naĥâûjĭ*, *jel' naĥâûjĭ*; *jo am naĥâûjĭ*; *jo voj naĥâûjĭ*; *jo rûş naĥâûjĭ*; *se jo naĥâûjr* etc.

S. Pușcariu ar fi trebuit să plaseze această conjugare, numind-o conjugarea IVd, înaltea verbelor neregulate (Pușcariu II 189, 169). Această conjugare există numai în graiul din Jeian, pe care Pușcariu nu l-a cunoscut.

²⁴ Radu Flora, *op. cit.*, p. 151.

altfel însuși Radu Flora admite afirmația lui O. Bloch că o limbă dispăre cind e părăsită de toată lumea ²⁵.

E evident că istroromîna nu-și pierde caracterul de grai romanic ²⁶ și nu din cauza aceasta va dispărea. Însuși I. Coteanu — și după el Radu Flora — subliniază că fondul principal lexical al istroromînei este latinesc în proporție de 65 % ²⁷. Firește, morfologia e și mai puțin atinsă de influențe străine.

Va dispărea oare istroromîna în curînd? În ce privește Jeiănul, se pare că aici ea se va menține încă mult timp. Majoritatea locuitorilor din acest sat lucrează în portul sau în întreprinderile din Rijeka, oraș situat la 33 km de Jeiăn. Ei fac naveta în fiecare zi, deci se întorc după terminarea lucrului în satul lor, unde vorbesc istroromîna între ei. Cei din Sušnievița și din satele istroromîne vecine, neavînd orașe prin apropiere, se risipesc la distanțe mai mari în căutare de lucru, astfel că în sat au rămas aproape numai bătrînii care cresc copiii celor mutați la orașe. Cînd acești bătrînii nu vor mai exista, peste 20—30 de ani, Sušnievița — după spusele unui informator — va fi complet părăsită, ceea ce va avea drept urmare dispariția graiului, deoarece în orașe copiii vor vorbi limba croată. Același lucru se va întîmpla în curînd și în celelalte sate din jurul Sušnieviței.

Istroromîna servește ca mijloc de comunicare între membrii comunităților satești istroromîne. Nu credem că e justă caracterizarea istroromînei ca „un simplu grai familiar” ²⁸. În autobuzul care circulă între Sušnievița și minele de cărbuni de la Supitân (forma croată oficială Podpićan) se vorbește istroromîna, și cel care vrea să coboare se adresează șoferului cu cuvintele „rescl'ide uša”. De asemenea, și în autobuzul care face cursa Boljun — Rijeka se aude istroromîna. E adevărat că istroromînii trec foarte ușor de la istroromînă la croată. Dacă într-un grup de 20 de istroromîni care discută în dialectul lor vine un croat, ei imediat continuă discuția în croată pentru ca să înțeleagă și noul venit. Faptul poate să facă pe cineva să creadă că istroromînii vorbesc între ei croata. Chiar și copiii de școală procedează ca cei mari. Între ei vorbesc istroromîna, dar, îndată ce vine un coleg croat, toți vorbesc croata.

Ca o dovadă că istroromîna nu se vorbește numai în familie poate servi faptul că mulți istroromîni, care în familie vorbesc croata, în comunitatea satească vorbesc istroromîna. Sînt chiar țărani, muncitori și intelectuali croați care vorbesc istroromîna, pe care au învățat-o la școală, în recreații, de la copiii istroromîni și în contactul zilnic cu istroromînii. De aceea statistica făcută de prof. Radu Flora ²⁹, în care se arată numărul celor care vorbesc în familie istroromîna, ar trebui completată cu numărul acelor istroromîni și croați care știu istroromîna, fără să o vorbească în

²⁵ Radu Flora, *op. cit.*, p. 143.

²⁶ Formularea este a lui Al. Rosetti; SCL IX, 1958, nr. 1, p. 102. Vezi și Radu Flora, *op. cit.*, p. 143.

²⁷ I. Coteanu, *op. cit.*, p. 25.

²⁸ Radu Flora, *op. cit.*, p. 142, urm.

²⁹ *Id.*, *ibid.*, p. 140, 166.

familie. Cu astfel de istroromîni și croați am avut ocazia să stăm de vorbă în istroromînă și chiar să înregistrăm texte istroromîne de la ei.

În studiile asupra istroromînei credem că nu s-au subliniat îndeajuns deosebirile dintre istroromîna din Jeaîn (istroromîna de nord) și cea din Sușnievița și din satele din jur (istroromîna de sud), care sînt atît de mari, încît cele două idiomuri trebuie considerate ca două subdialecte ale dialectului istroromîn. Între aceste două subdialecte nu există nici un fel de contact, deci nu se varsă unul în celălalt. Dacă socotim subordonarea un criteriu pentru a considera două idiomuri înrudite ca două limbi deosebite³⁰, atunci în Istria nu se vorbește o limbă istroromînă, ci două. Contactul dintre istroromîni de nord și cei de sud este atît de neînsemnat încît întîlnirile dintre ei, ca și întîlnirile cu un dacoromîn, constituie întîmplări despre care vorbesc ca despre niște evenimente extraordinare. Un informator din Jeaîn ne-a spus că s-a întîlnit o dată cu un istroromîn din Sușnievița și a constatat cu surprindere: „*ma putut-n-am 'dar ne-am putut' ântelăje*”, cu toate că graiurile nu sînt identice. Un sușnievițan, care a luptat ca partizan împotriva armatelor hitleriste, a avut marea surpriză ca în timpul unei expediții să ajungă într-un sat în care a auzit vorbindu-se limba lui maternă. Era Jeaînul. Un alt locuitor din Jeaîn ne-a spus că în armata austro-ungară, în timpul primului război mondial, a fost cu istroromîni din Sușnievița. De altfel tot atunci s-a întîlnit și cu dacoromîni. Înțelegerea cu aceștia din urmă a fost mai grea³¹.

Iată cîteva din deosebirile dintre cele două subdialecte: În istroromîna de nord *g* se pronunță ca o fricativă velară γ , nu există *ă* neaccentuat final, ci în locul lui se rostește *a* (lui *o căsă* din Sușnievița îi corespunde în Jeaîn *o căsa*). Toate formele din Jeaîn date de diferiți cercetători cu *ă* final sînt greșite. Îndeosebi Glavina, dar și Nanu³², a dat formelor din Jeaîn un aspect apropiat de cel din Sușnievița.

Sistemul parțial al vocalelor neaccentuate finale la Jeaîn este

	i	u
	e	o
	a	
pe cînd la Sușnievița este		
	i	u
	e	o
	ă	a

În istroromîna de nord nu există fenomenul numit *zetacism*, atît de frecvent la Sușnievița (adică confuzia între *z*, *s*, *ț* și *j*, *ș*, *ć*). În mor-

³⁰ Al. Graur, *Studii de lingvistică generală*, București, 1955, p. 124 urm.; I. Coteanu, *op. cit.*, p. 8.

³¹ Vezi și Popovici II 83, textul 38 (comunicat de A. Glavina). Din text reiese surpriza unui istroromîn din Jeaîn și a unuia din Grobnic cînd au constatat că vorbesc aceeași limbă.

³² Formele notate de Șt. Nanu la Jeaîn le cunoaștem din Glosarul istroromîn al lui Byhan. E posibil că acesta le-a dat o formă sușnievițeană, înlocuind pe *-a* cu *-e*.

fologie, istroromîna de nord a păstrat flexiunea sintetică a substantivelor și a pronumelor de tipul formelor în *-lui*, *-l'ei* și *-lor* sau în *-vă*, și *-oră* (*cărelui*, *căsel'ei*, *mul'erl'ei*, *fec'órilor*, *celvă*, 'aceluia', *cel'ă* 'aceleia', *celoră* 'acelora', *carl'ă* 'căreia', *ni'cURL'ă* 'nici uneia')³³ dispărute complet în istroromîna de sud.

De asemenea în istroromîna de nord a dispărut neutrul (ambigenul) romînesc. Pe cînd la Sușnievița se zice *do cușite* și *do căpure*, la Jeliân sînt corecte numai formele *doi cușite*, *doi căpure*. De aceea adjectivele și pronumele care se acordă cu asemenea substantive la plural iau forma masculină, de ex.: *toț vapore*, (nu **tote vapore*) 'toate vapoarele', *neyri pârture* (nu **năyre pârture*) 'pinze negre', *bătura utónz* (nu **bătura utonde*) 'bețe rotunde', *a sel' oșore* (nu **a sâle oșore*) 'ouăle ei', *čest'i oșore* (nu **časte oșore*) 'aceste ouă', *doi jăjete* (nu **do jăjete*) 'două degete' etc.

Istroromîna de nord are vocalivul în *-ule* (*fec'órule*, *drăcule*) inexistent în istroromîna de sud. În schimb istroromîna de nord a pierdut perfectul, în locul căruia întrebunțează perfectul compus al formei iterative a verbului (*je ăv merindăt* 'el a prinzit', dar *je ăv merindavâit* 'el prinzea')³⁴.

Și în lexic se pot constata deosebiri destul de însemnate. Iată cîteva:

- albira* J. (Jeliân) — *félita*, *čélita* S. (Sușnievița) — *félita* N. (Noselo) — *čélita* C. (Costircean) 'albină'
codru J. — *boșcă* S. N. — *boșca* C. 'pădure'
copăi J. — *ărmă* S. (despre porci) 'a rîma'
cuvintă J. — *ganăi* S. N. — *ganăi*, *cuvintă* C. 'a vorbi'
căre J. — *brec* S. N. C. 'ciine'
căra J. — *oscu* S. N. — *wosc* C. 'ceară'
četâte J. — *grăd* S. 'oraș' (rar și *četâte*)
furičé J. — *țirnac* S. — *čirnac* N. 'buboi'
miza J. — *scând* S.N.C. 'masă'
mizița J. — *scandiț* S. — *scandic* N. *scandit* C. 'măsuță'
oste J. — *voiscă* S. 'război'
păna J. 'pană' — *per* S.N.C. 'pană și păr'
potóc uscăt J. — *văle uscătă* S. — *dolina uscătă* N. — *dolina far de apă* C. 'vale seacă'
briț J. — *codru* S.N.C. 'munte'
mai vișe J. — *mai mun(d)*, S.N.C. 'mai mult' etc. etc.³⁵

³³ Despre aceste forme cazuale păstrate în istroromîna de nord vezi articolul lui August Kovačec, *Notes sur des formes de cas en istroroumain* în „*Studia Romanica et Anglica Zagrabien-sia*” (Facultas Philosophica Universitatis Studiorum Zagrabien-sis), 1962, 13—14, p. 75 urm.

³⁴ În privința deosebirilor dintre subdialectul de nord și cel de sud vezi și A. Kovačec, *op. cit.*, p. 83—84; Radu Flora, *Prilog pitanju klasifikacije istrorumunskog* (Contribuție la problema clasificării istroromînei), în „*Južnoslovenski filolog*” XXV, 1961—1962, p. 341 urm.; Id., *Despre stadiul actual...*, p. 148 urm. Radu Flora consideră ca o deosebire între graiul din Jeliân și cel din Sușnievița și întrebunțarea la Jeliân a lui *čela* în loc de *je* 'el', adică la Jeliân s-ar zice *čela vede*, pe cînd la Sușnievița *je vede* [sic] *Despre stadiul actual...*, p. 149; *Prilog...*, p. 342). Noi am auzit la Jeliân numai *je*, *jd vade*, *jel*, *jde vedu*. În toate textele din Jeliân publicate pînă acum și în textele înregistrate de noi pe bandă de magnetofon n-am găsit nici un caz de asemenea construcții.

³⁵ Privitor la cele două arii, cea de nord (Jeliân) și cea de sud (Sușnievița și satele vecine), vezi hărțile publicate de Radu Flora în „*Fonetică și dialectologie*” IV 1962, p. 160 urm.

Istroromina nu are, prin urmare, un singur fond principal lexical, ci cel puțin două, unul al istrorominei de nord și al doilea al celei de sud.

Se mai vorbește și astăzi de influența slovenă asupra istrorominei și despre contactul dintre sloveni și istroromini, ca, de exemplu, în studiile asupra istrorominei ale lui Radu Flora și mai ales ale lui I. Coteanu. O asemenea influență directă nu există³⁶.

Istroromînii se consideră romini și își zic în limba croată — cînd vorbește cu străinii — *rumuni*. Termenul a intrat și în istroromînă. Croații din satele din imediata apropiere îi numesc *vlahi*, iar limba lor *vlaški*. Porecla de *čiribirți* nu e întrebuințată de croați în prezența vreunui istroromîn. Și istroromînii în glumă, zîmbind, își zic *čiribirți*. La distanțe mai mari, însă, de ex. la Rijeka (Fiume), sînt cunoscuți numai ca *rumûni*. Termenul de *vlah* e aci sau necunoscut sau echivoc, deoarece în părțile occidentale ale Iugoslaviei el are sensul de 'sătean de pe continent' (în uzul insularilor și orășenilor dalmatini), 'ortodox, sîrb' (în uzul sîrbocroaților catolici sau musulmani), 'ortodox de orice naționalitate' (în uzul unor catolici din Dalmația), 'creștin de orice naționalitate' (în uzul unor musulmani), 'catolic care vorbește un grai sîrbocroat răsăritan' (în gra-

³⁶ Radu Flora, *Despre stadiul actual ...*, p. 151, 167; id., *Prilog ...*, p. 350. Totuși, în alte pasaje Radu Flora însuși crede că această influență este aproape inexistentă (*Despre stadiul actual ...* p. 151, nota 6). De asemenea și I. Coteanu (*op. cit.*, passim) consideră influența slovenă aproape tot atît de importantă ca cea croată. Despre „slovinții” din Ciccaria, în mijlocul căraa trăiesc istroromînii din Jeian, și despre graiul lor croat vezi Mieczysław Małeck, *Przegląd sowińskich gwar Istrii (z 6 mapami)*, Kraków, 1930 (*Polska Akademia Umiejętności, Prace Komisji językowej*, Nr 17), p. 75—82. Vezi și harta nr. 1. Małeckî numește „cieti” graiul croat vorbit în satele din jurul Jeianului. Josip Ribarić (*op. cit.*, p. 28—42) numește graiul vorbit în satele din jurul Jeianului (ca, de exemplu, în Mune Vele [ir. *Čdte Mār Mune*], Mune Male [ir. *Čdte Mič Mune*], Veli Brgud [ir. *Čela Mārle Bārčūd*], Mali Brgud [ir. *Čela Micu Bārčūd*], Podrag etc.), „pretežno ikavski čakavski dijalekat” („dialect precumpănitor ikavian čakavian”). Faptul că locuitorii care vorbesc acest grai sîrbocroat își ziceau — și își mai zic — sloveni i-a indus în eroare pe cercetătorii care s-au ocupat de istroromîni, făcîndu-i să presupună un contact direct între istroromîni și slovenii propriu-ziși și să explice unele cuvinte istroromîne ca provenind din slovenă. Dacă există elemente slovene în istroromînă, acestea au trebuit să treacă prin intermediul graiului croat vorbit în satele din jurul Jeianului, care probabil posedă împrumuturi slovene, deoarece, pînă la începutul acestui secol, în școlile lor învățămîntul se făcea în limba slovenă (vezi Ribarić, *op. cit.*, p. 33). După Sextil Pușcariu (*Studii istroromîne*, II, p. 38), istroromînii din Jeian aparțineau în timpul Austro-Ungariei de parohia din Mune, unde sînt croați, și de judecătoria și primăria din Podgrad (Castelnuovo), locuit de sloveni. Dar despre graiul din Podgrad (Castelnuovo) Małeckî (*op. cit.*, p. 49, nota 1) afirmă că nu i-a putut stabili cu toată siguranța apartenența. Totuși îl crede croat. M. Bartoli consideră sîrbocroate coloniile slave vecine cu istroromînii, admitînd existența unor colonii slovene, mai mult sau mai puțin croatizate, numai la nord (M. Bartoli, *Pubblicazioni recenti di filologia rumena* [extr. din *Studj di filologia romanza*, vol. VIII, fasc. 23], Torino, 1901, apud. Pușcariu II 221). Și Sextil Pușcariu (II 328) admite o influență slovenă asupra istrorominei. Intermediarul croat al elementelor „slovene” ale istrorominei îl presupune și Radu Flora (*Despre stadiul actual ...*, p. 151, nota 6). În ce privește însă elementele germane, ele au putut intra, după părerea lui Radu Flora, în graiul din Jeian prin intermediarul graiurilor slovene vecine, iar în graiurile din satele grupate în jurul Sușnieviței, prin intermediarul graiurilor croate vecine sau în unele cazuri, prin cel al graiurilor italienești (Flora, *Despre stadiul actual ...*, p. 159; id., *Prilog ...*, p. 350). Am văzut, însă, mai sus că graiurile slave din vecinătatea Jeianului nu sînt slovene.

iurile de pe Drava), 'originar din Hertegovina' (la Dubrovnik = Ragusa). E semnificativ că termenul de *rlah* are sensul de 'romin' numai în părțile orientale ale teritoriului lingvistic sîrbocroat, unde sîrbocroații sînt în contact cu dacoromîni, și în imediata vecinătate a istroromînilor.

Între ei, istroromîinii își zic *jeiđnŕi* (cei din Jeiđn), *noŕtri domđt'i*³⁷ (cei de la poalele muntelui Učka). Ei vorbesc *rlđski* sau *rumuňski*³⁸, termen nou, întrebuițat în primul rînd în conversația cu străinii, dar l-am auzit și în cursul anchetelor care au decurs în istroromînă. Totuși, adverbele și expresiile adverbiale cele mai frecvent întrebuițate sînt, la Jeiđn, *jeiđnŕski, po nđŕu, po jeiđnŕŕu*, iar la Suŕnievița *po nđŕe* sau *cum ŕi noi*. La Jeiđn am auzit expresia *ŕi iel' cuvintu ŕđ* 'și ei vorbesc în graiul nostru'.

Pe cînd istroromîna are șanse să se mai păstreze incît mult timp, meglenoromîna din Macedonia, vorbită în orașul Ghevghelia, în care s-au mutat cei din satul Huma, formînd o mică minoritate a locuitorilor, va dispărea în curînd, deoarece copiii nu mai vorbesc limba părinților, cu toate că o înțeleg. În satul Huma au rămas numai două case, în care, probabil, copiii vorbesc cu părinții graiul natal.

După informațiile meglenoromînilor din Ghevghelia, în satele meglenoromîne din Grecia mai există meglenoromîni. Unii din ei s-au stabilit chiar în Ghevghelia. Între cei din Nînta, mutați în Asia Mică, și cei din Ghevghelia, există oarecare legături prin corespondență.

Aproape în aceeași situație se află și graiurile aromine din Macedonia. Locuitorii din Tirnova, Muloviște, Gopeŕ s-au împrăștiat în Bitolea sau în alte orașe. Au avut loc căsătorii mixte și cei mai mulți dintre copii nu mai vorbesc aromîna.

Graiurile arominilor din jurul Bitolei prezintă multe fenomene interesante pentru dialectologia rominească, cel mai interesant fiind graiul din Gopeŕ. Dintre particularitățile fonetice ale acestui grai trebuie să amintim existența unui *r* fricativ final, asemănător cu cel din cehă. În

³⁷ < scr. *dōmācl* 'al casei, familiar'.

³⁸ Radu Flora susține că adverbul *rumunski* [sic] (corect *rumuňski*) a fost întrebuițat de subiectul din Suŕnievița ca o concesie făcută anchetatorilor (studenți romaniști din Zagreb), care au sugerat informatorilor originea lor rominească (*Despre stadiul actual* ..., p. 152, nota 6). Dar istroromîinii au aflat că sînt de origine romîni încă în secolul trecut, cînd au fost vizitați de primii cercetători, străini și romîni. Termenii de *rumán* și *rumuňski*, cu toate că recentii, au fost totuși cunoscuți de istroromîni și în trecut. Leca Morariu a notat la Jeiđn în 1928 următoarea frază (transcrierea e a lui L. Morariu): *Omiri se ciudeŕ cđn noi cuvintđm aŕa rumun'schi* (ali: *jeianschi*). *E niciur nu đnfelege* [sic] *cđn cuvintđm*. (Morariu 165/10–11). Forma de origine croată *rumuňski* nu i-a fost sugerată informatorului de Leca Morariu, care nu vorbea sîrbocroata. El cu siguranță s-a străduit să-i învețe pe istroromîni să-și zică *rumer* sau *rumuňez* (vezi Morariu 13/1–5).

Termenii *rumun*, *rumuň*, *rumunski*, *rumuňski* apar în literatura sîrbocroată în anul 1880, 1884, anume în Dicționarul Academiei iugoslave din Zagreb, s.v. *Bađ* 1 și s. v. *Dđnđul*. Același dicționar (s. v. *rumun*, *rumuň*, *rumunski*, *rumuňski*) preluează că formele *rumun*, *rumunski* se întrebuițează în părțile răsăritene ale teritoriului sîrbocroat, iar *rumuň*, *rumuňski* în părțile apusene. E interesant că istroromîinii pronunță *rumin* (care pare a fi o formă orientală), dar *rumuňski* (o formă occidentală).

același grai fosta africată *ǵ*, a devenit fie fricativă *ȝ* (asemănătoare cu cea din subdialectele bănățean și moldovean), fie fricativă *j*.

Din cele constatate de noi în Istria și în Macedonia putem trage concluzia că o insulă lingvistică, oricât de mică ar fi ea, se poate menține mult timp, suferind firește o puternică influență a mediului aloglot în care se află. Cauza principală a dispariției limbilor vorbite în asemenea insule lingvistice este dispersarea celor care o vorbesc.

În cursul anchetelor noastre la istroromîni, am notat un număr însemnat de cuvinte de origine latină sau autohtonă, neatestate pînă în prezent sau atestate cu alte sensuri, la care am crezut că e nececar să facem unele observații³⁹:

a 'la, după'

Prepoziția *a* are în istroromînă două sensuri, dintre care acela de 'la' a fost semnalat în cercetări anterioare, dar numai în adverbul *acăsă* S. (*acăsa* J.)⁴⁰. Ea este însă întrebuințată cu acest sens și în alte expresii mai puțin cristalizate, ca de exemplu: *mejēm a misa* 'mergem la slujbă (la biserică)', *verim d-a misa* 'venim de la slujbă (de la biserică)', *a nunț te cl'emu* 'te chem la nuntă' (Popovici II, 130, s.v. *nunț*), *io-l voi cl'emă a nunț* 'eu îl voi chema la nuntă' (Cantemir, 117/12—13), *je l-a cl'emăt*

³⁹ În timpul expunerii vom folosi următoarele prescurtări:

B. = Satul Bîrdo.

Byhan = Dr. Arthur Byhan, *Istroromänisches Glossar*, în „Sechster Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache zu Leipzig”, 1899, p. 173—396.

C. = Satul Costlrean.

Cantemir = Traian Cantemir, *Texte istroromîne*, București, 1959.

CDDE = I.-A. Candrea — Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii romîne. Elementele latine*, București, 1914.

DR = „Dacoromania”.

DA = Dicționarul Academiei.

Flora, *Despre stadiul actual* = vezi nota 1.

Flora, *Prilog* ... = vezi nota 34.

Glavina I — II, III, IV, V = Andrei Glavina, *Două articole, Glosar romîno-istroromîn, Glosar istroromîn-dacoromîn, Texte din Jeidni*, la Pușcariu III, p. 175—235.

J. = Satul Jeidn.

Morariu = Leca Morariu, *Lu fraji noștri*, Suceava, 1928.

N. = Satul Noselo.

Papahagi = Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromîn general și etimologic*, București, 1963.

Popovici I, II = Iosif Popovici, *Dialectele romîne (Rumänische Dialecte)*, IX, *Dialectele romîne din Istria*, Halle a. d. S. partea 1, 1914; partea 2, 1909.

Pușcariu I = Sextil Pușcariu, *Studii istroromîne, I, Texte*, în „Analele Academiei Romîne”, Seria II, Tom. XXVIII, 1905—1906, Memoriile Secțiunii Literare, București, 1906, p. 117—182.

Pușcariu II = Sextil Pușcariu, *Studii istroromîne, II, Introducere — Gramatică — Caracterizarea dialectului istroromîn*, București, 1926.

Pușcariu III = Sextil Pușcariu, *Studii istroromîne, III, Bibliografie critică — Listele lui Bartoli — Texte inedite — Note — Glosar*, București, 1929.

S. = Satul Sușnevița.

Sc. = Satul Sucodru.

În exemplele citate din textele lui Traian Cantemir și ale lui Leca Morariu, pentru simplificarea transcrierii, am înlocuit pe *e* cu *ă* și pe *u* cu *â*.

⁴⁰ Pușcariu III, p. 301, s. v. a prep. și p. 306, s. v. *cașc*.

a nunț 'el l-a chemat la nuntă' (*Ibid.*, 117/14). Se pare că asemenea expresii se întâlnesc numai la Jieiă.

Tot la Jieiă, *a* are și sensul de 'după' (care introduce un complement circumstanțial de scop, după verbe ale mișcării). Acest sens n-a fost semnalat pînă acum, cu toate că în textele publicate (de exemple de Leca Morariu și Traian Cantemir) întâlnim pe *a* în această funcțiune: *mejēm ân codru a lămne* 'mergem în pădure după lemne', *mejēm ân codru a șuma* 'mergem în pădure după frunze uscate (pentru așternut la vite)', *viru cu camioanele a lămne* 'vin cu camioanele după lemne', *che neca ur măje a păre și a vir și a caș* 'ca să meargă unul după pîine și după vin și după brînză' (Morariu, 143/14).

A. Kovačec atestă întrebuințarea lui *a* la formarea dativului și a genitiv-dativului unor pronume, al unor substantive indeclinabile, al adjectivelor și al numeralelor de la doi în sus: *a vó* 'vouă', *a nușcui* '(al) cuiva', *anebo* '(al) cerului', *a bur om* '(al) unui om bun', *a doi* 'a (la) doi' etc.

ăsera 'deseară'

În istroromînă se face deosebire între *ăsera* și *asăra*, primul cu sensul de 'aseară', iar al doilea de 'deseară': *ăsera vor veri* 'deseară vor veni', *ăsera voi ie ramară cuhăi* 'deseară voi rămîne eu să gătesc' (Morariu, 163/16), *va ie ramară ăsera cuhăi cira* 'va rămîne el deseară să gătească cina' (*Ibid.*, 163/20). Cantemir, în glosarul său, înregistrează numai forma *asără*, iar în texte notează greșit *asăra* și pentru 'aseară' și pentru 'deseară': *Iuva ver durmi asăra?* [sic] 'unde vei dormi deseară?' (133/39). (Informatorul a dictat cu siguranță: *iuva ver durmî ăsera?*.) În același text, Cantemir îl folosește corect pe *asăra*: *asăra ūm fost în lov* (135/2) 'aseară am fost la vînătoare'. Textul publicat de T. Cantemir, din care am dat cele două exemple, a fost citit de un informator de al nostru din Jieiă, care a atras și el atenția asupra folosirii greșite a lui *asăra* în loc de *ăsera*. Tot greșit îl glosează și Popovici sub cuvîntul *asăra* (p. 88). Bartoli (p. 102) dă cele două forme cu cele două sensuri sub cuvintele *aseară* și *astădeseară*.

ărmă 'a rîma'

Verbul *ărmă*, neatestat pînă acum, e încă viu la Sușnievița. Totuși el poate fi întâlnit cu sinonimele *ară* 'a ara' și *sapă* 'a săpa': *ărmă* (*ăra*, *săpă*) cu *năsu* '(porcul) rîmă cu rîtul (nasul)', *ărmăt-a* 'a rîmat'. În Jieiă, noțiunea de a rîma e exprimată printr-un împrumut croat: *cu rilăpu copă* '(porcul) cu rîtul sapă'⁴¹.

⁴¹ *Rilăp* 'rîl' < scr. reg. *rîlac* 'ld'; *copăj* 'a săpa' < scr. *kòpati* 'ld'.

Privitor la forma *ărmă* în loc de mai vechiul **rămd* vezi Petrovici, *op. cit.*, p. 38 urm.

bârv 'briu', bârvu lu domnu. bârvu lu domniçu 'cureubeu'

Cuvîntul care denumește briul a fost semnalat în glosarele și studiile referitoare la istroromînă sub forma : *brău* (Byhan, 200) : *brāv* (Glavina, III, 182 ; Pușcariu I, 29/2 ; Pușcariu III, 290, 305 ; Cantemir, 159) ; *brăvu* (Popovici II, 94).

La Sușnievița noi am notat *bârv* : *Bârvu se smotă ócoli de sire za purtă brenta*⁴² 'briul se înfășoară în jurul mijlocului (împrejur de sine) pentru a duce cofa' : *pote se firu legă cu bârvu* 'finul se poate lega cu briul' ; *plast'enca-î širokă e bârvu âi strint* 'plast'enca e lată, iar briul e îngust' ; *bârvu t'áro zâlica se upotrebl'vâ* (ili *rabă*), *ke-î plast'enca mai práctičnă* 'briul se întrebuintează foarte puțin, căci *plast'enca* e mai practică'.

La Noselo cuvîntul circulă sub forma *brău* cu sensul din Sușnievița⁴³.

În Jieiă, briul e numit *cănița*, iar *brenta se porta cu plaștenca de lăra* 'cofa se duce cu *plaștenca* de lînă', *cu ce se jensca ovă* 'cu ce se înfășoară femeia'. Cuvîntul *bârv* se păstrează numai în expresia : *bârvu lu domnu, bârvu lu domniçu* 'cureubeu'⁴⁴. Expresia este un cale după scr. *bōjži pasič*, *bōjži pásak* 'id'.⁴⁵ Jieiănenii nu știu ce înseamnă *bârv*. Aceasta se poate deduce și din forma *boviçu lu domniçu* 'cureubeu' pe care ei îl înțeleg ca 'juncul lui dumnezeu'⁴⁶. Evident, forma mai veche a fost *bârvicu lu domniçu*, în care *bârvic* e un diminutiv al lui *bârv* (ca în formele croate regionale, unde *pasič*, *pásak* sînt de asemenea diminutive de la *pās* 'briu').

Termenul corespunzător din Sușnievița și Noselo e *măvrița* (< scr. reg. *măvrica* 'id'.)⁴⁷

ĉîra 'ceară'

Pînă acum a fost cunoscută numai forma istroromînă notată de Gartner, *tšerę*⁴⁸. În Jieiă am înregistrat forma *ĉăra* : *ĉel'i mai betări av zis ĉăra*. Termenul actual, la generațiile mai tinere, este de origine croată, *vosăc*. În Sușnievița și Noselo termenul vechi nu mai e cunoscut. El a fost înlocuit de *osc* S. N. și *wosc* C. (< scr. *vosak* 'id'.)⁴⁹.

În legătură cu aspectul fonetic al lui *ĉăra* trebuie remarcat că, în multe cazuri, la Jieiă lui *ă* accentuat (< 'a) din graiurile de sub *Ŭčka*

⁴² *Brenta* e un vas de lemn în care se cară apă, pe spate ; 'cofă' *Smotāj* 'a înfășura' < scr. *smótati* 'id'.

⁴³ În legătură cu *brăvu*, S. Pușcariu face următoarea remarcă : „Avem un caz interesant pentru fenomenul, destul de des, că un cuvînt vechi (*brăvu*) se păstrează într-un înțeles depreciat față de cuvîntul nou intrat în limbă (*canița*) [sic]”. Vedem că, chiar și pentru a purta cofa în spate, *bârvu* (*brăvu*) constituie un mijloc mai primitiv decît *plast'enca*.

⁴⁴ În traducere literară : 'briul lui dumnezeu'. *Domniçu* e un diminutiv hipocoristic al lui *domnu* 'dumnezeu'. Cf. *briul lui dumnezeu* 'cureubeu' în Oltenia (G. Giuglea, *Elemente străvechi în limba romînă*. În „Revista filologică”, II, p. 53).

⁴⁵ Ribarić, *op. cit.*, p. 133.

⁴⁶ *Bović* 'boulean, junc'.

⁴⁷ Ribarić, 133, s. v. *bōjži psač*.

⁴⁸ Byhan, 367.

⁴⁹ *Ibid.*, p. 383.

ii corespunde *ă*. Cf. *fare*⁵⁰ 'a căuta' S. — *căre*⁵¹ J. 'id.', *mul'ăre*⁵² 'soție' S. — *mul'ăre*⁵³ J. 'id'.

êurî, proêuri 'a ciurui, a trece prin ciur'

În Jeiăn, de la substantivul *êur*, care a fost atestat⁵⁴, există un derivat verbal *êurî*, *proêurî* 'a ciurui (grăunțele), a trece prin ciur': *êură-se* 'se ciuruește'. *grăvu s-a proêurit* 'grîul a fost trecut prin ciur'. La Sușnievița lui *êurî* îi corespunde verbul *sitnițâi*: *sitnița za grăvu sitnițâi* 'ciurul pentru ciuruit grîul'.

demúnt 'demult'

Adverb păstrat la Jeiăn, neatestat pînă acum de corectători. În istroromîna de sud s-a menținut *mun(t)*, *mund* numai în comparativul lui *êudă*, *êuda* 'mult' *mai mun(t)*, *mai mund*⁵⁵ căruia la Jeiăn îi corespunde *mai vișe*.

farecă

Verbul *farecă* s-a păstrat în ambele subdialecte istroromîne. La Jeiăn cu sensul de 'a potcovi', iar la Sușnievița cu acela de 'a pune în fiare, a încătușa, a fereca pe cineva'. La prezentul indicativ *farecă* are, în graiul din Jeiăn, următoarele forme: *fărecu*, *făreci*, *făreca*, *farecăm*, *farecăți*, *fărecu*⁵⁶.

făreče 'ferigă'

În Jeiăn circulă forma de origine latină *făreče*, pl. *fărec*: *âncă... va fi bire ramară, ke-î bur pemînt, ke făreče crăște* 'aici... va fi bine de rămas (să rămînem), că-i bun pămînt, că crește ferigă'. Informatorul fiind întrebat dacă cunoaște corespondentul croat al lui *făreče* a răspuns: *papr̂t* (cf. ser. lit. *păpr̂at*, reg. *paprut*).

Cuvîntul corespunde dacoromînescului *ferece* care se păstrează și azi prin regiunile Brașov, Cluj, Hunedoara, Maramureș, Oradea. Pentru etimologie și pentru evoluția *fereče* > *ferigă* vezi DA, s.v. *feregă* și CDDE s. v. *ferică*.

Petar Skok a semnalat un nume topic *Făreča* pe insula Krk (Veglia), pe care îl consideră istroromîn⁵⁷. Se știe că pe această insulă s-a mai vorbit istroromîna la începutul secolului trecut.

⁵⁰ Pușcariu III 328.

⁵¹ Cantemir 161, s. v. *cedre*.

⁵² Pușcariu III 315.

⁵³ Cantemir 171.

⁵⁴ Byhan 373; Popovici II 106.

⁵⁵ Pușcariu III, 123, 315.

⁵⁶ *Boli... se fărecu* 'boii... se potcovesc' e atestată într-un scurt text din Jeiăn publicat de Leca Morariu (Morariu, 165/3).

⁵⁷ Petar Skok, *Slavenslvo i romanslvo na jadranskim otocima, Toponomastička ispitivanja*, Zagreb, 1950, p. 25.

fl'er, fl'ăre

Substantivul *fl'er* nu are o formă de plural întrebuintată obișnuit de vorbitorii istroromîni. Cînd li se cere să dea pluralul lui *fl'er*, rămîn perplecși și, ezitînd, dau o formă de plural de gen masculin, identică cu singularul.

Cu toate acestea, istroromîna posedă un plural al acestui termen, *fl'ăre*, dar istroromîinii îl consideră un cuvînt deosebit, un plural tantum, avînd sensul de 'capcană' și de 'ciocanul și nicovala cu care se bate coasa'. Ei nu-i simt legătura etimologică cu *fl'er*. De aceea la Jieiă, unde pluralul fostelor neutre (ambigene) e masculin, *fl'ăre* a rămas totuși feminin (*căste fl'ăre nu-s bure* 'această capcană nu e bună').

Informatorii au obiceiul să precizeze la ce servesc aceste unelte: *fl'ărele ăn ăe se căța pul'u și lisița* J. 'capcana în care se prinde pasărea și vulpea'; *fl'ărele ăa lișița cață* S.; *fl'ărele ăa l'ėpuru cață* C.; *fl'ărele cu ăe se cosa nacleptă* J. 'fiarele cu care se bate coasa'. Acestea din urmă sînt compuse din *bătiću*⁵⁸ 'ciocanul' și *băbița* 'butucul de fier (formînd, în partea de sus, o mică nicovală)' < scr. *băbica* 'id'.

Fl'ăre cu sensul de capcană e un cale după scr. *železa* 'id.', forma de plural a lui *železo* 'fier'. Istroromîinii, fiind bilingvi, cunosc și termenul croat. Un informator din Jieiă, la întrebarea cum se numește capcana în croată, a dat forma: *jeleza* (*j* = *ž*).

E probabil că și în graiurile croate istriene *železa* are și sensul de unelte cu care se bate coasa.

E de menționat faptul că și în graiurile bănățenești de sud capcana de prins animale sălbatice se numește tot *fișără*, în timp ce pluralul lui *fier* este *ferociă*.

Tratamentul *ă* al vechiului *e* accentuat urmat de o silabă conținînd un *ă* sau un *e* îl grupează pe *fl'ăre* alături de *ml'ă* 'mia', *ml'ăre* 'miere', *mul'ăre* 'soție' J., *iăpă, iărbă, iărnă, râte* 'rece', *șărpe* S. etc., forme care presupun un stadiu mai vechi cu *a* pentru mai vechiul *ea*⁵⁹.

furičė, pl. furičėl 'buboi'

Cuvîntul *furičė* nu a fost atestat pînă în prezent. El circulă la Jieiă (forma lui articulată, la singular, este *furičėlu*). În subdialectul de sud al istroromînei, cel din Sușnievița și satele din jur, termenul de origine latină a dispărut, fiind înlocuit cu un cuvînt de origine croată: *firnac*, în Sușnievița — unde este obișnuit așa numitul zetacism — și *čirnac* în Noselo și Sucodru. DA, sub titlul *furnicea*, definește cuvîntul ca „urticare” și îl derivă din *furnică* cu sufixul diminutival *-el*. CDDE îl dă sub forma *funincel* și îl derivă din lat. *furuncellus*. Forma *furičė* din Jieiă confirmă etimologia lui CDDE.

⁵⁸ Diminutiv format cu sufixul *-ič* din *băt* 'ciocan (și băț)'.

⁵⁹ Privitor la problema dacă *ă* istroromîn reprezintă stadiul vechi sau s-a dezvoltat recent din *ea*, a se vedea la Pușcariu (II 87--88).

ȳ'inde 'ghindă'

În Jeiăn există forma ȳ'inde, pl. ȳ'indi pentru 'ghindă' (< lat. *glans*, -dem). Cuvîntul a fost atestat de Byhan, 223, Popovici, II, 112, Cantemir, 166, sub forma *gl'inde*. Aceeași formă am auzit-o și noi la Sușnievița și Noselo (*gl'indă*, pl. *gl'inde*, iar la Costircean *gl'inda*, pl. *gl'inde*). Byhan și Popovici reconstituie un etimon lat. vulg. **glanda* > *gl'indă*. Forma de la Jeiăn are însă la bază lat. *glandem*, care a dat și în dacoromînă o formă *ghinde*, păstrată pînă azi în nord-vestul țării. Formele din dacoromînă, aromînă, meglenoromînă cu -ă și cele din istroromînă cu -ă, a se datorese, după CDDE, schimbării de declinare⁶⁰.

leșiă ' (despre femei) a se la, a se spăla pe cap'

Pînă acum a fost atestat numai substantivul *leșie*⁶¹. În Jeiăn se mai păstrează verbul *leșiă* 'a (se) la': *Jensca se lășiă, căpu-s lășiă*, 'femeia se lă, își lă capul'. În Sușnievița și Noselo se spune: (*jensca*) *spălă căpu*, iar în Costircean: *spăla căpu*.

linguriță 'cavitatea de mai jos de stern, lingurea'

Termenul din Sușnievița *linguriță* și din Costircean *lingurițe*, *linguriț* întîmplător seamănă cu cel dacoromîn popular *lingurea* cu același sens. Asemănarea se datorește faptului că amîndoi termenii sînt calcuri după slavă, cel istroromîn după ser. *lăžičica*, iar cel dacoromîn după bulg. *lăžička* (cf. ser. *lăžica*, bulg. *lăžica* 'lingură').

În Jeiăn a fost împrumutat termenul sirbocroat: *jlčiča de cl'ept* < ser. *žlčica*, o variantă a lui *lăžičica*, apărută prin metateză din *l(ă)-žičica* (cf. v. sl. *lūžica* 'lingură')⁶².

muntăr 'putinei', zmunțărî 'a bate untul', zmunți 'a buimăci'.

Arthur Byhan, în glosarul său istroromîn, îl explică pe ir. *muntăr* 'putinei (în care se alege untul)' ca fiind un derivat cu sufixul -ar de la v. bulg. *mōtiti* 'a tulbura'. În slavă, însă, cu sufixul -arî se formează din teme verbale numai nomina agentis, nu și nomina instrumenti⁶³. Forma istroromînă își găsește explicația mult mai plauzibilă în forma dialectală sirbocroată din regiunea Lika — așadar în apropierea Istriei — *muntăr* 'piuă, piuliță', care nu e decît o variantă a lui *mōrtăr* 'id.', destul de răspîndit în graiurile sirbocroate apusene (de ex. la Dubrovnik = Ragusa), împrumutat din dialectul venețian al limbii italiene: *mortar* (it. lit. *mortaio*

⁶⁰ CDDE s. v. *ghindă*.

⁶¹ Popovici II 120.

⁶² Cf. și rus. *ложечка* 'lingurea'.

⁶³ Privitor la sufixul slav -arîc- a se vedea Wenzel Vondrák, *Vergleichende slavische Grammatik*, Göttingen, I, 1924, p. 558 urm. Referitor la întrebuintarea lui -ar în sirbocroată vezi A. Leskien, *Grammatik der serbo-kroatischen Sprache*, 1. Teil: Lautlehre, Stammbildung, Formenlehre, 1914, p. 239—243.

< lat. *mortarium* 'id.')⁶⁴. Schimbarea semantică 'piuă, piuliță' > 'putinei' e motivată de asemănarea dintre cele două vase și dintre acțiunile de a pisa cu pisălogul în piuă și de a bate untul cu mitea în putinei.

E de presupus că strămoșii oieri ai istroromînilor, în epoca migrării lor spre Istria, nu aveau putinei, ci untul îl făceau fie într-o puțină obișnuită, infundată, fie într-un burduf, legate de grindă și scuturate („hurducate”) pînă se alegea untul, cum se făcea nu demult în Carpați (în puțină) și la arominii nomazi din Albania (în burduf)⁶⁵.

E foarte probabil că trecerea termenului care desemna pîna la denumirea putineiului s-a împlinit în graiurile sîrbocroate care înconjură cele două insule lingvistice istroromîne. Din păcate lexicul acestor graiuri e foarte puțin cunoscut.

Substantivul *muntâr* are în istroromînă și un derivat verbal *zmuntărăi*, pe care l-am notat la Jeiăn. Sensul este 'a bate, a alege untul': *Șerélubu de lâpte se zmuntără ân muntâr* 'smîntina de lapte se bate în putinei'.

Așadar formele istroromîne *muntâr* și *zmuntărăi* nu au la bază verbul slav (vechi slav meridional) *mōtiti*. În schimb *zmuntî* J.⁶⁶ 'a buimăci, a ameți' (*căpu l'i s-ăv zmuntî* J. 'a amețit') și *pomuntî* S. 'a înnebuni' (*po-muntî-a* 'a înnebunit') reprezintă împrumuturi mai vechi ale unor derivate cu prefixe verbale ale lui *mōtiti*: *sūmōtiti* și *pomōtiti* (cf. scr. *smūtīla mu se glava*⁶⁷ 'are amețeală' [literal: 'i s-a tulburat capul'], *pomūtīla mu se pamet* 'i s-a tulburat mintea').

nun[ú]i 'a nunti, a face nuntă'

În Jeiăn există verbul *nun[ú]i*, cu sensul de 'a nunti, a face nuntă': *ân că căsa nun[ú]is* 'în casa aceea nuntesc'; *și se nun[ú]ă că zi* 'și în ziua aceea se nuntește, (se) face nuntă', *cași căn se ra nun[ú]i* 'ca și cînd s-ar nunti'. Verbul e un derivat cu sufixul -*ú]i* de la substantivul *nun[ú]* pl. t. 'nuntă'⁶⁸.

punte

La Susnievița, Noselo și Costîrcean, prin *punte* se înțelege locul de trecere peste un pîriu, făcut din bolovani așezați la distanță de un pas. În aceste sate, de obicei *punte* este simțit ca un plurale tantum. *Io-m trecut preste punte* 'cu am trecut pe punte'. *Puntele-s căle ārpi za îi preste apă* 'puntele sînt pietrele acelea pentru a trece peste apă'. *Col-s ure punte, trec preste îdle* 'acolo e o punte, treci peste ea'. Din ultimul exemplu se vede bine că *punte* e un plurale tantum. Cerind o formă de singular nî s-a răspuns la Noselo, după ezitare, *puntă*, formă creată ad-hoc: *pre puntă (de ārpi)*

⁶⁴ *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezik Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti*, Zagreb, 1880 urm., s. v. *muntâr, mōrtâr*.

⁶⁵ Descrierea, de către o aromîncă din Albania, a acestui procedeu a fost înregistrată de noi pe bandă de magnetofon. Informatoarea a adăugat rîzînd că leagănul, pe care îl mișca cu piciorul, lovea burduful atîrnat. În felul acesta femeia făcea în același timp trei treburi: legăna copilul, alegea untul și torcea.

⁶⁶ Byhan 393; Popovici II 168.

⁶⁷ Expresia din Jeiăn *căpu l'i s-ăv zmuntî* e calchiată după această expresie sîrbocroată.

⁶⁸ Vezi Bartoli 125. Privitor la conjugarea verbelor în -*ú]i* vezi mai sus nota 23.

trăce 'pe punte (de pietre) trece (omul)'. Informatorul din Sușnievița, cerindu-i-se singularul, a răspuns : *o punță nu pote fi, ke nu se pote trăse* 'o punte (un bolovan) nu poate fi, căci nu se poate trece'. La Sușnievița și la Noselo *punte* se numește și trunchiul de copac sau scindura așezată deasupra apei, în curmeziș, pentru a trece peste apă, în timp ce la Costircean puntea de lemn e denumită cu termeni de origine croată : *dâsca* 'scindură' *ali greda*. *Dâsca-i cași scându, greda-i o lămna grosa, oțesita* 'dâsca e ca și masa, greda e un lemn gros, cioplit'.

În Jeian *punte* (formă de singular) este simțit ca un substantiv feminin desemnând numai pietrele așezate în apă, în timp ce puntea de lemn se numește *ȳreda* : *ȳreda preste potóc* 'punte peste pîriu'⁶⁹.

strâyl'ăta 'străgheată'

Acest cuvînt nu a fost pînă acum atestat în istroromină. *Strâyl'ăta* a fost descrisă în felul următor de informatorul *Iurina Róyutić* din Jeian, care a avut în tinerețe oi : ... *ovcări se hranés mai vișe cu strâyl'ăta. Iel' â sâra-ș vlăvu pórțiia a sâ ân-r-o lâta și ulés ânlic de cl'ây și se-ncl'ăya lăptele. Cân se-ncl'ăya, zmișes și-nlic poteplés și pac â eusés cu lînyura. Că-i a lor hrâna, pac se debelés. Că la-i cîra de ovcâr. 'Ciobanii se hrănesc mai mult cu străgheată. Ei seara își iau porția lor într-un castron (de metal) și toarnă puțin cheag și se încheagă laptele. Cînd se încheagă, amestecă și încălzesc puțin, apoi mănîncă cu lingura. Aceea-i hrana lor, apoi se îngrașă. Aceea le este cîna de cioban*'.

Același informator ne-a mai dat o descriere : *Strâyl'ăta je lapte. Se pure ân-r-o lâta și se ulă o mârva cl'ây și se usiră, âncl'ăya*⁷⁰, *pac atuncé se zmișă și se poteplă ânlic. Și atuncé se poîdă cu lînyura. Că-v ujăit a noș'ti ovcâr la mașuna. Că l-a fost cîra. Pac s-av debelit. 'Străgheată este lapte. Se pune într-un castron (de metal) și se toarnă puțin cheag, apoi atunci se amestecă și se încălzește puțin. Și atunci se mănîncă cu lingura. Aceasta au obișnuit ciobanii noștri la stîină. Aceea le-a fost cîna. Apoi s-au îngrașat*'.

Așadar *strâyl'ăta* este un lapte care a fost încheagat separat de masa de lapte din care se face cașul. Fiecare cioban își încheagă porția proprie de lapte pentru cîină. În dacoromină *străgheată* este laptele încheagat po care îl mănîncă oamenii înainte de a se stoarce cașul. În multe părți ale țării, însă, *străgheată* însemnează, întocmai ca la Jeian, o cantitate mică de lapte încheagat separat. Aceasta ne sugerează ideea că în etimologia propusă, **extracoagulata*, prefixul *extra-* însemna 'separat', 'în afară de', care este de altfel și un sens al lui *extra-*⁷¹.

⁶⁹ Cf. Byhan 225 ; Popovici II 113.

⁷⁰ Subiectul întrebuiințează și termenul vechi *âncl'ăyă* alături de *usiră* de origine croată. Înainte de *âncl'ăyă* e omis pronumele *se*, conform normei de a nu repeta pronumele reflexiv cînd urmează unul după altul mai multe verbe reflexive.

⁷¹ Referitor la etimologiile propuse pentru *străgheată* vezi DR XI, p. 165 urm.

Răspîndirea termenului *străgheată* în graiurile daco-române poate fi urmărită pe harta 415 a ALR serie nouă, vol. II și pe harta 276 a ALRM serie nouă, vol. I.

strâmb 'vinovat, de vină'

La Jeiän s-a păstrat cuvîntul *strâmb*, dar numai cu sensul de 'vinovat': *ie-i strâmb che tu âș uancea* 'el e de vină că tu ești aici'⁷². Înțelesul de vinovat a lui *strâmb* se explică prin calchierea adjectivului scr. *kriv* care are atît înțelesul de 'strîmb, curb', cît și pe acela de 'vinovat, de vină'. Și în dacoromină, *strimb* are și sensul de nedrept, injust, poate tot datorită unui cale după sl. *kriv* 'strîmb; vinovat'.

strunȃ 'ușa ocolului (pe unde ies oile la muls)'

La Jeiän se mai păstrează amintirea vremurilor cînd jeiănenii creșteau oi, pe care stăpîinii (*ȃospodări*) le împreunau în turme de cîte 400 de capete (*deset cvárnări de oi*)⁷³. Ocolul (strunȃ) unde erau adăpostite oile se numea *mașuna*. Termenul acesta era folosit și pentru a desemna în general stîna. *Mașuna* servea și la mulsul oilor. Ea avea o ușa îngustă, *strunȃ*, prin care erau minate oile la muls: *Oile prin strunȃ-s nayanúite; ȃăle morés ȃi cotró yonés*⁷⁴ 'oile sînt minate prin *strunȃ*; ele trebuie să meargă încotro le mină'. *Ān mașuna s-av oile urenti. Și atunci uri doi av nayanúit și prin strunȃ av oile amnăt și cel'i ȃospodări av pac muzit. Av avút a sâle ārpi pre c-av șezút și muzit*. 'În ocol au fost minate oile. Și atunci vreo doi (le-)au gonit și oile au mers prin *strunȃ* și acei stăpîni de oi (care erau de rînd să mulgă) au muls la rîndul lor. Și-au avut pie-trile lor pe care au șezut și au muls'⁷⁵.

Și în graiurile dacoromîne prin *strungă* se înțelege în multe regiuni 'ușa ocolului (a strungii)'⁷⁶.

svel'ă, posvel'ă 'a tușina'

Verbul *svel'ă* (și *posvel'ă*) nu a fost atestat pînă acum. În Jeiän, primăvara, înainte de începerea mulsului, oile *se svel'u* (*posvel'u*) 'se tușinează'. Informatorul *Iurina Róyutić*, de 70 de ani, spune următoarele despre *svel'ă*: *Știvu svel'ă și ostriji, ke ȃo sām betār ovčār. Oile se svel'u cān se strijā samo*⁷⁷ *de jos, coda și lopătitele și folele, e hārbātu se lāsa de tāmna*

⁷² Cantemir 117/6. În glosarul de la sfîrșitul volumului de *Texte istroromîne*, Tr. Cantemir n-a trecut adjectivul *strâmb*. În schimb A. Glavina îl dă sub forma *strēmb*, traducîndu-l în dacoromină cu *strēmb* [sic] (Glavina IV, 210). Vezi și Morariu 124/16, 163/6: *cea ție strāmbu ke...* 'pentru aceasta e de vină (aceasta e din pricină) că' ...; *strlmb* 'vinovate'.

⁷³ În Istria, oile se numără, atît la croați cît și la istroromîni (la Jeiän), cu *cvr-narii* (*cvárnăr* 'patruzezi'). Pentru 60 de oi se zice în croata istriană: *jedan kernār i pō ovāc* 'un *cvr-nar* și jumătate de oi' (Ribarić 161).

⁷⁴ Dintr-un text dictat la magnetofon de *Iurina Róyutić* (70 de ani) din Jeiän.

⁷⁵ Dictat de același informator. Vezi nota precedentă.

⁷⁶ Vezi ALR serie nouă, vol. II, harta 401; ALRM, serie nouă, vol. I, h. 261. În cursul anchetei făcute la Jeiän pentru ALR II, Ștefan Pușca a obținut forma *strūȃȃ* (numărul cartografic 02).

⁷⁷ Acest adverb se pronunță toldeanna cu *a* accentuat nelabializat, ceea ce denotă că este un împrumut recent din srbocroată.

*vrăme și de răce, se nu poynă și crăpa*⁷⁸. 'Știu tușina și tunde, că eu sînt oier bătrîn. Oile se tușinează cînd se tunde numai jos, coada și spetele și burta, iar spinarea se lasă pentru vremea rea și frig, să nu piară și (să nu) crape'. Etimologia lui *svel'ă* (< lat. *subiliare*) a fost dată de CDDE s.v. *ie*⁷⁹.

știrea 'știră'

Substantivul *știrca* se întrebuințează la Jeiăn cu sensul de 'femeie stearpă' sau 'vită știră (care nu a născut sau nu a fătat nici o dată, care nu poate concepe)': *Știrca n-are plod*. 'Femeia stearpă nu are copii (Vita știră nu are pui)'.

Popovici (II 156 s.v. *știrca*) dă numai sensul de 'femeie stearpă'. Cf. dr. *știră*.

târziîac 'miel fătat mai tîrziu'

La Jeiăn am înregistrat cuvîntul *târziîac*, iar la Sușnievița *târzl'ac* cu sensul de 'miel fătat mai tîrziu.' Cuvîntul există și în graiurile croate din Istria. Cf. Ribarić 200 : *tržjak* 'id'. Tot acolo Ribarić afirmă că la Jeiăn a notat forma *trzije* cu același sens. Glavina a notat forma din Sușnievița *târzljak*⁸⁰.

tirer, tirar 'tînăr'

Trebuie subliniat că forma *tirer* e din Jeiăn și *tirar* din Sușnievița, Noselo și Costircean. Cercetătorii adesea confundă cele două forme, introducînd în texte din Jeiăn *tirar* și în texte din subdialectul de sud *tirer*. De obicei autorii glosarelor istroromîne dau o singură formă⁸¹. Formele *tireru* notate la Sușnievița și Sucodru de Leca Morariu și Traian Cantemir se datoresc cu siguranță unor lapsusuri⁸². Forme cu *ă* (*tîrăr, tîrări*) notate de Bartoli⁸³ n-am auzit.

urma 'urmă'

Urma s-a păstrat în graiul din Jeiăn : *urma ie trăyu prende se trăce; trăyu-î hărcăfki*⁸⁴. Cuvîntul nu a fost atestat pînă acum.

⁷⁸ La istroromîni, ca și în Banat, animalele nu *moru*, ci *crepu*.

⁷⁹ Cf. și Papahagi s. v. *suil'édzā*.

⁸⁰ Glavina IV 210.

⁸¹ Byhan, 360 (*tirer, tirăr, tirër*); Popovici II 158 (*tirer*); Pușcariu III 327 (*tirar*); Cantemir 183 (*tirer*).

⁸² Morariu, 25/19, 68/28; Cantemir, 95/16.

⁸³ Bartoli, 136.

⁸⁴ Informatorul a fost *Antón Săncovîl' l'arjinca*, de 77 ani.

TEXTE ISTOROMINE

Dăm mai jos patru texte, două în graiul din Sușnievița și două în cel din Jeian. Din ambele localități am dat câte un text scris, de informatori, cu grafie croată. Paralel dăm și transcrierea noastră. Aceasta a fost pentru ei prima încercare de a reda în scris graiul natal. De la noi n-au primit altă indicație decît să scrie întrebunînd deprinderile grafice croate. Deoarece însă croata nu posedă fonemele *ă* și *â*, informatorii au fost nevoiți să-l noteze pe primul cu *a*, iar pe al doilea, cînd nu l-au redat tot prin *a*, să-l lase nenotat. Labializarea lui *a* accentuat nu le-a pus nici o problemă, deoarece ei nici nu-și dau seama de existența ei, ea neavînd nici o valoare distinctivă. Elevul Bruno Blacșiț' din Rijeka a notat prepoziția și prefixul *ân* ca *in*, probabil sub influența grafiei italiene. Transcrierea consonantismului nu le-a procurat nici o dificultate deoarece consonantismul istoromîn, atît cel din Jeian, cît și cel din Sușnievița și împrejurimi, e identic cu cel croat istrian (mai precis al dialectului čakavian), caracterizat prin lipsa fonemului *d'* (corespondentul sonor al lui *t'* pronunțat ca *t'* din *frate* în Transilvania, Crișana și Maramureș [ALR seria nouă îl transcrie *t''*]).

Pronumele și auxiliarele atone, enelitice și proclitice informatorii noștri nu le-au separat unele de altele sau de cuvintele cu care constituie grupuri fonetice.

În ceea ce privește transcrierea noastră, ținem să reamintim că semnele diacritice sînt acelea ale sistemului de transcriere al ALR (cu excepția lui *t'* care e transcris în ALR serie nouă *t''*). Accentul nu e notat cînd cade pe silaba penultimă sau pe *â* în orice poziție. Cuvintele legate prin liniuță contează ca un singur cuvînt din punctul de vedere al accentuării.

Cînd am pregătît pentru tipar transcrierea textelor, am renunțat la multe detalii care n-au valoare distinctivă. Astfel realizarea vocalelor *â*, *o*, *ă*, *e*, ca diftongi și a lui *â* cu diferite grade de închidere sau de nazalizare nu e oglindită în transcriere. Seriile

ă	va	vă	va	qa	etc.
o	vo	vo	etc.		
ă	ç	çă	çă	çă	etc.
e	ie	ie	etc.		
ă	â	â	î	i	ă

sînt în variație liberă, cu excepția lui *e*, *ie* inițiali, care se opun în această poziție (*ie* 'el' : *e* 'și, iar'). Diftongarea, mai ales a lui *ă*, *e*, *o*, este mai

puternică la Jeiăn. Istroromîinii nu o sesizează și nu simt nevoia s-o redea în scris.

Pentru a ilustra felul cum am simplificat transcrierea, după primul text din Jeiăn dăm un scurt pasaj și în transcrierea detaliată, impresionistă, așa cum am notat pe teren.

*O șt'óriță*⁸⁵

Fosta o vota trei [sic]
frac. Saki vruta ke
fițe bogat, e ceta mai
tiraru vruta samo ke are
o kasica. Ča ca zezelit
domnu la si dat.

Ceta mai betru frate
vruta ke se potoku face in
vir, ceta srednji ke se
golubi faku in oj. Domnu
la ca si dat.

Knd a domnu verit la
jelj fosta prinmestit kaj
un siromah. Majamaće
[sic]¹⁰⁵ mesa la sta maj
betru frate. Rugat la nekalj
daje zalik vir ma je nulja
vrut da. Knd a mes domnu dila
je, fakul lja sta vir nazat
in potok.

Dupa esta mesa la sta
srednji frate. Je intrebata
zalik kas. Ni je nulja
vrut da niš pak a si luj
ojle in golub, karliji zle-
tila ču.

Fost-a o votă⁸⁶ trei
frăț. Saki⁸⁷ vrut-a ke
fițe bogat e țela mai
tiraru vrut-a samo⁸⁸ ke are
o cășiță. Ță⁸⁹ ț-a⁹⁰ zezelit⁹¹,
domnu⁹² l-a⁹³ si⁹⁴ dat.

Țela mai betăru frăte
vrut-a ke se potocu⁹⁵ fățe ăn
vir⁹⁶, țela srednji⁹⁷ ke se
golubi⁹⁸ făcu ăn oj. Domnu
l-a⁹⁹ ță¹⁰⁰ si dat.

Când a domnu verit la
jel', fost-a prinmestit¹⁰¹ eaj¹⁰²
un siromăh¹⁰³. Maj amănt'e¹⁰⁴
mes-a la sta¹⁰⁵ maj
betăru frăte. Rugăt-l-a nece-l'¹⁰⁷
dăje zălie¹⁰⁸ vir. Ma je¹⁰⁹ nu l'-a
vrut dă. Când a mes domnu dila
je, facut-l'-a sta vir năzat¹¹⁰
ăn potoc.

Dupa țasta, mes-a la sta
srednji frăte. Je întrebăt-a¹¹¹
zălie căs¹¹². Ni¹¹³ je nu l'-a
vrut dă nis¹¹⁴, pac¹¹⁵ a si luj
ojle ăn golub¹¹⁶ cărliji zle-
tit-a¹¹⁷ ță¹¹⁸.

⁸⁵ 'Poveste'. Titlul n-a fost scris de informator. ⁸⁶ 'O dată'. ⁸⁷ 'Ficcare'. A accentual e nelabializat în acest pronume. ⁸⁸ 'Numai'. Acest adverb e pronunțat totdeauna cu a accentual nelabializat. ⁸⁹ 'Accea'. Cu toate că a scris ča -- care ar reprezenta pronunțarea majorității istroromînilor -- totuși subiectul a pronunțat ca majoritatea sușnievițenilor, ță.⁹⁰ 'Ceu'. ⁹¹ 'Dorit'. Sub influența grafiei croate, subiectul a scris zezelit, dar a pronunțat z în loc de ž (pe care de altfel îl pronunță cînd vorbește srbocroata : zaželeli 'a dori'). La microfon subiectul a întrebuițat forma fără prefix a acestui verb : a zelit (< ser. želeli). ⁹² 'Dumnezeu'. ⁹³ 'Le-a'. ⁹⁴ 'Și'. ⁹⁵ 'Rul'. ⁹⁶ 'Vin'. ⁹⁷ 'Cel mijlociu'. ⁹⁸ 'Porumbelii'. ⁹⁹ Vezi nota 93. ¹⁰⁰ Vezi nota 89. ¹⁰¹ 'Travestit'. Cf. dnmesti 'a îmbrăca'. ¹⁰² 'Cu și'. ¹⁰³ 'Om sărac'. ¹⁰⁴ 'Mai înainte'. ¹⁰⁵ Corect : maj amănće. ¹⁰⁶ Forma „al'egro" a lui țesta 'acesta'. Vezi nota 140. ¹⁰⁷ 'Să-i'. ¹⁰⁸ 'Necă-l' dăje 'să-i dea'. ¹⁰⁹ 'Nișel, puțin'. ¹¹⁰ 'El'. ¹¹¹ 'Iarăși; înapoi'. ¹¹² 'A cerut'. ¹¹³ 'Brînză'. ¹¹⁴ 'Nici'. ¹¹⁵ 'Nimic'. Cu toate că a scris niš, informatorul a pronunțat nis. ¹¹⁶ 'Și (în consecință)'. ¹¹⁷ Se subînțelege năzat facut. ¹¹⁸ 'Au zburat'. ¹¹⁹ Adverb care urată îndepărtarea dintr-un loc : mes-a l'd a plectat', zlelit-a l'd 'au zburat (de acolo)'.

Treți frate fosta
siromašn și lu domnu na
vut ce da. Dat lja samo pre
kara fosta inka si nagrra.
Domnu pojđita pra si
zehvalit sa, e knd a mes
fara din kasa, fakut lja kasa
in ur musat dvorc.

Ió sám Bruno Blacšit' ¹²⁹ á ¹³⁰ rodít ¹³¹ sám án ¹³² Sušnéviť ¹³³
de cornár i devétilé án ¹³⁴. Meg án Ricá ¹³⁵ án ¹³⁶ šcolá ¹³⁷ án ¹³⁸
párvá ¹³⁹ gimnázije ¹⁴⁰.

Treți ¹¹⁹ fráte fost-a
siromásán ¹²⁰ si lu domnu n-a
vut ¹²¹ țe dá. Dát-l'-a samo páre ¹²²
cárá ¹²³ fost-a inká si nágrrá.
Domnu pojđit-a ¹²⁴ pára si
zehvalit s-a ¹²⁵, e cân a ¹²⁶ mes
fárá ¹²⁷ din cásá, facút-l'-a cásá
án ur musát dvoráť ¹²⁸.

Pepel'uga ¹⁴¹

O votá ¹⁴² fost-a o fátá cárá s-a cl'emát Pepel'uga. Iá vut-a ¹⁴³ mája ¹⁴⁴ si íáťe ¹⁴⁵. Mája l'-a
murít si ramás-a cu íáťe. Táťe l'i s-a-nsurát ([L] s-a ánsurát) ¹⁴⁶. Ta votá ¹⁴⁷ vut-a mál'cha ¹⁴⁸.
Sta ¹⁴⁹ mál'chá vut-a do fil'e si íále fost-a mušát ¹⁵⁰ ánmestite ¹⁵¹ e ¹⁵² Pepel'uga fost-a vavic ¹⁵³
ánu ruťe.

O sárá fost-a plesu ¹⁵⁴ si mája cu sále do fil'e s-a probuít ¹⁵⁵ si mes-a án ples, e Pe-
pel'uga ramás-a cásá ¹⁵⁶. Si virit-a góľubu ¹⁵⁷ la ocńú ¹⁵⁸ si l'-a potuít ¹⁵⁹ priste stáclá, ke
neca máre ¹⁶⁰ án várt ¹⁶¹ si ke neca zel'á ¹⁶² ľukétiťa ¹⁶³. Si íá mes-a. Cán a 'zel'ít, mája l'-a
dát un mušát báhńán ¹⁶⁴. Iá s-a-nmestít si mes-a-n ples. E tásta máje si fil'ile n-á-vo ¹⁶⁵ co-
noscút. Cán a virít polnot' ¹⁶⁶, íá moráťi-a ¹⁶⁷ máre cásá si duťe báhńanu án várt la ľukétiťa.

¹¹⁹ 'Al treilea'. ¹²⁰ 'Sărac'. Vezi și nota 103. Informatorul, influențat de grafia croată, a scris *siromašn*, dar a pronunțat ca la Sušniev. ța s în loc ș. La fel a scris și cum pronunță majoritatea istroromânilor, dar a rostit *si*. ¹²¹ 'Avut'. ¹²² 'Pline'. ¹²³ 'Carea'. Formă de feminin. Cf. *cárl'i* 'carii', formă de plural masculin. ¹²⁴ 'A mînca'. *Pojđi* 'a mînca' e perechea cu aspect perfectiv a lui *muncá* imperfectiv. ¹²⁵ 'A mulțumit'. ¹²⁶ Cînd ritmul e „lento”, se pronunță *cánd a mes*. ¹²⁷ 'Afară'. *Cán a mes fárá* 'cînd a ieșit'. ¹²⁸ 'Palat'. ¹²⁹ A accentuat nu a fost labializat în numele de familie „oficial”. De asemenea subiectul a pronunțat ș nu s, ca în graiul său obișnuit. Cf. nota 133. ¹³⁰ Particula de umplutură d e pronunțată adeseori lung. ¹³¹ 'Născut'. ¹³² Prepoziția *dn* se aude ca un d, t deschis sau t nazalizat înaintea unor cuvinte care încep cu o constrictivă, un j, un l sau un r. ¹³³ Numele satului fiind „oficial”, informatorul l-a rostit cu un ș. Vezi nota 129. ¹³⁴ Construcția cu prepoziția de iniție genitivul timpului din srbocroată: *de cornár i devétilé dn = ăelrdeset i devetoga ľjeta* 'în anul 49 (adică 1949)'. În forma *cornár* '40' (< scr. reg. din Istria *kvárnár*), a accentuat e de obicei nelabializat la Sušniev. ța. Lipsa labializării îi conferă acestui numeral un aspect oarecum „oficial”, cu toate că în srbocroată literară patruzeci se zice *čelrdeset*. ¹³⁵ Numele istroromîn al orașului *Rijeka* (it. *Fiume*). Forma istroromînă provine din graiurile croate istriene unde se pronunță de obicei *Rika*. ¹³⁶ Vezi nota 132. ¹³⁷ Pronunțarea cu ș se datorește influenței școlii srbocroate. ¹³⁸ N final al prepoziției a fost realizat ca m din cauza asimilării la p inițial următor. ¹³⁹ 'Întîia (clasă)'. ¹⁴⁰ *Gimnázije* e genitivul srbocroat al lui scr. *gimnazija*. Cu toate că e o formă scr., subiectul a labializat pe a accentuat. Clasa I a gimnaziului corespunde clasei a IX-a de la noi. ¹⁴¹ 'Cenușareasa'. ¹⁴² Vezi nota 86. ¹⁴³ 'A avut'. ¹⁴⁴ 'Mamă'. ¹⁴⁵ 'Tată'. ¹⁴⁶ Forma între paranteze a pronunțat-o a doua oară „lento” (= [L]). ¹⁴⁷ *Ța votá* 'atunci, de data aceea'. ¹⁴⁸ 'Mamă vitregă'. ¹⁴⁹ Forma [AL] („allegro”) pentru *ťasta* 'această'. Vezi și nota 106. ¹⁵⁰ Subiectul a pronunțat acest adjectiv (adverb) adeseori cu ș. În toate celelalte cazuri întrebunțează însă numai pe s. ¹⁵¹ 'Îmbrăcate'. Vezi și nota 101. ¹⁵² 'Iar'. Vezi și introducerea la texte, p. 208. ¹⁵³ Vocala a, cu toate că e accentuată, a fost pronunțată nelabializat. *Vavic* 'totdeauna'. ¹⁵⁴ 'Dans, horă, bal'. ¹⁵⁵ 'S-au schimbat (îmbrăcînd haine frumoase)'. ¹⁵⁶ 'Acasă'. ¹⁵⁷ 'Porumbel'. Vezi și nota 98. ¹⁵⁸ 'Fereastră'. ¹⁵⁹ 'A bate (la ușa, la geam)'. ¹⁶⁰ *Neca máre* 'să meargă'. ¹⁶¹ 'Grădina'. ¹⁶² *Zel'í* 'a uda, a stropi'. ¹⁶³ Formă diminutivă-hipocoristică: 'dovleac'. ¹⁶⁴ 'Rochie'. ¹⁶⁵ 'Nu au o (cunoscut)'. ¹⁶⁶ 'Miezul nopții'. ¹⁶⁷ 'A trebuit'.

Cân a măja virit cu fil'ile, a zis e-a fos o mușătă fătîiță. E ȝa ¹⁶⁸ fost-u Pepel'uga, nego ¹⁶⁹ n-ă-vo conoscūt.

Ătă zi ¹⁷⁰ facut-a fil'u lu crăl'u plesu si zăbava ¹⁷¹. E măja si săle do fil'e s-a mușăt ănmestit. Si pocle ¹⁷² năzat ¹⁷³ virit-a gólubu si l'-a potuțit pre ocnă, ke neca märe zel'f ȝukîița, ȝukétița, si ȝă mes-a năzat zel'f ȝukétița. Năzat l'-a fos un musăt ¹⁷⁴ bārhan la ȝukîița. ȝă s-a-nmestit si mes-a-n ples. Fil'u lu crăl'u mes-a cu ȝă jucă. Pepel'ugița dilit-a ¹⁷⁵ vir ¹⁷⁶ si ăto ¹⁷⁷ lu ȝa măje si fil'ile. Căa a virit polnoł'i, ȝă morăit-a märe l'ă ¹⁷⁸, e fil'u lu crăl'u n-ă-vo lasăt. ȝe lărlit-a ¹⁷⁹ dupa ȝă si l'-a cazūt postola ¹⁸⁰. ȝe lăt-a sta postolă si ătă zi-mnăt-a ¹⁸¹ pre ¹⁸² séliste ¹⁸³ cu sta postolă, ke lu cuł va fi bură. Virit-a la căsa lu sta năł'chă. Si ȝăle do fil'e netezăit-a ¹⁸⁴ postola pre pițór, ură de oȝ ¹⁸⁵, ură de colă. Nu l'-a putūt märe pre pițór. Lu ură fost-a mică, lu ătă märe. Si-ntribăt-a ke se ăru încă vro fătă. ȝăle zis-a ke n-ăru. E cócotu mes-a pre o dăskă ¹⁸⁶ si zecucuricăit-a : ¹⁸⁷ Kúkurikú ! Lepa Mare pod koritu leȝl ¹⁸⁸. Si ȝiȝa ¹⁸⁹ să ¹⁹⁰ fost-a Pepel'uga. Lu ȝă provăit-a ¹⁹¹ postola si fos-l'-a mai bură si dupa ȝă s-a ănsurăt.

Andrițana Bał'aȝ ¹⁹²

(12 ani)

TEXTE DIN JEIĂN

Primul text reprezintă fragmente dintr-o scrisoare scrisă, la propunerea noastră, în graiul din Jeiăn. Stanca Mărmilit', cu toate că la început a declarat că nu crede că va reuși să scrie în istroromină, a scris scrisoarea dictată de mătușă ei fără să șovăie o singură dată.

Bur amev filj Ive

Jako te lasu pozdravi

din jirima ama și čaja

atev rojenile și Jelka ne-

vasta și filji le nevaste

Bogdan și Berto. Și tudi

ujcu Ivina lu Šepalo te

lasa mușat pozdravi și tota aluj

familije.

Bur a mev fil' Ive ¹⁹³.

ȝăco ¹⁹⁴ te lăsu pozdravi ¹⁹⁵

din ȝirima a mă și čaja ¹⁹⁶

a tev rojenile ¹⁹⁷ și ȝelca ¹⁹⁸ ne-

văsta ¹⁹⁹ și fil'i le nevaste ²⁰⁰,

Bógdan și Berto ²⁰¹. Și tudi ²⁰²

uȝu ²⁰³ ȝivina ²⁰⁴ lu Šepalo ²⁰⁵ te

lăsa mușat pozdravi și tota a lui

familije.

¹⁶⁸ 'Acee'. Vezi și nota 89. ¹⁶⁹ 'Dar'. ¹⁷⁰ 'A doua zi'. ¹⁷¹ 'Petrecere'. Vocala *a* accentuată e pronunțată nelabializat. Cuvîntul e un împrumut cu totul recent din sîrbocroata literară. Fetița Grațîela Bortol (10 ani) a făcut observația că e un cuvînt croat. ¹⁷² 'Apoi'. ¹⁷³ 'Țarăși, din nou'. ¹⁷⁴ De data aceasta subiectul a pronunțat *s*, nu *ș*, în acest adjectiv. ¹⁷⁵ 'A dat să mănînce și să bea'. ¹⁷⁶ Vezi nota 96. ¹⁷⁷ Forma neutră: 'alte cele'. ¹⁷⁸ *Märe l'ă* 'a pleca, a se duce'. Vezi și nota 118. ¹⁷⁹ 'A fugit'. ¹⁸⁰ 'Pantoful'. ¹⁸¹ [L]ămnăt-a 'a umblat'. ¹⁸² 'Prîn'. ¹⁸³ 'Sat'. ¹⁸⁴ 'Au tras'. ¹⁸⁵ 'Aici'. ¹⁸⁶ 'Scîndură'. Cf. și cele spuse la cuvîntul *punte*, p. 205. ¹⁸⁷ 'A început să cînte cucurigu'. ¹⁸⁸ În grai croat istrian: 'Cucurigu ! Frumoasa Maria e culcată sub albîie'. ¹⁸⁹ 'Aci'. ¹⁹⁰ 'Așa'. ¹⁹¹ 'A încercat'. ¹⁹² Cei doi *a* accentuați, cel al prenumelui și cel al numelui de familie, n-au fost labializați. Numele e oficial și se pronunță ca la școală. ¹⁹³ 'Ioan'. Pronunțarea *Ive*, fără *i* inițial, e cea oficială, învățată în școală sau auzită de la autorități. Obîșnuit se zice *ȝive*, cu un *i*od inițial prezentînd o puternică fricțiune palatală. Adeseori l-am notat *y* sau chiar *ȝ*. Unii jeiănieni îl pronunță pe *i*od cîteodată *l'*. ¹⁹⁴ 'Tare, foarte; mult'. ¹⁹⁵ 'Salută'. *Lasă pozdravi* e calchiat după germ. *grüssen lassen*. ¹⁹⁶ 'Tatăl'. Vezi și nota 145. ¹⁹⁷ 'ȝubit, drag'. ¹⁹⁸ Formă hipocoristică: 'Lenuța'. ¹⁹⁹ 'Soȝla fratelui'. ²⁰⁰ Formă de dativ-genitiv. ²⁰¹ Hipocoristic, probabil al lui Alberto. ²⁰² 'De asemenea'. ²⁰³ 'Unchiul, fratele mamei'. ²⁰⁴ 'Un derivat hipocoristic al lui *ȝive*. Vezi nota 193. ²⁰⁵ Poreclă, supranume al unei familii, al unei case, din Jeiăn, al cărei nume oficial e *Mărmilit'*.

Bur amev Ive vișe
nucjam êe ato pisaj.
nego sri smo toc și akmo te
lasu pozdravi fraci atelj
și tote surarle.

Și dragi Ive čuda te
lasa pozdravi muljara Anka
lu Pepo.

Și Ive noj toc lasam
čuda pozdravi ata prebura
muljare.

Și akmo te rogu neka
am otpisêš pre časta harta.
și senraj vișe vole de
akmo renêe pisaj.

Dragile Ive davu ac
ști ke am akmo letrika akacat
česta misec pasanile na
29 XI și akmo nase
mușat vade kaši ku zija.
Akmo numi vișe niș ramara
de novo pisaj nego anka te
jako lasu pozdravi din
jirima časta sm jo ata maje.

Časta jo pises Stanka
filja alu uju lu Šepalo ke
tu bire ști ke a ta maje
nuștije pisaj.

Lasa te anka pozdravi
Joze lu Grgotina și aluj
muljare.

Rogute otpisam.

Stanka Marmilić

Bur a mev Iive, vișe²⁰⁶
nu Ii-am êe ato²⁰⁷ pisâj²⁰⁸,
neyo²⁰⁹ sâri²¹⁰ smo²¹¹ toľ. Și acmô²¹² te
lâsu pozdravi frâji a tel'
și tote surârle.

Și, dragi²¹³ Ive, čuda te
lâsa pozdravi mul'âra²¹⁴ Anca²¹⁵
lu Pepo²¹⁶.

Și, Iive, noj toľ lasâm
čuda²¹⁷ pozdravi a ta prebura²¹⁸
mul'âre.

Și acmô te royu neca²¹⁹
âm otpisêš²²⁰ pre časta hârta²²¹.
Și se-m raj²²² vișe vole²²³ de
acmô ren't'e²²⁴ pisâj.

Drăgile²²⁵ Ive, dâvu aľ
ști ke am acmô létrika²²⁶ acaľaľ²²⁷,
česta miset²²⁸ pasanile²²⁹ na dvaľset i
devet novembra²³⁰, ș-acmô na²³¹ se
mușât vade cași ku zija.
Acmô nu-m niș²³² râmara
de novo²³³ pisâj, neyo anca te
jâco lâsu pozdravi din
jirima. Časta sâm jo a ta mâje.

Časta jo pises, Stanca²³⁴,
fil'a a lu uľtu Šepalo, ke
tu bire știj²³⁵ ke a ta mâje
nu știje pisâj.

Lâsa-te anca pozdravi
Joje²³⁶ lu Târȳotina²³⁷ și a luľ mu-
l'âre.

Rôyu-te otpisâ-m.

Stanca Mârmiliť²³⁸

²⁰⁶ 'Mai mult'. ²⁰⁷ Formă neutră: 'alt lucru, altceva'. ²⁰⁸ 'A serie'. ²⁰⁹ 'Ci, însă'. Vezi și nota 169. ²¹⁰ 'Sănătoși'. ²¹¹ 'Sintem'. ²¹² 'Acum'. ²¹³ Formula *drăgi Ive* e oficială, croată, de aceea a accentuat nu e labializat, g este pronunțat ocluziv, iar i inițial nu e preiotat. Vezi și notele 129, 192, 193. ²¹⁴ 'Soția'. ²¹⁵ A accentuat a fost pronunțat nelabializat. ²¹⁶ Hipocoristic (probabil al lui Iosif). ²¹⁷ 'Mult'. ²¹⁸ 'Preabună'. ²¹⁹ 'Să'. Vezi și notele 107, 160. ²²⁰ 'Răspunzi în seris'. ²²¹ 'Hirtie, scrisoare'. ²²² *Se-m raj pisâj*. 'Să (faci bine să) îmi scrii'. *Raj* e auxiliarul condiționalului. Vocala a e pronunțată anterior, aproape â. Se aude și forma *râj*. ²²³ *Vișe vole* 'de mai multe ori'. ²²⁴ 'Înainte'. ²²⁵ A accentuat nelabializat și g ocluziv. Vezi nota 213. ²²⁶ 'Curent electric'. ²²⁷ 'Primit'. ²²⁸ 'Lună'. ²²⁹ 'Trecut'. ²³⁰ *Na dvaľset i devet novembra* 'la 29 noiembrie'. Data precisă se exprimă în limba oficială croată. ²³¹ 'Ni'. *Na se vade* 'ni se vede'. ²³² 'Nimic'. Vezi și nota 114. ²³³ *Niș de novo* 'nimic nou'. Expresie calehlată după ser. *ništa novoga*. Genitivul *novoga* e redat prin *de novo*. ²³⁴ Cu a accentuat nelabializat. Generația mai tânără care a frecventat școala s-a obișnuit să și pronunțe numele ca la școală, cum a auzit de la învățător. ²³⁵ *Știj* este o formă „allegro”. Forma „lento” este *știiji*. ²³⁶ 'Iosif'. ²³⁷ Porcela unei „case”. ²³⁸ Cei doi a accentuați au fost nelabializați. Vezi nota 234. Notele de mai sus privind pronunțarea au fost făcute pe baza felului cum a fost recitat textul de Stanca Mârmiliť.

Dăm mai jos alineatul care începe cu cuvintele *Drăgile Ive* în transcrierea fonetică impresionistă :

Drăgile Ive, d^uávu ál šli ke uám acm^uó liétrica acatuát, česta mⁱseť pasuánile na dváset i diévet novjémbrá, š-acm^o na sle muš^uát vléde cáši cu zⁱla. Ac^mu^o nu-m niš r^uá-mara de nuóvo pisléi, néyo lⁱzca te i^uáco luásu pozdraví din ytrima. Čuásta sám juo a la muáje.

Mașuna ²³⁹

Noi am čá ²⁴⁰ u^jájl ²⁴¹ pomišái ²⁴² oile scupa ²⁴³, án ²⁴⁴ mⁱáj mⁱseť ²⁴⁵, do ²⁴⁶ deset ²⁴⁷ cvár-nári ²⁴⁸. Ši s-av čá scupa pascút și muzít ²⁴⁹ și cášu ²⁵⁰ lucrát. Ši alunče s-av raspártit ²⁵¹ cášu pre sákile ²⁵² čáp ²⁵³ acáta ²⁵⁴, do Sveloj Máloj Mariji ²⁵⁵. Ši alunče s-av pac ²⁵⁶ oile raspártit și sákile a sále vlát ²⁵⁷.

ÁN mașuna s-av oile urenl ²⁵⁸. Ši alunče uri doj av na^yánújl ²⁵⁹ și prin strunya ²⁶⁰ av oile ámnát și čelí yospodári av pac muzít. Av avút a sále árpi ²⁶¹ pre č-av šezút și muzít. Sákile a sa árpa pre č-av šezút.

Ši alunče când av pomuzít ²⁶², av dus láplele tot scupa la cadáre ²⁶³ și av proťidit ²⁶⁴. Ši alunče av usírlt ²⁶⁵ : pus-av semínla, domálí ²⁶⁶ cl'áy, facút de ránza, de ránza de ml'e ²⁶⁷. Ši alunče cášu a fost a lu yospodáru de oí, ke a fost sáca ²⁶⁸ zi urv^á ²⁶⁹, po ylávah ²⁷⁰, po cápure, cál l'-av tukájl ²⁷¹.

Svel'á ²⁷²

Šlivu svel'á și ostírlt ²⁷³, ke jo sám betár ovčár ²⁷⁴. Am avút deve^odeset ²⁷⁵ ylav ²⁷⁶ de oí. Jo m-am cu čá bavlt ²⁷⁷ de la tirer fečorina ²⁷⁸.

[Se zice svel'á] c^un se strijá ²⁷⁹ samo ²⁸⁰ de jos, coda și lopátițele ²⁸¹ și fólele ²⁸², e hár-bálu ²⁸³ se lása, de tálna ²⁸⁴ vráme și de ráce ²⁸⁵, se nu po^yiná ²⁸⁶ și crápa ²⁸⁷.

²³⁹ 'Strunga oilor și în general stîna'. Vezi mai sus p. 206. ²⁴⁰ 'Acee' cu sens neutru : 'acel lucru'. ²⁴¹ 'Obişnuit'. ²⁴² 'A amesteca'. *Pomišái oile scupa* 'a împreuna oile mai multor stăpîni'. ²⁴³ 'Împreună, laolaltă'. ²⁴⁴ În pronunțarea „allegro” *n* final al prepoziției se asimilează la *m* inițial următor, devenind *m*. Asimilarea se produce automat (și în dacoromînă), deci nu e nevoie să apară în transcrierea simplificată. Vezi și nota 138. ²⁴⁵ 'Luna mai'. ²⁴⁶ 'Pînă'. ²⁴⁷ 'Zece'. ²⁴⁸ *Cvárndr* 'patruzeci'. La numărarea marilor turme de oi se folosea în toată Istria sistemul cvadragezimal. Vezi mai sus nota 134. ²⁴⁹ 'Muls'. ²⁵⁰ *Cáš* înseamnă și 'brînză'. ²⁵¹ 'Distribuit'. ²⁵² 'Fiecare'. Forma feminină e *sčca*. ²⁵³ 'Cap (de oaie)'. ²⁵⁴ 'Atla (și i atlla)'. ²⁵⁵ În croată : *do Sveloj Máloj Mariji* 'pînă la Sfînta Maria Mică'. E de remarcant că subiectul a pronunțat pe *a* accentuat labializat și în formula croată bisericească. ²⁵⁶ 'Iar'. Vezi și nota 115. ²⁵⁷ 'Luat'. ²⁵⁸ 'Mînat'. ²⁵⁹ 'Gonit, mînat'. ²⁶⁰ 'Ușă strungii'. Vezi cele spuse mai sus, p. 206. ²⁶¹ 'Pietre'. ²⁶² 'Muls'. Forma *pomuzi* are aspect perfectiv, iar *muzi* aspect imperfectiv. ²⁶³ 'Căldare'. ²⁶⁴ 'Strecurat'. ²⁶⁵ 'Închegat'. ²⁶⁶ 'Casnic, de casă'. Vezi și nota 37. ²⁶⁷ 'Miel'. ²⁶⁸ Vezi nota 252. ²⁶⁹ 'Unuia'. ²⁷⁰ Expresia dialectală croată *po ylavah* a fost tradusă de subiect în continuare : *po cápure* 'după capetele (de oi)'. Vezi notele 252, 253, 254 : *pre sákile čáp acáta* 'pe fiecare cap (de oaie) atlla (și i atlla)'. ²⁷¹ *Tukáj* 'a se cuveni (cuiva)'. *Cál l'-av tukájl* 'cît i se cuvenea'. ²⁷² 'A tușina'. ²⁷³ 'A tunde'. Vezi nota 279. ²⁷⁴ 'Cioban, oier'. ²⁷⁵ 'Nouăzeci'. ²⁷⁶ În croată dialectală, la genitiv plural după numerele mai mari de 4 : 'capete'. Și *g* al formel croate a fost pronunțat fricativ, ca mai sus în expresia *po ylavah*. Vezi nota 270. ²⁷⁷ 'Îndeletnicit'. ²⁷⁸ 'Flăcău'. ²⁷⁹ 'A tunde'. *Striji* e imperfectiv, *postriji* perfectiv. Vezi nota 273. ²⁸⁰ 'Numai'. Acest adverb se pronunță totdeauna cu *a* accentuat nelabializat. Vezi și nota 88. ²⁸¹ 'Spetele'. ²⁸² 'Burtă'. ²⁸³ 'Spatele, spinarea'. ²⁸⁴ 'Rea'. ²⁸⁵ 'Frig'. ²⁸⁶ 'Să nu plară'. ²⁸⁷ Despre animale nu se poate zice *muri*, ci numai *crepl*. Vezi și nota 78.

Străyl'ăta ²⁸⁸

Străyl'ăta je lăpte. Se pure ân-r-o ²⁸⁸ lăta ²⁹⁰ și se ulă ²⁹¹ o mărva ²⁹² cl'ăy și se usiră, ânc'l'ăya ²⁹³, pac alunče se zmișă ²⁹⁴ și se poteplă ²⁹⁵ ânlîc ²⁹⁶. Și atunče se pojďă ²⁹⁷ cu lînyura. Ć-ăv ujăjt a noș'l' ovčăr la inașuna. Ćă l-a fost ĉira ²⁹⁸. Pac ²⁹⁹ s-av debellt ³⁰⁰.

²⁸⁸ 'Străgheută'. Vezi mai sus p. 205. ²⁸⁹ 'Într-o'. Grupul *dn* a fost auzit ca un *l* nazal, întocmai ca prepoziția dacoromînă *în* înaintea unui *r* de ex: *în rînd*. ²⁹⁰ 'Gastron de tablă'. ²⁹¹ 'Toarnă'. ²⁹² 'Nișel'. ²⁹³ Subiectul întrebuițează și termenul vechi *ânc'l'eyď* 'a 'Închea' alături de *usiri* de origine croată. Cînd urmează unul după altul mai multe verbe reflexive, nu se repetă pronumele reflexiv. ²⁹⁴ 'Amestecă'. ²⁹⁵ 'Încălzește'. ²⁹⁶ 'Nișel, oleacă'. Prepoziția *dn* a fost pronunțată ca un *l* nazal. Vezi nota 289. ²⁹⁷ 'Mănlîncă'. Vezi nota 124. ²⁹⁸ 'Cina'. ²⁹⁹ 'Și; și (în consecință)'. Vezi și notele 115, 256. ³⁰⁰ 'Îngrășat'.

SCHIȚĂ A SISTEMULUI CONJUGĂRII ÎN DACOROMÎNA COMUNĂ

DE

E. PETROVICI ȘI GR. RUSU

Institutul de lingvistică, Cluj, str. Emil Racoviță, nr. 21

Studiul de față este o continuare, în cercetarea dacoromînei comune, a articolului intitulat *Schiță a sistemului fonologic al dacoromînei comune*¹.

În cele ce urmează prezentăm o schiță a sistemului conjugării dacoromînei din secolele XI—XV, mărginindu-ne la studiul unor forme, fără a atinge problema funcțiunilor lor și a relațiilor dintre ele în sistemul conjugării. De asemenea nu ne vom ocupa nici de problema diatezelor verbale. În acest studiu ne interesează doar stabilirea categoriilor de verbe aparținînd diferitelor conjugări cu paradigmele respective. Vom căuta, totodată, să arătăm cum sint folosite opozițiile fonologice — stabilite de noi — în morfonologia verbului dacoromîn din epoca indicată.

Precizăm că în cercetarea de față vom avea în vedere numai indicativul prezent, imperfectul, perfectul simplu, conjunctivul prezent și gerunziul. Pentru celelalte timpuri și moduri nu posedăm, în momentul de față, suficient material. Ca și în articolul amintit, considerațiile pe care le vom face se bazează pe forme reconstituite.

CONJUGĂRILE

În dacoromîna comună, la fel ca și în dacoromîna contemporană, verbele se încadrau în patru conjugări, caracterizate prin sufixul infinitivului scurt.

¹ Vezi SCL, XV (1964), p. 347—356.

De la bun început ținem să precizăm că și în limba romină din perioada de care ne ocupăm verbele prezentau, cu excepții de minimă importanță, numai teme consonantice².

În funcție de consoana finală a temei, vocala care constituia sufixul infinitivului prezenta diverse nuanțe de timbru. Astfel, în conjugarea I intrau patru categorii de verbe: 1) cele cu tema în consoană dură, de tipul *a ara*, *a cînta*, *a aduna*, *a lucra*, *a visa*, *a învăța* (aici intră și verbele cu tema terminată în „muta cum liquida”); 2) cele cu tema în *Ț* forte, refractar palatalizării deja în marea majoritate a graiurilor rominei comune, de tipul *a căra*; 3) cele cu tema în consoană palatală, de tipul *a mul'a* (astăzi *muia*), *a tăl'a*, *a îngenuncl'a*; și în sfârșit 4) cele cu tema în *wau*, de tipul *a așua*, *a luya*, *a yôua*, *a ploa*. Sufixul /a/ accentuat al infinitivului prezenta pentru primele două categorii nuanța [a], pentru a treia nuanța [°a] ([°a]), iar pentru ultima, varianta [°a].

Verbele cu tema în *ș*, de tipul *îngrășa*, făceau parte, după regiuni, din categoria a 3-a, respectiv 1-a, în funcție de caracterul palatal respectiv depalatalizat al șuierătoarei. În regiunile în care *ș* își menținea încă timbrul palatal, sufixul infinitivului prezenta varianta [°a], iar în ariile cu șuierătoare depalatalizate, varianta [a].

La verbele de conjugarea a II-a, ca în limba literară contemporană, sufixul infinitivului era un [°a]: *a ved°a*, *a căd°a* etc.

Trebuie remarcat că verbe ca *a rămîne*, *a ține*, *a umple*, astăzi de conjugarea a III-a, țineau în dacoromina comună, ca în multe graiuri regionale și în textele noastre vechi, de conjugarea a II-a: *a rămîn°d*, *a țin°d*, *a umpl°d*. (Arcul lui va rămînea întreg. PALIA, ap. GCR I, 36/26. De vei rămînea să fii cu mine. MINEIUL (1776), 51^v/30. Iară va rămînea de vor fi tot împreună. PRAV. 150. Cei ce vor rămînea de voi se vor strica. BIBLIA (1688), 91 2/41).

Verbele de conjugarea a III-a formau infinitivul adăugînd la tema consonantică una din variantele vocalei de al II-lea grad de apertură: *a fače*, *a merče*, *a sparče*, *a rîde*, *a bate*, *a vije* ‘a trăi’, *a țase* (în aria sau ariile în care *s* se menținea încă palatalizat), *a țasă* (în regiunile în care *ț* și *s* își pierduseră timbrul palatal), *a cūră* ‘a fugi.’ (Of. ir. din Jeliân *cura* ‘curge’). Conjugarea a IV-a cuprindea verbe al căror sufix la infinitiv îl forma una din variantele vocalei de gradul al III-lea de apertură: *a veni*, *a auđi* sau *a auđi* (în funcție de timbrul consoanei *đ* a finalei temei) *a păși* (sau *păși*), *a înflori*, *a muri*, *a uuri*, *a yomorî*, *a vîrî* etc.

Ca și în limba romină contemporană³, în dacoromina comună verbele regulate de conjugarea I și a IV-a aveau o singură temă flexionară, consonantică, de la care se formau toate modurile și timpurile. Perfectul se forma din infinitivul prezent la care se adăugau desinențele personale care, după cum vom vedea mai jos, la unele verbe de conjugarea a IV-a erau diferite de cele din limba actuală. Perfectul simplu avea același sufix ca și infinitivul care, la rîndul lui, se forma din tema prezentului.

² Vezi I. Pătruț, *Probleme de morfologie și ortografie*. II. În legătură cu *Ț* și *Ț* în limba romină, în CL., III (1959), p. 256.

³ Vezi *Gramatica limbii române*, vol. I, ed. a II-a, Editura Academiei R.P.R., București, 1963, p. 248.

Verbele de conjugările a II-a și a III-a prezentau două teme flexionare de bază, ambele consonantice, a prezentului și a perfectului : *tac* — *tăcuț*^u, *văd* (*ved*) — *văduț*^u, *fac* — *fec*^u, *rîd* — *rîș* (*rîș*)^u, *merg* (*mărg*) — *merș*^u, *vin* — *veniț*^u, *uomor* — *uomoriț*^u. După cum vedem deosebirea între cele două teme consta în aceea că unele verbe prezentau alternanța vocalei, consoana din temă rămînînd aceeași, pe cînd alte verbe înlocuiau consoana, vocala rămînînd neschimbată. De la tema prezentului se formau prezentul și imperfectul indicativ, prezentul conjunctiv, infinitivul și gerunziul. Din tema perfectului se formau perfectul simplu și alte timpuri de care însă nu ne ocupăm în acest articol.

Diversele forme gramaticale se deosebeau între ele prin opoziții consonantice, prin modificarea consoanei sau a vocalei din temă (alternanțe), prin sufixe, prin desinențe sau prin faptul că erau simple sau perifrastice.

Sufixele temporale și modale variau după conjugare. Sufixul perfectului la verbele de conjugarea I era format din una din nuanțele vocalice de gradul I de apertură : [a] (*cînt-a-ț*), [a] (*tăl'-a-ț*), [ă] (*ațu-ă-ț*). Conjugările a II-a, a III-a și a IV-a aveau sufixul perfectului constituit din nuanțele vocalice de gradul al III-lea de apertură : [u] (*vdă-u-ț*, *ți(ți)n-u-ț*, *băt-u-ț*), [i, (i)] (*sîmț-i-ț* (*sîmț-i-ț*)), [i] (*uomor-i-ț*) etc.

Desinențele erau, ca și în limba romină contemporană, aceleași pentru toate timpurile și modurile tuturor verbelor, constituind elementul care exprima persoana și numărul. De exemplu -*m* pentru pers. I pl. : *cîntăm* (prez. conj. I), *cîntam* (imperf. conj. I), *vedem* (prez. conj. a II-a), *vedeam* (imperf. conj. a II-a), *facem* (prez. conj. a III-a), *fădeam* (imperf. conj. a III), *uomorim* (prez. conj. a IV-a), *uomorițiam* (imperf. conj. a IV-a) etc.

La diferențierea persoanelor, a numărului și a modurilor contribuiau și alternanțele fonetice, atît vocalice, cît și consonantice. Alternau între ele, pe de o parte, vocale de grade diferite de apertură, iar pe de alta, în funcție de timbrul consoanei precedente, vocale aparținînd aceluiași grad de deschidere. În ce privește alternanțele consonantice, alternau între ele îndeosebi consoane din serii diferite de localizare.

Persoanele I și a II-a se mai deosebeau între ele prin opoziția „labializat-palatalizat” : *scol* — *scol*ⁱ, *cl'em* — *cl'em*ⁱ, *ar* — *ar*ⁱ etc.

Deoarece vechiul *ŋ*, de origine romanică sau slavă, nu devenise încă *ȝ*, dacoromina comună nu cunoștea alternanța *n* — *ȝ* : *rămîn* — *rămîn*^ȝ, *spun* — *spun*^ȝ, *vin* — *vin*^ȝ, nu *rămîn* — *rămîȝ*, *spun* — *spui*, *vin* — *viȝ* ca în limba literară și ca în majoritatea graiurilor romînești actuale.

În afară de elementele amintite mai sus, deosebirea dintre diversele forme gramaticale o constituia accentul : *ără* (pers. a III-a sg. ind. prez.) — *ară* (pers. a III-a sg. perf. simplu) etc.

Dacoromina comună nu prezenta deosebiri esențiale față de romina actuală în ce privește formarea timpurilor și a modurilor, atît cele simple, cît și cele compuse. Primele erau constituite din tema lexicală a verbului la care se adăugau sufixele flexionare și desinențele respective : *ar*^u, *ar-a-m*^u, *ar-a-ț*^u etc.

CONJUGAREA VERBELOR REGULATE

MODUL INDICATIV

Prezentul

Indicativul prezent se forma din tema verbului, la care se adăuga sufixul prezentului și desinențele personale.

Persoanele I și a II-a nu aveau nici un sufix. Acestea erau egale cu tema, la fel ca și în romina actuală. Spre deosebire de limba literară și de o seamă de graiuri regionale actuale, în dacoromina comună pers. I. a indic. prez. era marcată prin labializarea consoanei finale din temă. Era marcată de asemenea, la unele verbe, și pers. a II-a prin timbrul palatal al consoanei. Prin urmare deosebirea între primele două persoane ale indicativului prezent se făcea prin opoziția „labializat-palatalizat”, ca în multe din graiurile rominești actuale.

Trebuie remarcat că verbele cu tema în „muta cum liquida” au păstrat în dacoromina comună, ca de altfel și în limba actuală, vechiul procedeu de a deosebi persoana I de persoana a II-a prin opoziția -u : -i, procedeu moștenit din faza mai veche a rominei comune.

La unele verbe, ca de exemplu la cele care aveau tema terminată în *f*, *d*, *ʔ* (forte), singurul mijloc de a deosebi cele două persoane era caracterul labializat respectiv nelabializat al consoanei. Consoanele *f*, *d* își pierduseră, în unele regiuni, caracterul palatalizat, dar își păstrau încă timbrul labial, particularitate întâlnită în multe graiuri rominești actuale. *ʔ* (forte) devenise de asemenea dur, refractar palatalizării. După aceste consoane nu puteau să urmeze niciodată nuanțele vocalice anterioare, ci numai medialele și posterioarele.

Același singur mijloc (labializarea consoanei) era întrebuințat și pentru deosebirea persoanei I de persoana a II-a la verbele cu tema în *ș*. Această consoană avea, în unele regiuni, fie numai timbru palatal, fie numai timbru velar. Situația aceasta caracterizează, de altfel, și majoritatea graiurilor populare rominești de astăzi. Până în momentul de față nu am avut posibilitatea să stabilem dacă *ș* putea intra, în perioada dacorominei comune, în opoziția fonologică „palatalizat-nepalatalizat”.

O seamă de verbe aparținând conjugărilor I și a IV-a primeau, la persoanele singularului și la a III-a a pluralului, sufixe (terminații) speciale. Aceste sufixe erau : -e^d“, -e^d“, -a^{dă} după consoană palatalizată, -ă^f“, -ă^d“, -a^{dă} după consoană nepalatalizată, -o^d“, -o^d“, -ă^{dă} după wau, la conjugarea I, -esc“, -ești“, -aște după consoană cu timbru palatal, -ăsc“, -ăști“, -aște, după consoană cu timbru velar, la conjugarea a IV-a.

Unele verbe de conjugarea I ca *a lucra*, *a (se) așuza*, care în dacoromina contemporană, cu excepția unor graiuri regionale, se conjugă numai cu desinența -ez, în dacoromina comună se conjugau atît cu desinența -e^d“, respectiv -o^d“, cît și fără aceasta. Sub ambele aspecte apare, de exemplu, verbul *a (se) așuza* și în textele noastre vechi. (*C'a un om nemear-*

nic te acueđi prin lăcașurile omenestii. VARLAAM, C. 371/1. Fiului lui D-zeu, ce n-au avut nice capul să-și acuo, acestuia... și nespuseei bogdăiei a lui să jeluim. CORESI, ap. HEM. 192.

Desinențele indicativului prezent la cele patru conjugări erau următoarele :

I

—	-eđ ^u , -ăđ ^u , -ođ ^u
—	-eđ ⁽¹⁾ , -ăđ ⁽¹⁾ , -ođ ⁽¹⁾
-ă, -e, -o	-eađă, -ađă, -uăđă
-(ă)m ^u , -(e)m ^u , -(o)m ^u	-(e)m ^u , -(ă)m ^u , -(o)m ^u
-(a)ț ⁽¹⁾ , -(ea)ț ⁽¹⁾ , -(uă)ț ⁽¹⁾	-(ea)ț ⁽¹⁾ , -(a)ț ⁽¹⁾ , -(uă)ț ⁽¹⁾
-ă, -e, -o	-eađă, -ađă, -uăđă

II

—
—
-e
-(é)m ^u
-(é)ț ⁽¹⁾

III

—
—
-e
-(e)m ^u
-(e)ț ⁽¹⁾

IV

—	—	-escu	-ăsc ^u
—	—	-eșt ¹	-ășt ¹
-e	-ă	-eaște	-aște
-(i)m ^u	-(t)m ^u	-(i)m ^u	-(t)m ^u
-(i)ț ⁽¹⁾	-(t)ț ⁽¹⁾	-(i)ț ⁽¹⁾	-(t)ț ⁽¹⁾
—	-ă	-escu	-ăsc ^u

Prezentul indicativ se conjuga în felul următor :

Conjug. I.

ar ^u	cînt ^u	cař ^u	tal' ^u
ari	cînt ⁽¹⁾	cař	tal'
ără	cîntă	cařă	tal'e
arăm ^u	cîntăm ^u	cařăm ^u	tal'em ^u
arăț ⁽¹⁾	cîntăț ⁽¹⁾	cařăț ⁽¹⁾	tal'ăț ⁽¹⁾
ără	cîntă	cařă	tal'e

mă (me) ačuy	Ingrăș(ș) ^u
te ačúi	Ingrăș(ș)
se (să) ačuyō	Ingrășe(șă)
ne ačuyōm ^u	Ingrășé(șă)m ^u
vă (ve) ačuyăț ⁽¹⁾	Ingrășeă(șă)ț ⁽¹⁾
se, (să) ačuyō	Ingrășe(șă)

Cu sufixele -eđ, -ăđ, -ođ.

lucréd ^u	visé(să)đ ^u	mă (nic) ačuyōđ ^u
lucréd ⁽¹⁾	visé(să)đ ⁽¹⁾	te ačuyōđ ⁽¹⁾
lucrăđă	visă(să)đă	se (să) ačuyăđă

lucrăm ^u	visăm ^u	ne acūqóm ^u
lucráť ⁽ⁱ⁾	visáť ⁽ⁱ⁾	vă (ve) acūqáť ⁽ⁱ⁾
lucr ^e áqđă	vis ^e á(sá)qđă	se (să) acūqáqđă

Conjugarea a II-a

ți(ți)ń ^u	ve(vă)q ^u
ți(ți)ń	veq ⁽ⁱ⁾
ți(ți)ne	veade
ți(ți)ném ^u	vedém ^u
ți(ți)néť ⁽ⁱ⁾	vedéť ⁽ⁱ⁾
ți(ți)n ^u	ve(vă)q ^u

Conjugarea a III-a

qđi(qđi)c ^u	vřiy	țe(ță)s ^u
qđi(qđi)č	vřij	țe(ță)ș ⁽ⁱ⁾
qđi(qđi)če	vřlje	țeá(ță)se(să)
qđi(qđi)čeim ^u	vřijem ^u	țeá(ță)se(să)m ^u
qđi(qđi)čeť ⁽ⁱ⁾	vřljecť ⁽ⁱ⁾	țeá(ță)se(să)ť ⁽ⁱ⁾
qđi(qđi)c ^u	vřiy	țe(ță)s ^u

cuř^u
cuř
cuřă
cúřám^u
cúřăť⁽ⁱ⁾
cuř^u

Conjugarea a IV-a

aqúq ^u	vřin ^u	moru
aqúqđ ⁽ⁱ⁾	vřin	mor ⁽ⁱ⁾
aqúde	vřine	m ^o ăre
aqúqđi(qđi)m ^u	vením ^u	niurím ^u
aqúqđi(qđi)ť ⁽ⁱ⁾	veníť ⁽ⁱ⁾	niuríť ⁽ⁱ⁾
aqúqđ ^u	vřin ^u	mor ^u

qo(qu)móř ^u	quřăsc ^u
qomóř	quřăšť ⁱ
qom ^o ăřă	quřășle
qomóřím ^u	quřím ^u
qomóříť ⁽ⁱ⁾	quříť ⁽ⁱ⁾
qom ^o ăřă	quřăsc ^u

După cum vedem, la toate conjugările forma de persoana I și a II-a a indicativului prezent este identică cu tema prezentului. Aceeași situație e și în limba română actuală. În *Gramatica limbii române*, ediția a II-a, deși se precizează de fiecare dată că ceea ce este notat prin -i, în *cîuți*, *lucrezi*, *cîtești*, reprezintă în realitate palatalizarea consoanelor ț, z, t, -i este considerat totuși desinență a persoanei a II-a a sg. indic. prez. De aceea, după *Gramatiod*, numai pers. I a indic. prez. e identică cu tema verbului.

În ce privește verbele cu tema în *n* care, pentru a deosebi persoana I de a II-a, utilizează alternanța *n/i* și care pot apărea și sub forma iotacizată, în dacoromina comună nu cunoșteau această alternanță, deoarece, așa cum am arătat mai sus, *î* nu devenise încă *i* și persoana I prezenta numai forma neiotacizată. Această persoană avea *n* palatal rotunjit (/ń"/) care se opunea lui /ń/ (nerotunjit) de la persoana a II-a. Numai dintr-o formă cu *ń* (*ńń*) putem explica pe cea actuală (*ńń* *ńń*), din unele graiuri, devenită mai târziu *ńń*. Între paranteze, ținem să precizăm că nu poate fi justă afirmația făcută în *Gramatica limbii române* conform căreia la persoana a II-a „cînd finala rădăcinii este *n* acest *n* dispăre și verbele au desinența *-i* semivocalic: *amîi, rămîi, pui, vii*” (p. 255—256). Realitatea e că *-n* nu a dispărut (de altfel era *ń* nu *n* la persoana a II-a), ci, aproximativ prin secolul al XV-lea, a devenit *i* (trecînd prin faza *i* nazal, păstrată și astăzi în Țara Oașului). În Banat și în sud-vestul Ardealului (Hunedoara) *ń* se păstrează pînă astăzi la persoana a II-a.

Conjugarea a III-a

đi(đi)čám ^u	cuřám ^u
đi(đi)čáj	cuřaj
đ'(đi)čá	cuřá
đi(đi)čám ^u	cuřám ^u
đi(đi)čáj ⁽¹⁾	cuřáj ⁽¹⁾
đi(đi)čá	cuřá

Conjugarea a IV-a

venijám ^u	murijám ^u	uomofijám ^u
venijáj	murijáj	uomofijáj
venijá	murijá	uomofijá
venijám ^u	murijám ^u	uomofijám ^u
venijáj ⁽¹⁾	murijáj ⁽¹⁾	uomofijáj ⁽¹⁾
venijá	murijá	uomofijá

În dacoromîna comună, ca în multe graiuri regionale, persoana a III-a plural era identică cu a III-a singular : *iel^u ará* — *iel' ará*, *iel^u ved'á* — *iel' ved'á*, *iel^u di(đi)ča* — *iel' di(đi)ča*, *iel^u veniја* — *iel' veniја* etc. Aceste forme se explică istoric. (Lat. *cantabant* imperf. trebuia să dea *cînta*, prin căderea lui *-b-* și a consoanelor finale). Forma cu *-u*, de la pers. a III-a plural, este mai nouă, refăcută.

Perfectul simplu

Perfectul simplu se forma din tema prezentului la care se adăuga sufixul perfectului simplu, care era [a], [e] sau [u] (determinat, după cum vedem, de timbrul consoanei din temă), [u] pentru conjugarea a II-a și [i] sau [i] pentru conjugarea a IV-a. La tema perfectului simplu se adăugau desinențele personale.

Perfectul simplu se conjuga în următorul fel :

Conjugarea I

arál ^u	tál'áj ^u	ačuyáj ^u
arás(ș)	tál'ás(ș)	ačuyás(ș)
arǎ	tál'é	acuyó
arám ^u	tál'é ^u	ačuyóm ^u
arál ^u	tál'át ^u	ačuyá ^u
arǎrǎ	tál'árǎ	ačuyǎrǎ

Conjugarea a II-a

đi(đi)núj ^u	ve(vǎ)đúj ^u
đi(đi)núš(ș)	ve(vǎ)đuš(ș)
đi(đi)nú	ve(vǎ)đú
đi(đi)núm ^u	ve(vǎ)đúm ^u
đi(đi)nút ^u	ve(vǎ)đút ^u
đi(đi)núrǎ	ve(vǎ)đúrǎ

Conjugarea a III-a

đi(đi)ș(ș) ^u	viș(ș) ^u	curș(ș) ^u
đi(đi)se(să)ș(ș)	vise(să)ș(ș)	cърse(să)ș(ș)
đi(đi)se(să)	vise(să)	cърse(să)
đi(đi)sé(să)m ^u	vise(să)m ^u	cърse(să)m ^u
đi(đi)sé(să)t ^u	vise(să)t ^u	cърse(să)t ^u
đi(đi)se(să)ră	vise(să)ră	cърse(să)ră

Conjugarea a IV-a

ayuđi(đi)j ^u	veni ^j	yo(yu)mořij ^u
ayuđi(đi)ș(ș)	veniș(ș)	yomoři'(ș)
ayuđi(đi)	veni	yomoři
ayuđi(đi)m ^u	venim ^u	yomořim ^u
ayuđi(đi)t ^u	venit ^u	yomořit ^u
ayuđi(đi)ră	veniră	yomořiră

Din paradigmele perfectului simplu prezentate mai sus rezultă unele deosebiri ale dacorominei comune față de dacoromina contemporană.

1. Persoanele I și a II-a plural la toate conjugările erau fără *ră* : *arđm^u*, *tăl'em^u*, *ți(ți)num^u*, *đi(đi)se(să)m^u*, *ayuđi(đi)m^u* (pers. I pl.), *arat^u*, *tăl'at^u*, *ți(ți)nut^u*, *đi(đi)se(să)t^u*, *ayuđi(đi)t^u* (pers. a II-a pl.)

2. La conjugările I și a IV-a pers. I pl. era identică, în ce privește forma, cu pers. I pl. a indicativului prezent, iar forma pers. a II pl. era identică cu cea de participiu, excepție făcînd verbele de conjugarea a III-a cu perfectul în *-se-* : *đi(đi)se(să)t^u*, *vise(să)t^u*, *cърse(să)t^u*.

3. Deosebită de forma actuală era, în dacoromina comună, pers. I sg. a verbelor de conjugarea a III-a : *đi(đi)ș(ș)^u*, *viș(ș)^u*, *curș(ș)^u*, *feč^u* etc.

MODUL CONJUNCTIV

Era de asemenea simplu, format din prezentul indicativ, precedat de conjuncția care, în funcție de caracterul consoanei *s*, era *se* sau *să*.

Persoana a III-a sg. și pl. se deosebea de aceeași persoană a prezentului indicativ. La conjugarea I, verbele cu tema în consoană neutră, de tipul lui *ara*, *cînta*, deosebeau persoana a III-a la cele două moduri prin opoziția „consoană palatalizată — consoană nepalatalizată” (/r/ — /r'/, /t/ — /t'/) respectiv prin alternanța *ă/e*. Pers. a III-a a indic. prez. avea tema în consoană neutră, urmată de nuanța vocalică [ă], iar pers. a III-a a conjunctivului poseda consoană palatalizată în temă, urmată de nuanța vocalică [e].

La verbele aparținînd conjugărilor a II-a, a III-a și la unele de a IV-a era invers : pers. a III-a a indicativului prezent avea consoană cu timbru palatal, respectiv nuanța vocalică [e], iar pers. a III-a a conjunctivului prezenta consoană neutră, respectiv nuanța vocalică [ă].

Nu se deosebea, în ce privește forma, pers. a III-a sg. a celor două moduri la verbele de conjugarea I, a III-a și a IV-a cu tema în *ř* (forte),

care, cum am mai arătat, era refractar palatalizării (*caṛă — se (să) caṛă, cuṛă — se (să) cuṛă, ȳo(ȳu)m°aṛă — se (să) ȳo(ȳu)m°aṛă*), la verbele de conjug. I cu tema în consoană palatală (*tal'e — se(să) tal'e*) și la cele cu tema în wau (*se aḱuȳo — se (să) se aḱuȳo*).

Nu prezentau, de asemenea, nici o distincție verbele cu tema în ș, de tipul lui *îngrășa*. Consoana ș, în unele regiuni, avînd numai timbru palatal, putea fi urmată numai de nuanța vocalică [e] atît la indicativ, cît și la conjunctiv (*îngrășe — se (să) îngrășe*), iar în alte regiuni posedînd numai timbrul velar, nu era posibil să urmeze după ea decît nuanța vocalică [ă] (*îngrășă — se (să) îngrășă*).

Verbele de tipul *ținea, rămînea, veni, pune*, a căror temă se termina în /n'/ (n palatalizat, diezat), deosebeau pers. a III-a a indicativului de cea a conjunctivului prin opoziția /n'/ — /ń/ : *ți(țî)ne — se (să) ți(țî)ne, rămîne — se (să) rămîne, vine — se (să) viîne, pune — se (să) puîne*. Din formele *se (să) ți(țî)ne, se(să) rămîne, se (să) viîne, se (să) puîne*, s-a dezvoltat pers. a III-a sg. și pl. a conjunctivului, din unele graiuri regionale *să țiîe, să rămîie, să viîe, să puîe*, prin transformarea lui *ń* în *î*.

Conjunctivul prezent avea următoarea paradigmă

Conjugarea I

se (să) ar ^u	se (să) caṛ ^u
„ ar ^l	„ caṛ ^ḱ
„ are	„ caṛă
„ arăm ^u	„ căṛăm ^u
„ araṭ ^(l)	„ cūṛaṭ ^(l)
„ are	„ caṛă
se (să) tal' ^u	se (să) mă aḱuȳ
„ tal'	„ te aḱuȳ
„ tal'e	„ se aḱuȳo
„ tăl'em ^u	„ ne aḱuȳom ^u
„ tăl'aṭ ^(l)	„ vă aḱuȳăṭ ^(l)
„ tal'e	„ se aḱuȳo
se (să) vise(să)ḱ ^u	
„ vise(să)ḱ ^(l)	
„ vis ^o a(sa)ḱe(ḱă)	
„ visăm ^u	
„ visaṭ ^(l)	
„ vis ^o a(sa)ḱe(ḱă)	

Conjugarea a II-a

se (să) ți(țî)ń ^u	se (să) ve(vă)ḱ ^u
„ ți(țî)ń	„ ved ^(l)
„ ți(țî)ne	„ v ^o a(va)ḱă
„ ți(țî)nem ^u	„ vedem ^u
„ ți(țî)neṭ ^(l)	„ vedet ^(l)
„ ți(țî)ńe	„ v ^o a(va)ḱă

Conjugarea a III-a

se (să)	đi(đl)c ^u	se (să)	vʔiɥ
„	đi(đl)č	„	vʔij
„	đi(đl)că	„	vʔije
„	đi(đl)čem ^u	„	vʔijem ^u
„	đi(đl)čeț ^(l)	„	vʔijeț ^(l)
„	đi(đl)că	„	vʔije

se (să)	cuṛ ^u
„	cuṛ
„	cuṛă
„	cuṛăm ^u
„	cuṛăț ^(l)
„	cuṛă

Conjugarea a IV-a

se (să)	aɥuɔ ^u
„	aɥuɔ ^(l)
„	aɥuɔă
„	aɥuɔi(ɔl)m ^u

se (să)	aɥuɔi(ɔl)ț ^(l)
„	aɥuɔă

se (să)	vʔi ^u
„	vʔi ^u
„	vʔi ^u e
„	venim ^u
„	veniț ^(l)
„	vʔi ^u e

se (să)	ɥo(ɥu)moṛ ^u	se (să)	ɥuṛăsc ^u
„	ɥomoṛ	„	ɥuṛășl ^(l)
„	ɥom ^o aṛă	„	ɥuṛăscă
„	ɥomoṛlm ^u	„	ɥuṛlm ^u
„	ɥomoṛlț ^(l)	„	ɥuṛlț ^(l)
„	ɥom ^o aṛă	„	ɥuṛăscă

MODUL GERUNZIU

Se forma de la tema prezentului la care se adăuga sufixul modal, care putea să prezinte forma *-înd^u*, *-înd^u*, *-und^u*, fiind determinat de timbrul caracteristic al consoanei din temă.

Conjugarea I

arlnd ^u	căṛlnd ^u	tăl'ind ^u
lŋgrășl(și)nd ^u	ačũqund ^u	
	luqund ^u	
	ɥoqund ^u	

*Conjugarea a II-a*îi(î)înd^uve(vă)înd^urămîînd^u*Conjugarea a III-a*îi(î)înd^uviînd^ucuînd^u*Conjugarea a IV-a*aîuî(î)înd^uviînd^uîomoînd^uîuînd^u

Din formele dacoromine comune *îi(î)înd^u*, *rămîînd^u*, *viînd^u*, cu *î* palatal, se explică cele din graiurile rominești actuale *îîînd*, *rămîînd*, *viînd*, în urma trecerii lui *î* la *î*.

UNIFORMIZARE ÎN SISTEMUL MORFOLOGIC

DESPRE IMPERFECTUL ROMÎNESC

DE

I. PĂTRUT

Institutul de lingvistică, Cluj, str. Emil Racoviță, nr. 21

1. În limba romînă veche, așa cum arată textele începînd cu secolul al XVI-lea, verbele de conjugarea a IV-a aveau imperfectul de tipul : a) *dormiia*, *dormiiai*, *dormiia* ; *dormiiamă*, *dormiiași*, *dormiia* ; b) (cele cu tema prezentului în -r dur) : *urîia* „uram”, *urîiai*, *urîia*¹ etc. În textele romînești din secolul al XVI-lea nu apar forme ca *dormea*, ci numai *dormiia*². Din exemplele numeroase care pot fi ușor găsite în *Tetraevanghelul* lui Coresi, în recenta ediție publicată de Florica Dimitrescu³, menționăm cîteva în transcriere fonetică : *acoperiia* (pers. 3,6), *auziia* (pers.6), *batjocuriia* (pers. 3,6), *blagosloviia* (pers. 3), *durmiia* (pers. 3), *goniia* (pers. 3,6), *grăiia* (pers. 1,3,6), *nu se griiia* (pers. 3), *huliia* (pers. 6), *ieșiia* (pers. 3,6), *ispitiia* (pers. 3,6), *iubiia* (pers. 3), *se încălziia* (pers.3), *jeluiiia* (pers. 3), *lăcușiia* (pers. 3,6), *loviia* (pers. 3,6), *mărturisiia* (pers. 3,6), *opriia* (pers. 3), *postiia-se* „postea, posteau”, *prorociia* (pers. 3), *răpiia* (pers. 3), *scuipiia* (pers. 6) (inf. a *scuipi*), *nu mă sfiiia* (pers. 1), *slădiia* (pers. 3, 6), *socotiia* (pers. 3,6), *trebușiia* (pers. 3), *vădiia* (pers. 6), *veniia*

¹ Ovid Densusianu, *Istoria limbii romîne*, vol. II, București, 1961, p. 137—138 ; Al. Rosetti, *Limba romînă în secolele al XIII-lea — al XVI-lea*, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, București, 1956, p. 145 ; cf., în acest număr, E. Petrovici și Gr. Rusu, *Schiță a sistemului conjugării în dacoromîna comună*.

² Cf. Ovid Densusianu, *op. cit.*, II, p. 138.

³ *Tetraevanghelul* tipărit de Coresi, Brașov 1560—1561. Ediție alcătuită de Florica Dimitrescu, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, București, 1963. Lucrarea are un indice, complet, alfabetic cu trimiteri, pentru fiecare formă, la textul original, reprodus în facsimile (p. 171 și urm.).

Am găsit o singură abalere : alături de *nu mă scifiia* (= *sfiiia*) (imperf., pers. 1), apare *nu se scfiia* (= *sfiiia*) (imperf., pers. 3), formă pe care o considerăm greșită.

(pers. 3, 6), *voroviia* (pers. 3), *zidiia*, *zidiia* (pers. 6); *ocăriia* (pers. 6). Mai cităm câteva exemple de imperfect de la verbe cu tema prezentului în -r dur după O. Densusianu: *amăriia*, *oboriia*, *ocăriia*, *omoriia*, *uriiia* etc.⁴. În acestea din urmă este evident că după r urmează grupul -iia (*amăriia* etc.). În formele de tipul a), -iia-, care apare între tema prezentului și desinențele imperfectului, este notat prin semnele chirilice *ia*, *ia* sau *ia*⁵, ca la verbele de conjugarea I sau a III-a cu tema prezentului în -ii-, în forme ca: *apropiia* (inf.; imperf. pers. 3), *scriia* (imperf. 3), *viia*⁶ „trăia” sau în forma articulată a substantivelor cu tema în -ii-: *avușiia*, *corabiia*, *împărășiia*, *viia*⁷ etc. Existența grupului -iia- poate fi verificată, dacă mai este nevoie, comparînd, în grafia chirilică, formele de imperfect ca cele în discuție, cu cele ale verbelor de alte conjugări; la acestea sufixul imperfectului este notat obișnuit prin semnul *k*: cf. *ak* (pers. 3), *ek* (pers. 3, 6), *kek* (pers. 6), *kek* (pers. 6), *kek* (pers. 6)⁸ etc.

Asemenea forme de imperfect apar și în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Astfel în *Noul Testament de la Bălgrad* (1648): *gîndiia* (pers. 1), *păziia* (pers. 3)⁹; în *Cazania* lui Varlaam (1643): *iubiia*, *sosiia* (pers. 3)¹⁰; în *Biblia de la București* (1688): *eșiia* (pers. 1), *să porecliia* (pers. 3), *omoriia* (pers. 3)¹¹; în *Istoriile domnilor Țării Românești*: *stăpîniea* (și *stăpînea*) (pers. 6), (cf. *împărășiea* = *împărășiia* subst.)¹², *fugiea* (și *fuge* = *fugé*), *veniea* (și *venea*, *vine* = *viné*), *goniea* (și *gonea*) (pers. 3)¹³, *iubiea* (și *iubea*), *primiea* (și *prîime* = *prîimé*) (pers. 3)¹⁴, *omora*, în variante *omordea* — *omoriia* — *omorde*, *munciea* (în variantă: *munceia*)¹⁵, *gătiea* (și *gătea*)¹⁶, *să speriea* (și *sperea*), *fugiea* (și *fugea*, *fuge*)¹⁷ etc.¹⁸; în *Mineele de la Rîmnic* (1776—1780): *răsăriia* (pers. 3), *cinstiia* (pers. 6), *dormiia* (pers. 6)¹⁹, *hrăniia* (pers. 6)²⁰, *mă cumpăniia*²¹ etc.

⁴ Op. cit., vol. II, p. 138.

⁵ La verbele cu tema prezentului în iot (i) acesta este cuprins și el în semnul chirilic u sau i: cf. *проповѣдѣша* (= *propovedușiia*) (imperf. 3, 6), față de *са проповѣдѣшеа* (= *să propovedușiia*) (conjunctiv prezent 3, 6) (*ibid.*).

⁶ Florica Dimitrescu, op. cit., cf. indice, s. v.

⁷ Id., *ibid.*

⁸ Id., *ibid.*

⁹ Vezi Al. Rosetti, B. Cazacu, *Istoria limbii române literare*, I, București, 1961, p. 86.

¹⁰ Id., *ibid.*, p. 109.

¹¹ Id., *ibid.*, p. 149.

¹² *Istoriile domnilor Țării Românești* de Radu Popescu Vornicul. Introducere și ediție critică întocmite de Const. Grecescu, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1963, p. 8 (și în note).

¹³ *Ibid.*, p. 12 (și în note).

¹⁴ *Ibid.*, p. 16 (și în note).

¹⁵ *Ibid.*, p. 16 (și în note).

¹⁶ *Ibid.*, p. 31 (și în note).

¹⁷ *Ibid.*, p. 36 (și în note).

¹⁸ Cf. pe de o parte, și alte substantive articulate cu tema în -ii-: *domniea* (= *domniia* subst.) (*ibid.*, în numeroase titluri: p. 3, 7, 10 etc.), *sabiia* (= *sabiia*) (p. 23), *cruziea* (= *cruziia*) (p. 17), *maziia* (= *maziia*) „maziirea” (p. 51) etc., pe de altă parte, forme de imperfect ale verbelor de conjugarea a II-a sau a III-a: *șadea* (pers. 3) (p. 30), *vrea*, *zicea* (pers. 3) (p. 81) etc.

¹⁹ Vezi Al. Rosetti, B. Cazacu, op. cit., p. 178.

²⁰ Id., *ibid.*, p. 181.

²¹ Id., *ibid.*, p. 185.

2. Formele acestea de imperfect sînt rezultate pe calea evoluției normale din cele latinești : fie din tipul *dormiēba(m)* sau *dormība(m)*²², fie *dormia(m)*, prin dispariția lui *b* intervocalic²³. Verbele de origine latină au impus asemenea forme tuturor verbelor de conjugarea a IV-a împrumutate din alte limbi : slave, maghiare etc., după cum se vede și din exemplele de mai sus.

3. Care este cauza modificării formelor vechi în cele actuale : *dormiia* > *dormēa* ? A. Lombard, numind grupurile *-iia*, *-iiaī*, *-iīam* etc. „terminații“ („terminaisons“), constată că ele erau deosebite de „terminațiile“ imperfectului celorlalte conjugări, ceea ce este evident, și că, avînd accentul pe silaba a doua (*-iīá* etc.), s-ar situa aparte de toate celelalte „terminații“ accentuate ale conjugării în *-i*²⁴.

Am arătat altădată că la verbele de conjugarea I, a IV-a — conjugările productive (care cuprind cca. 95% din verbele românești²⁵) —, la verbele de conjugarea a II-a, precum și la o parte din verbele de conjugarea a III-a, de tipul *a țese*, s-a ajuns ca întreaga flexiune să se bazeze pe o singură temă echivalentă cu a prezentului, terminată în consoană²⁶. Structura imperfectului la toate verbele este aceeași, în cazul cînd se acceptă existența consoanelor moi în interiorul cuvintelor (deci *vedeam* = *ved'-a-m*, cf. *cînt-a-m*). Deci structura imperfectului actual este : tema prezentului terminată în consoană + sufixul *-a-* + desinențele personale²⁷. Imperfectul la conjugarea a IV-a era distonant : a) *dormiia*, b) *urīia*, analizat, probabil : *dorm-*, *ur-* (tema) + sufixul *-iia*, *-īia-* + desinențele. Sub presiunea celorlalte conjugări formele vechi s-au modificat : la tipul a), după modelul conjugărilor a II-a și a III-a (intrucît după temă în celelalte forme apar vocale anterioare : cf. *ved-em*, *ved-eți*, inf. *ved-ea* ; cf. *dorm-im*, *dorm-iți*, inf. *dorm-i*) ; la tipul b), după *r* dur nu putea urma decît o vocală dură, ca la conjugarea I.

Nivelarea aceasta s-a petrecut în graiurile dacoromîne, mai ales în cursul secolului al XVIII-lea²⁸ ; în nordul țării se pare că ea nu s-a

²² Cf. Alf Lombard, *Le verbe roumain*, II, Lund, 1955, p. 562. C. H. Grandgent afirmă că în latina populară a prevalat *-ibam*, iar *-iēbam* a dispărut (*Introduzione allo studio del latino volgare*, Milano, 1914, § 420, p. 228—229 ; cf. edțiia spaniolă a lui F. de B. Moll, în traducerea lui E. Tănase, Cluj, 1958, § 420, p. 202—litografiat).

C. H. Grandgent arată că la conjugarea a III-a *-iēbam* se schimba regulat în *-iēbam* (*ibid.*) în latina populară, deci forma imperfectului coincidea cu cea a verbelor ca *dico* : *dicebām*. Astfel se explică, probabil, de ce dintre celelalte verbe de conjugarea a III-a moștenite în limba română și care aveau în latina clasică imperfecte în *-iēbam* (ca *facio* : *faciēbam*) la nici unul nu apare imperfectul în *-iia-*, ca la verbele de conjugarea a IV-a.

²³ O. Densușianu, *op. cit.*, I, p. 151 ; cf. E. Bourciez, *Éléments de linguistique romane*, ed. a IV-a, Paris, 1956, p. 81, 571—572.

²⁴ *Op. cit.*, II, p. 562.

²⁵ Gr. C. Moisil, *Probleme puse de traducerea automată. Conjugarea verbelor în limba română*, în SCL, XI (1960), nr. 1, p. 8.

²⁶ I. Pătruș, *Despre structura și clasificarea verbelor românești. (În legătură cu lucrările pentru traducerea automată)*, în CL, VI (1961), p. 426—428 ; id., *Referitor la structura morfologică a verbelor românești*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, Series Philologia, fasciculus 2, 1964, p. 95—100.

²⁷ Id., *Despre sistemul fonologic consonantic al limbii române*, în CL, VII (1962), p. 219.

²⁸ Cf. A. Lombard, *op. cit.*, II, p. 821 ; cf., mai sus, alternarea formelor vechi cu noi în Istoria domniilor Țării Românești : *stăpîniea* / *stăpînea*, *veniea* / *veneua*, *omora* / *omortia* etc.

încheiat de mult timp : T. Papahagi citează forme ca : (pers. 3) *prîndziîa*, *sîmfîia*, *sosîia*, *grăîia* (= *grăîîia*) și chiar (la un verb de conjugarea a III-a) *gîcîia* „zicea”, utilizate mai ales în poezie²⁹; în materialul, nepublicat, al *Atlasului lingvistic român* I am găsit un singur imperfect de acest fel, înregistrat din punctul 341 (Racșa, rn. Oaș) : *audîîem*“, -îî, -îî; -îîem“, -îî, -îî.

4. Forme corespunzătoare celor dacoromîne discutate aici sînt atestate în subdialectul istroromîn sudic (căci în Jeian imperfectul a dispărut³⁰) : *veriîa* „venea”, *goniîa*, (*po*) *misiîa* „gîndea”, *oslobodiîa* „slobozea”. După modelul acestora s-a ajuns și la verbe din alte conjugări la forme de imperfect de acest tip : *aflîiam* „aflam”, *vedeîiam* „vedeam”³¹.

În aromînă și meglenoromînă nu există — și, pentru aromînă, nu avem atestate nici în textele din trecut — imperfecte în -îia- : cf. ar. *durnîam*, *durnîi*, *durnîa*; *durnîam*, *durnîat*, *durnîa*³²; mr. *durmeam*, *durmeai*, *durmea*; *durmeam*, *durmeat*, *durmeau*³³.

5. Avînd în vedere existența acestor forme de imperfect în istroromînă, precum și faptul că în dacoromînă în secolul al XVI-lea ele sînt singurele atestate și că trecerea la formele actuale (*dormiîa* > *dormea*) s-a produs după această dată, cînd deci nu mai erau legături între dacoromîni și aromîni, meglenoromîni, se poate concluda, după părerea noastră, că evoluția, paralelă, a formelor de tipul *dormiîa* la cele noi, *dormea*, s-a petrecut, sub presiunea sistemului morfologic, independent în fiecare dialect. Nu se poate spune nimic despre data acestei inovații în cele două dialecte sud-dunărene, întrucît avem texte, aromîne, numai din secolul al XVIII-lea.

6. Ce legătură se poate face între această inovație și desinențele imperfectului ? Este vorba de persoana I singular și a III-a plural : dr., ar. *cîntam*, mr. *cântam*, ir. *aveîam*³⁴; pers. 6 : dr. *cîntay*, reg. *cînta*, mr. *cîntay*, ar. *cînta*, ir. *aveîa*. În secolul al XVI-lea în textele dacoromîne, scrise în diferite regiuni, nu e atestată desinența -m la persoana I, care apare numai din secolul al XVII-lea³⁵, iar la persoana a III-a plural formele fără -y sînt proprii multor graiuri dacoromîne. •

Desinențele acestea sînt, indiscutabil, inovații. S. Pușcariu consideră însă că formele cu -m la persoana I au apărut, ca fenomen regional,

²⁹ T. Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului*, București, 1925, p. LXVIII.

³⁰ Comunicat de acad. E. Petrovici.

³¹ S. Pușcariu, *Studii istroromîne*, II, București, 1926, p. 178—179.

³² Th. Capidan, *Aromîni*, București, 1932, p. 452—454.

³³ Id., *Meglenoromîni*, I, București, 1925, p. 162—163.

³⁴ E de menționat că în istroromîna de sud la persoana I plural -m s-a modificat în -n (ca și la prezentul indicativ și conjunctiv), în cele mai multe localități istroromîne (S. Pușcariu, *op. cit.*, II, p. 106, 179); de aceea se susține că -m nu a trecut la -n, din cauză că este recent (cf. I. Șladbel, *L'imparfait de l'indicatif en roumain*, în „Bulletin linguistique”, XI [1943], p. 52).

³⁵ În materialul *Atlasului lingvistic român* nu am găsit nici un exemplu fără -m, însă unli lingviști au înregistrat asemenea forme, nu prea demult, în nordul țării : I.-A. Candrea, *Graiul din Țara Oașului*, București, 1907, p. 31 : *ave*, *mă duce* etc.; T. Papahagi, *op. cit.* în vorbirea bătrînilor : *avea*, *era* etc. (p. LXVIII) : cf. și afirmația lui G. Weigand, referitoare la prezența formelor fără -m, plînă nu demult, în nord-estul Transilvaniei (*Samosch- und Theisdialekte*, în VI. *Jahresbericht*, 1899, p. 37).

în limba romină comună, căci altfel, spune autorul, nu se poate înțelege, cum există în fiecare dialect forme identice³⁶. Dar tot atât de greu se poate înțelege cum de nu apar niciodată asemenea forme, în *-m*, dacă ele sînt romine comune (chiar regionale), în textele din secolul al XVI-lea. Pe de altă parte situația diferită a desinenței *-m*, prezentă în toate patru dialectele, față de *-u*, existentă numai în dacoromînă, regional, și în megle-noromînă, ne face să înclinăm spre părerea că aceste desinențe sînt apariții independente în fiecare dialect.

³⁶ S. Pușcariu, *Études de linguistique roumaine*, Cluj-București, 1937, p. 76–77; cf. id., *Limba romînă*, I, București, 1940, p. 250.

O PARTE DE PROPOZIȚIE ÎN DISCUȚIE

DE

ȘTEFAN HĂZY

Institutul de lingvistică, Cluj, str. Emil Racoviță, nr. 21

O problemă de sintaxă mult discutată în ultima vreme, dar cu toate acestea rezolvată numai parțial, este partea de propoziție căreia i s-a propus denumirea „nume predicativ circumstanțial”. Preocupările de sintaxă ale specialiștilor au sporit considerabil, și în acest sens sînt ilustrative articolele¹ destul de numeroase, consacrate părții de propoziție amintite, care a stîrnit un viu interes în coloanele revistelor de specialitate.

În prezentul articol dorim să reluăm discuțiile în legătură cu „numele predicativ circumstanțial”, referindu-ne la un singur aspect al lui, care este, credem, cel mai important în cadrul general al problemei și a cărui rezolvare, chiar și parțială, va contribui, într-o oarecare măsură, la lămurirea funcției sintactice a acestei părți de propoziție și la punerea în discuție a unui nou punct de vedere în ce privește interpretarea ei.

Aspectul principal, de la care trebuie să pornim, îl constituie situația cînd categoria în discuție se acordă cu subiectul acțiunii, fiind exprimată printr-un adjectiv propriu-zis sau prin cuvinte cu valoare de adjectiv.

Menționăm că diferența care există între un complement circumstanțial de mod propriu-zis și categoria în discuție² cu rol dublu (de

¹ Maria Rădulescu, *Numele predicativ circumstanțial*, în *Studii de gramatică*, vol. II, 1957, p. 121—129; Silvia Niță, *Predicatul circumstanțial*, în „Limba română”, VII, 1958, nr. 4, p. 93—98; Paula Diaconescu, *Rolul elementului verbal în componența predicatului nominal*, în *Studii de gramatică*, vol. II, 1957, p. 105—120; Matilda Caragiu, *Sintaxa gerunziului românesc*, în *Studii de gramatică*, vol. II, 1957, p. 61—89; Flora Șuteu, *Însemnări pe marginea anumitor construcții gerunziale*, în „Limba română”, VI, 1957, nr. 5, p. 15—22; Mioara Avram, *În legătură cu discuția asupra „numelui predicativ circumstanțial”*, în „Limba română”, X, 1961, nr. 6, p. 539—551; Gh. N. Dragomirescu, *Atributul predicativ în limba română*, în *Limba și literatură*, vol. 6, Buc., 1962, p. 99—122 etc.

² Existența ei este semnalată și în *Gramatica limbii române*, Editura Academiei R. P. R., ediția II, vol. II, p. 135, fără a se propune altă denumire în afară de „circumstanțial de mod”.

determinant atît al verbului propoziției cît și al unui substantiv) este evidentă și, de aceea, strădania Mariei Rădulescu de a descrie și de a stabili funcția sintactică exactă a categoriei ni se pare pe deplin justificată, deși întrebarea la care răspunde această parte de propoziție este întrebarea generală a complementelor de mod: *cum*.

Această diferență ne îndreptățește, cel puțin dintr-un anumit punct de vedere, să scoatem categoria noastră sintactică din cadrul circumstanțialelor de mod propriu-zise și să încercăm determinarea funcției sintactice³ pe care o are în realitate, găsindu-i, în același timp, denumirea care acoperă rolul pe care îl deține în propoziție.

În cazul denumirii unor categorii sintactice nu poate fi vorba de un simplu „botez” (cum adesea se întâmplă în alte domenii), deoarece în conștiința fiecăruia, care se ocupă de problema studierii limbii, orice termen, denumire reflectă ceva bine definit⁴. Astfel, în cazul întrebării termenului de nume predicativ, chiar dacă se adaugă și determinantul „circumstanțial”, sîntem siliți să căutăm un nume predicativ cel puțin asemănător cu acela pe care îl cunoaștem. Reiese din cele spuse că denumirea unei părți de propoziție nu ne poate fi indiferentă, ea trebuie să fie expresia lingvistică a unui conținut oarecare. Adevărat este însă că denumirea propusă se sprijină pe unele argumente⁵ — le luăm în discuție în cele ce urmează — care au avut, probabil, un cuvînt hotărîtor cînd s-a propus denumirea „nume predicativ circumstanțial”⁶. Dacă am admite argumentele aduse în articolul care pune problema, ar trebui, firește, să acceptăm și denumirea propusă.

Reluăm discuțiile în legătură cu această categorie sintactică, pornind de la exemplul bine cunoscut *fetița aleargă voioasă*⁷. Autoarea, căutînd să demonstreze, foarte logic și convingător la prima lectură, că adjectivul *voioasă* are rol dublu, de determinant atît al verbului cît și al substantivului, ajunge la concluzia că adjectivul apare cu o valoare foarte apropiată de aceea a unui nume predicativ, fiindcă accentul predicativ cade pe adjectiv (acesta fiind esențial) și nu pe verb, care „evasiasimilabil la categoria verbelor însoțite de un nume predicativ, capătă puțin caracterul unei copule, deși mai expresive”⁸.

Această constatare, destul de discutabilă, a dus, vrînd-nevrînd, la concluzia că verbul, în construcții sintactice similare celei amintite, își pierde, într-o oarecare măsură, predicativitatea, fără însă să-și piardă total sensul lexical, și, prin urmare, devine un fel de verb copulativ care permite prezența lingă sine a unui nume predicativ. Aceasta ar însemna

³ Așa cum a reușit, de pildă, Ion Diaconescu: *Complementul calității*, în „Limba română”, IX, 1960, nr. 2, p. 14 — 18, referindu-se numai la construcțiile care exprimă „calitatea”.

⁴ E firesc că denumirile gramaticale nu se pot înlocui unele prin altele.

⁵ Credem că nu în mică măsură au contribuit la propunerea denumirii și termenii înținuți de autoare în gramatici străine.

⁶ Silvia Niță, în articolul citat, propune denumirea „predicat circumstanțial”, care, de fapt, nu diferă esențial de celelalte.

⁷ De fapt, considerăm suficient un singur exemplu, deoarece toate celelalte nu ridică probleme aparte.

⁸ Cf. M. Rădulescu, *op. cit.*, p. 123.

că aproape toate verbele predicative, recunoscute în unanimitate ca predicative, sau cel puțin o bună parte a lor, pot deveni, în anumite situații, verbe copulative. Prin urmare nu există verbe predicative propriu-zise, decît foarte puține, deoarece majoritatea verbelor limbii romîne, în condiții sintactice determinate, pot primi un astfel de determinant cu rol dublu. Dacă am admite, ceea ce nu este cazul, conform argumentării Mariei Rădulescu, că verbele în astfel de situații sintactice marchează primul stadiu de trecere a unui verb de la capacitatea de a servi ca predicat la stadiul de copulă, am răsturna un capitol bine elaborat al gramaticii: *verbul*. Drept urmare, lucrurile s-ar complica în loc să se clarifice, ceea ce nu urmărește nici o cercetare științifică. Mai mult. Între verbele copulative, pe care le recunoaștem ca atare cu toții, și verbele cum ar fi *a alerga* este, de asemenea, o diferență netă, diferență, care nu ne poate permite să includem verbele din urmă în categoria celor copulative⁹.

În sprijinul acestei afirmații vine confruntarea următoarelor două propoziții:

fetița aleargă voioasă

și

fetița pare voioasă

În al doilea exemplu, caracterul copulativ al verbului *pare* este evident, chiar indiscutabil, pentru că fără un nume predicativ verbul nu ne spune nimic sau aproape nimic, el are nevoie de întregire, deoarece numai astfel va putea avea rol de predicat în propoziție. Se știe că numele predicativ este acea parte fundamentală a predicatului nominal care îi atribuie subiectului o caracteristică, accentul predicativ fiind purtat de numele predicativ. În primul exemplu, făcînd abstracție de „numele predicativ circumstanțial”, propoziția nu-și pierde de loc înțelesul, verbul rămînînd predicativ. Aceasta înseamnă că accentul predicativ nu cade pe ambii termeni, esențial este verbul și nu adjectivul care exprimă starea subiectului simultană cu acțiunea, și, deci, adjectivul joacă rolul unei părți secundare de propoziție, nu este elementul component esențial al unei părți principale: predicat nominal. De aci concluzia că verbele care au ca determinant o astfel de parte de propoziție cu rol dublu nu sînt, nici măcar în aceste situații, pe cale de a deveni un fel de verbe copulative¹⁰ (ocasionale).

Între cele două propoziții analizate mai există și o altă diferență, demnă de semnalat, care subliniază afirmația noastră anterioară că între cele două propoziții, în ce privește valoarea sintactică a părților lor componente, nu se poate pune semnul egalității: ele prezintă diferențe din punctul de vedere al conținutului exprimat, căroră le corespund deosebiri sintactice. În prima propoziție caracteristica exprimată de adjectiv arată starea subiectului simultană cu acțiunea, caracteristica ce i se atribuie subiectului este vremelnic limitată, pe cînd în a doua propoziție caracte-

⁹ Cf. S. Niță, *op. cit.*, p. 94.

¹⁰ Spunem „un fel de verbe copulative (ocasionale)”, deoarece cu copulativele propriu-zise nici nu se pot asemana.

ristica exprimată de adjectiv este **permanentă** (numele predicativ atribuie subiectului întotdeauna o caracteristică permanentă).

Transformarea propoziției *fetița aleargă voioasă* într-o frază formată din două propoziții coordonate între ele : *fetița aleargă și este voioasă*, este logică, dar vine, de fapt, să sprijine afirmația noastră că verbul este predicativ (cum ar fi în propoziția *el citește o carte*), fiindcă a doua propoziție, coordonată, conform corespondenței dintre părțile de propoziție și propozițiile subordonate corespunzătoare, ar trebui să devină o subordonată predicativă (ca în : *fetița pare că este voioasă* sau ... să fie voioasă) sau un fel de subordonată predicativă, precum partea de propoziție care îi corespunde, este considerată un fel de nume predicativ. Propoziția în discuție poate fi transformată în primul rînd într-o propoziție subordonată temporală ¹¹, în care caracterul vremelnic limitat al stării subiectului se păstrează : *fetița aleargă, în timp ce este voioasă*.

Transformarea propoziției într-o frază formată din două propoziții coordonate este un argument logic pe care trebuie să-l privim, de data aceasta, cu destul de multe rezerve, fiindcă ne poate duce la concluzii gramaticale greșite.

Transformarea aceasta a propoziției mai prezintă și un alt neajuns ¹² (logic), anume că este oarecum forțată coordonarea copulativă între două propoziții dintre care în prima se arată acțiunea pe care o săvîrșește subiectul, iar în a doua caracteristica vremelnic limitată a subiectului.

Din șirul argumentelor prezentate de Maria Rădulescu este discutabil dacă în exemple de tipul : *el merge voios ; se sculă și porni gîrbov* ș.a., chiar în urma unei analize minuțioase (atît logică, cît și gramaticală) se poate susține că avem a face cu categoria în discuție sau cu un complement circumstanțial de mod, aceasta datorită faptului că subiectul fiind masculin, la sing., acordul părții noastre de propoziție se realizează prin coincidență, forma adjectivului la masc. sing. fiind identică cu forma adjectivului devenit adverb prin schimbarea funcției sale gramaticale.

Cercetînd lucrările apărute în legătură cu această parte de propoziție, e ușor de constatat că ea poate determina și complementul direct ¹³, indirect ¹⁴ etc., și că pe planul frazei îi corespund propoziții subordonate ¹⁵ (nu predicative !), fapt care ne determină să credem că apropierea care s-a făcut între această parte de propoziție și numele predicativ nu poate fi acceptată, avînd în vedere că numele predicativ se acordă, în afara apurențelor excepții, cu subiectul acțiunii.

Acest aspect al problemei „numele predicativ circumstanțial”, pe care l-am discutat pînă aici, pornind de la punctul de vedere exprimat de Maria Rădulescu, apare destul de amplu tratat și în ediția a doua a *Gramaticii* Academiei R.P.R., în capitolul consacrat „elementului predi-

¹¹ Poate fi echivalată și cu o construcție gerupzială ; vezi și S. Niță, *op. cit.*, p. 95.

¹² Acest lucru încă ar putea fi neglijabil.

¹³ Cf. G. Beldescu, *Contribuții la cunoașterea numelui predicativ*, Societatea de științe istorice și filologice, Buc., 1957, 118 p.

¹⁴ Cf. M. Avram, *op. cit.*, p. 545 și urm.

¹⁵ *Ibidem*.

cativ suplimentar”¹⁶. În capitolul amintit se discută nu numai aspectul care constituie obiectul cercetării noastre, ci și altele¹⁷, unele nesemnificate până-n prezent.

Gramatica Academiei R.P.R., ediția a doua, arată, foarte just, că această parte de propoziție este o parte secundară cu dublă subordonare¹⁸, dar cu toate acestea o consideră „element predicativ suplimentar”, ceea ce înseamnă că tratamentul care i s-a acordat nu diferă esențial de cel propus de Maria Rădulescu.

Problema fundamentală, centrală în această discuție, este — credem noi — recunoașterea sau negarea întemeiată a valorii predicative a acestei părți de propoziție, faptul că verbele pe care le însoțește și care sînt considerate de ediția a doua a *Gramaticii* Academiei R.P.R. ca avînd sens lexical autonom¹⁹, necesită sau nu, pot primi sau nu, astfel de suplimentări predicative. Avînd în vedere, însă, că această parte de propoziție este în dublă subordonare și mai cu seamă faptul că ea nu aduce în comunicare un element predicativ indispensabil (ca numele predicativ) sau cituși de puțin necesar, putînd și l.psi, fără ca înțelesul comunicării să sufere simțitor, considerăm că avem a face cu o parte secundară de propoziție, asemănătoare cu circumstanțialul de mod propriu-zis, dar nu identică cu acesta.

Cercetînd problema și din punctul de vedere al corespondenței dintre părțile de propoziție și propozițiile subordonate corespunzătoare, am ajuns la concluzia că „propozițiile predicative suplimentare”²⁰ referitoare la subiectul regentei sînt discutabile în ceea ce privește funcția lor sintactică, deoarece au tangențe mai numeroase cu subordonatele modale — fără să fie identice cu acestea — și în mai mică măsură cu cele predicative. Iată, de pildă, în exemplul de mai jos²¹:

Am luat un soldat care știa drumul peste culme și am pornit-o așa cum mă găseam, propoziția subliniată este considerată o subordonată predicativă suplimentară introdusă prin *asa cum*. Dacă se ține seama de faptul că adverbul *asa* constituie, de fapt, corelativul subordonatei²², el făcînd parte din regentă și nu din subordonată, valoarea modală a propoziției va fi și mai evidentă.

Ar mai exista o problemă de discutat, și nu redusă ca importanță, așume aceea că, pe cînd ediția întâi a *Gramaticii* Academiei R.P.R. (dar și celelalte gramatici și studii) admite că circumstanțialul de mod poate fi exprimat printr-un adjectiv²³, ediția a doua exclude adjectivul²⁴

¹⁶ Cf. vol. II, p. 206 și urm.

¹⁷ Pe acestea le vom lua în discuție cu alt prilej.

¹⁸ Cf. vol. II, p. 206.

¹⁹ Cf. vol. II, p. 210.

²⁰ Cf. vol. II, p. 340—341.

²¹ Lual din *Gramatica* Academiei R.P.R., ediția a doua, vol. II, p. 340.

²² Cf. D. D. Drașoveanu, *Elemente de analiză sintactică* (frază), în vol. *Analize gramaticale și stilistice*, Editura științifică, Buc., 1959, p. 40.

²³ Cf. vol. II, p. 134.

²⁴ De pildă, în exemple de tipul *cîntă frumos*, *expune clar* etc., cuvintele *frumos* și *clar* sînt considerate numai adverbe cu funcția sintactică de circumstanțiale de mod, totuși ar trebui, în asemenea cazuri, să se menționeze că avem a face cu adjective care și-au schimbat funcția morfologică datorită contextului.

dintre părțile de vorbire care pot fi circumstanțiale de mod, considerându-l element predicativ suplimentar.

(Redem însă că adjectivul nu poate fi exclus, deoarece între adverbe (sau locuțiuni adverbiale) și adjective există o strinsă apropiere de ordin semantico-sintactic²⁵, care ne permite să transformăm adjectivele de felul lui *voioasă* într-o locuțiune adverbială cu *voioșie* (*fetița aleargă cu voioșie*), în care locuțiunea adverbială apare ca determinant direct al verbului, dar determină în același timp, indirect, și subiectul, fără să existe marca formală a determinării: acordul. Acest lucru nu trebuie să ne surprindă, deoarece circumstanțialul de mod care determină direct verbul, determină, în mod indirect, și subiectul, fiindcă acțiunea a cărei modalitate se exprimă printr-un adjectiv, cuvînt cu rol de adjectiv sau adverb, există, dialectic vorbind, numai prin subiect.

Legătura circumstanțialelor de mod exprimate prin adjective (sau adjectivele) cu subiectul este mai evidentă, datorită legii acordului, decît a acelor care sînt exprimate prin adverbe propriu-zise. Să se confrunte exemplul:

Oamenii mergeau grăbiți

cu

Oamenii mergeau înecet

Admițînd că adjectivul poate avea funcție de circumstanțial de mod, am putea crede că în limba romînă coexistă două tipuri de complete circumstanțiale de mod: cel obișnuit, exprimat prin adverbe sau locuțiuni adverbiale, numerale, substantive, verbe la infinitiv sau gerunziu și interjecții, și unul acordat²⁶, exprimat prin adjective, participii și adjective provenite din gerunzii, care sînt mai expresive.

Convingătoare sînt în sensul acestei afirmații exemple ca:

Apa fișnea elocotindă

în comparație cu

Apa fișnea elocotind sau Apa fișnea cu elocot.

Din cele spuse rezultă că, de fapt, legătura principală a acestei părți de propoziție, esențială în comunicare, se stabilește cu verbul căruia îi este subordonată, exprimînd o modalitate a acțiunii, ceea ce ne-ar permite să rămînem la termenul de circumstanțial de mod, la care însă am putea adăuga „acordat”, deoarece se acordă cu subiectul.

Dacă acest punct de vedere nu poate fi însă acceptat, e posibil să mergem pe linia afirmației — se pare unanim acceptată — că partea de propoziție discutată arată starea subiectului simultană cu acțiunea, fapt care ar justifica încercarea de a o denumi „circumstanțial al stării”.

²⁵ Cf. acad. I. Iordan, *Limba romînă contemporană*, 1954, p. 691.

²⁶ N. Drăganu (vezi *Elemente de sintaxă a limbii romîne*, cap. *Complementul în nominativ*, Buc., 1945, p. 83—84), referindu-se la această categorie, întrebuințează termenul „complement în nominativ”, care ni se pare impropriu.

CHESTIONAR ONOMASTIC

Redacția revistei „Cercetări de lingvistică” a hotărât publicarea, în întregime, a *Chestionarului onomastic*, elaborat în cadrul planului de cercetări științifice al Institutului de lingvistică din Cluj, mai ales că în urmă cu puțin timp a apărut în „Fonetică și dialectologie”, V, 1963, *Chestionarul noului atlas lingvistic român*, publicat fiind de comun acord de către cele două colective, autoare: colectivul de dialectologie de la Centrul de cercetări fonetice și dialectale din București și colectivul de dialectologie de la Institutul de lingvistică din Cluj.

Întrucît revista „Limba romînă” a publicat, sub semnătura lui M. Sala numai un „Chestionar” toponimic — și acesta incomplet — „care are la bază pe cel publicat de Muzeul limbii romîne din Cluj și proiectul de chestionar toponimic întocmit de M. Homorodean și I. Stan pentru o anchetă mai vastă în toată țara”¹, redacția revistei „Cercetări de lingvistică” consideră oportună, și din acest motiv, publicarea în întregime a *Chestionarului onomastic*, elaborat la Institutul de lingvistică din Cluj, chestionar întocmit mai ales pe baza unei îndelungate experiențe acumulate de membrii colectivului de onomastică, în munca efectuată pe teren.

Este îndeobște cunoscută importanța deosebită pe care onomastica (toponimia și antroponimia) atît cea veche, cît și cea actuală, o prezintă pentru studiul istoriei limbii și poporului nostru. Conștienți pe deplin de acest fapt și situîndu-se, totodată, pe linia unor preocupări tradiționale, cercetătorii clujeni, grupați în jurul Institutului de lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei R.P.R., au întreprins în ultimii 10 ani, mai ales prin cercetările legate de planul științific al institutului, dar și prin cercetările personale, o serie de acțiuni în vederea adunării și studierii unui cît mai bogat material onomastic (vechi și actual) din Transilvania și din alte regiuni ale țării². În mod firesc, pentru acești cercetători, problema

¹ *Probleme de toponimie*, în „Limba romînă”, XIII, 1964, nr. 3, p. 267—274.

² Amintim aici doar unele lucrări de amploare mai mare, cum sînt, de ex. capitolele de onomastică-toponimie, antroponimie, nume de animale — ale monografiilor dialectale privitoare la Valea Jiului, Valea Sebeșului (Hunedoara), Valea Bistriței-Bicaz, sau studiile onomastice, cu caracter monografic, efectuate asupra văilor Ampoiului și Arieșului, asupra comunei Riu de Mori (din Țara Hațegului), asupra Maramureșului etc. O parte din acestea au fost publicate, altele se găsesc în fază de definitivare, altele în fază de elaborare, iar altele în fază de cercetare.

găsirii unor metode cât mai judicioase în vederea adunării materialului onomastic — cu deosebire a celui actual — a constituit și constituie o preocupare permanentă. Din dorința de a face cunoscute unele rezultate obținute în această direcție, ea și din aceea de a pune la îndemina celor interesați un mijloc de adunare de pe teren a materialului onomastic, Institutul de lingvistică din Cluj publică în numărul de față al revistei un *Chestionar toponimic* și un *Chestionar antroponimic și de nume de animale*. Deși aceste chestionare reprezintă rodul unei destul de îndelungate experiențe colective, ele pot avea încă unele deficiențe. Este destul, credem, să ne referim numai la faptul — cunoscut, de altfel — că, în general, orice chestionar destinat anchetelor dialectale trebuie supus unei continue perfecționări, în funcție de problemele noi, impuse de practica cercetării pe teren. De aceea considerăm că orice observații sau sugestii, izvorite, în ultima instanță, mai ales din această practică, sînt oricînd binevenite.

Chestionarul toponimic ca și *Chestionarul antroponimic și de nume de animale*, destinate în primul rînd anchetelor cu informatori³, au la bază *Chestionarul IV. Nume de loc și nume de persoană*, tipărit în 1930 de către Muzeul limbii romine, refăcut și completat în 1955, în cadrul Institutului de lingvistică din Cluj de către prof. Ștefan Pașca. Înainte de a ajunge în forma lor actuală, chestionarele de față au trecut prin mai multe variante⁴. Fiecare din aceste variante au fost îmbogățite și îmbunătățite, treptat, în urma efectuării unor anchete pe teren.

După cum se va putea observa, unele întrebări se repetă în cele două chestionare, chiar dacă formularea lor diferă. Aceasta nu este o scăpare a celor care au întocmit chestionarele; repetarea se datorește faptului că materialul respectiv prezintă importanță atît pentru toponimie cît și pentru antroponimie.

Chestionarul toponimic este alcătuit din trei părți distincte. Partea I („Chestiuni generale”) constituie, de fapt, un chestionar minim de toponimie, ea cuprinzînd întrebări strict necesare pentru cunoașterea, în linii generale, a toponimiei unei localități. Așa sînt, de ex.: întrebările privitoare la numele actual și de odinioară al localității; părțile (sate, cătune

³ Prin modul detaliat și, pe cît a fost posibil, mai explicit, în care au fost formulate chestiunile, aceste chestionare ar putea fi folosite însă și în anchete efectuate prin corespondență.

⁴ Pentru chestionarul toponimic variantele au fost întocmite, în cadrul planului de cercetări al Institutului de lingvistică din Cluj, de către M. Homorodean, avînd colaboratori parțiali pe V. Stanca (prima variantă, în 1960) și I. Stan (a doua variantă, în 1962). Varianta din urmă, intitulată, „Chestionar toponimic” (proiect), supusă discuției specialiștilor din țară noastră în martie 1963, a fost revizuită și definitivată de M. Homorodean, în forma în care se prezintă aici.

Pentru *Chestionarul antroponimic și de nume de animale* variantele au fost întocmite, tot în cadrul planului de cercetări al Institutului de lingvistică din Cluj, de către Aurelia Stan (prima variantă, în 1958) și de un colectiv format din Doina Grecu, Sabina Teiuș și Aurelia Stan (a II-a variantă, în februarie 1963). Ultima variantă, cea care apare aici, a fost completată și definitivată de către Aurelia Stan.

etc.) din care ea este formată ; numărul și structura populației (sub raport etnic și din punctul de vedere al ocupațiilor) ; fapte, evenimente mai de seamă din trecutul istoric al așezării ; aspectul geografic al teritoriului economic ; numele (vechi și noi) al locurilor din cuprinsul acestui teritoriu ș. a.

Partea a II-a („Chestiuni speciale”) vizează cu deosebire cunoașterea mai apropiată a numelor diverselor locuri de pe teritoriul economic al localității. Se urmărește astfel să se obțină detalii în legătură cu numele privitoare la forme de relief, ape, climă, floră, faună, ocupații, căi de comunicație etc. În același timp, în sprijinul cunoașterii acestor nume, se caută să se obțină și informații cu privire la existența în graiul local (sub ce formă și cu ce sensuri anume) a diverselor apelative topice. Este de la sine înțeles că aceste informații pot fi deosebit de utile nu numai pentru explicarea numelor topice din raza localității respective, ci și pentru explicarea în general a unor astfel de nume.

În sfârșit, partea a III-a („Chestiuni suplimentare”) este rezervată prin excelență cunoașterii unor apelative (topice), de o importanță generală, fie prin răspîndire, fie prin origine, formă sau înțeles. Această parte, constînd, în fapt, dintr-o listă de cuvinte, stabilirea existenței apelativelor în graiul local (ca și a formei și a înțelesului) se obține prin metoda întrebării directe.

Chestionarul antroponimic cuprinde și el mai multe părți. Prima parte se ocupă de *Prenume*, a doua de *Nume de familie*, a treia de *Supranume*, *porecle*, *nume populare* și a patra *Diverse*, cuprinde tot ce nu a putut fi inclus în celelalte 3 părți.

Prin întrebările chestionarului s-a căutat să se obțină maximul de informații în legătură cu tot ceea ce privește numele de persoane și numele de animale.

Sistemul de transcriere fonetică utilizat de noi în culegerea materialului de la informatori a fost cel al ALR.

I. CHESTIUNI GENERALE

1. Numele oficial al comunei; raionul și regiunea.
2. Numele oficial de odinioară al comunei; plasa și județul.
3. Și-a schimbat comuna numele? Cînd și de ce?
4. Dacă numele dat comunei de localnici este altul decît cel oficial; care este acest nume?
5. Care este numele străin al comunei: maghiar (oficial și popular), german (literar și săsesc), ucrainean, turcesc etc.?
6. Cum numiți părțile din care e alcătuită o comună (*sat, cătun* sau *crîng* etc.)?
7. Cum numesc comuna dv. vecinii (cei din alte sate)?
8. Cum i se zice unui locuitor din comuna dv. (de ex. *săcelean* din *Săcele*, *vîlcănar* din *Vîlcan* etc.)?
9. Cum li se spune în batjocură (sau în glumă) oamenilor din comuna dv. de către cei din satele vecine și de ce?
10. Cu ce comune, sate și cătune se mărginește comuna dv.?
11. Care sînt orașele cele mai apropiate de comuna dv.? (Dați numele popular, cu pronunțarea locală a acestora).
12. Cum i se zice unui locuitor din fiecare din aceste comune, sate, cătune și orașe?
13. Ce nume de batjocură (sau în glumă) dau oamenii din comuna dv. celor din comunele, satele, cătunele și orașele din apropiere?
14. Cum îi spun locuitorii ținutului în care se găsește comuna?
15. Din ce sate, cătune (crînguri) este formată comuna? Însirați-le după mărime, în ordine descreșcîndă, și arătați în care din ele se află Sfatul Popular.
16. Cite case cuprinde comuna, pe sate și cătune?
17. Arătați cum sînt așezate satele și cătunele care aparțin de comuna dv. (pe ce vale sau pe ce deal) și pe ce distanță se întind fiecare din ele?
18. În cazul cînd comuna nu este împărțită în sate și cătune, cum se numesc, cu nume proprii, părțile ei?
19. a) Care este numele propriu al locului unde este situată biserica? Să se precizeze și înfățișarea geografică a acestui loc.

b) Care este hramul bisericii în comuna dv.?

20. Care e numele propriu al locului unde se găsește cimitirul? Cum arată locul?

21. a) Dați numele propriu al locului unde se ține târgul în comună. Care e înfățișarea locului?

b) În ce zi se ține târgul la dv.? Dacă e săptăminal, și dacă e mai mare, în ce lună?

22. a) Cum îi ziceți unui drum din interiorul satului, mărginit de o parte și de alta de case sau de grădini?

b) Care este numele propriu al fiecărui drum de acest fel din cuprinsul comunei, al satelor și cătunelor?

23. Care e numărul locuitorilor din comună (pe sate și cătune)?

24. Dintre aceștia, câți sînt de altă naționalitate (unguri, sași, evrei, turci, țigani etc.)?

25. Care sînt numele familiilor considerate a fi vechi, de baștină, în comuna dv.?

26. Care sînt numele familiilor care s-au așezat relativ mai recent în comună? De unde și cînd au venit aceste familii? Mai păstrează ele legături (de rudenie) cu populația localității de unde au venit?

27. Au plecat vreodată familii din comună în alte localități? Unde și cînd? Ce localități noi au format?

28. Ce tradiții locale sînt în legătură cu înființarea sau popularea comunei dv.?

29. Și-a schimbat localitatea locul de așezare? Cînd și în ce împrejurări? Cum se numește locul vechii așezări?

30. Unde sînt pe teritoriul comunei urme de așezări (ruini, resturi de ceramică (cioburi de vase din lut ars) etc.)? Să se dea numele acestor locuri.

31. Sînt pe teritoriul comunei dv. locuri numite *Cetatea* (*Cetățuia*, *Cetățea*) *Grădiștea*, *Săliștea* (*Siliștea*)? Care e, propriu-zis, numele lor? Ce înfățișare geografică au locurile numite în acest fel? Ce tradiții populare sînt legate de aceste locuri?

32. Ce mănăstiri sau schituri sînt în împrejurimi? Care e vechimea lor?

33. Cum se numea moșia boierească (sau proprietatea grofului, a nemeșului) pe care era situată comuna? Cum se numea familia boierească (sau grofească, nemeșească)? Care a fost în trecut starea socială a locuitorilor (iobagi, clăcași, răzeși, jeleri)?

34. La ce fel de sat îi ziceau locuitorii *slobozie* sau *ohabă* și de ce?

35. Ce ocupații mai de seamă au avut și au locuitorii din comună?

36. Dați cîteva date mai importante cu privire la istoricul meșteșugurilor și al întreprinderilor industriale (mine, cariere, exploatarea forestiere etc.) din comună.

37. Ce fapte sau evenimente mai de seamă se cunosc din trecutul comunei? De care locuri anume se leagă aceste fapte?

38. Cum se numește, cu un cuvînt, întreg teritoriul economic al comunei, alcătuit din terenuri arabile, finături, pășuni, păduri etc.?

39. a) Ce înțeleg locuitorii prin cuvîntul *moșie*?

b) Care sînt locurile numite astfel și ce sînt?

40. Ce modificări a avut teritoriul economic al comunei pînă în prezent? Să se arate, pentru fiecare modificare în parte, numele locurilor care au intrat sau au ieșit din cuprinsul acestui teritoriu.

41. Sînt locuri de pe teritoriul economic al comunei, pe care bătrînii să le numească într-un fel, iar cei mai tineri în altul? Care sînt aceste locuri cu numele lor vechi și noi?

42. Sînt nume de locuri noi, apărute în urma colectivizării agriculturii? Care sînt și ce fel de locuri denumesc ele?

43. Care este înfățișarea geografică generală a teritoriului care aparține locuitorilor comunei? Este un teren muntos, deluros, de cîmpie?

44. Arătați dacă teritoriul din folosința locuitorilor este situat numai în jurul comunei sau dacă el cuprinde și locuri mai îndepărtate de comună (cum este cazul, de ex., al pășunilor de munte). Arătați și la ce distanță se găsesc acestea de comună.

45. Notați acum toate numele de locuri de pe teritoriul comunei dv., chiar și pe cele ale unor locuri sau ape foarte mici (cărări, gropi, movile, pîriiașe, izvoare, mlaștini, poieni etc.).

În lista aceasta de nume, menționați în mod cît mai amănunțit ce înfățișare geografică are fiecare loc în parte.

Arătați mai întîi ce este fiecare loc (munte, parte de munte, deal, parte de deal, ripă, groapă, pîriu, pădure, drum, lac, baltă etc.), precum și ce vegetație acoperă locurile respective (pădure de brad, de fag, de salem etc., tufe, iarbă, semănături de grîu, porumb, ovăz etc., dacă sînt grădini de pomi sau alte culturi etc.).

Dacă e vorba, de ex., despre ridicături de teren (munți, dealuri, movile), precizați ce forme au acestea (ascuțită, rotundă, prelungită, accidentată etc.) și ce înălțime aproximativă are fiecare.

La ape (piraie, văi, riuri), specificați numele locului de unde izvorăsc și ale locului de vărsare, lungimea aproximativă și numele apei în care se varsă.

Dați, în cazurile în care e posibil, și explicațiile pe care le știu localnicii pentru unele nume proprii (de ex., numele unui loc ca *Stîna Bătrîna* se datorește faptului că acolo mai de mult a fost o stîna; *Valea Roșie* e numită așa pentru că apa ei trece prin locuri cu pămînt argilos etc.).

În eulegerea numelor de locuri procedați astfel: notați, mai întîi, numele locurilor care se găsesc pe partea stîngă a văii sau a drumului principal ce trece prin comună. Treceți apoi și notați numele locurilor de pe partea dreaptă. Culegeți în același mod (ghidîndu-vă după o apă sau un drum mai de seamă) și numele locurilor situate mai departe de comună (de ex. numele munților cu pășune).

46. Întocmiți o schiță a teritoriului comunei, care să cuprindă toate aceste nume, sau cel puțin o copie a schiței topografice existente la Sfatul Popular.

II. CHESTIUNI SPECIALE

47. a) Ce înțeleg, în primul rînd, locuitorii din comuna dv. prin cuvîntul *munte*? (Un deal mai mare sau un loc de pășune)?

b) Ce deosebire fac ei între *munte* și *deal*?

48. Dați numele unor locuri, considerate de locuitorii comunei dv. ca „munți”.

49. Dați numele unor locuri, considerate de locuitorii comunei dv. ca „dealuri”.

50. a) Cunoște localnicii cuvintele *muncel* și *muscel* și cu ce înțeles?

b) Care sînt locurile de pe teritoriul comunei, numite astfel? Ce înfățișare au?

51. a) Ce înseamnă în graiul local cuvîntul *măgură*? Cum se accentuează: *măgură* sau *măgura*?

b) Care sînt locurile cu acest nume de pe teritoriul comunei? Ce înfățișare au?

52. a) Cunoște locuitorii cuvîntul *chiceră* (*chicioră*, *citeră*, *ticeră*) și cu ce înțeles?

b) Care sînt locurile numite astfel, de pe teritoriul comunei? Ce înfățișare au?

53. a) Ce înțeleg localnicii prin cuvintele *grui* și *pisc*?

b) Care sînt locurile numite astfel, de pe teritoriul comunei? Ce înfățișare au?

54. a) La ce fel de ridicătură de teren îi zice localnicii *cucă*?

b) Care sînt locurile numite astfel? Ce înfățișare au?

55. a) Cuvîntul *picui* (*păcui*) este cunoscut în comună? Cu ce sens?

b) Aveți astfel de nume pe teritoriul comunei? Ce înfățișare au locurile respective?

56. a) Cum i se zice părții celei mai de sus, prelungite a unui munte sau deal?

b) Aveți locuri numite astfel? Care sînt?

57. a) Ce înțeleg localnicii prin cuvintele *vîrf* (*de munte* sau *de deal*), *culme*, *muchie*, *creastă*?

b) Care sînt locurile numite astfel?

58. a) Ce înțeleg localnicii prin cuvîntul *custură*?

b) Care sînt locurile numite astfel?

59. a) Cum i se spune ramificației care coboară din trupul unui deal sau munte (și care, adeseori, e cuprinsă între două ape)?

b) Cum se numesc ramificațiile de acest fel de pe teritoriul comunei?

60. a) Ce cuvinte întrebunțează localnicii pentru ridicăturile de teren mai mici decît un deal?

b) Numele locurilor de acest fel. Ce înfățișare are fiecare din aceste locuri?

61. a) Cum se numește versantul, panta dealului sau a muntelui care se găsește spre miazănoapte, fiind mai mult în umbră?

b) Care sînt numele proprii ale versantelor de acest fel? Să se arate dacă aceste locuri sînt împădurite, dacă sînt cultivate sau dacă au pe ele așezări.

62. a) Cum se numește versantul, panta dealului sau a muntelui care se găsește spre miazăzi, fiind bătut mai mult de lumina soarelui?

b) Care sînt numele proprii ale acestor versante? Să se arate dacă aceste locuri sînt cultivate, neproductive, împădurite sau cu așezări.

63. a) La ce fel de loc îi zic locuitorii *arșiță*? Cum se accentuează: *ârșiță* sau *arșiță*?

b) Care sînt locurile numite astfel și ce sînt?

64. a) Cum se numește, cu un cuvînt, partea unui deal sau munte, cuprinsă între poale și vîrf?

b) Dați cîteva nume ale unor locuri de acest fel.

65. a) Cum îi zic localnicii unui teren cu multă argilă (lut)?

b) Care sînt, cu numele lor proprii, locurile de acest fel de pe teritoriul comunei?

66. a) Cum îi zic localnicii unui loc nisipos?

b) Care sînt, cu numele lor proprii, locurile de acest fel de pe teritoriul comunei?

67. a) Cum îi zic localnicii unui loc cu cretă, cretos?

b) Care sînt, cu numele lor proprii, locurile de acest fel de pe teritoriul comunei?

68. a) Cum se numește, cu un cuvînt, un loc prăpăstios, care se surpă mereu?

b) Unde aveți asemenea locuri pe teritoriul comunei?

69. a) Ce înțeleg localnicii prin cuvîntul *ponor*?

b) Care sînt locurile numite astfel și ce înfățișare au?

70. a) Cum se numește pietrișul care acoperă pe alocuri coasta muntelui sau a dealului și tot cade la vale?

b) Unde aveți asemenea locuri pe teritoriul comunei?

71. a) Cum se numește șanțul adînc, săpat de torenți pe coasta unui deal sau unui munte?

b) Unde sînt asemenea locuri pe teritoriul comunei?

72. a) Cum se numește un loc mai întins, ușor adîncit, de pe coasta sau de la poalele unui deal, sau unui munte?

b) Să se indice, cu numele lor proprii, locurile de acest fel de pe teritoriul comunei.

73. a) Cunosc locuitorii cuvintele *padină*, *padîște*, *scăuniș* și cu ce înțeles?

b) Care sînt locurile numite astfel? Care e înfățișarea lor?

74. a) Zic localnicii *strungă* la vreo formă de teren? La ce fel de formă?

b) Care sînt locurile numite astfel și ce înfățișare au?

75. a) Cum numesc localnicii o adîncitură mare în munți, cu pereți înalți și prăpăstioși?

b) Să se indice, cu numele lor proprii, astfel de locuri de pe teritoriul comunei.

76. a) Cunosc localnicii cuvintele *căldare*, *zănoagă*, *scoabă* și cu ce înțeles?

b) Care sînt locurile cu astfel de nume? Care e înfățișarea lor?

77. Dați numele proprii ale peșterilor de pe teritoriul comunei.

78. a) Cum i se zice unei adîncituri de teren, de forma unei pîlnii?

b) Să se indice, cu numele lor proprii, locurile de acest fel.

79. a) Cum numesc localnicii o vale strîmtă și adîncă (cu sau fără apă)?

b) Dați numele proprii ale acestor văi de pe teritoriul comunei.

80. a) Ce cuvinte întrebunțează localnicii pentru denumirea stîncilor (după mărime și formă)?

b) Care sînt, cu numele lor proprii, stîncile de acest fel de pe teritoriul comunei?

81. a) Ce înțeleg localnicii prin cuvîntul *căfîn* (*căfun*, *căfine*)?

b) Sînt locuri numite astfel, pe teritoriul localității? Care sînt și ce înfățișare au locurile respective?

82. a) Cum îi zic localnicii unui loc neted de pe culmea unui deal sau munte?

b) Să se indice, cu numele lor proprii, toate aceste locuri plane.

83. a) Cum se numește locul neted, situat de-a lungul unei ape (de obicei la cotul apei)?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri. Să se arate, pentru fiecare loc în parte, lingă ce apă se găsește.

84. a) Ce deosebire fac localnicii între *șes*, *cîmp* și *cîmpie*?

b) Care sînt locurile cu astfel de nume, ce înfățișare au și unde sînt situate? Ce întindere au?

85. Ce deosebire fac localnicii între *pîrîu*, *vale*, *gîrlă* și *rîu*?

86. a) Cum numesc localnicii o vale care seacă în timpul verii?

b) Sînt astfel de văi pe teritoriul comunei? Ce nume proprii au?

87. a) Cum îi ziceți firului de apă, care iese mereu din pămînt?

b) Să se dea numele proprii ale acestor izvoare, precizîndu-se și numele locurilor unde ele se găsesc.

88. Cum numesc localnicii locul mai întins de unde își adună apele, de unde se formează, un pîrîu sau un rîu?

89. a) Cum numesc localnicii locul mai înalt, care separă izvorul a două ape (una din ape curgînd pe un versant, cealaltă pe alt versant)?

b) Dați numele locurilor de acest fel de pe teritoriul comunei.

90. a) Cum numesc localnicii locul unde se varsă o apă în alta?

b) Care sînt, cu numele lor proprii, locurile de acest fel de pe teritoriul localității?

91. Zic localnicii *farm* sau *farmure*? Ce deosebire fac ei între acest cuvînt și *mal*?

92. Sînt ape curgătoare (pîraie, riuri) care au mai multe numiri sau care își schimbă numele pe anumite porțiuni? Care sînt numele acestor ape și de cine le sînt date?

93. a) Cum îi zic localnicii unui izvor (sau pîrîu) care dispăre într-un anumit loc sub pămînt, pentru a reapărea mai încolo?

b) Care sînt, cu numele lor proprii, aceste ape?

94. a) Cum se numește o cădere naturală de apă?

b) Să se dea numele proprii ale căderilor naturale de apă de pe întreg teritoriul localității. Se va arăta, pentru fiecare în parte, pe ce apă se găsește.

95. a) Cum se cheamă locul dintr-un riu sau dintr-o vale, unde apa e mai adincă și se învîrtește în loc, trăgînd la fund tot ceea ce plutește deasupra?

b) Să se dea numele proprii ale acestor locuri precizînd pe ce ape se găsește.

96. a) Cum îi ziceți la un loc cu apă adincă și liniștită într-o apă curgătoare?

b) Să se dea numele proprii ale acestor locuri, precizîndu-se pe ce ape se găsește.

97. a) Cum îi ziceți la locul unde se adună apa dintr-un pîrîu sau dintr-un riu, oprită prin îndiguire sau printr-un stăvilar?

b) Să se dea numele proprii ale acestora, precizîndu-se pe ce ape se găsește și la ce servesc (la mori de apă, la exploatare forestiere sau minerit etc.)

98. a) Cum se cheamă la dv. un braț natural de apă?

b) Dați numele proprii ale acestora, precizînd din ce ape se desfac.

99. Cum se cheamă brațul artificial al unei ape, făcut pentru:

a) mori sau joagăre

b) irigații

c) pescuit?

100. Care sînt numele proprii ale acestor brațe, din ce ape se desfac și la ce servesc sau au servit?

101. a) Cum îi ziceți locului în formă de unghi, ca o limbă de pămînt, cuprins între două ape care se unesc?

b) Să se dea numele proprii ale acestor locuri, arătîndu-se între ce ape sînt cuprinse.

102. a) Cum îi ziceți la întinderea de pămînt înconjurată din toate părțile de apă?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri, precizînd pe ce ape se găsește.

103. a) Cum se cheamă grămada (ridicătura) de nisip sau de pietriș, de lemne, de vreascuri etc., formată prin inundații, la gura sau la o cotitură a unei ape?

b) Să se dea numele proprii ale locurilor unde sînt astfel de ridicături, precizîndu-se pe ce ape se găsește.

104. Cum se cheamă întăritura făcută la țarmul unei ape pentru ca aceasta să nu se reverse? Cum e făcută și din ce?

105. a) Cum îi ziceți la locul unde se opresc plutele în timpul nopții?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri și arătați în ce împrejurimi se găsește.

106. a) Cum se cheamă locul pe unde se poate trece prin rîu (cu piciorul sau cu carul)?

b) Dați numele proprii ale acestora, specificînd pe ce ape sînt.

107. Cum se cheamă zgomotul pe care-l face apa izvoarelor, a pîraielor?

108. a) Ce fel de izvoare amenajate pentru băut apă sau pentru adăpat (la cîmp sau în pădure) cunoașteți? Cum sînt făcute (gropi cu lepezi, sau scorburi de copaci, jgheaburi, vălaie etc.)? Cum le ziceți la acestea?

b) Să se dea numele proprii ale acestor izvoare amenajate, precizîndu-se unde sînt situate (la încrucișări sau bifurcări de drumuri) și la ce servesc.

109. a) Cum se cheamă un izvor cu apă minerală?

b) Să se dea numele proprii ale acestora, precizîndu-se numele locurilor unde se găsește.

110. a) Cum se zice la un loc apăsător (cu multă apă) și mocirlos, în care te scufunzi cînd vrei să treci pe acolo?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri de pe teritoriul localității dv.

111. Cum se cheamă un loc cu apă mai puțină, care rămîne la suprafață pentru un timp în urma ploilor?

112. a) Cum îi ziceți la un loc cu apă stătătoare, nu prea adîncă și nici prea întinsă?

b) Dați numele proprii ale acestora, menționînd și unele locuri unde ele se găsesc.

113. a) Dar la locul acela, tot cu apă stătătoare, dar mai mare și mai adîncă? (Să se indice lungimea și lățimea aproximativă).

b) Dați numele proprii ale acestora.

114. a) Cum se cheamă apa stătătoare adîncă care se găsește în munți?

b) Dați numele proprii ale acestor ape, precizînd și numele munților.

115. Cum se cheamă apa care se revarsă dintr-un riu umflat de ploi sau torentul format din ploi mari și din topirea zăpezilor?

116. Cum ziceți dv. la petecele de zăpadă rămase netopite vara în munți?

117. Cum se cheamă zgomotul făcut de vînt cînd bate tare (în pădure mai ales)?

118. Cum se cheamă vînturile mai importante din localitate? Sînt numite după locurile sau localitățile de unde bat, sau nu?

119. a) Cum îi ziceți la un loc care se găsește expus în calea vînturilor?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri, precizînd unde se găsesc.

120. a) Zic localnicii din comuna dv. *pădure*, *codru*, *crîng*? Ce deosebire există între ele?

b) Dați numele proprii ale acestora, inclusiv ale acelor din munți (care aparțin localității), precizînd unde se găsește fiecare.

121. Cum îi zic localnicii la o margine de pădure?

122. Cum se cheamă semnul pus pentru delimitarea pădurilor? Din ce și cum este făcut?

123. a) Cum se cheamă o pădure tînără, crescută de la sine sau plantată anume?

b) Dați numele proprii ale acestora, menționînd numele locurilor unde crește.

124. a) Cum ziceți dv. la o pădure deasă, greu de străbătut (e formată de obicei din tufişuri)?

b) Dați numele proprii ale acestor păduri.

125. a) Cum se cheamă un loc cu copaci rari?

b) Dați numele proprii ale acestora de pe teritoriul localității, precizând unde sînt situate aceste locuri.

126. a) Cum ziceți la locul de pe care a ars pădurea?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri, indicînd și numele proprii ale locurilor sau ale pădurilor unde se găsesc.

127. a) Cum se cheamă un copac uscat, cu crengile rupte de furtună sau arse de foc?

b) Cum se cheamă locul cu astfel de copaci? Dați numele proprii ale acestor locuri.

128. a) Cum se cheamă, în graiul localnicilor, un copac scorburos?

b) Cum i se zice locului cu astfel de copaci?

c) Dați numele proprii ale acestor locuri.

129. a) Cum ziceți dv. la un loc din pădure, lipsit de copaci și acoperit de iarbă?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri, arătînd și numele pădurilor unde se găsesc.

130. a) Cum i se zice unui loc mai mic, fără de copaci, în mijlocul pădurii?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri, arătînd și numele pădurilor în care se găsesc.

131. a) Ce înțeleg localnicii prin cuvîntul *poiană*?

b) Care sînt locurile numite astfel de pe teritoriul comunei și ce înfățișare au?

132. a) Ce înțeleg localnicii prin cuvîntul *runc*?

b) Care sînt locurile numite astfel de pe teritoriul comunei și ce înfățișare au?

133. a) Cum se numește locul din pădure unde e oprită tăierea copacilor sau pășunatul vitelor?

b) Să se dea numele proprii ale acestor locuri, indicîndu-se numele pădurilor unde se găsesc.

134. Cum zic localnicii la un loc acoperit cu pădure de :

a) stejar, b) fag, c) brad, d) alun, e) frasin, f) paltin, g) arin, h) răchită, i) salcie, j) plop, k) mestecăn, l) corn, m) carpen, n) salcîm, o) tisă, p) molid? Precizați care dintre acești copaci cresc pe teritoriul localității dv.

135. Dați numele proprii ale acestor păduri, precizînd pentru fiecare ce copaci cresc în ele.

136. Cum zic localnicii la un loc unde se găsesc în număr mare : a) pruni, b) nuci, c) cireși, d) meri, e) peri, f) curpeni, g) rogoz, h) trestie (sau papară), i) brusturi, j) spini, k) rugi (măcieși, muri), l) smeură, m) afini, n) scaieți, o) urzici, p) ferigi? Precizați care dintre aceștia sau acestea cresc pe teritoriul localității dv.

137. Dați numele proprii ale acestor locuri.

138. Cum zic localnicii la un teren arabil?

139. Ce înțeleg localnicii prin cuvîntul *ogor* ?

140. Prin ce fel de semne își delimitau localnicii pămînturile (stilpi, pietre, șanțuri etc.) ? Cum erau făcute ?

141. Cum se cheamă limita, hotarul dintre pămînturile a două sate ? Ce semne se puneau aici și cum erau făcute ?

142. Cum numesc localnicii (mai ales cei bătrîni) limita, frontiera unei țări ?

143. Cum îi zic (sau cum îi ziceau) localnicii la o bucată de loc arabil, cuprinsă între răzoare, între haturi ?

144. Cum îi zic (cum îi ziceau) la o fișie îngustă de teren arabil ?

145. a) Ce înțeleg localnicii prin cuvîntul *șarină* ?

b) Care sînt locurile numite astfel și ce sînt ?

146. Cum se cheamă partea mai ridicată a unei bucăți de teren arabil (atunci cînd arătura s-a început de la margine) ?

147. Cum se numește o bucată mare de pămînt (cu iarbă sau fără iarbă) scoasă de fierul plugului, cînd se ară în pămînt tare ?

148. Cum se numește petecul de pămînt, dintre două brazde, rămas din greșeală nearat ?

149. Cum ziceți la un loc cultivat cu : a) porumb, b) griu, c) orz, d) ovăz, e) secară, f) cartofi, g) cînepă, h) in, i) vie, j) varză, k) trifoi, l) napi, m) bostani ? Precizați care dintre acestea sînt cultivate pe teritoriul localității dv.

150. Dați numele proprii ale terenurilor (părților de hotar) cultivate, precizînd cu ce anume sînt semănate.

151. Cum se cheamă locul de unde s-a secerat : a) griul, b) orzul, c) secara, d) ovăzul ?

152. a) Cum se cheamă locul rămas necultivat un timp ?

b) Dați numele proprii ale locurilor unde se găsesc acestea.

153. Cum îi zic locuitorii, cu un cuvînt, locului unde se topește cînepa ?

154. Cum îi zic locuitorii unui loc, unde se lasă iarbă să crească pentru a fi cosită ?

155. Dați numele proprii ale locurilor din hotarul localității dv. unde sînt numai finațe, precizînd unde sînt situate fiecare.

156. Cum îi zic locuitorii locului de unde s-a cosit iarba, trifoiul sau lucerna ?

157. Cum se numește șirul în care se adună finul, înainte de a fi făcut căpițe ?

158. a) Cum ziceți la locul unde paște cireada de vite a satului (situat în apropierea satului) ?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri.

159. Cum numiți locul de la munte sau din pădure unde pase vara : a) vacile, b) boii, c) caii, d) oile, e) caprele, f) porcii ?

160. Să se dea numele proprii ale acestor locuri, precizîndu-se ce animale pase acolo și unde e situat locul respectiv.

161. a) Cum se cheamă locul unde stau la amiază, la odihnă, vitele trimise pentru pășunat ?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri.

162. Cum se cheamă locul (îngrădit) în care-și țin ciobanii oile (noaptea), spre a îngrașa pământul? Descrieți pe scurt cum e împrejmuit acel loc și din ce se face împrejmuirea.

163. a) Cum ziceți dv. la adăpostul de la munte în care stau oamenii numai cînd sînt la lucrul finului sau cu vitele la pășunat?

b) Unde se adăpostesc acolo oile și cum se cheamă acest adăpost?

c) Dați numele proprii ale locurilor unde sînt făcute aceste adăposturi.

164. Dați numele proprii ale locurilor din hotarul comunei unde sînt stîmile locuitorilor.

165. a) Cum se numește un loc unde a fost odată o stîină?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri, precizînd unde sînt situate.

166. a) La ce fel de loc îi zic localnicii *primăvăratie*?

b) Sînt locuri cu astfel de nume? De ce se numesc așa?

167. a) La ce fel de loc îi zic localnicii *iernatic*?

b) Sînt locuri cu astfel de nume? De ce se numesc așa?

168. a) La ce fel de loc îi zic localnicii *văratie*?

b) Sînt locuri cu astfel de nume și de ce se numesc așa?

169. a) La ce fel de loc îi zic localnicii *tomnatic*?

b) Sînt locuri cu astfel de nume și de ce se numesc așa?

170. Cum se cheamă, cu un cuvînt, separarea oilor, toamna, la desfacerea stînilor, pentru a fi înapoiate proprietarilor lor?

171. Cum numesc localnicii adăpostul pentru albine, făcut a) dintr-un trunchi de copac scobit, b) dintr-o împletitură de nuiele sau c) din scinduri?

172. a) Cum zic localnicii la un loc unde se cresc albine, unde sînt stupi mai mulți?

b) Unde se găsește pe teritoriul comunei astfel de locuri?

173. Cum se cheamă, cu un cuvînt, adăpostul făcut de animale sălbatice, ca : a) urși, b) vulpi, c) viezuri (bursuci)?

174. Cum se cheamă locul din pădure sau în munte unde trăiesc în număr mare : a) mistreți, b) viezuri (bursuci), c) vulpi, d) lupi, e) urși, f) cerbi?

175. Dați numele proprii ale acestor locuri, precizînd unde sînt situate acestea.

176. a) Cum numiți dv. locurile de pîndă sau capcanele pentru vînarea animalelor menționate mai sus?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri de pe teritoriul comunei, precizînd unde sînt (sau unde au fost) asemenea locuri.

177. a) Cum se cheamă locul (din pădure) unde obișnuiesc să se adape sălbăticiunile? Descrieți pe scurt cum arată acest loc.

b) Dați numele proprii ale locurilor de acest fel de pe teritoriul comunei dv., precizînd unde sînt ele situate.

178. Cum numesc localnicii locul unde se bat peștii (pentru a se înmulți)?

179. a) Cum se cheamă la dv. movilița de pămînt făcută de furnici, în care ele se adăpostesc?

b) Dar aceea făcută de cîrțițe?

180. a) Să se dea numele proprii ale locurilor unde sînt multe movi-
lițe de acest fel.

b) Există locuri pe teritoriul comunei dv. cu numele *Mușuro(n)iul*,
Furnicarul? De ce le ziceți astfel și unde se găsește?

181. a) Cum se cheamă locul de unde s-a tăiat pădurea?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri, indicînd unde se găsește.

182. Cum se cheamă restul de tulpină, rămas la rădăcină, după tăierea
copacului?

183. a) Cum îi ziceți la construcția aceea făcută din lemn pe care se
dă drumul lemnului la vale? E cu apă sau nu?

b) Cum se numesc cu nume proprii locurile unde sînt asemenea
construcții?

184. a) La ce zic localnicii *corhană*?

b) Care sînt locurile de pe teritoriul comunei numite astfel și ce înfă-
țișare au?

185. a) Cum numiți grămada de lemne, acoperite cu pămînt,
pentru ca prin ardere înceată să se transforme într-un fel de cărbuni?

b) Dați numele locurilor de pe teritoriul comunei dv., unde s-a
făcut sau se face mangal.

186. Cum se cheamă locuința pădurarului?

187. a) Cum se cheamă locul de unde se scoate piatră sau cărbune
de la suprafața pămîntului?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri de pe teritoriul comunei dv.

188. a) Cum se cheamă la dv. cuptorul sau locul unde se arde
piatra de var?

b) Sînt sau au fost, pe teritoriul dv. asemenea locuri? Dați
numele lor proprii.

189. a) Cum zic oamenii din comuna dv. la locul de unde se
scoate de sub pămînt cărbune, sare sau minereuri?

b) Dați numele proprii ale locurilor de pe teritoriul localității dv.,
unde sînt sau au fost mine.

190. a) Pe unde se poate trece peste un gard, dintr-o grădină în alta?
Descrieți pe scurt din ce și cum e făcută această trecătoare.

b) Dați numele proprii ale locurilor cu astfel de treceri.

191. a) Cum se cheamă la dv. poarta din scînduri sau din nuiele,
făcută pentru a opri ieșirea animalelor din sat?

b) Dați numele proprii ale locurilor unde sînt aceste porți.

192. a) Cum se cheamă fișa îngustă de loc, bătătorită, peste cîmp
sau prin pădure, pe care se umblă cu carul?

b) Dați numele proprii ale acestor drumuri, precizînd, pentru fiecare
în parte, pe unde trece și unde duce.

193. a) Cum îi ziceți la un drum care merge chiar pe fundul albiei
unui pîrîu sau unei văi?

b) Dați numele proprii ale acestor drumuri.

194. Cum îi zic localnicii la un drum întortocheat, cu multe cotituri?

195. a) Cum ziceți la locul pe unde se coboară finul de pe deal, cu
tîrșul?

b) Care sînt numele proprii ale acestor „drumuri”?

196. a) Se zice la dv. *cale, cărare și potecă*? Ce deosebire e între ele? Ce alte cuvinte se mai întrebuințează pentru astfel de „drumuri înguste, de picior”?

b) Dați numele proprii ale căilor de comunicație de acest fel (de pe cîmp, de prin pădure etc.). Să se arate, pentru fiecare în parte, de unde pornesc, pe unde trec și unde duc.

197. Cum se numesc urmele făcute de :

a) sălbăticiuni prin pădure; b) oi?

c) Dați numele proprii ale acestora, precizînd și numele locurilor unde se găsesc ele.

198. a) Cum spuneți dv. la un loc îngust, situat de-a lungul unei ape, cu pereții înalți și stîncoși?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri.

199. a) Cunoașteți cuvintele *strîmtoare, strîmtură, trecătoare* și cu ce înțeles?

b) Dați numele proprii ale acestora, precizînd unde sînt situate.

200. a) Se zice la dv. cuvîntul *plai*? Ce înțeles are?

b) Care sînt locurile numite așa și ce sînt ele (drumuri, dealuri, munți)? Dacă sînt drumuri, să se precizeze pe unde trec și unde duc.

201. a) Cum spuneți la locul unde se desparte un drum sau o cărare în două sau în mai multe direcții?

b) Dați numele proprii ale locurilor unde se despart aceste drumuri sau cărări.

202. a) Cum spuneți la locul unde se întîlnesc două drumuri sau două cărări și trec unul peste altul (sau una peste alta) în formă de +?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri.

203. a) Cum îi ziceți la un loc mai adîncit, de pe culmea unui munte sau a unui deal, pe unde se poate trece de partea cealaltă a muntelui sau a dealului?

b) Dați numele proprii ale acestor locuri.

204. a) Cunoașteți cuvintele *prihod, prihodiște, prislop, curmătură, șa, tarniță, scărișoară, scăriță* și cu ce înțeles?

b) Care sînt locurile numite astfel și ce înfățișare au?

III. CHESTIUNI SUPLEMENTARE

Arătați dacă sînt cunoscute de localnici cuvintele din lista de mai jos, precizînd ce sensuri are fiecare din ele. În precizarea acestor sensuri, țineți seamă și de mențiunile dintre paranteze, făcute după unele cuvinte.

agest (agestru)

amiezătoare

andolie

(loc) apărat

ardiste

argea

arină

arsură (de pădure)

bahnă

baie

baltă

bară („mlaștină”)

bărăgan

bărc (berc)

bărice
 bătești
 beucă
 bighei (beghei)
 biteă
 boambă („stincă”)
 bobeică (bobeucă)
 boiște
 bolătău
 boreut
 bord („stincă”)
 bour („semn de hotar”)
 braniște
 brod
 brudărie
 brudină
 buciun
 bucovină
 buduroi
 bugeac (bugeag)
 buhlă
 bulboană
 bulz (și „stincă”)
 bunget
 butoară (butură)
 buză (de deal)
 cap (~ ul dealului; ~ ul satului)
 căleat
 căpățină (de deal)
 căprăreață
 căsoaie
 cerdac (ciordac)
 certej
 cheie (formă de teren)
 chică (chica dealului)
 cîr (ceir)
 cioacă
 cioată
 cioc (de deal)
 ciocălie
 ciocirliu
 cioclovină
 ciocodan
 ciomf
 ciung (copac)
 ciunget
 ciungiș

ciurgău
 ciuroi
 cîrcă (de deal)
 cîrjoi
 cîrșie
 clăbucet
 cleanț (clint)
 elisură
 coada iazului
 coamă (de deal)
 cocină (culeuș de porc sălbatic)
 eoclaur
 cohalm (cuhalm)
 colibă
 colnic
 colniță
 comandă
 comarnic
 comănac
 conac
 corcot, pl. corcote
 cordun (gordun)
 corhodol
 corlată
 corn (de stincă)
 cornet
 coș (formă de teren)
 cot (de apă; de drum)
 crac (de apă; de munte)
 creștătură (formă de teren)
 cuc (formă de teren)
 cucui (formă de teren)
 eulare
 cumpănă (cumpăna apelor)
 cunună (cununa dealului)
 curătură
 curpător (și formă de teren)
 cursură (de ape)
 curte
 delniță
 dilmă
 dîmb
 dolină
 dornă
 dos (de deal)
 dosiște
 doștină

dric (formă de teren)	gruiet
dumbravă	grumaz (~ul dealului)
dungă (de deal)	grumuleu
durai	gură (cu sensuri topografice)
durău	guruleu (gherghelou)
duruitoare	hablău (hăblău)
față (de deal)	hăciugă
făgaș (hogaș, ogaș)	hădnău (hătnău)
făierag	hagău
falce (pl.)	hat
fătăciune	hațaș (hățaș)
fedeleș	heleșteu
fierbători	hij (higi)
fiertori	hilm (holm)
fintină	hîns (hînz)
a fîntini (despre izvoare)	hișteag
fintiniș	hoagă
frunte (de deal)	hoancă
fund (de deal)	hodină („loc de popas”)
fundac	horn (formă de teren)
fundătură	huci
fundoaie	hudă
furcătură	hudiță
furcitură	hulă (formă de teren)
gai	humă
gărină	humărie
găvan (glăvan)	huruitură
geană (de deal)	iaz
genune	ierugă
gherdap	iezătură
ghiol	iezer
gildău	imaș (nimaș)
gilmă (formă de teren)	inaț
glămeie	inau
goanță	izbuc
gol (de munte)	izlaz
gomilă	j(e)ară
gonțiș	jariște
gorgan	jgheab (și formă de teren)
grădină	jghiomf
grădiște	jidovină
greblă (în expl. forest.)	jip
grind	jilip
groapă	jneamăt
grohot	joampă
grohotiș	lab
grohoțel	lac
gros, pl. groși („trunchi”)	lacoviște

laz
 lăsătoare
 leasă (și „pădurice”).
 lespede
 leș (și cu sensuri în legătură cu
 pădurea)
 limbă (sensuri topografice)
 linie (sens topografic)
 livadă
 luminiș
 luncă
 maidan
 măgulice
 măgurice
 mălăiște
 mărghilă
 mejdă
 mejdină
 merezuș
 merizătoare
 miezuină
 mîglă
 mîl (mal, meal, mol)
 militară
 mlacă
 mlaștină
 mocirlă
 moină
 mormondol
 movilă
 munună (murună)
 murătoare
 mușuroi
 mutare
 năroi („surpătură”)
 nedeie
 noian
 oaș (oașă, áoș)
 obcină (opecină)
 obor
 obreje
 ocol
 odaie
 ogradă
 olat
 opovoi (opovoi)
 orliște

osoi (ursoi)
 ostrov
 pălătiște (polatiște)
 pășune
 pătul
 peleg, peleagă (adj.)
 picior (piciorul muntelui)
 piept (de munte sau de deal)
 pirg
 pișandă
 pișătoare
 piștelniță
 piuă
 pirci (și cu sens topografic)
 pîrleaz (spîrleaz)
 pîrlitură
 pîrloagă (pîrlog)
 plan (plean)
 plaură
 pleș, pleasă (adj.)
 plisc (de deal)
 ploștină
 poală (~ a muntelui)
 poartă (sens topografic)
 pocioveliște (pociovaliște)
 pod (formă de teren)
 podei
 podireu (podirei)
 podiș
 poliță („stîncă”)
 pomnol
 posadă
 prat
 pravăț
 prăgar
 prăpastie
 prăval (prăvălac)
 prelocă
 preluță
 priboi
 prípor (pripór)
 prisacă
 privă
 prosie
 prund
 puhoi (puvoi)
 purcăreț (porcăreață)
 putnă

rariște	stîncă
răsccoală (sens pastoral)	stog
răscol	stolojoaie
răstoacă	stupină
răzor	stur
rediu	suhat
renie (reniș)	suliță (formă de teren)
rînnic	surduc
ripă	șeștină (șasțină)
rovină	șipot
rudă („mină ; minereu”)	șirincă (șurincă) de pămînt
rudărie	știo(a)lnă
ruptură, rupturi (formă de teren)	știubei
saiá (săiá)	șurlău
săcătură („tăietură de pădure”)	șușaniță (de pămînt)
sălaș	tablă
sălătruc	tăpșan
săliște (siliște)	tău
săninare (seninare)	tihăraie
sănun(ă) (sănune)	tilvă
sărătură	tîmp, -ă (adj. ; despre forma unor
scaun (scăunel)	dealuri sau munți)
schelă	tîrlă
scorotă	tîrsă
scursură	tîrș
seci	toaie (doaie)
sfirlac	toloacă
sfoară (de pămînt)	topilă
sforac	topliță
sihlă (sîhlă)	treacă, pl. treci
sigă	treacăță
sîlhă	troacă (și formă de teren)
slatină	troian
sleme (slimă)	țară
smidă (zmidă)	ție (țielău)
smîrc	țurău (țîrău)
sohodol	țuran(ă)
sorb	țuțur, țuțuruș
spinare (de deal)	uliță
splai	ulicioară
stan (stean, stei)	unghi
staniște	uric
stăuină (stăulină, stănuină)	vađ
staul (staor, staore)	vadul morii
stîlp („semn de hotar”)	varniță
stîrmin, -ă (adj.)	vatră
stîrminos, -oasă (sterminos, -oasă,	văcărie
adj.)	

văgăună
vâlcea (vilcea)
văraștină
văierugă
vălău
viliștea vîntului
viroagă
vizuină (vizunie)
viltoare (vultoare)
vină (sensuri topografice)
virghină

virtej
virtop (hirtop)
zăcătoare
zăpodie
zăton (zătoń)
zăvîrcă
zăvoi
zboriște
zimbru
zlemen (zleamăn)

CHESTIONAR ANTROPONIMIC ȘI DE NUME DE ANIMALE

A. Prenume

1. Cine alege, de obicei, prenumele ce se dă noului născut?
2. După ce criterii se alege un anumit prenume și nu altul?
3. După cine i se dă prenumele (părinți, bunici etc.). Din ce motive?
4. Se dau noului născut prenume după :
 - a) zilele săptămînii? Care sînt aceste prenume?
 - b) sărbătorile mari religioase (crăciun, paști, rusalii)? Care sînt?
 - c) numele sfinților din calendar? Care sînt? (Se va nota forma cunoscută în sat, nu cea literară, care va fi trecută în paranteză.
Ex : *Năstăsia*, *Năstia*, *Nastasiie*, *Năstăsîie* (Anastasia); *Grăvilă*, *Gavrîlă*, *Gravîlă*, *Găvrîlă* (Gavril) etc.)
5. Care sînt cele mai obișnuite prenume date acum băieților?
6. Care sînt cele mai obișnuite prenume care se dau acum fetelor?
7. a) Ce prenume dau noilor născuți meșteșugarii din comună?
b) ce prenume au preluat țărani de la ei?
8. Ce prenume dau noilor născuți :
 - a) muncitorii veniți din altă parte? Există vreo explicație pentru cazurile cînd sînt date prenume neobișnuite în sat?
 - b) ce prenume au preluat țărani de la ei?
 - c) muncitorii care au familia (domiciliul) în sat, dar ei lucrează la oraș (fabrici, C.F.R., construcții etc.)?
9. Ce prenume poartă copiii intelectualilor originari din comună sau stabiliți de mult aici?
 - a) Ce prenume au preluat țărani de la ei?
10. Ce prenume poartă copiii intelectualilor veniți din altă parte? De ce au primit aceste prenume?
 - a) Care dintre acestea au fost preluate de către ceilalți oameni din sat?
11. Care sînt cele mai dese prenume pe care le poartă bătrînii :
 - a) bărbați?
 - b) femei?

12. Care sînt prenumele celor mai vechi intelectuali din comună? De unde erau ei?
13. Dacă sînt cunoscute prenume vechi, care azi nu se mai dau? Care sînt ele?
14. Care sînt prenumele considerate „urite”? De ce?
15. Care sînt prenumele considerate „frumoase”? De ce?
16. Care sînt cele mai noi prenume în sat?
17. Care prenume par curioase și de ce?
18. Ce prenume se dau gemenilor?
19. Ce forme dezmiardătoare sau prescurtate iau prenumele?
(ex.: de la *Zamfira*: *Fira*, *Firuța*, *Firuca* etc.; de la *Ion*: *Ionel*, *Ionică*, *Nică* etc.; de la *Nicolae*: *Laie*, *Naie*, *Niculică*, *Liță* etc.)
20. Ce alte nume alintătoare se dau copiilor (ex. *Pilu* <copil>, *Pușa* <păpușa> etc.)?
21. Dacă astfel de forme dezmiardătoare sînt purtate pînă la moarte sau nu?
22. Dacă există cazuri de schimbări de prenume?
23. Dacă există frați sau surori care au primit același prenume sau derivate de la același prenume?
24. Care sînt:
 - a) prenumele romilor mai bătrîni?
 - b) prenumele romilor mai tineri?
 - c) prenumele copiilor romilor?

B. Nume de familie

25. Care sînt numele familiilor considerate a fi vechi, de baștină, în comuna dv.?
26. Care sînt numele familiilor care s-au așezat relativ mai recent în comună? De unde și cînd au venit aceste familii? Mai păstrează ele legături (de rudenie) cu populația localității de unde au venit?
27. Care sînt numele de familie mai rare din comună?
28. Ce nume de familie din comună sînt în legătură cu nume de locuri de pe teritoriul comunei?
29. Să se copieze numele oficial din registrul actual agricol (numele de familie și cel personal, cu indicația: soț, soție, copii).
30. Să se copieze din registrul matricol numele personal și de familie al locuitorilor.
31. Să se menționeze din ce an este cel mai vechi registru de stare civilă (năseuți, căsătorii, morți, cununări etc.) aflat la Sfatul Popular, la preot etc.
32. Să se noteze cum se numește colectivitatea tuturor celor care aparțin unei familii (ex.: *Stan-Stănuțești*, *Stanii*, *ai lui Stan*, *alde Stanii* etc.).
33. Dacă există persoane care și-au schimbat numele de familie, să se arate care le-a fost numele vechi, care e cel nou și motivul schimbării.
34. Dacă există cazuri cînd soțul e numit după numele de familie oficial sau după cel popular al soției. Să se înregistreze aceste cazuri, cu precizări (exemple).

C. Supranume, porecle, nume populare

35. Dacă locuitorii au supranume? Care sînt? (Să se ia fiecare locuitor, pe baza materialului copiat din registrul agricol, și să se treacă în dreptul numelui lui, supranumele și explicația lui).
36. Nume populare date femeilor după numele de familie, prenumele, porecla sau supranumele soțului.
37. Denominația populară a bărbaților.
38. a) Să se indice, pe bază de anchetă, porecla familiară și explicația ei.
b) Cine din familie a primit acest nume la început?
c) De ce i s-a dat?
d) Pînă la a cîta generație s-a păstrat?
39. Nume de batjocură date femeilor din comună. Pentru ce li s-au dat?
40. Nume de batjocură date bărbaților. De ce li s-au dat?
41. Dacă numele de batjocură trec și asupra familiilor înrudite?

D. Diverse

42. Enumerați cuvintele cunoscute în sat, de la care se pot explica unele nume de familie, porecle etc., indicînd în dreptul cuvintelor și numele pe care le explică.
43. Cum i se zice unui locuitor original din comună, după numele comunei (*Felecan, Jucan, Mănășturean* etc.)?
44. Cum li se spune în batjocură locuitorilor din comună, de către cei din comunele vecine?
45. Cum i se zice unui locuitor din fiecare din localitățile vecine?
46. Ce nume de batjocură dau oamenii din comună celor din comunele (satele) vecine?
47. a) Există obiceiul ca membrii familiilor dintr-un cătun, dintr-o anumită parte a satului sau de pe o (uliță) stradă, să poarte un nume de batjocură sau un nume colectiv?
b) Care sînt aceste nume și de ce li s-au dat?
48. Dacă este obiceiul ca locuitorii din comună să plece la lucru în anumite epoci ale anului, în alte regiuni, să se noteze unde se duc și ce lucrează acolo.
49. Să se urmărească genealogia uneia sau a două familii.
50. Ce nume dau țărani la : a) vaci, b) boi, c) ciini, d) capre, e) cai, f) pisici, g) oi (berbeci)?
51. După ce se dau aceste nume? (după culoare, după numele zilelor etc.)
52. Comunicați informațiuni în legătură cu trecutul istoric al comunei.

DESPRE LIMBA POEZIEI LUI MIHAI BENIUC

DE

SIMION BĂRBULESCU

Bușteni, str. Traian nr. 2

Mihai Beniuc este unul dintre reprezentanții de frunte ai literaturii noastre realist-socialiste. Afirmat înainte de Eliberare ca poet cu o personalitate artistică bine conturată¹, Mihai Beniuc devine, după 23 August 1944 — așa cum el însuși se definește — *toboșarul timpurilor noi*. Poetul își realizează — cu fiecare nou volum — dorința exprimată categoric, încă de la începutul activității sale literare, de a intra masiv și greu în vreme/ cu un car cât dealul de poeme...

Opera poetică de pînă acum a lui Mihai Beniuc este străbătută de patosul marilor căutări, al luptei revoluționare pentru realizarea dreptății sociale și a fericirii umane². Beniuc s-a considerat totdeauna mandatarul celor împilați. În operele sale dinainte de Eliberare, Beniuc dă glas durerilor și nădejdlor poporului, iar după 23 August 1944 înfățișează realizările acestuia. Beniuc s-a impus atenției contemporanilor prin autenticitatea și sinceritatea poeziei sale, ca un exponent — pe plan artistic — al sensibilității omului nou, constructor al unei vieți demne³. Cititorul

¹ După precizările lui Al. Husar, M. Beniuc își publică primele sale poezii în revista liceului din Arad, „Laboremus”, în 1926, după care, în 1928, colaborează la „Bilete de papagal” și mai apoi în revistele ardelen: „Abecedar” și „Pagini literare” (Al. Husar, *Poetul în concepția lui Mihai Beniuc*, în „Analele științifice ale Universității Al. I. Cuza” din Iași, tomul VII, 1961, p. 151).

² „Romantismul său revoluționar, vigoarea temperamentului său de comunist, de pasionat constructor și apărător al limbii noi, îl arată ca pe un reprezentant de seamă al noli poezii realist-socialiste” — se arată în *Literatura română contemporană*, E.S.D.P., București, 1961, p. 197.

³ „Lirica lui Mihai Beniuc — scrie acad. G. Călinescu — prezintă în totalitatea ei una din cele mai înalte expresii artistice ale luptei ideologice pentru mai binele poporului din poezia noastră actuală, sortită unei vieți prelungite prin chiar faptul de a fi fost săpată în piatra incoruptibilă a artei” (*Despre poezia lui Mihai Beniuc*, în „Contemporanul”, nr. 39 (364), 1953, p. 3).

îubește poezia lui Beniuc tocmai pentru că în ea găsește un răspuns la marile probleme ale contemporaneității ⁴.

Difuzarea largă a poeziei lui Beniuc, ca și pătrunderea ei în conștiința maselor, se datorește atît mesajului ei luminos, cit și faptului că poetul a găsit cele mai potrivite mijloace de expresie a gândurilor și sentimentelor sale ⁵. Folosind creator exemplul marilor înaintași, Beniuc a fost în permanentă căutare a celui cuvînt „care să te facă să vezi și să auzi cuvîntul plastic, cuvîntul muzical, care să exprime mai bine realitatea” ⁶. Înnoirea limbii poetice a constituit pentru Beniuc o preocupare continuă pentru realizarea imaginii artistice. M. Beniuc a găsit rezolvarea acestei probleme în apropierea de poezia populară — acest „izvor veșnic viu al întineririi... fîntînă a tinereții” ⁷.

M. Beniuc a cunoscut bine nu numai viața poporului, dar și graiul acestuia în ceea ce are mai profund original și mai autentic. Ca și Alecsandri, Eminescu, Coșbuc, Goga și Argezi, Beniuc este în poezie un continuator al creației literare populare. El exprimă în limba poporului, bogată în locuțiuni și expresii, nu numai propriile-i frămîntări, ci totodată năzuințele fierbinți ale poporului, viața acestuia, transformările adînci petrecute sub ochii noștri — cu un cuvînt — realitatea vie în multitudinea de forme ale înnoirii ei.

Cercetarea mijloacelor de expresie ale operei poetice a lui Mihai Beniuc, folosite în cele peste cincisprezece volume apărute pînă acum, ne va apropia de o mai bună înțelegere a originalității limbii poetice a acestui scriitor ⁸.

Lexicul operei lui M. Beniuc atrage atenția prin frecvența cuvintelor regionale, referitoare la viața și preocupările satului. Ca „poet al cîmpului”, M. Beniuc se dovedește un profund cunoscător al vieții și graiurilor din Transilvania, Moldova și Muntenia. Poetul folosește astfel de cuvinte chiar în construirea unor imagini care nu reflectă lumea satului.

Cuvintele cu o mare frecvență în vocabularul poetic al lui Beniuc sînt cele care se referă la obiecte de gospodărie, la denumirea unor unelte,

⁴ „Eu cred în comunism — acesta-i visul meu ! — deci în omenie și dreptate, în munca recunoscută ca suprema valoare socială ... Eu cred că poezia nu trebuie să depășească previzibilul și probabilul în condițiile noastre omenești, — nu de alta, dar pentru a nu cădea în grave erezii de cunoaștere” — scrie M. Beniuc în „Gazeta literară”, nr. 10 (469), din 7 martie 1963, p. 3.

⁵ „Dar Mihai Beniuc își manifestă superioritatea față de el însuși — scrie criticul literar D. Florea-Rariște — și prin deosebita grijă față de mijloacele artistice ... apropiindu-se în această privință de scriitorii clasici” (cf. Poezia lui Mihai Beniuc astăzi, în „Steaua”, nr. 1/1954, p. 91).

⁶ Mihai Beniuc, *Despre poezie* — studii literare — E.S.P.L.A., 1953, p. 137.

⁷ Idem, *ibid.*, p. 5—8.

⁸ Pînă acum, problema limbii poetice a lui M. Beniuc n-a făcut obiectul unor studii speciale de mai mare amploare. Cităm, în această privință, următoarele studii și articole în care se emit unele considerații despre limba poeziei lui M. Beniuc: Constantina Burghiele, *Limba poeziei lui M. Beniuc*, în „Cum vorbim”, an. II, 1950, nr. 3, p. 5—7; G. Călinescu, *op. cit.*; Gh. Bulgăr, *Cuvîntul simplu, versul nou*, în „Tînărul scriitor”, nr. 8/1956, în care se analizează mijloacele artistice folosite în volumul *Trăinicie*; *Literatura română contemporană*, manual pentru clasa a XI-a, 1961 și 1963.

obiecte de îmbrăcăminte etc. Spicuiem câteva dintre cele mai rare : *laiță*, *melită*, *brăzdar*, *blid*, *opaiț*, *tingire*, *ciuntură*, *ciubară*, *joardă*, *gîrbaci*, *chilim*, *loită*, *bardă*, *cusmă*, *clop*, *nădragi*... G. Călinescu mai menționează : *căsulie*, *otavă*, *mejdi*, *vîlcede*⁹.

Cu ajutorul unor asemenea cuvinte, Beniuc introduce pe cititor în universul rustic și popular, în care el a trăit și pe care a năzuit — asemenea lui Coșbuc și Goga, înaintașii săi în poezie — să-l intruchipeze în forme de artă. Înainte de Eliberare, Beniuc a fost un rapsod al lumii amărute a satului : *Sînt copilul unui neam sărac*, / *Bieți romîni ce scormonesc pămîntul* (p. 6). Și, mai departe : *Ei mi-au fost credința-n toi de luptă*. / *Fiul lor, azi poate le sînt tatăl*. / *Aurul tristeții mele iată-l* : / *Carne sînt din carnea voastră ruptă!* (p. 6). În altă poezie, Beniuc declară că : *numai printre ardeleni mă simt acasă* (p. 28); și tot aici : *Îmi pun urechea pe inima țării* / *Și-aud bădăi neregulate prin gemete surde* ... (p. 28). Este explicabilă deci frecvența deosebit de mare a unor cuvinte regionale și populare — ca cele de mai sus, în poezia sa. Unele din aceste cuvinte intră în compunerea unor comparații, ca — de pildă — cuvîntul *tingire* : *luna lustruită ca tîngirea* (p. 28), altele intră în contextul unor metafore — cum vom mai avea prilejul să arătăm mai departe. Aici reținem metafora : *ieslea clipei* : *De ce la ieslea clipei viața să ți-o legi?* (p. 15) și : *coasta vremii*, din versul : *Arînd cu talpa trudnic coasta vremii* (p. 13).

Din graiurile populare, Beniuc a cules expresii, proverbe, zicători, locuțiuni pe care le-a ținut apoi în structura versurilor sale dîndu-le o nouă strălucire. Iată câteva :

a bate icuri : *Îndoiala bate icuri* (titlul unei poezii din volumul *Cîntece de pierzanie*, apărut în 1938).

a ți se face pielea de găină : *A fost pe-aici odată unul Horea* / *Vi se face pielea de găină?* (p. 104)¹⁰.

a îndruga verzi și uscate : *Numai tatăl meu e supărat* / *Că-ndrug uscate și verzi* (p. 109).

a se alege fum și serum : *Horea începuse să le spună* : / — *Aici în hîrtii așa sună*, / *Că de-acum* / *De nemeșie* / *Scrum să s-aleagă și fum!* (p. 133).

cine samănă vînt eulege furtună : *Ține minte : vînt de sameni azi*, / *Mîine ai furtună din ce sameni* (p. 145).

a purta trifoi cu patru foi : *Fie cum ne-o fi de-acum norocul* / — *N-am purtat trifoi cu patru foi*. / *Lumea veche arz-o însă focul*, / *Toboșar al timpurilor noi!* (p. 111).

Mai menționăm și următoarele : *a chini-n căciulă* și *a păși pe ouă* (p. 118), *a privi pe sub sprîncene* (p. 292), *a da-n bobi* (p. 304), *a nu avea habar de părărea lumii* (p. 9), *a depăna distanțele ghem* (p. 67), *a privi*

⁹ M. Beniuc, *op. cit.*

¹⁰ Pentru ușurință, vom face majoritatea trimitărilor la volumul intitulat *Poezii*, E.S.P.L.A., 1960, întrucît acesta cuprinde o selecție a celor mai bune poezii din volumele publicate de poet pînă în 1960. Acolo unde vor fi folosite alte volume (sau volume ulterioare) se va face mențiunea titlului poeziei și a volumului.

strîmb pe sub căciulă (p. 182), *a nu fi modru* (p. 34), *a vorbi de cîte toate* (p. 303), *a se lua cu rău-n befe* (p. 304) etc.

Folosirea unor asemenea locuțiuni este în strînsă legătură cu atitudinea pe care poetul a manifestat-o întotdeauna față de truditorii acestui pămînt. Era deci normal să caute mijloace de expresie pe măsura simțirilor sale. Numărul mare de locuțiuni — „aceste nestemate ale gîndirii poporului romînesc”, cum le socotea marele Eminescu într-un articol din „Curierul de Iași”, din 5 ianuarie 1877 — constituie încă o dovadă a posibilităților artistice pe care le are limba poporului și pe care Beniuc a știut să le asimileze creator. Mihai Beniuc nu abuzează însă de cuvîntul popular cu nuanță regională.

Întîlnim în poezia sa și multe arhaisme sugestive în contextul evocărilor actualității. Astfel, Beniuc preferă pe *slobod* lui *liber*. *E slobod să mai cînt!* — este titlul unei poezii din 1941 (vol. *Orașul pierdut*, 1943) sau, în următoarele versuri: *Moșnege! lasă drumul slobod, / Să treacă zmeii mei în tropot...* (p. 10).

Cuvinte ca: *leat*, *izvod*, *slovă*, *hrisov*, *vornic*, *hatman*, a oblici au rostul de a crea atmosfera poetică într-o poezie ca *Letopiseș* (vol. *Steaguri*, 1951), din care desprindem următorul citat: *Căci mă simt părtaș acelei trude, / Săvîrșite de acest norod / Ce l-a dus prin leaturile crude / Către-al vremii noastre rumen rod. / Dar izvod în filele bătrîne / Vremilor ce vin nu oblicești — / Pe ogorul faptelor, tu mîne, / Mîndru, ca o floare nouă crești.* (p. 143).

Alte cuvinte ca: *flintă*, *chelar*, *fes*, *comănac*, *islogi*, *tulnic*, *pravilă*, *vîrtute*, *pitac*, *cnear*, *paharnic*, *judeș*, *a vorovi* (dar și *vorovă*), *haraci* se întîlnesc în versuri noi, actuale, ca de pildă în poezia *Viața* — din volumul *Cu un ceas mai devreme: Iar inima-mi zvîcnind ți-o fi haraciul / De-așezi dreptatea unde mai stă sila* (*Viață*) (p. 317).

Întrebuințarea unor asemenea regionalisme nu îngreuiază înțelegerea mesajului poeziei lui Beniuc. Ceva mai mult, aceste regionalisme împrospătează expresia poetică, dau mai multă spontaneitate substanței lirice a versului.

Asemenea lui Creangă și Sadoveanu, Beniuc contribuie la îmbogățirea vocabularului limbii literare folosind acele regionalisme care luptă pentru a intra într-o sferă mai largă de întrebuințare. Aceste cuvinte devin unelte ale limbii poetice de astăzi. În următoarele două versuri, Beniuc cumulează regionalisme din Transilvania: *Fîntîni cu ciutură, cirezi și birîși; / Alături măgura cu lotrii hirîși...* (p. 175). *Birîși* = *slugi*, păzitori ai cirezilor, văcari, iar: *lotrii hirîși* = haiduci vestiți. Alte cuvinte regionale: *bugăt* (= destul; foarte des întîlnit în Transilvania, în expresii ca: *a fost bugăt* sau: *m-o sfădit bugăt*), *ocheri* (= ochelari), *tingă* (= jelanie), *a țivli* (= a țipa, a striga tare), *munți sîlhui* (= sălbatici), *șperlă* (= flacăra focului din vatră), *stelniță* (= ploșniță), *sămădău* (= păzitor și negustor de porci, ca și la Slavici), *strujea* (= fărîmă, așchie — în expresia: *strujea de vis* — p. 4), *ciopor* (= grup; la Beniuc: *ciopor de firtați*), *stei* (= piatră de munte — *Dar mi-i rece inima ca steul* — p. 44), *căpău* (= capsoman), *nemeșug* (= nobilime maghiară), *nemeșie* (= boierie,

tagma nemeșilor), *sărăntoc* (= sărac), *molîu* (= bleg), *mraniță* (= în-grășămînt natural), *covăcie* (= fierărie; în Moldova se spune *covălie*) etc.

Utilizarea sinonimelor în poezie se face cu scopul de a marca unele nuanțe speciale ale cuvintelor care denumesc aceleași obiecte, sau pentru a evita repetiția. La Beniuc, se întâlnește folosirea unor grupuri de sinonime cu sensuri deosebite. Așa sînt: *pită* — *pîne*, în versurile: *Pită, sare, nu-mi puneți pe tavă / De-ale vieții-s plin cu prisosință...* (p. 6). Și: *Jur împrejur cununa cea de spice / De pîne spune și de trai ferice* (p. 168).

La fel, dubletele regionale: *o ȋră* — *o leacă*, din versurile *Și de-o ȋi din toate cîte-o ȋră, / ȋi-va versul binecuvîntat* (p. 157), și: *Și-o să-ȋi ȋie-oleacă poate milă / C-ai fost rea și crudă c-un poet...* (p. 20), unde *o leacă* n-ar putea fi înlocuit în niciun caz cu *o ȋră*, fără ca versul să nu devină banal. Un sens apropiat de acest dublet îl are expresia: *un cîmpei*, din versurile: *O strujea de vis mi-a fost merinde / Țn cîmpei de crez prin îndoilei...* (p. 4).

Aceeași situație se poate constata și în privința tripletului lexical: *noroi, glod, tină*, din versurile: *Trec peste zăpada și noroiul veacului* (p. 8); *Mă ȋiram în glod ca vrejul / Fără trunchiu-ȋi de stejar* (p. 241) și: *Răsărînd greoi din tină / Planta pipăie lumină* (p. 58). Tot așa: *ȋărănă* (p. 63), dar și *ȋărînă* (p. 115), *humă* (p. 92), *lut* (p. 28).

Sensurile sinonimelor: *nea* — *zăpadă* nu se acoperă întotdeauna perfect. De pildă, în versurile: *De-ar ȋi mocirla-n jurul tău cît hăul / Tu vei rămîne nufărul de nea / Ce-l oglindește beat de poște tăul* (p. 18), unde cuvîntul *nea* redă ideea de alb imaculat mai bine decît sinonimul *zăpadă*. De altfel, în multe situații, Beniuc acordă prioritate cuvîntului *nea* — așa cum se vede și din următoarele versuri, din cunoscuta poezie *Sania nebună*: *Tinereȋa mea / Ah, tu, sanie / Pe cădrăi de nea / Și pierzanie* (p. 52) — unde cuvîntul *nea* are o semnificație etică opusă pierzaniei, de care amintește în versul următor. *Cădrăi de nea* este de fapt o metaforă. Atunci, însă, cînd este vorba de *zăpadă*, ca fenomen al naturii (în înȋelesul propriu nu figurat), poetul evită folosirea sinonimului *nea*, ca de pildă, în versurile: *Furam zăpezii frăgezimea, / Căldura primăverii-nȋie / Să năvădesc poema blîndă / A mîinii tale ce mîngăie* (p. 23).

Sinonime sînt și: *soartea* — *data*, din versurile: *Vii acum întunecat ca soartea...* (p. 48), *Nimic de făcut, Așa vi-i data...* (p. 107).

Se constată la Beniuc și încercarea de a încorpora în poezie cuvinte noi, create cu ajutorul procedeelelor cunoscute ale derivării. Astfel întîlnim verbe onomatopice sau verbe derivate din substantive, precum: *a liului*: *Mă cuprinde văul ei în braț / Și mă liuluieste-ncet și mă răsfață* (C. I. 96)¹¹; *a sîsîi*: *Și foile sîsîie ca șerpoaicele* (p. 108), *a grohoti*: *Și-ncet grohoteau: Nu ne place! / Alt cînt să ne cîntă, măi ortace!* (p. 150); *a buji*

¹¹ Ne referim la volumul: *Cintecelc inimii* (prescurtat: C. I.), Editura Tineretului, 1960.

(p. 161); *a roura* — sub forma participială — *rourat* — ca adjectiv (p. 319); *a lui* — sub forma gerunzială (p. 263); *a mîrîi* (p. 200); *a ciorovăi*: *M-am tot ciorovădit cu Crișul / În nopți de liniști ardeleni...* (p. 205); *a zumzăi* (p. 338)¹².

Iată și câteva exemple de verbe derivate din substantive: *a lăvui* (C. I. 62), *a vorovi* (C.I. 63), *a sloveni*, *a înspica*, *a pologi*, *a dezbumba* (citată și de C. Burghel) ¹³ etc. Unele cuvinte sînt create prin prefixare, precum: *încînoșată* (p. 223), *neizbînda* (p. 230), *a înnumăra*, *a înstruni* etc.

Numeroase sînt — ca la Agirbiceanu și Goga — formele neprefixate: *a vîlmăși* (p. 85), *a nea* (p. 238), *a cerca* (p. 225); tot astfel: *a junghea*, *a mînea*, *a cărunți*, *a mormînta*, *coperiș*, *lăcrămași*, *nainte*, *mărit* în loc de: *măritat*: *Școlar, ori fată de mărit, ori moș...* (p. 238). Alte cuvinte sînt formate prin compunere. De pildă: *nemaivisat*: *La Viena, șarpele de împărat / A visat un vis nemaivisat* (p. 137).

Din cele arătate pînă acum cu privire la lexic, s-ar putea deduce poate că Mihai Beniuc e un tradiționalist. Nimic mai eronat! Poetul acordă aceeași atenție și neologismelor, cuvintelor tehnice, ba chiar și expresiilor argotice, atunci cînd e cazul. El manifestă — după cum precizează și C. Burghel — „o lipsă totală de prejudecată... față de cuvînt”¹⁴.

Ca o primă constatare se impune faptul că în primul volum (*Cîntec de pierzanie*, apărut în 1938), neologismele abundă, împerechindu-se organic cu regionalisme sau cuvinte populare. Dintre neologismele puțin obișnuite în poezie, cităm următoarele: *candid*, *cofetărie*, *confeti*, *deranj*, *enorm*, *funebru*, *funest*, *garaj*, *irreversibil*, *leafă*, *plietiseală*, *regret*, *reproș*, *roză*, *solitudine*, *șef de cabinet*, *tiutubulant*, *tub de ruj*, *undă revolută*, *vervă* — majoritatea de origine franceză.

Iată o strofă dintr-o poezie scrisă în 1936 — caracteristică pentru modul în care la Beniuc neologismul se integrează în context, ajutînd la reliefarea ideii poetice: *Intr-un tîrziu, grăbită, ai scos un tub de ruj / Și-n timp ce în oglindă te potriveai discretă, / Eu însemnam cadente pe margini de gazetă: / Era o zi tăcută, în luna mai la Cluj...* (p. 15).

În poeziile lui Beniuc scrise după Eliberare pătrund alte neologisme; ele se referă la recente descoperiri ale tehnicii sau la noile relații sociale: *rachetă*, *atom*, *hidrocentrală*, *șarjă rapidă*, *colhoz*, *toz*, *ore-muncă*, *furnal*, *colectivă*, *cîncinal*, *utemist*, *pionier*, *bancher din Wall-Street*, *contradicție*, *cosmonaut* etc.

Multe dintre asocierile lexicale dau un sens nou metaforic cuvintelor vechi sau regionale: *car de poeme*, *crama vieții*, *zăpezile uitării* (ca la Villon), sau *somnul pămîntului* (ca la Vigny) etc. Poetul se dovedește cunoscător al tuturor nuanțelor limbii poporului, al sensurilor celor mai variate și mai semnificative. În această privință, Gh. Bulgăr face interesante

¹² C. Burghel citează doar trei exemple: *a zumzăi*, *a chiui*, *hîrșit* — precizînd că asemenea cuvinte dau poeziei „un suflu dinamic” (op. cit., p. 5).

¹³ Idem, *ibid.*, p. 5, explicat: *a descheia*.

¹⁴ Idem, *ibid.*, p. 6.

precizări : „Meșteșugul poetului dă strălucire nouă cuvintelor vechi prin dilatarea valorilor stilistice în cadrul noilor legături frazeologice. Poetul care se oprește la înțelesul comun al cuvintelor și nu știe să înaripeze cu nuanțe metaforice valorile semantice tradiționale nu poate stirni în cetitor scinteia bucuriei, a entuziasmului”¹⁵.

Din punct de vedere fonetic, constatăm că unele particularități au pătruns în limba literară și fac concurență formelor recomandate prin *Îndreptarul ortografic*. Fonetisme ca : *mîne, cîne, pîne, poimîne* se întilnesc și la Eminescu și Sadoveanu. Interesant este faptul că la Beniuc aceste forme se întilnesc alături de dubletele lor muntenesti cu o circulație mai largă : *mîne* dar și *mîine* (ce e drept destul de rar). *Vreu* se întilnește alături de forma literară *vreau*. Prima formă se întilnește mai des în primele sale scrieri. Tot astfel și în ceea ce privește formele : *savă* — *scară* sau : *samă* — *seamă*. Fonetismul regional (arhaic) *împle* (cu *î-* pentru *u-*) se întilnește peste tot în poezia lui Beniuc.

Fonetisme des întilnite în poezia lui Beniuc sînt cele realizate prin sincoparea lui *î* sau *u*, în cuvinte ca acestea : *țărna, să mă sfărîm, să darme, frumsețe* etc. — caracteristice vorbirii populare. Alte fonetisme ca : *năcav, blăstămat, săcure, părechi, părete, cătră* în care *e* este înlocuit prin *ă*, iar *a* prin *e* (de pildă : *urieși* — p. 28) se întilnesc adesea în poezia lui Beniuc. De asemenea : *schintei, peatră, șireaguri, adecă, măsor, mîrăie, sireac, vespe* — folosite (unele) și pentru nevoile rimei. Frecventă este transformarea lui *a* neaccentuat în *ă*, în cazurile ca acestea : *bălaur, zădar, zădarnic*, precum și înlocuirea diftongului *ea* prin *a*. Poetul scrie : *bătrîneța, cărunteța* (de fapt forme populare). Folosește adesea forme verbale iotacizate la persoana a treia singular a unor verbe, la fel ca înaintașii săi Coșbuc și Caragiale. De pildă : *s-auză* (p. 5), *să vază* (p. 45), *să se ascundă* (*Umbre se strecoară să se-ascundă* — C.I. 39). Alte forme populare întilnite în poezia lui Beniuc : *să-l înghiță* (p. 15), *să vă spui* (p. 80); *rumpe, mîncă, să steie, să deie, să ne păfuge* (= să ne puie pe fugă) etc. Aceste particularități fonetice nu ridică dificultăți de înțelegere a mesajului poetic. Ele sînt numeroase în primele volume de versuri ale poetului și mai rare în ultimele.

Aspectele morfologice ale limbii poetice a lui Beniuc sînt — în cea mai mare parte — caracteristice vorbirii populare. Citeva dintre acestea s-au impus alături de formele uzuale. Astfel, schimbarea genului unor substantive, prin trecerea lor de la o declinare la alta, este un procedeu întilnit și la alți scriitori ardeleni, precum și în vorbirea populară din Ardeal. *Fluier* devine *fluiera* (trece de la declinarea a II-a la I-a), în cunoscutele versuri din poezia *Țara* : *În codrii țării prin frunziș răsună / Fluiera lui Iancu cea nebună* (p. 129). Tot astfel, poetul scrie *purpur* (în *purpur îmbrăcat*) în loc de *purpură* trecînd de data aceasta un substantiv de

¹⁵ Gh. Bulgăr, *art. cit.*, p. 94.

declinarea I-a la a II-a; tot așa : *călăuz*, în loc de *călăuză* (p. 240). La Ion Agirbiceanu, întâlnim aceeași tendință de schimbare a genului unor substantive prin trecerea lor de la o declinare la alta. De pildă : *pieț*, *țit*, *salamă*... ¹⁶.

O caracteristică a vorbirii populare și a limbii vechi este postpunerea articolului la numele proprii masculine. Fenomenul se întâlnește și în poezia lui Beniuc, alternând cu formele literare. Astfel, poetul scrie : *E umbra Iancului venind din neguri* (p. 97) sau : *Urmașii, strănepoții / Horii*... (p. 90), dar și : *Legendea lui Horia-mi curg în sânge* (p. 98) sau ca în versul deja citat : *Fluiera lui Iancu*...

În privința articolului, se întâlnește în opera lui M. Beniuc și unele particularități caracteristice limbii secolului al XIX-lea, dar și unora dintre scriitorii ardeleni. Așa este preferința pentru o formă invariabilă de articol genitival, de pildă : *Cîntece vestite a tristelor pierzării*... (p. 301) sau : *Doar dorurile noastre ne-mplinite / Se vor căuta ca brațe despărțite / De-un hău cu ape turburi dedesubt / A unui pod la mijloc întrerupt*... (C.I. 164).

Unele nume proprii de localități sînt transcrise în forma lor regională arhaică. De pildă : *Vezuv* în titlul volumului : *Inima bătrînului Vezuv*, apărut în 1957 sau : *Bălgrad* ca în versurile : *Striviți-mă cu roata-n Bălgrad, / Fluierul Iancului mi-l puneți în gură, / Prin țărîmul nostru-nțelenit de ură / Tot am să-mi tai cu cîntecele vad!* (p. 99).

Numele proprii de persoane întîlnite uneori în poezia lui Beniuc sînt populare, rurale : *Pătru*, *Ion*, *Maria*, *unchiul Novac*, *Moș Ilie*, *Gheorghe*, *Toma Gurgui*, *Ion al lui Ciocorda*. Multe nume proprii sînt ale capilor de răscoale populare sau nume de haiduci vestiți : *Doja cel vestit*, *Horea*, *Iancu*, *Crișan*, *Cloșca*, *Iorgu Iorgovan*, *Chivără Roșie*.

Numele lunilor sînt folosite la forma lor populară, arhaică : *april*, *florar*, *octomvre* (*Lumina lui Octomvre*, p. 247), *novembrie*, *brumar*. Iată ce minunată metaforă realizează poetul prin folosirea numelor populare ale lunilor octombrie-mai : *Tu ne-ai schimbat Brumarul în Florar / Burgeza bală în fluviu proletar* (El).

Remarcăm și prezența unor forme de plural regional : *lampe*, *brață*, *buzundri*; *ovăz*, care este defectiv de plural, are totuși un plural : *ovese*. La substantivele cu forme multiple, Beniuc alege pe cea mai expresivă. Poetul scrie : *rîndunea* și nu *rîndunică*, *strugur* și nu *strugure*, *șoarec* dar și *șoarece*.

Adjectivele pronominale sînt folosite în forma lor populară : *ăsta*, *istora*, *nime*, *fitece*, *ceialaltă*, *nimenea*, *unuia* etc.

Folosirea unor forme de abstract verbal amintește de limba veche : *Il rod la răddcînd viermii tainic / De-și clatină coroana a cădere?* (p. 29) și : *Au venit la tine a primire / Străbuna-mpărtășanie*... (p. 90). Forme arhaice de perfect simplu, ca în psalmii lui Dosoftei — folosite de altfel și de Eminescu — se întîlnesc și la Beniuc : *Trecum pe lîng-olaltă noi ades / Și niciodată nu ne-am înfeles* (C.I. 164) și : *Borangic țesum, să crească*...

¹⁶ Vezi și articolul nostru, *Mijloace artistice originale în opera lui Ion Agirbiceanu*, în *Limba și literatura*, vol. IV, 1960, p. 15-26.

(p. 303), sau : *Fie ora binecuvîntată / Cînd înțîia dată ne văzum* (C.I. 105). Perfectul simplu al persoanei a III-a de la verbul *a da* are forma *dede* : *De-atunci desfac din timp metalul scump / Al vieții, ce luptînd omul și-o dede*. (p. 235).

Dintre poeții contemporani, M. Beniuc — asemenea lui Sadoveanu — știe să fie actual prin forme de limbă arhaice sau regionale. Folosirea unor forme arhaizate de viitor al conjunctivului, format din auxiliarul *a vrea* și conjunctivul verbului de conjugat este, la prima vedere, surprinzătoare : *Și va să-mi pară rău de toate acele / Săruturi care nu le-am dat* (C.I. 165). De asemenea, folosirea viitorului popular : *Cînd m-o vedea, ce-o zice liliacul / Plecîndu-și floarea peste gard?* La conjunctivul prezent remarcăm folosirea cu precădere a unor forme nesufixate, de fapt forme populare sau arhaice-regionale. Astfel : *să înfloră, să se prăvălă* etc. Folosirea formelor verbale scurte, fără desinențele verbale ale indicativului și conjunctivului, constituie o caracteristică a limbii poetice a lui M. Beniuc. De pildă : *se perindă, se prăbușe, se împlete, se prăvale, să cate* (de la *a căuta*), *trebe* (de la *trebuie*), *străluce, defaimă, să sloboadă*. Persoana a treia a verbului *a asfinți* face la Beniuc *asfinte* : *soarele... asfinte* (C.I. 168), iar verbul *a chiui* la conjunctiv prezent face *să chiote*. Participiul verbului *a smulge* la Beniuc este *smult*. De reținut faptul că unele forme verbale sînt specifice graiului popular din Transilvania ; ele se întîlnesc și la alți scriitori ardeleni (Ion Budai-Deleanu, Goga, Agirbiceanu ș.a.).

M. Beniuc evită conștient folosirea verbelor de conjugarea a treia trecîndu-le pe unele la conjugarea a doua (de pildă : *a umple*, îl întîlnim *a umplea* : *Vor umplea de cîntece furtuna* (C.I. 6), iar pe altele la a patra (*a scrie* este folosit, ca și la Arghezi, sub forma : *a scri*).

Adverbul prezintă forme populare sau arhaice : *tocma, numa, acuş* (*Garoafă roșie, nu plînge / Că ne vedem acuş, acuş!* (p. 111), *degeaba, de-a pururi* ș.a.

În ceea ce privește folosirea prepoziției, se constată la Beniuc aceeași preferință pentru formele arhaice sau regionale. Întîlnim prepoziția *a*, în locul lui *de* : *S-a înroșit a ziud-n răsărit* (p. 103). Unele prepoziții sînt folosite în ambele forme : populară și literară, precum *subt* : *Să tremure / Subt voi pămîntul* (p. 39), dar și *sub* (p. 39); tot astfel, des întîlnită este prepoziția populară *cătră* : *Umbra lui mi-a-ntunecat fereastra/Ce-am deschis-o cătră răsărit* (p. 84).

Interjecțiile abundă. Notăm cîteva : *hehei! hei! vai! of! alelei! hai! ehei! ha, ha, ha!* etc. De reținut și folosirea unei forme ardelenesti de interjecție : *ai!* : *Aprînd o pipă și mai stau o clipă / Ai! cum făcu cu anii mei risipă!*, precum și a unei interjecții familiare : *bre!* Alte cuvinte cu rol de interjecție, folosite de Beniuc, sînt : *Păzea! Băieți!* ș.a.

Sub aspect morfologic constatăm că poetul a folosit cu deosebită grijă și măiestrie acele forme populare, regionale sau arhaice în poezii erotice sau cu o tematică actuală, realizînd imagini noi, surprinzătoare. În această privință, Beniuc a urmat exemplul clasicilor noștri.

A vorbi despre unele particularități sintactice ale limbii poetice a lui M. Beniuc înseamnă a anticipa asupra stilului său. Dintre faptele sintactice cu valoare stilistică în poezia lui Mihai Beniuc, inversiunile verbale sînt cele mai numeroase. Iată cîteva exemple :

Poate fierul scutura-va / Mica inimă pe jos (p. 175).

Și dusu-m-am dus pe afară. / Afară era primăvară (p. 150).

Atunci scuturaiu-mi frunzișul (p. 150).

Muntelui scobitu-i-am inima adîncă (p. 295).

Ani, milenii și milenii / Scursu-se-vor fi așa (Prometeu).

În privința topicii, nu rare sînt situațiile — date fiind și nevoile metricei — cînd complementul indirect se află între predicat și subiectul așezat la urmă, ca în versul : *Ascultă ce spune răchișilor vîntul* (p. 108). Uneori, complementul indirect se află înaintea celui direct : *Anii rod arginșilor zimșii* (p. 91). Alteori, complementul direct este izolat de verb printr-un circumstanțial : *Și totuși trebuie să stau, să rămîn, / Amărît și bătrîn, / Să cresc această seminție nouă / ... / Să-i potrivesc pe creștele luminile* (p. 128), sau se află așezat înaintea verbului, ca în versurile : *Bucurii să cîmși ai să te-nveți, Toboșar al timpurilor noi !* (p. 111).

I. Coteanu a sesizat și un alt aspect al limbii poetice a lui M. Beniuc : „dislocarea elementelor grupului nominal”. Desprindem din studiul său¹⁷ cîteva citate semnificative din poezia lui Beniuc : *Dar un cal ivit / / Negru din pămînt / Ochii-i ard cumplit / Coama lui e vînt / Iute s-a-nhămat (Sania nebună). Și : Iar ochii, verzi pe cît se pare / Zmărag de, două, de valoare* (Giuvaere). Tot astfel : *Cuvintele-mi zboară de foc și de plumb* (Poeților tineri).

Interesant ni se pare procedeul așezării atributului adjectival exprimat prin numeral ordinal după substantivul determinat, ca în versurile : *Furam zăpezii frăgezimea / Căldura primăverii-ntîie* (p. 23).

În privința pronumelui-complement, se constată la M. Beniuc tendința postpunerii acestui pronume verbului la persoana întîi, după exemplul lui Dosoftei, la care acest pronume-complement e pleonastic. Iată cîteva exemple spicuite din poezia lui M. Beniuc : *Pe orișicare comunist desfidu-l / Un izolat, în turn să se socoată* (p. 294) și : *A, numele vădu-i-l eu : / Pe steagul cel roșu-i cu sînge* (p. 289) sau : *August, August douăzeci și trei / Cum să nu-l știm, tare bine știu-l* (p. 147). Iată și un exemplu din *Psalmul 100* al lui Dosoftei cu complementul pleonastic : *Și l-am scosul cu ocară / Pe clevetnicul afară*.

Se întîlnesc și intercalări între părțile de propoziție ale aceleiași propoziții. De pildă : *I-a încercat vicleana, de nu-s falși, cu dinții* (p. 301). Uneori asemenea intercalări se află în cadrul unei paranteze : *Iar de va fi / (Cum sînt mereu de-o vreme) / Să plec de-aicea de la voi curînd...*

Ca și în poezia populară, e frecventă fraza formată prin coordonare. Iată, de pildă, două strofe din poezia *Despărțire de o garoafă roșie* : *Mi-oi aduna-n desagi amarul / Toiag din gardul vechi mi-oi frînge / Și-n urmă*

¹⁷ I. Coteanu, *Dislocarea ca procedeu stilistic în poezia noastră contemporană*, în „Revista Universității C. I. Parhon”, Seria științelor sociale, Filologie, nr. 2—3, 1955, p. 189—195.

voi lăsa hotarul — / Garoafă roșie, nu plînge. / Străinul va veni-n grădina /
/ Și toate florile le-o strînge / Buchet pe masa lui străină — / Garoafă roșie,
nu plînge! (p. 87). În aceste două fraze poetice, toate cele șapte propoziții
sint unite, în cadrul fiecărei fraze, prin coordonare. M. Beniuc nu ocolește
însă nici subordonarea amplă — ca în poezia *Pe o scîndură cu actinii* din
volumul *Poezii* apărut în 1943, în care patru subordonate temporale anunță
cele două principale din ultimele două strofe. Se întîlnesc, de asemenea,
și finale introduse prin *de* : *Șarpe, cînd te doare capul / Ieși în drum de-ți
cată leacul!*, ca la Creangă.

Influența populară pe care am constatat-o în toate sectoarele limbii
poetice a lui Beniuc este vizibilă și în stil. Multe din poeziile lui Beniuc
au caracter de oralitate pe care li-l conferă folosirea propozițiilor interogative sau exclamative, precum și a numeroaselor dialoguri lirice, ceea
ce face ca într-un anume fel poezia lui Beniuc să se înrudească îndeaproape
cu poezia lui Ritzos. De fapt, întreaga poezie a lui Beniuc este un continuu
dialog între Eu și Tu, în care Eu, reprezintă personalitatea poetului, iar
Tu este fie un alter-ego, fie o ființă apropiată sau una care îi stîrnește
aversiune, fie Țara sau Timpul. Iată o strofă din poezia *Simbol* (din volu-
mul *Călător prin constelații*, apărut în 1958), în care constatăm folosirea
vorbirii familiare : *Dar iată m-apropii de ei / Cu vîrsta și-ncet și cu pasul.
/ Noroc! Cum o duceți ai mei? / Aici vi-i popasul?* (p. 289).

Într-o altă poezie, din același volum, *Iubirile*, poetul își îndeamnă
inima ca pe un prieten, folosind un sugestiv imperativ : *Fii, inimă, hangiu
de treabă / Și fă-le foc și patu-n grabă!* (p. 294). Stilul oral se explică prin
influența directă a folclorului, acest izvor al tinereții. Iată o strofă dintr-o
poezie care face parte din volumul *Trăinicie* (1955), amintind de un cîntec
popular : *Ei! de-ar sta să porcestescă munții / Cîte știu din cele vremi, că-
runții, / Nu știu, zău, de s-ar găsi hîrtie, / Da'nici pană toate să le scrie*
(p. 208).

Unele poezii au chiar formă populară ; de pildă, poezia *Dor*, din
volumul *Poezii* (1945) : *Fă-mă, Doamne, drum de piatră, / Lumea toată
să mă bată / Ochii toți să mă măsoare, / Rupe-mă mii de picioare! / Inima
mi-ar fi-mpăcată / Cînd pe piatra mea umblată / Ar trece mîndra o dată.*
Într-o *Doină*, din volumul *Inima bătrînului Vezuv*, se simte influența
Mioriței. Întîlnim aici același simbol al fluierașului ; la Beniuc însă, spre
deosebire de modelul popular, fluierașul se tinguie de trecerea anilor, de
absența iubirii, de prea multă durere. Influența folclorului este vizibilă
în crearea unor imagini rustice — predominante la M. Beniuc : *Ca țaranul
printre snopi de grîu / Voi intra masiv și greu în vreme, / Cu un car cît
dealul de poeme / Murmurînd o doină trist, molîu* (p. 4).

În poezia lui Beniuc, deși el proclamă la început o mare incredere
în forțele proprii și detestă *exemplele*, se întîlnesc totuși și alte influențe,
la început vizibile, mai apoi asimilate creator. Cea mai puternică este a

lui Eminescu. Multe poezii ale sale trădează, mai ales în formă și mai rar în concepție, influența marelui poet. Într-o poezie, Beniuc face impuțări iubitei la modul eminescian : *In ochi ți-ai fi topit lumina / Din mările verzui — fiorul / Ce-nvăluie nostalgic unda, / Născînd în oameni pururi dorul* (p. 23). La Beniuc, influența eminesciană se constată mai ales în unele dintre poeziile sale erotice — atît din tinerețe, cit și de mai tîrziu. Într-o strofă, din poezia *Sete*, din volumul *Cu un ceas mai devreme*, versurile își amintesc poezia *Dorință* a lui Eminescu : *Și vom fi atît de-aproape / Și atît de amîndoi / Ca doi fluturi între foi / Strînși legați să nu-și mai scape* (p. 310).

Dintre poeții ardeleni, Goga și Coșbuc au exercitat o influență mai puternică asupra lui Beniuc, mai ales în acele poezii în care poetul cîntă tristețea poporului. Iată unele reminiscențe din poezia lui Goga : *Ce-o să faci fără tine grădinița? / Plînge busuiocul, plînge lămîița / Va muri o floare-n fiecare zi / Lavița de ploaie trist va putrezi* (p. 59). De la Coșbuc, poetul a reținut modul declarativ retoric al legăturii dintre poet și popor : *Aurul tristeții mele iată-l / Carne sînt din carnea voastră ruptă!* — versuri ce amintesc de *Poetul* lui G. Coșbuc.

Într-o perioadă a creației sale, poezia lui Beniuc s-a resimțit și de influența argheziană. Îndeosebi *Florile de mucigai* și blestemele argheziene și-au aflat ecou în unele poezii ale lui Beniuc. Totuși, blestemele lui Beniuc sînt mai reținute decît ale lui Arghezi : *Mîncă-v-ar ștreangul și plumbul, / Crește-v-ar pe gropi porumbul, / Jeli-v-ar corbul și cioara / ... / Roade-v-ar carnea omida / Usca-v-ar pieptul obida / Face-v-ați praf și gunoi / Să-mplîntăm furcile-n voi* (p. 135). Precizăm și faptul că, la Beniuc, blestemele sînt îndreptate contra dușmanilor poporului.

Influențele marilor înaintași caracterizează numai o perioadă a creației sale : a tinereții. Acum poetul dibuie încă drumul, uneori se rătăcește, dar se salvează prin contactul direct cu țara, cu poporul și cu producțiunile acestuia. Uneori, Beniuc a fost atras și de experiențele hermetice sau de simbolismul francez. Îndeosebi, din literatura franceză, îl atrăgeau Verlaine și Baudelaire. Villon este și el cercetat cu dragoste de către poet. De asemenea Apollinaire¹⁸.

Nota originală, în poeziile de tinerețe, o constituie afișarea bărbăției, lupta împotriva moliciunii, a disperării, optimismul său funciar : *Eu tot mîndru : Nu mă tem, / Nu mă tem eu de blestem / Vreau să fiu ce vreau să fiu / Am să fiu ce vreau să fiu!*...

În această privință, G. Călinescu precizează că originalitatea poeziei lui Beniuc constă în felul în care acesta își comunică impresiile, mulțumirea, descurajările, uneori cu modestie, alteori cu „*amabilă factanță*”...

¹⁸ În 1963, în Editura tineretului (Colecția „Cele mai frumoase poezii”, nr. 54), a apărut în traducerea lui Mihai Beniuc : *Poeme*, de Apollinaire. Ediția este precedată de *Cuvinte introductive* și de o poezie a lui M. Beniuc închinată *Lui Guillaume Apollinaire*, care se încheie cu aceste semnificative versuri : *Eu, fiu al Dandriei bătrîne / Și-al detunațiilor Carpați, / Setos de nou, de tot ce-i mîne, / Mi-am zis : „Guillaume, noi sîntem frați!” / Și-am illeuit alunci alene / Fiorii noi ai vechii Sene. / ... / Nu-s cîntărilor din cei cu buche, / Dar știu ce-i dragoste, război, / Și știu cufitele pe muche / Și bărbăția vremii noi — / Ca tot ce-i vechi și rău să măluri, / Aș vrea să fii cu noi alături”. (p. 23).*

din chipul direct vibrant, supus unui stil, cu care se mărturisește”¹⁹. Ceea ce este caracteristic pentru activitatea poetică a lui M. Beniuc este — după G. Călinescu — o anume „*estetică a indignării incoercibile care rupe micile socoteli caligrafice ale versului frumos*”, Poezia lui M. Beniuc „*este în tonul just atunci când vine cu sgomote de coase, de securi, de bardă, de bici, de izbături, de furtuni, de prăvălituri, de arbori, transcriind situarea poetului pe pozițiile luptei de clasă...*”²⁰.

După Eliberare, M. Beniuc evoluează pe un drum nou. Poezia sa se eliberează cu totul de influențele anterioare; mai persistă doar cea folclorică și a lui Eminescu. În descoperirea noului drum în artă îl ajută contactul cu poezia lui Esenin, pe care îl cunoscuse și mai înainte, și a lui Maiakovski, acest „*geniu matematic al cuvintului*” — cum îl denumește însuși poetul. Se menține în stilul său aceeași duritate funciară (*zgrunțuroasele cuvinte*). G. Călinescu este de părere că un merit remarcabil al poetului îl constituie faptul că nu s-a lăsat „*ispitit de idilism și virgilianism edulcorat și de a fi păstrat sfircul de bici cu care plesnește și acum nemilos ca Iorgu Iorgovan...*”²¹.

Mijloacele stilistice folosite de Beniuc ne dau măsura originalității sale. M. Beniuc folosește determinante substantivale sau adjectivale (epitete) surprinzătoare. Împreună cu determinatul, acestea alcătuiesc imagini inedite. Majoritatea epitetelor la Beniuc au un caracter metaforic sau intră în componența metaforă: *strujea de vis* (p. 4), *crîmpei de crez* (p. 4), *negurile reci* (p. 77), *noroiul veacului* (p. 8), *coasta vremii* (p. 13), *murmurul pelagic* (p. 17); tot astfel: *veac de ger*, *rumeni zori*, *turma anilor*, *Vezuviul inimii*, *anii grunțuroși*, *schije de cristal* etc.

Specificul poeziei lui M. Beniuc poate fi urmărit și mai bine prin cercetarea comparației. Majoritatea comparațiilor la Beniuc au un caracter popular rustic: *Viața urlă-n mine ca un lup flămînd* (p. 26). Sau: *Voi însă știți că numai Pleșcuța / Stă lîngă sat de cînd e veacul / Ca un dulău cu capul pe labe* (p. 24). De multe ori, al doilea termen al comparației este un fenomen al naturii, ca la Eminescu: *Vijelii, ispite au trecut / Cum trec vara norii peste boltă* (p. 5). Adesea, comparația fiind prescurtată se transformă în metaforă (epitet metaforic): *Le-a fost iubirea tristă vis himeric* (p. 160). Cumularea de comparații în vederea precizării unei stări sufletești este o caracteristică a stilului lui Beniuc: *M-am despărțit de ea ca de un magnet, / Ca fluturile de floare plin de polen, / Ca un copil de o jucărie uitată / Ca un vapor dintr-un port luminos / Ca o frunză veștedă de pe creangă, / Ca o pasăre de văzduh cînd a fost împușcată* (C.I. 137). În majoritatea cazurilor comparațiile sînt gradate, urmărindu-se sporirea emoției, iar termenul al doilea este mai puțin obișnuit: *Iar dragostea-n mine e magmă, / E rocă fierbinte, e flacărdă / Cu iadul de-o tagmă!* (C.I. 157). Iată și o comparație din mediul cazon: *Anii vor veni mereu șirea-*

¹⁹ Op. cit.

²⁰ Idem, *ibid.*

²¹ Idem, *ibid.*

*guri / Ca soldații la cazan flămânzi. 'n folosirea comparației, Beniuc se dovedește pe deplin maestru. Imaginile astfel create sînt de neuitat. Poezia *Partidul* este construită cu ajutorul unor comparații din care se desprinde viziunea generoasă, umanistă a poetului: *Esti calea ce-o găsește omul, / Pierdut în codru fără urmă; / Esti prin deșert, deodată, pomul / Cînd setea pe drumul îl scurmă.**

Simbolul și alegoria sînt mijloace predominante ale poeziei lui M. Beniuc. În vremurile crîncene dinainte de Eliberare, poetul folosea aceste mijloace artistice pentru a putea lovi nestingherit în dușmanii poporului, precum și pentru a dezvălui nedreptățile sociale. (Poezia *Melița* — în care poetul demască războiul antifascist — n-ar fi putut să apară dacă poetul n-ar fi folosit un limbaj alegoric.) Simbolul și alegoria au în poezia lui Beniuc, pe lângă funcția artistică, și o funcție pregnant demascatoare. Ele izvorăse din atitudinea militantă a poetului și servesc cauza pentru care acesta luptă. Într-una din poeziile sale, M. Beniuc precizează funcția limbajului alegoric: *Cîmp românesc, / Am venit la tine să vorbesc / Macii roșii încă nu-nfloresc. / În fața lor n-aș îndrăzni / Acum / Aici / Să grăiesc așa deschis cu tine* (p. 91). Prevestirea zorilor socialismului se face tot alegoric: *Trecutul e un butuc / Pe care stă un om / Cu fața luminată / De rîlătaia focului. / Cu fața luminată / Un om / Așteaptă răsăritul* (p. 115). După Eliberare, simbolul și alegoria servesc altor scopuri. De pildă, în *Mărul de lîngă drum*, cu ajutorul acestor mijloace artistice, poetul își afirmă crezul său estetic: *Sînt mărul de lîngă drum și fără gard. / La mine-n ramuri poame roșii ard. / Drumetule, să ieși fără sfială, / Căci n-ai să dai la nimeni socoteală* (p. 186)²².

În ultimele volume de poezii Beniuc evoluează spre o modalitate dialectică de construire a imaginii poetice. De exemplu în poezia *Biruința* din volumul *Materia și visele*, apărut în 1961, prima strofă exprimă o situație obiectivă (teza), a doua comunică starea subiectivă a poetului (antiteza), iar ultimele versuri cuprind concluzia exprimată aforistic (sintetiza). Multe din ultimele sale creații *Nu poposi ... , Țel, Te-apropii, Poartă* — toate din volumul mai sus citat — sînt rotunde și categorice, asemenea unui silogism. Reproducem poezia *Biruință*: *Cresc în urma mea și-n față / Mari plantații de viață, Tinere, bogate, cum / Noi pe vremuri nu răzum. / Ci eu mă scufund sub vrejuri / Ca-necatul în vîrtejuri. / Scot o mîină ca o floare / Peste apa scîlpitoare. / Asta-i drumul, asta-i soarta / Viața-nvinge zilnic moartea.*

²² După redactarea articolului nostru, am luat cunoștință de articolul: *Simbolurile în poezia patriotică a lui Mihai Beniuc* de Lucian Valea, apărut în *Iașul literar*, nr. 11/1963, p. 56-63, din care reținem următoarele: „Simbolurile apar în lirica beniuciană încă de la începuturile ei, devenind pe parcursul unei activități prodigioase procedeu specific constant, întru totul adecvat temperamentului poetului. Utilizarea lor i-a fost inspirată în primul rînd de lirica populară” (p. 56). Despre limba poetică a lui Beniuc a scris de asemenea un articol Zoe Dumitrescu-Busulenga, în „Revista Universității C. I. Parhon”, Seria științelor sociale, 1963, pe care nu l-am mai putut folosi.

Această nouă modalitate descoperită de poet demonstrează forța creatoare a poetului, care adăpîndu-se la izvoarele nesecate ale folclorului și ale vieții, reușește să realizeze o poezie de chintesențe.

În ceea ce privește versificația, se constată că Beniuc utilizează atît versul liber, cît și versul clasic. În poeziile de tinerețe poetul cultivă într-o mai mare măsură versul liber. Nici astăzi însă n-a renunțat la el. Poezia *Cheile* — un admirabil dialog cu timpul care nu cruță pe nimeni, nici chiar pe făuritorii de frumusețe — este scrisă în versuri libere (apărută în 1963). Preferințele poetului merg totuși spre versul clasic cu rimă și ritm. Măsura versurilor este, cel mai adesea, a versului popular, a cîntecului de 7—8 silabe; uneori însă sparge aceste tipare. Cît privește rima, constatăm la Beniuc evitarea rimelor banale, fără să ajungă la prețiozități. În poezia *Odată*, apărută în 1963, substantivele rimează cu verbe sau cu adjective: *Mă duc și iarăși revin / Ca vîntul în pădurea de pin. / Mă duc și iarăși apar / Ca vîntul în pădurea de stejar. / □ / Înaintez și iarăși mă retrag / Ca vîntul în pădurea de fag. / □ / Mă pierd ades prin cețurile sure / Apoi mă țin tot eu cătră pădure. / □ / Odată, poate pe furtună, / / Ți-oi spune, frate codru, noapte bună.*

Din cercetarea unora dintre particularitățile limbii poetice folosite de Mihai Beniuc reiese că poetul, artist recunoscut al cuvîntului, este preocupat de făurirea unui limbaj poetic adecvat fondului de idei și imaginii artistice. În acest scop, Mihai Beniuc a cercetat cu atenție și pasiune limba vie a poporului nu numai din Ardeal, dar și din celelalte regiuni ale patriei; de asemenea, a cercetat și izvoarele vechi, cronicărești. M. Beniuc nu s-a arătat refractar nici față de cuvintele noi sau argotice, cărora le-a dat o semnificație poetică. Beniuc a cunoscut, a prețuit și a asimilat totodată experiența în materie de limbă a marilor săi înaintași, de la Dosoftei și pînă la Arghezi. Poetul a suferit la început unele influențe, dar — asimilîndu-le creator — le-a depășit sau le-a adaptat la un conținut nou, ajungînd la o formulă originală, unică în literatura noastră contemporană. Stilul poeziei lui Beniuc e rezultatul unei munci îndelungate, stăruitoare, de adunare, selecționare și șlefuire a materialului din limba vie a poporului, din operele clasiceilor.

Adevăratul învățător al poetului a fost poporul. De-aici și-a cules Beniuc temele și ideile poetice, precum și materialul lingvistic, folosîndu-l cu grija și pasiunea unui șlefuitor de pietre rare. Studiul limbii poetice a lui Beniuc a dovedit încă o dată că secretul măiestriei artistice constă în cunoașterea — pînă la identificare — a vieții poporului, a năzuințelor acestuia, a modului în care simte, gîndește și se exprimă, cum și a modalităților de folosire de către marii creatori a acestui tezaur de înțelepciune și frumusețe care este folclorul.

T. CIPARIU
ȘI AFIRMAREA LATINITĂȚII LIMBII ROMÎNE
PE MARGINEA UNUI MANUSCRIS CIPARIAN
DE
PIA GRADEA

Institutul de lingvistică, Cluj, str. Emil Racoviță, nr. 21

Între manuscrisele lui Timotei Cipariu din Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei R.P.R., sub cota 66, se află un caiet care cuprinde, la pagina 22, câteva versuri, o epigramă, în limba germană¹.

Această epigramă a fost scrisă într-un moment cînd împrejurări interne și externe au constrins monarhia austriacă să facă, mai ales prin diploma din 20 oct. 1860, un număr de concesiuni sortite să deschidă calea rominilor ardeleni spre o egală îndreptățire cu națiunile „recunoscute”. În acele clipe, fruntașii rominilor din Transilvania erau conștienți că drepturile politice le puteau fi din nou răpite și, de aceea, socoteau că euceririle obținute de ei pe plan cultural, care le dădeau putința de a-și apăra și păstra limba, erau cele mai importante pentru existența poporului romin. În-suflețiți de aceste gînduri, ei și-au consacrat toate eforturile luptei pentru limbă, izbutind, în anul următor diplomei imperiale, să întemeieze „Asociațiunea transilvană pentru literatura și cultura poporului romin”.

În discursul rostit la 23 oct./4 nov. 1861 în ședința de inaugurare a acestei societăți, Cipariu a arătat că limba constituie pentru poporul romin un tezaur de neprețuit, atacînd în același timp pe cei care îi contestau originea latină². Printre cei vizați de el au fost și susținătorii teoriei

¹ Acest manuscris a fost descris de N. Comșa, *Manuscrisele rominești din Biblioteca centrală din Blaj*, Blaj, 1944, p. 73, în felul următor: „Guter Rath (4 versuri), în l. germană, reproduc din „Sieb. Bote”, nr. 221, ad 11 nov. 861. Urmează îndată: Răspuns tot în l. germană (10 [sic] versuri), data: 17 nov. 1861”.

² *Actele privilegiate la urzirea și înființarea Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului romin*, Sibiu, 1862, p. 88.

că poporul român ar fi „de origine nordică”, adică din același neam cu germanii. El face astfel aluzie în special la un contemporan al său, învățatul sás J. K. Schuller, care, în unele din studiile sale despre limba română, a susținut că românii ar fi de origine germanică. Ca să-și sprijine teoria fantezistă, Schuller atribuia origine germanică unui mare număr de cuvinte românești. Astfel, el deriva cuvinte de origine slavă, ca de ex., rom. *slugă* din germ. *Schalk* ‘păcală’, *clește* din engl. *clutch* ‘apucare, ghiară’ etc.³

Răspunzînd atacului îndreptat împotriva sa, Schuller, după cum rezultă din manuscrisul de care ne ocupăm, a publicat în revista germană „Siebenbürger Bote”, nr. 221, din 11 noiembrie 1861⁴, numai cîteva zile după discursul lui Cipariu, următoarea epigramă:

Guter Rath

An —

Rufe nicht die Geschichte zum Zeugen;
die alte Matrone
Stellet sich nicht, sie hält heilig
das achte Gebot⁵.

Cipariu, după ce reproduce epigrama învățatului german, care îl acuza că nu respectă adevărul istoric, îi răspunde, pe aceeași pagină a manuscrisului, cu o altă epigramă, scrisă tot în limba germană:

Räspuns

Dank für guten Rath

An Sch...

Möglich dass die Dame gewitzigt
durch die Erfahrung
Auch dem ehrlichen Ruf' Folge zu
leisten sich scheut.

³ J. K. Schuller, *Entwicklung der wichtigsten Grundsätze für die Erforschung der rumunischen oder walachischen Sprache*. În „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde”, I, p. 67—108 și comentariul lui T. Cipariu în „Archiv für Philologie und Geschichte”, p. 444—448 și 467—474.

⁴ Manuscrisul lui Cipariu nu menționează numele autorului decât cu inițialele Sch... Cum însă în epigrama al cărei autor este Cipariu și pe care o reproducem mai jos, numele lui Schuller apare în întregime, este evident că inițialele Sch... îl indică pe Schuller. De altfel acesta era cunoscut în acea vreme prin numeroasele epigrame — publicate în „Siebenbürger Bote” și suplimentele sale — dintre care, ulterior, cîteva au fost adunate în volumul *Aus den Papieren eines alten Veremannes*, Hermannstadt, 1862. Dintre acestea destul de multe se adresează „etimologiștilor” români. Datele luate din manuscrisul lui Cipariu nu corespund întocmai cu realitatea, întrucît epigrama a apărut în „Siebenbürger Bote”, nr. 211, din 13 noiembrie 1861.

⁵ Dăm mai jos traducerea acestor versuri:

Sfat bun

Către —

Nu chema istoria ca martor,
Bătrîna matroană
Nu se prefacă, ea respectă
porunca a opta.

Schändlich betrogen durch falsche
 Verhrer die arme, was Wunder,
 Wenn sie nun überall Schuller zu
 hören vermeint?⁶

Prin conținutul ei, epigrama lui Cipariu este o replică adusă insinuărilor lui Schuller. Ideea fundamentală exprimată în această epigramă nu se desprinde destul de limpede pentru cititorul de astăzi. Ea poate fi ușor interpretată în lumina următorului pasaj din articolul *De latinitatea limbii*, publicat în „Archiv”, 1869, p. 488: „Ne pare încă rău foarte, că bărbați, care trec sau vor să treacă de capete așa luminate în sfera literaturii germanice, așa de puțin respect poartă către publicul național al lor, încît în loc de cercetări serioase și expozițiuni conștiințioase în obiecte, ce le par de așa mare importanță, cum sînt originile limbilor și popoarelor și relațiunile lor, vin înainte-i cu paradoxe fantastice și ipoteze absurde, proptite numai cu argumente învederat false, încît îi vine omului a crede că înadins vor să seducă publicul onorabil, care se încrede lor, ca unor ilustrități de întâia ordine”.

Acest citat reia, fără îndoială, ideea pe care Cipariu a exprimat-o în versuri cu cîțiva ani înainte. După citirea lui se poate trage concluzia că Cipariu, în epigrama sa, încerca să apere sistemul etimologic — chemat să dovedească latinitatea limbii romîne — împotriva atacurilor lui Schuller și să lovească în concepțiile acestuia și ale discipolilor săi, care, întemeiate pe o țesătură de ipoteze false, nu aveau alt sprijin decît autoritatea științifică a acestui învățat.

⁶ Traducerea în romînește a acestor versuri este următoarea :

Mulțumesc pentru bunul sfat
 Către Sch. . .

Probabil că doamna pășită
 prin experiență
 Se sfiește să primească
 și o chemare cinstită.

Înșelată înșam prin falși
 admiratori, sărmana, e de mirare
 Că pare a auzi pretutindeni
 pe un Schuller ?

NUME VECHI ALE LUNILOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ PE BAZA ATLASULUI LINGVISTIC ROMÂN

DE
RODICA ORZA

Institutul de lingvistică, Cluj, str. Emil Racoviță, nr. 21

Privitor la numele lunilor, *Atlasul lingvistic român* cuprinde un bogat material lexical, prezentind două aspecte ale acestei probleme. Astfel, ALR I a înregistrat termenii calendaristici actuali, în timp ce ALR II a urmărit numai obținerea numelor vechi, bătrânești ale lunilor care, de altfel, vor forma obiectul articolului de față.

Problema numirii lunilor s-a pus o dată cu crearea diferitelor sisteme de măsurare a timpului și de împărțire a lui în ani, luni, săptămîni și zile, adică o dată cu întocmirea calendarului. Unul dintre cele mai cunoscute calendare este calendarul solar roman, reformat de Iulius Caesar în anul 46 î.e.n. Fiind simplu și practic, calendarul iulian a fost adoptat treptat de numeroase popoare și stă la baza cronologiei moderne.

Limba română păstrează cîteva dintre numele de luni ale calendarului roman, cum sînt : *făurar*, *marț*, *prier*, *mai* și *agust*, nume a căror vechime e confirmată de însuși aspectul lor fonetic.

Tot termeni vechi sînt și cei care denumesc lunile după caracteristici ale timpului și ale muncii agricole : *gerar*, *florar*, *cîreșar*, *cuptor*, *mășalar*, *răpctune*, *brumar*, *brumărel*.

Un asemenea sistem de numire a lunilor este cunoscut și altor popoare. Astfel, într-o epocă mai veche a istoriei lor, slavii împărțeau timpul în perioade care corespundeau alternării muncilor agricole, determinînd aceste perioade după lună : *tăietor*, *uscat*, *ierbar*, *secerător*, *treierător*¹. După încreștinare, au adoptat și ei calendarul iulian în determinarea duratei anului.

¹ Cf. I. Ionașcu, *Cronologia documentelor din Moldova și Țara Românească*, în „Documente privind istoria Romîniei”, vol. I, București, Editura Academiei R.P.R., 1956, p. 400.

O dată cu adoptarea de către romini a limbii slavone în biserică, limba romină cunoaște din nou termenii calendarului iulian, dar de data aceasta prin intermediul slavonei. De acești termeni mai noi, pătrunși prin biserică și administrație (*ianuarie, martie, aprilie* etc.) nu ne vom ocupa decât tangențial, anume, în cazul cînd informatorii i-au considerat termeni vechi, obiectul principal al articolului fiind, așa după cum am mai precizat, termenii vechi, bătrînești.

Alt sistem de numire a lunilor este cel legat de sărbătorile mai importante din anumite luni. El se datorește obiceiului, întrebuintat și în documentele noastre vechi, de a data uneori evenimentele cu sărbătoarea mai importantă a lunii respective.

Numele lunilor au mai fost luate în discuție de diferiți cercetători romini și străini², care s-au ocupat de etimologia și înrudirea lor în diferite limbi slave sau romanice, fără a indica însă și repartitia lor teritorială. Utilizînd materialul pe care ni-l oferă ALR II, vom încerca să arătăm în ce măsură se mai păstrează termenii care ne interesează, atît în dacoromină, cît și în istroromină, aromină și meglenoromină.

Pentru prima lună a anului, ALR II (harta nr. 1) înregistrează numeroși termeni. Cel dintîi de care ne ocupăm este *cărindar*, care apare în diferite variante. În punctele 102, 228, 310 din Ardeal și 886 din sudul Olteniei e atestată forma *cărindar* (*cărindăr*³, *cărindăr*⁴), în pet. 95 *cărindar* și *călındar* și în pet. 279 *chelindar*.

La romani, zilele de întîi ale fiecărei luni se numeau *kalendae* (cf. *calō*, *-ăre* 'a anunța')⁵ deoarece în această zi se anunța ivirea lunii noi și sărbătorile din cursul lunii respective. Calendeile lui ianuarie fiind cele mai importante, deoarece ele începeau anul, au dat și numele primei luni a anului.

Rom. *cărindar* (< lat. *calendarus*, *-a*, *-um* 'care se ține la calende')⁶ s-a păstrat în Ardeal, regiune mai conservatoare în privința elementelor de origine latină. Prezența lui în sudul țării credem că se datorește mișcării de transhumanță care făcea legătura între munți și Dunăre. *Cărindar* a devenit *călındar* sub influența formei *calendar* 'carte care cuprinde succesiunea zilelor, săptămînilor și lunilor unui an', împrumut nou, probabil din italiană, ținînd seama de faptul că, înainte de tipărirea calendarelor rominești, au circulat și calendare italiene (în *chelindar*, *ă* a trecut la *e* sub influența elementului palatal din silaba următoare, cf. și *cămașă* — *chemeșă*, *grădînă* — *gredină*).

² Fr. Miklosich, *Die Slavischen Monatsnamen*, in „Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Phil.-Hist. Classe”, vol. XVII, Wien, 1868; I. Șăineanu, *Încercare asupra semasiologiei limbei romine*, București, 1887, p. 40—41; C. Merlo, *I nomi romanzi delle stagioni e dei mesi*, Torino, 1904; G. Pascu, *Numele lunilor în rominește*, in „Viața românească”, X, 1915, p. 224—227; W. Domaschke, *Der lateinische Wortschatz des Rumänischen*, in „Jahresbericht”, XXI—XXV, 1919, p. 65—173; N. Drăganu, *Răpciune (răpciuni, răpciun)*, in „Studi rumeni”, III, 1928, p. 1—6.

³ Cf. A. Ernout — A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, Paris, 1932, s.v. *calō*—*ās*, *-ăre*.

⁴ Cf. D.A. s.v. *cărindar*.

Un alt termen bătrânesc pe care îl indică ALR II este *gerar*. El formează o mică arie în Banat și în sud-vestul Ardealului, în celelalte regiuni ale țării apărând izolat (în nordul Ardealului pct. 219 și în estul Munteniei pct. 723).

Privitor la etimologia cuvintului distingem două păreri. Cei mai mulți dintre cercetători îl consideră ca fiind rezultat, prin etimologie populară, din *genar* (< *ghenar*) + *ger*⁵. Alții însă, printre care se numără și C. Merlo⁶, consideră că *gerar* ar fi o creație pe teren românesc care desemnează luna gerului⁷.

Admițând că *gerar* este rezultat din *ghenar* + *ger*, trebuie să-l considerăm mai nou decît *cărindar*, *făurar*, *cîreșar*, *cuptor* etc., urmînd să fie plasat, în ordine cronologică, după pătrunderea lui *ghenar* în limba romînă. *Ghenar* (cf. vsl. *ghen(v)ari*, *gen(v)arij*⁸), la rîndul său, este atestat în sudul țării (pct. 791 și 848) împreună cu variantele sale: (*luna lui*) *ghenare* (pct. 899) și *ghenuare* (pct. 762) în ALR II. Un termen asemănător a fost înregistrat la aromîni. Este vorba de *ȳinarlu*, forma articulată a lui *ȳinar* (< gr. γενάρης)⁹.

Informatorii simt ca fiind vechi și formele *ianuarie* (cf. vsl. *januarij*) (pct. 812), *ianuare* (pct. 531), *ianuar* (pct. 130) și *ienuar* (cf. vsl. *jenuari*)¹⁰ (pct. 414).

Ir. *ȳenuáru* și *ȳendru* < cr. *jenvár*¹¹ sînt cuvinte mai noi, ca de altfel, toate celelalte nume ale lunilor din istroromînă.

ALR II atestă și formele: *luna lui sti Vasile* sau *sfințitul Vasile* (pct. 682, 836), *luna lui Anul nou* (pct. 682) și *undrea*¹² (pct. 876) care au la bază numele unor sărbători din această lună.

Pentru luna ianuarie, la meglenoromîni s-a înregistrat cuvîntul *culujeu* (< bg. *koložeg*)¹³, cuvînt învechit astăzi în bulgară.

★

Unul dintre cele mai vechi nume ale lunii februarie atestate în ALR II (harta nr. 2) este *făurar* (< lat. *Febr(u)arius*). El este răspîndit pe o arie destul de întinsă în nord-vestul țării, în vestul Munteniei, în aproape toată Oltenia și în pct. 551 din Moldova.

La Zimnicea (pct. 899) s-a înregistrat forma *făurare* (*luna lui făurare*), la care s-a ajuns, probabil, după modelul lui *ghenare*.

⁵ Cf. I. Șăineanu, *op. cit.*, p. 40.

⁶ C. Merlo, *op. cit.*, p. 106.

⁷ Tot o creație pe teren românesc și probabil ocazională este termenul *omătosul* din pct. 362.

⁸ Cf. DA, s.v. *ghenare*.

⁹ Cf. T. Papahagi, *Dicționarul dialectului aromîn general și etimologic*, București, Editura Academiei R.P.R., 1963, s.v. *ȳinar*.

¹⁰ Cf. Fr. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Vindobonae, 1862–1865, s.v. *jenuari*.

¹¹ Cf. A. Byhan, *Istrorumänisches Glossar*, în „Jahresbericht”, VI, 1899, s.v. *ȳenör*.

¹² *Undrea* este numele lunii decembrie și are la bază sărbătoarea sfințului Andrei din 30 noiembrie. Prin urmare, informatorul a confundat luna ianuarie cu decembrie.

¹³ Cf. Th. Capidan, *Meglenoromînii, III, Dicționar meglenoromîn*, București, [f.a.], s.v. *culujeu*.

După *făurar* s-a refăcut forma *faur*, care are atît sensul de *fierar* 'meşter care lucrează fierul cu ajutorul focului şi al ciocanului', cît şi cel de *februarie*, la fel ca *făurar*¹⁴. Prin etimologie populară, *faur*, ca nume al lunii, a fost pus în legătură cu sensul 'fierar', de unde şi expresia populară *faur ferecă şi desferecă*, explicată de Zanne¹⁵: „în luna lui faur ninge şi plouă, e ger şi căldură” şi de S. Fl. Marian¹⁶: „februarie îngheaţă şi dezgheaţă”, deşi *faur*, ca nume al lunii, nu are nici o legătură cu sensul 'fierar'. Cuvîntul este atestat în nordul Moldovei (pet. 414, 551), în sudul Moldovei (pet. 531, 605), în colţul sud-estic al Ardealului (pet. 192), în estul Munteniei şi în Dobrogea, dar şi în Banat (pet. 47), în Crişana (pet. 53), în sud-vestul Ardealului (pet. 102, 105) şi în partea de nord-est a Ardealului, unde se conturează o mică arie cu varianta *faor*.

La Poiana Sibiului (pet. 130) s-a înregistrat forma *făuroaie*, care se explică prin acordul în gen dintre *faur*, substantiv masculin, şi *luna*, substantiv feminin, în mintea informatorului fiind mai puternică caracteristica de gen a substantivului *lună* decît a substantivului *faur*.

Forma *ferecar*, înregistrată numai în pet. 928, trebuie pusă în legătură cu verbul *a ferecă* 'a îmbrăca un obiect cu fier sau cu alt metal spre a-l face mai tare, mai rezistent' de la care s-a creat, cu ajutorul sufixului *-ar*, substantivul *ferecar*, avînd sens identic cu *făurar* şi *faur*.

În general, numele vechi ale acestei luni sînt cunoscute pe aproape întreg teritoriul ţării noastre. Numai în cîteva puncte izolate s-au obţinut termeni calendaristici mai noi decît *faur*: *frevuare* (pet. 836) şi *fimvvar* (pet. 29), iar la istroromîni formele *ferbrîwdr* şi *ferbrûru*¹⁷.

Ținînd seama de altă caracteristică a acestei luni, numărul redus de zile, aromîinii numesc luna februarie *şcurtul*, iar meglenoromîinii au împrumutat de la bulgari termenul *sečka* (< bg. *sečko*)¹⁸.

★

Marţ, ca şi *cărindar* şi *făurar*, este un cuvînt vechi păstrat din latină (< *Martius*), dar spre deosebire de *făurar*, care este aproape general cunoscut, *marţ* este atestat numai în Munţii Apuseni (pet. 95), în Țara Haţegului (pet. 833) şi în Banat (pet. 27). Restrînsa lui circulaţie sau, mai precis, tendinţa de dispariţie se explică prin necesitatea de a se evita confuzia cu *marţi*, cea de a doua zi a săptămîinii.

Latinescul *Martius* s-a păstrat şi la aromîni sub forma *marţul*.

O mare răspîndire cunoaşte forma diminutivală *mărţişor*, derivată din *marţ*+suf. *-işor*, termen creat pe teren românesc. ALR II îl înregistrează aproape în întreg Ardealul, în Banat şi, izolat, în Oltenia, Muntenia şi Dobrogea (cf. harta nr. 3).

¹⁴ Cf. DA, s.v. *faur*.

¹⁵ I. A. Zanne, *Proverbele romînilor*, vol. I, Bucureşti, 1895, p. 31.

¹⁶ S. Fl. Marian, *Sărbătorile la romîni*, vol. I, Bucureşti, 1898, p. 95.

¹⁷ Cf. A. Byhan, *loc. cit.*, s.v. *febrăr*.

¹⁸ Cf. Th. Capidan, *op. cit.*, s.v. *seşka*.

Mart (pct. 365, 414), *marta* (pct. 899) și *marte* (pct. 812, 928) din dacoromână sînt variante învechite ale lui *martie* (cf. vsl. *martij*), semnalat și el de ALR II în Oltenia (pct. 836, 886), iar mr. *marta* < bg. *mart*.

La fel ca și celelalte nume ale lunilor din istroromână, *mođrĕu* cu varianta *mođrăĕu* < cr. *márac*¹⁹ este un termen mai nou.

Pentru luna martie, în Moldova (pct. 531) s-a dat și termenul *Dochia*. El este legat de cunoscuta legendă a Babei Dochia, iar pentru a-l explica, trebuie să pornim de la expresia *luna Babei Dochia*, prescurtată de informator în *Dochia*.

★

Dintre numele vechi ale lunii *aprilie*, cel mai răspîdit este *prier* cu variantele : *prier* (*luna lui prier*), *priér*, *prer*, *priél* (cu disimilarea lui *r*) sau *prĭe* (disimilare totală). El face parte dintre termenii calendaristici moșteniți din latină (*prier* < lat. *Aprilis*), fiind foarte vechi.

Termenul este răspîdit pe o arie care merge de-a lungul văii Mușului, de la izvor pînă la vărsare și care se întretaie cu o altă arie ale cărei puncte principale sînt Beiuș, Deva, Tg.-Jiu, Craiova, aceasta din urmă continuîndu-se în Muntenia și în sudul Dobrogei. Răzleț, termenul apare și în Maramureș (pct. 346, 362). În restul țării, fie că nu s-a înregistrat nici un răspuns, termenul vechi nemaifiind cunoscut, fie că s-au înregistrat diferite variante ale lui *aprilie* (cf. vsl. *aprilij*).

Este de remarcat faptul că și în dialectele aromîn și meglenoromîn s-a păstrat lat. *Aprilis*. ALR II înregistrează pentru aromînă numai forma *apriyir*, dar T. Papahagi, în dicționarul său²⁰, notează și formele *aprir*, *aprilu*.

În meglenoromînă, atît ALR II, cît și Th. Capidan atestă numai forma *pril'u*²¹.

Pe lîngă numele calendarului oficial, pentru această lună s-au obținut și alți termeni. În pct. 250 (Petrești de Jos, rn. Turda), luna aprilie este numită *ciriser*, informatorul precizînd că în acest timp înfloresc cireșii, iar în pct. 279 (Bocea, rn. Zălău), s-a răspuns cu un termen luat din zodiac : *luna taurului*.

★

Termenii vechi pentru cea de-a cincea lună a anului înregistrați de ALR II sînt *mai* și *florar*. *Mai* este termen calendaristic păstrat din latină (< lat. *Maius*)²². Faptul că numele literar al lunii, azi în circulație, este tot *mai*, i-a determinat pe unii informatori să-l considere termen nou²³. În acest fel se explică ezitățile și lipsa răspunsurilor în numeroase puncte.

¹⁹ Cf. A. Byhan, *loc. cit.*, s.v. *mĭrptš*.

²⁰ T. Papahagi, *op. cit.*, s.v. *aprir*.

²¹ Th. Capidan, *op. cit.*, s.v. *pril'*.

²² Cf. DM, s.v. *mai*.

²³ În pct. 762 se precizează că *mai* e cuvînt nou.

Comparativ cu *florar*, *mai* este mult mai răspândit (vezi harta nr. 5). El este cunoscut și în dialectele sud-dunărene în următoarele variante : ir. *măđiu*, ar. *mailu* și nr. *maju*.

Originea latină a ir. *măđiu* nu este sigură. Datorită puternicei influențe slave de aspect croat care s-a exercitat asupra istrorominei, *măđiu* ar putea fi un împrumut croat ²⁴.

Un alt termen atestat de ALR II pentru *mai*, luna în care înfloresc pomii, este *florar*, derivat din *floare* + suf. -ar. El apare izolat numai în câteva puncte din Ardeal și Muntenia, fapt care indică că acest cuvânt e pe cale de dispariție.

Formele *cireșar* și *ciureșer* (din pct. 219 și 130) par a fi date întâmplător, fie că sint rezultatul unei confuzii cu luna iunie, fie că se datorează faptului că în acest timp înfloresc cireșii.

★

Termenul *cireșar*, pentru luna iunie, cunoaște o mare răspândire. În ALR II, el apare cu variantele : *cirișar*, *cireșer* sau *cirișer*, *cireșel* sau *cirișel* (cu disimilarea lui *r* — *r* în *r* — *l* cf. CDDE, nr. 358, ad. 2°), *ciureșer* ²⁵, *cerișer* și *cireș* (din expresia *luna lui cireș*), răspândit de-a lungul văii Mureșului, în nord-estul Ardealului, în Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea (cf. harta nr. 6), iar în dialecte, este atestat la aromîni : *čirșarlu* și la meglenoromîni : *čirișaru*. Termenul este creat pe teren propriu din *cireașă* + suf. -ar. În general, el pare că este folosit îndeosebi în regiunile în care se cultivă cireșe, legătura dintre numele lunii și timpul recoltării cireșelor fiind evidentă.

Ceilalți termeni atestați de ALR II ca : *cenușer* ²⁶ (pct. 64) și *cuptor* (pct. 130) nu sint proprii pentru luna iunie. În câteva puncte s-a răspuns cu termeni ai calendarului oficial : *iunie* (pct. 812, 876), *ghiunee* (pct. 762), *iūni*, *iūni* (la istroromîni).

★

Dintre termenii bătrînești pentru luna iulie, cel care prezintă aria cea mai mare de răspândire în ALR II este *cuptor* (*cuptor*¹), cu varianta *cuptior* (*cuptior*¹, *cuptior*¹¹).

Cuvîntul *cuptor* are și sensul 'cel care coace, cocător', sens care stă la baza numelui *cuptor* dat lunii iulie, cu înțelesul 'luna care coace grînele, fructele etc.'.

Forma *cuptor* apare în partea vestică a Ardealului, în câteva localități din Banat, Oltenia, Muntenia și în sudul Dobrogei, iar *cuptior* în estul Munteniei, nordul Dobrogei, în Moldova și în partea de est și nord a Ardealului (cf. harta nr. 7).

În două puncte destul de îndepărtate unul de altul, s-a răspuns *cireșer* (pct. 346) și *cireșag* (pct. 172), formă care pare a se datora confun-

²⁴ Cf. S. Pușcariu, *Studii istroromâne*, vol. II, București, 1926, p. 223.

²⁵ Cf. *ciureșe* pentru *cireșe*, în ALR II, s.n., vol. I, h. 207, pct. 836.

²⁶ Informatorul ezită să răspundă, dovadă că nu e sigur dacă termenul este cel corect.

dării sufixului *-ar* cu *-ag*, mai ales că informatorul a răspuns ezitând. În general, acești termeni nu sînt întrebuințați ca nume ale lunii iulie, dar atestarea lor în cele două localități se poate explica prin faptul că cultura cireșelor ar putea fi întîrziată în aceste regiuni din cauza condițiilor climatice.

Meglenoromîinii numesc luna iulie *snoparu*²⁷, termen care desemnează vremea secerișului.

La aromîni, ALR II înregistrează forma *lunarlu*, iar T. Papahagi *alunâr* (< gr. ἄλωνάρις)²⁸.

Într-un singur punct din Oltenia (812) s-a răspuns cu termenul oficial *iulie* (< slavon. *ijulij*).

★

ALR II atestă pentru luna august mai mulți termeni. Cel dintîi este termenul bătrînesc, de origine latină, *măsălar*. Etimologia lui a fost explicată în mod diferit de către cei care s-au ocupat de acest cuvînt. Astfel, L. Șăineanu²⁹, S. Pușcariu³⁰, G. Pascu³¹ și N. Drăganu³² îl derivă din lat. *messis* (cu înțelesul de 'luna secerișului'). A. Scriban³³ îl explică din *măsclariță* 'plantă veninoasă și narcotică întrebuințată împotriva durerii de dinți'. Deoarece măsclarița crește în lunile iunie, iulie³⁴, și nu în august, se pare că explicația lui Scriban nu este justificată. În manuscrisul *Dicționarului limbii romîne*, *măsălar* este derivat din lat. *messorius* 'secerător' + suf. *-ar* (cu disimilarea primului *r*). Faptul că *măsălar* este înregistrat numai în cîteva puncte (105, 130, 235) denotă, fie că nu s-a bucurat de o răspîndire prea mare, fie că este pe cale de a fi înlocuit de termenul *august*.

Mult mai mare răspîndire cunoaște *agust* cu variantele sale. O arie, cuprinzînd Moldova, Dobrogea, Muntenia și Oltenia, prezintă formele: *ăgust*, *ăgost* și *ăguștru* (cu epenteza lui *r*), toate avînd accentul pe prima silabă sub influența formei slavone bisericești. Cealaltă arie cu variantele *agúst* (< lat. pop. *Agustus*), *agóst*, accentuate pe ultima silabă, cuprinde Ardealul, Banatul și punctul 836 din Oltenia. În două localități (pct. 784, 876) s-a răspuns cu forma literară *august* (< lat. lit. *Augustus*)³⁵. În istroromînă *ăgústu* este un împrumut din croată (< *angóšt*).

Tot în legătură cu august este și termenul *gustar*, înregistrat în ALR II (cf. harta nr. 8) în pct. 769 și 791. După modelul celorlalte nume de luni în *-ar* (*cărinđar*, *florar*, *cireșar*), *agust* a devenit **agustar*, apoi *gustar*. Asemănarea dintre *gustar* și verbul *a gusta* a determinat derivarea

²⁷ Cuvîntul este o creație pe teren propriu.

²⁸ T. Papahagi, *op. cit.*, s.v. *alunâr*.

²⁹ L. Șăineanu, *op. cit.*, p. 40.

³⁰ S. Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*, Heidelberg, 1905, s.v. *măsălar*.

³¹ G. Pascu, *loc. cit.*, p. 226.

³² N. Drăganu, *loc. cit.*, p. 2.

³³ A. Scriban, *Dicționarul limbii romînești*, Iași, 1939, s.v. *măsclar*.

³⁴ Cf. Z.C. Panțu, *Plante cunoscute de poporul român*, București, 1929, p. 164.

³⁵ Cf. DM, s.v. *august*.

lui *gustar*, prin etimologie populară, din *a gusta*, deoarece în această lună se gustă piinea nouă³⁶.

Alți termeni pentru această lună sînt *cuptor* și *răpciune*. Ei se datorează probabil confuziei cu lunile iulie sau septembrie.

Meglenoromîinii numesc luna august *mesu* (< lat. *mensis* 'lună') *di băgărodiță* (< sl. *bogorodica*³⁷ 'Maica Domnului'), după sărbătoarea Adormirea Maicii Domnului din 15 august.

Răpciune, termen vechi pentru luna septembrie, a dat naștere multor discuții. L. Șăineanu³⁸ și S. Pușcariu³⁹ îl derivă din lat. *raptio*, *-ōnem* 'răpire, smulgere' cu înțelesul de 'timpul recoltei, al culesului'. G. Pascu⁴⁰ reconstituie etimonul latin *arreptio*, *-ōnem* de la *arreptus* (acțiunea de a smulge), iar N. Drăganu⁴¹ propune etimonul **răpăciō*, *-ōnem* (< *rāpa*, *-am* 'napi, sfeclă, rapiță') cu sensul 'timpul recoltei sfeclei', care trebuia să dea o formă mai veche nesincopată **răpăciune*⁴² și apoi *răpciune*.

Pentru explicarea pluralului *răpciuni*, N. Drăganu indică două posibilități: fie că înțelesul de pluralitate a cuvîntului, determinat de cultivarea a numeroase specii de napi a atras după sine crearea unei forme de plural, fie că *răpciuni* provine dintr-un genitiv de tipul *luni* < (*dies*) *lunae*, *marți* < (*dies*) *Martis*, de unde și *mensis* **rapacionis*.

ALR II (harta nr. 9) înregistrează în Ardeal formele *răpciune* (pet. 105, 235, 310, 346) și *răpciuni* (pet. 102 și pet. 95 din Munții Apuseni, în Oltenia (pet. 848, 886) și în Muntenia (pet. 723) forma *răpciun*. După cum se poate observa, termenul formează numai în Ardeal o mică arie, în general el apare în puncte izolate.

Informatorul din Munții Apuseni a dat încă doi termeni alături de *răpciuni*: *răpciug* și *zdrămcuni*. La forma *răpciug* s-ar părea că s-a ajuns prin etimologie populară, stabilindu-se o apropiere de sens între *răpciuni* și *răpciugă* 'boală care provoacă tuse', pentru considerentul că luna septembrie aduce răcirea timpului și o dată cu aceasta diferite boli.

Cuvîntul *zdrămcuni* trebuie pus probabil în legătură cu *zdrămășt'i* 'strănută' [prez. 3] și *am zdrămăit* 'am strănutat', atestate de ALR II în același punct⁴³, fiind vorba tot de răceală. În acest caz lui *zdrămcuni*

³⁶ În pet. 17, informatorul a precizat: „În luna lui august se gustă”, iar în pet. 414: „zice că gustă din pline”.

³⁷ Pentru etimologie cf. Th. Capidan, *op. cit.*, s.v. *Bugurădiță*.

³⁸ L. Șăineanu, *op. cit.*, p. 41.

³⁹ S. Pușcariu, *E.W.*, s.v. *răpciune*.

⁴⁰ G. Pascu, *loc. cit.*, p. 226–227.

⁴¹ N. Drăganu, *loc. cit.*, p. 1–6.

⁴² Cf. și *răpiciune*, harta nr. 8, pet. 219.

⁴³ Vezi ALR II, vol. I, h. 21: *Strănută*. Tot la această întrebare s-au obținut și formele

drăvșșcē (pet. 250), *zdrăviș* [3], (pet. 53), *zdrăvuș* [3] (pet. 105), *zdrăviș* [1] (pet. 64, 310, 316) etc. pentru care cf. srb. *zdraviti* 'a fi sănătos, a ura sănătate'. Pentru sens cf. și bân. *zdrāvāna*, în CADE, s.v. *sdrāvāna*.

ar trebui să-i atribuim sensul 'luna răcelii, a strănutului'. Cuvîntul a fost înregistrat și în expresia *zdrănciuni dă cu pruncii în tăciuni*, similară cu zicătoarea *În luna răpciuni, cad copiii pe tăciuni* pe care T. Pamfile o explică : „o dată cu lăsarea frigului, copiii se îndeasă la foc”⁴⁴. Probabil că din aceleași motive, septembrie e numit *tăciunar* în Dobrogea (pet. 682).

Arominii numesc luna septembrie cu un termen care înseamnă 'luna culesului' : *ȳizmăcune* (< lat. **vindemiatio*, -onem) cf. și *aȳizmăciune* 'cules de vie'⁴⁵, iar meglenoromîinii *mesu di cristovden* 'luna înălțării sfintei cruci', cf. bg. *krăstovden*⁴⁶, după numele sărbătorii din această lună.

În cîteva puncte (cf. harta nr. 9) s-a înregistrat *brumar*, *brumar cel mic* și *brumărel* pentru septembrie. Ezitățile informatorilor ne îndreptățesc să le considerăm confuzii, deoarece, în mod curent, lunile octombrie și noiembrie sînt numite astfel.

Diversele variante ale lui *septembrie* (refăcut după *octombrie* și *noiembrie*), înregistrate în Moldova și Oltenia, precum și la istroromîini (cf. harta nr. 9), sînt termeni mai noi decît cei pe care i-am luat în discuție în prezentul articol și, prin urmare, nu ne vom ocupa de ei.

Brumărel și *brumar* sînt nume date lunilor de toamnă în care cade bruma. Astfel, octombrie, luna primei brume, este numită de cele mai multe ori *brumărel*, *brumar cel mic* dar și *brumar* sau *brumar (cel) mare* (cf. harta nr. 10).

Atit *brumar*, cît și *brumărel* sînt cuvinte vechi create pe teren românesc⁴⁷. Acești termeni au fost înregistrați pe o arie mai întinsă în Ardeal și Muntenia, iar izolat în Oltenia.

După sărbătoarea sf. Dumitru din 26 octombrie, această lună a fost numită de dacoromîini *luna lu sfîntu Dumitru* sau *Dumîtrie* (pet. 682 și 836), de aromîini *csimedurlu* și de meglenoromîini *sănmedru*⁴⁸. Formele dacoromîne, prin fonetismul lor, ne arată că sînt mai recente.

Răpciune din Muntenia (pet. 769) și *răpciuni* din Ardeal (pet. 250) s-au obținut după o ezitare din partea informatorilor care nu erau siguri dacă luna octombrie este numită *răpciune* (*răpciuni*) sau nu.

În timp ce în cazul lui octombrie predomină *brumărel* sau *brumar cel mic*, în cazul lui noiembrie (a se vedea harta nr. 11) predomină *brumar* și *brumar mare*, deși pe alocuri s-a înregistrat și *brumar cel mic* (pet. 886), *brumărel* (pet. 219) sau chiar *brumărel cel mic* (pet. 228). Acești termeni

⁴⁴ Cf. T. Pamfile, *Sărbătorile de toamnă*, București, 1914, p. 41.

⁴⁵ Cf. T. Papahagi, *op. cit.*, s.v. *aȳizmăcune*.

⁴⁶ Cf. Th. Capidan, *op. cit.*, s.v. *cristovden*.

⁴⁷ Cf. D.A. s.v. *brumar* și *brumărel*.

⁴⁸ Cf. Th. Capidan, *op. cit.*, s.v. *soml*.

apar în cea mai mare parte în Ardeal și izolat în Oltenia și Muntenia. La aromini s-a înregistrat forma *brumarlu* (< lat. *brumarius*)⁴⁹.

Privind comparativ cele două hărți (harta nr. 10 și harta nr. 11), se observă un paralelism perfect în punctele 53, 95, 279, 310, în privința lui *brumar mic* pentru octombrie și *brumar mare* pentru noiembrie. În punctul 886 s-a răspuns însă tocmai invers: *brumar cel mare* pentru octombrie și *brumar cel mic* pentru noiembrie. Aceeași constatare este valabilă și pentru punctul 219 în care s-a înregistrat *brumărel* pentru noiembrie și *brumar* pentru octombrie.

În punctul 228 (Toplița), noiembrie a fost numit *brumărel cel mic*, iar decembrie *brumar cel mare*. Întrucît pentru octombrie nu s-a dat nici un răspuns, s-ar părea că informatorul nu cunoștea în suficientă măsură numele vechi ale lunilor.

De la nume de sfinți sînt mr. *nucul'u* (< bg. *nikle*⁵⁰, în meglenoromînă numele sfintului fiind *Ncola*) și dr. *luna andrelei*⁵¹ (pet. 102), care pare a fi o confuzie cu decembrie. La cel din urmă s-a avut în vedere numele de sfînt din ultima zi a lunii, sfîntul Andrei, deși în mod obișnuit acest nume se dă lunii decembrie.

Cel mai răspîndit dintre numele vechi ale lunii decembrie este *îndreă* (< lat. *Andreas*, cf. gr. *Ανδρεάς*⁵², înregistrat în pet. 53, 219, 346) cu variantele: *îndreă* (pet. 250), *îndreaua* (pet. 235, 310), *luna îndrelei* (pet. 95), *luna îndrelei*, *îndrelei*, *îndreaua*, *îndreă* (pet. 346), *luna andrelei* (pet. 362), *andrele* (pet. 105) și *undreă* (pet. 769, 791, 848, 886, 928). Cele două forme din urmă au rezultat din apropierea formală cu *îndreă* (*îndreă*, *andreă*, *undreă*) 'ac de împletit' cf. și ALR II, s.n., harta 742, *Andrea* (de făcut plasă pentru pescuit), apropiere confirmată de versurile populare: *Dechembre sau undrea / care-nțeapă și jilește / de sărac nu se-ngrijește*⁵³, în care sensul figurat al lui *undreă* 'ac de împletit' este evident. Fiindcă semnificația inițială a lui *îndreă* nu a mai fost simțită, acestei luni i s-a spus mai tirziu *luna lui Andrei* (pet. 836), nume care ne-a venit de la slavi. Tot de la această sărbătoare este și ar. *andreulu* < gr. *Ανδρεάς*⁵⁴.

Un termen legat de fenomenele naturii pare a fi mr. *nistupati*, ținînd seama de explicarea dată de informator că în această lună *cadi multă neau*. Th. Capidan (*op. cit.*, s.v. *stup* 'astup') înregistrează adj. *nistupat*; -ă cu sensul 'nesătul, flămînzilă' și numele lunii decembrie. Din aceeași categorie face parte și *brumar cel mare*, obținut într-un singur punct (228). Analizînd hărțile precedente, constatăm că în localitatea

⁴⁹ Cf. O. Densușianu, derivă dr. *brumar* din lat. **brumarius* (*Istoria limbii romîne*, vol. I, București, 1961, p. 153). Pentru aromînă vezi T. Papahagi, *op. cit.*, s.v. *brumar*.

⁵⁰ Cf. Th. Capidan, *op. cit.*, s.v. *nucul'u*.

⁵¹ Explicațiile în legătură cu această formă a se vedea mai jos.

⁵² Cf. Șt. Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936, p. 161.

⁵³ Cf. T. Pamfile, *op. cit.*, p. 148.

⁵⁴ Cf. T. Papahagi, *op. cit.*, s.v. *andreu*.

respectivă nu s-a dat nici un răspuns pentru septembrie și octombrie, iar noiembrie este numit *brumărel cel mic*. Necunoașterea numelor vechi ale celor două luni a atras după sine un decalaj în ordinea lunilor, care a avut drept consecință numirea lui noiembrie *brumărel cel mic* și a lui decembrie *brumar cel mare*. La fel ca și în cazul celorlalte luni, și pentru ultima lună a anului s-au înregistrat în câteva puncte termenii calendaristici: *decemvne* (pct. 531), *dechenvne* (pct. 414, 812) și *dechembre* (pct. 876).

★

Din studierea atentă a hărților referitoare la numele vechi ale lunilor reiese că o mare parte dintre acestea o formează termenii calendaristici păstrați din latină: dr. *făurar*, ar. *marț*, ar. *marțul*, dr. *prier*, ar. *apriyir*, mr. *pril'u*, dr. *mai*, ir. *mqđiu*, ar. *mailu*, mr. *maiu*, dr. *agust* și termenul *cărindar*.

Alte nume ale lunilor, tot de origine latină, sint creații după diverse munci agricole, culturi de plante, caracteristici ale timpului sau derivate de la celelalte nume de luni: dr. *măsălar*, *răpciune*, ar. *yizmačune*, dr. *florar*, *cireșar* (ar. *čiršarlu*, mr. *čirišar*), *ferecar*, *cuptor*, *brumărel*, *brumar* (ar. *brumarlu*), *faur*, *mărțișor*, *gustar*.

În numeroase localități, ALR II indică formații de tipul: *luna lui ghenare*, *luna lui cărindar*, *luna lui făurar*, *luna lui marț* etc., în care determinantul este numele calendaristic al lunii. Acest tip a existat încă în latină⁵⁵. Formele românești însă s-au creat după modelul construcțiilor slave: *мѣсяца ноября*, *мѣсяца марта*⁵⁶. *Noiemvrie*, *martie* etc. au fost simțite nume proprii și declinate cu articolul hotărît antepus⁵⁷: *luna lui noiembrie* etc.

Mai întâlnim și alte asemenea construcții, formate probabil după modelul celor de mai sus, dar al căror determinant este un nume de lună referitor la muncile agricole sau la fenomene ale naturii: *luna lui răpciun*, *luna lui florar*, *luna lui cireșar*, *luna lui cuptor*, *luna lui brumar* etc.

În alte cazuri, determinantul din construcția sintactică de acest tip este numele unei sărbători din luna respectivă. El poate fi numele unui sfânt (nume păstrat din latină): *luna lui îndreă*; nume hagiografice mai noi (de origine slavă): *luna lui sfântul Vasile*, *luna lui sfântul Dumitru*, *luna lui Andrei*, mr. *mesu di băgărodîță* sau numele altor sărbători: mr. *mesu di cristorden*.

Uneori din aceste construcții compuse din mai multe elemente nu s-a păstrat decît determinantul, spre exemplu, ar. *csimedurlu*, mr. *sănmedru* (din latină) și *nucul'u* (din bulgară). Același lucru s-a întâmplat și cu dr. *Dochia* (pentru luna martie).

⁵⁵ Cf. lat. pop. *mense Julio*, *mentse* *Octobrio* etc., atestate de H. Mihăescu, *Limba Latină în provinciile dunărene ale Imperiului roman*, [București], Editura Academiei R.P.R., 1960, p. 261.

⁵⁶ *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I, București, 1913, p. 316; 325.

⁵⁷ Această construcție explică și formele cu *-ie* ale lunilor (*ianuarie* etc.).

O reminiscență a utilizării zodiacelor în secolele trecute este *luna taurului* pentru aprilie.

O altă grupă de termeni o formează cei creați prin etimologie populară : *gerar, andread, undread, indread*, la care putem adăuga și creațiile ocazionale : *omătosul, tăciunar, luna lupilor*.

Unii dintre termenii vechi au fost mai rezistenți datorită expresivității lor ; astfel, o mare răspîndire cunosc : *mărțișor, cireșar, cup-tor*. Alții au fost însă înlăturați de termenii cărturărești intrați prin biserică și administrație. În consecință, informatorii, nemaicunoscînd termenii vechi, nu au răspuns de loc în unele cazuri, alteori au dat numele calendaristice obișnuite, cu forme mai vechi sau mai noi, caracteristice fiecărei regiuni. Astfel, în Moldova apar formele : *ianuarie* și *ienuar, april* și *aprile, sectemvire, octomvire, noiemvire, decemvire* și *dechembre* ; în Oltenia : *ianuarie, martie* și *martie, iunie, iulie, sectemvire, sectemvrie, și sectembre, octomvrie și octombre, noiemvire, și noiemvrie, dechemvire și dechembrie*, iar în Ardeal : *ianuar, aprilu*.

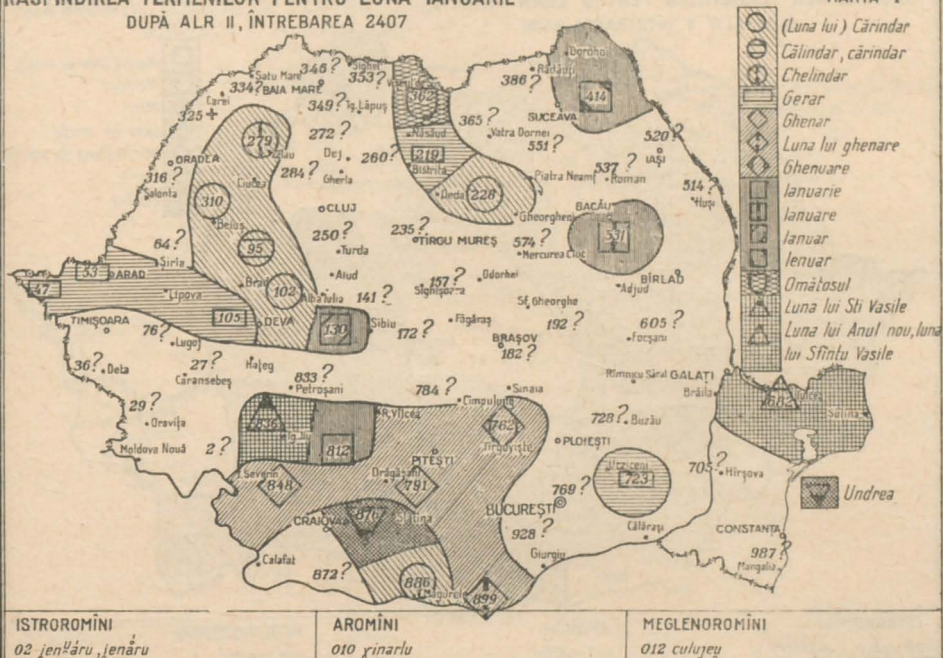
De multe ori din ariile întinse ale unor termeni vechi au rămas numai mici insule.

Condițiile deosebite în care s-au dezvoltat dialectele limbii române, contactul cu popoarele din vecinătatea lor au determinat pătrunderea a numeroase elemente specifice fiecărui dialect. Astfel, pentru istroromîna sînt caracteristice împrumuturile din sîrbocroată : *ienuăru, apîrlu, ârîștu, setebăru* etc. Aromîinii au împrumutat unii termeni din limba greacă : *înarlu, lunarlu, andreulu*, în timp ce meglenoromîinii i-au luat din bulgară : *culujey, seôca, marta, nukul'u*.

Altă concluzie pe care o desprindem din hărțile *Atlasului lingvistic romîn* este că termenii vechi ai lunilor, de origine latină, a căror vechime este confirmată de aspectul lor fonetic și de prezența lor în dialectele limbii romîne, se păstrează îndeosebi în partea de apus a Transilvaniei în Crișana și Banat, regiuni cunoscute ca fiind în general mai conservatoare.

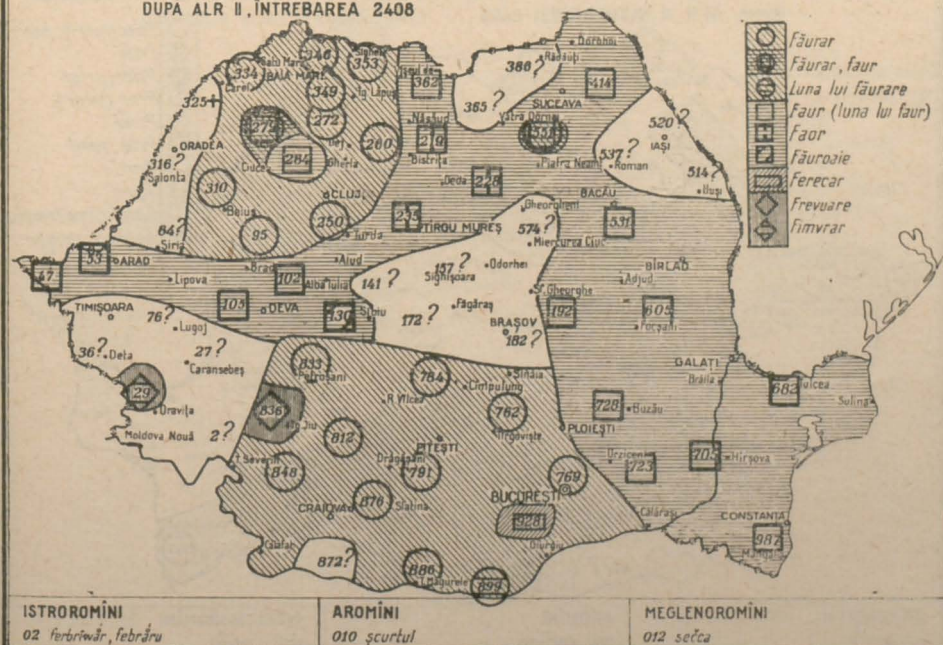
RĂSPÎNDIREA TERMENILOR PENTRU LUNA IANUARIE DUPĂ ALR II, ÎNTREBAREA 2407

HARTA 1

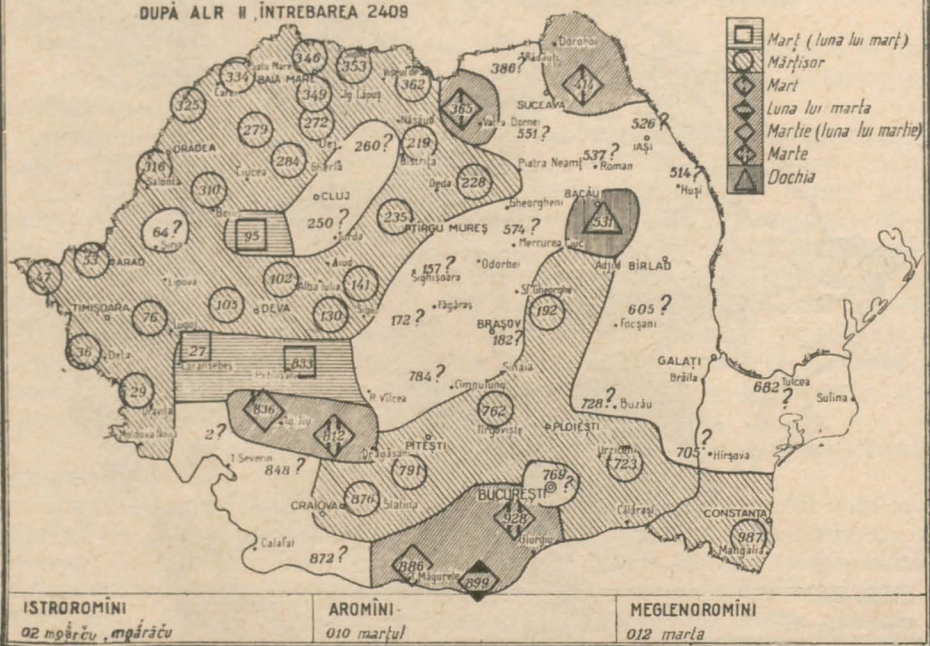
RĂSPÎNDIREA TERMENILOR PENTRU LUNA FEBRUARIE DUPĂ ALR II, ÎNTREBAREA 2408

HARTA 2

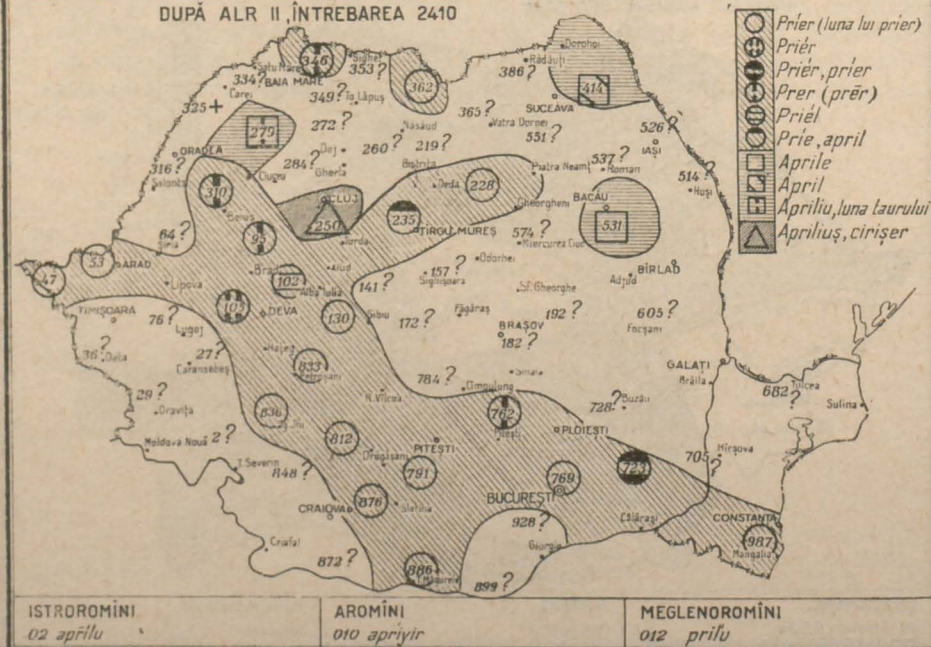
RĂSPÎNDIREA TERMENILOR PENTRU LUNA MARTIE DUPĂ ALR II, ÎNTREBAREA 2409

HARTA 3

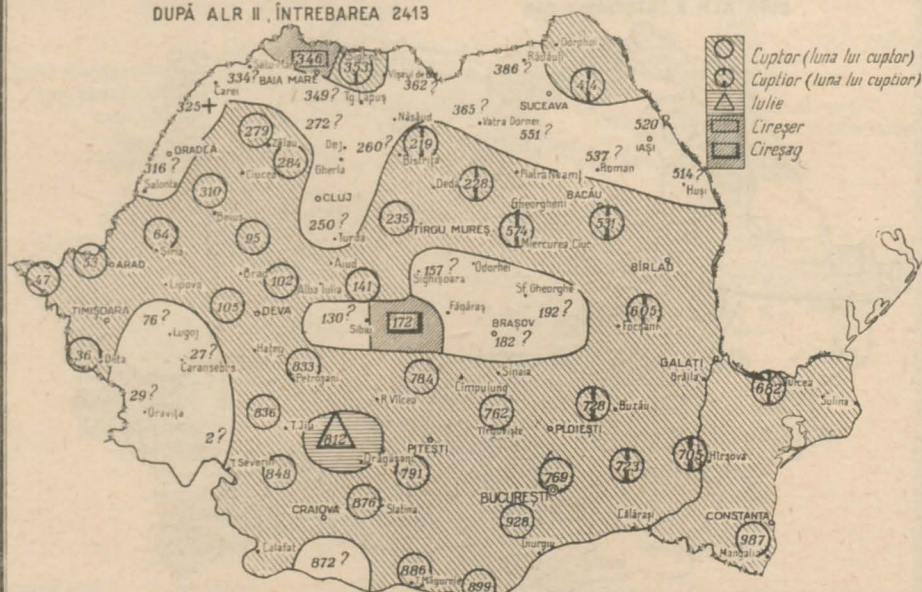
RĂSPÎNDIREA TERMENILOR PENTRU LUNA APRILIE DUPĂ ALR II, ÎNTREBAREA 2410

HARTA 4

RĂSPÎNDIREA TERMENILOR PENTRU LUNA IULIE DUPĂ ALR II, ÎNTREBAREA 2413

HARTA 7

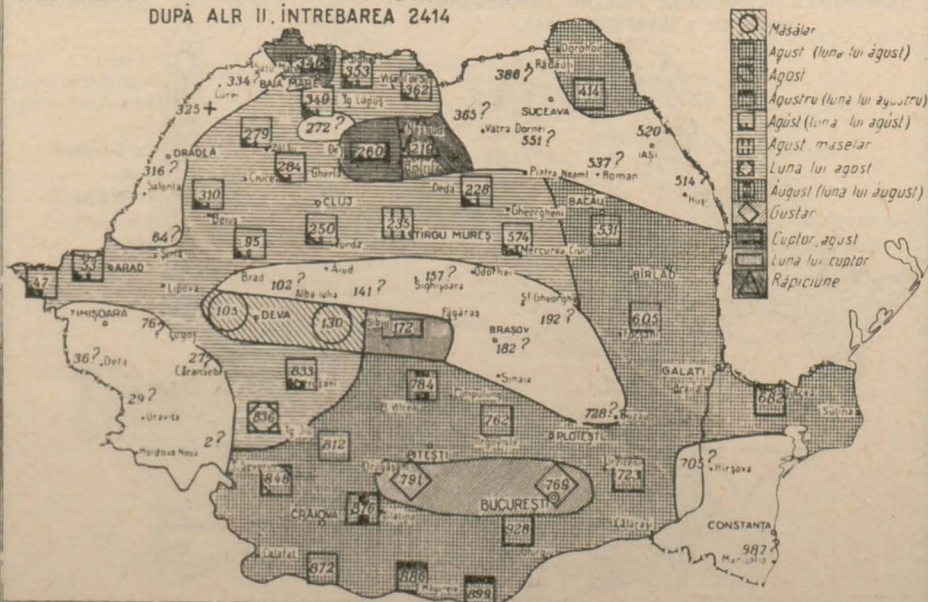
ISTROROMÎNI
02 iulii

AROMÎNI
010 lunarlu

MEGLENOROMÎNI
012 snoparu

RĂSPÎNDIREA TERMENILOR PENTRU LUNA AUGUST DUPĂ ALR II, ÎNTREBAREA 2414

HARTA 8

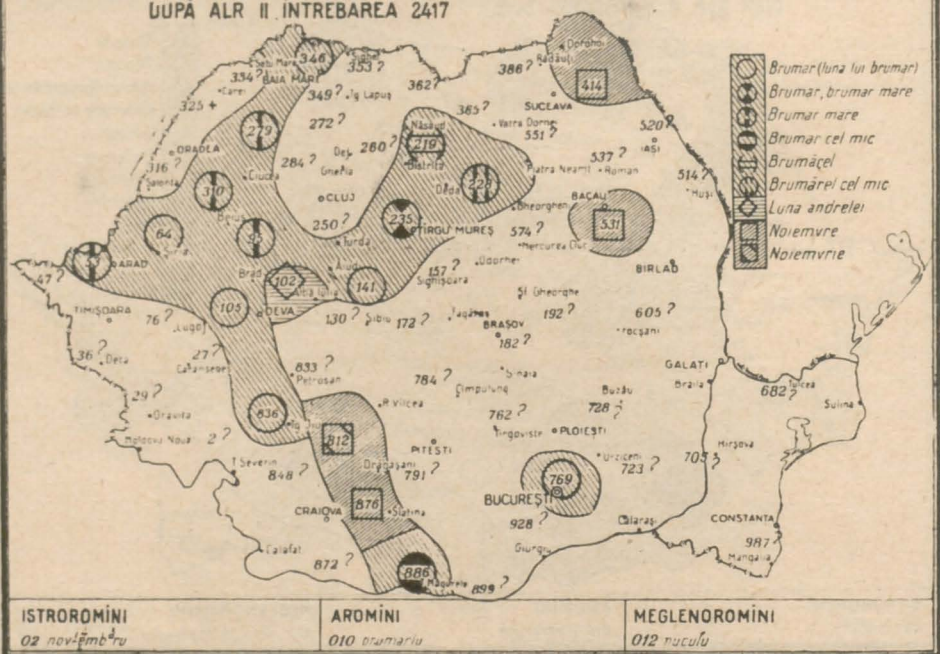
ISTROROMÎNI
02 agustlu

AROMÎNI
010 ?

MEGLENOROMÎNI
012 mesu di băgarodifă

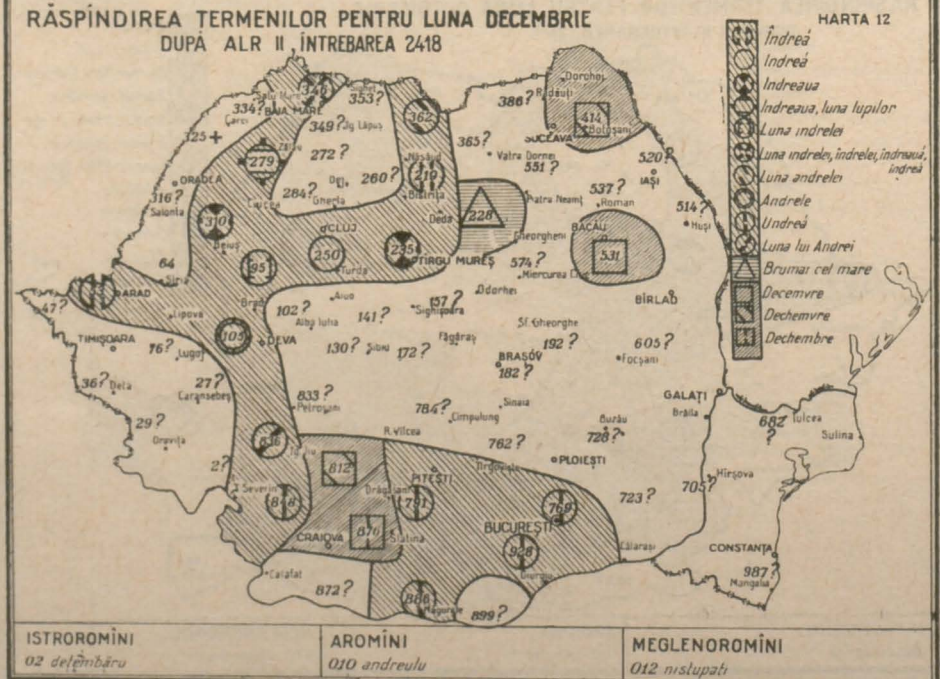
RĂSPÎNDIREA TERMENILOR PENTRU LUNA NOIEMBRIE DUPĂ ALR II ÎNTREBAREA 2417

HARTA 11

RĂSPÎNDIREA TERMENILOR PENTRU LUNA DECEMBRIE DUPĂ ALR II ÎNTREBAREA 2418

HARTA 12

OBSERVAȚII STATISTICE ASUPRA SISTEMULUI FONOLOGIC
AL LIMBII ROMÎNE LITERARE ACTUALE

DE

DOINA GRECU, FELICIA STAN și IOAN I. STAN

Institutul de lingvistică, Cluj, str. Emil Racoviță, nr. 21

Deși fonemele limbii române au mai format pînă acum obiectul unor studii statistice¹, s-ar părea totuși că, atîta timp cît nu există un sistem fonologic general acceptat, cercetarea proporției fonemelor din texte orale sau scrise — și, legat de aceasta, calcularea entropiei lor — nu-și găsesc încă un temei sigur. Practic însă, analiza aceluiași material pe baza a două sisteme (acad. E. Petrovici² și A. Avram³) arată că deosebirea dintre vederile fonologilor noștri nu constituie un impediment de netrecut în efectuarea unor astfel de lucrări.

1°. Pentru stabilirea diferențelor care apar în proporția fonemelor din diverse texte după cele două sisteme, am aplicat metoda selectivă⁴. În acest scop am ales zece volume din literatura beletristică actuală — versuri și proză de diferite specii⁵, din fiecare autor excerptîndu-se la

¹ I. Șiadbei, *Din estetica limbii române: proporția fonemelor*, în „Anuarul liceului național (din) Iași pe anul școlar 1932–1933”, Iași, p. 12–18; D. Macrea, *Frecvența sunelelor în limba română*, în „Cum vorbim”, IV, 1952, nr. 5, p. 29–31; M. Grunăzescu, *Studiu asupra foneticii statistice*, în „Comunicările Academiei R.P.R.”, V, 1955, nr. 10, p. 1429–1437.

² *Sistemul fonematic al limbii române*, în SCL, VII, 1956, nr. 1–2, p. 7–20.

³ *Contribuții la studiul fonologiei limbii române*, în SCL, VII, 1956, nr. 3–4, p. 193–206.

⁴ H. M. Ionescu, *Statistica matematică*, București, Editura de stat didactică și pedagogică, 1962.

⁵ Tudor Arghezi, *Cîntare omului*, [București], ESPLA, 1956, p. 115–116; Tudor Arghezi, *Cu bastonul prin București*, [București], Editura pentru literatură, 1961, p. 106; A. E. Baconsky, *Imn către zorii de zi*, [București], Editura pentru literatură, 1962, p. 74–76; Maria Banuș, *La porțile raiului*, [București], Editura tineretului, 1957, p. 9–13; Mihai Beniuc, *Materia și visele*, [București], Editura pentru literatură, 1963, p. 47–52; G. Călinescu, *Scrierul negru*, [București], ESPLA, 1960, p. 434; Marin Preda, *Risipitorii*, [București], Editura pentru literatură, 1962, p. 238; Zaharia Stancu, *Desculț*, [București], ESPLA, 1952, p. 218; G. Bogza, *Zborul peste pol*, în „Contemporanul”, 914, nr. 16 (1914), p. 1; N. Cassian, *Să ne facem daruri*, [București], EPL, 1963, p. 47–52.

întimplare cite 1 000 de foneme (după sistemul acad. E. Petrovici), volumul colectivității studiate fiind de 10 000 de foneme. Textul a fost transcris fonologic în pronunțarea literară după acest sistem. Nu s-a aplicat un regim deosebit neologismelor față de cuvintele vechi românești în situația de hiat: cuvinte ca *biscuit*, *gestiune* au fost tratate ca și *ticluit* sau *aur* și transcrise *biscuțit*, *gestiune*, respectiv *ticluțit*, *ațur*.

Pe baza valorilor găsite am calculat valorile medii cu ajutorul formulei

$$\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^{10} x_i}{10\,000}$$

Valorile obținute, absolute și relative (în procente), sînt trecute în tabelul nr. 1.

Tabel nr. 1

Nr. ord.	Foneme	Frecvența		Nr. ord.	Foneme	Frecvența	
		absolută	relativă			absolută	relativă
1	c	1 080	10,80	30	n'	21	0,21
2	a	919	9,19	31	l'	20	0,20
3	i	658	6,58	32	h	19	0,19
4	r	651	6,51	33	ș'	19	0,19
5	u	642	6,42	34	t°	17	0,17
6	n	617	6,17	35	d'	16	0,16
7	l	591	5,91	36	m'	16	0,16
8	l	487	4,87	37	l's'	15	0,15
9	ă	405	4,05	38	j	14	0,14
10	s	403	4,03	39	p'	13	0,13
11	k	385	3,85	40	l'	11	0,11
12	y	345	3,45	41	p°	9	0,09
13	o	341	3,41	42	s'	7	0,07
14	m	307	3,07	43	n°	6	0,06
15	p	307	3,07	44	g'	5	0,05
16	d	298	2,98	45	m°	5	0,05
17	f	266	2,66	46	d°	4	0,04
18	ș	160	1,60	47	r°	4	0,04
19	č	153	1,53	48	b'	3	0,03
20	f	124	1,24	49	l°	3	0,03
21	v	120	1,20	50	s°	3	0,03
22	b	112	1,12	51	k°	2	0,02
23	w	88	0,88	52	ș°	2	0,02
24	z	73	0,73	53	z'	2	0,02
25	g	68	0,68	54	b°	1	0,01
26	ts	62	0,62	55	č'	1	0,01
27	r'	46	0,46	56	f'	1	0,01
28	k'	26	0,26	57	j°	1	0,01
29	g	22	0,22	58	v'	1	0,01

Pentru a verifica dacă materialul excerptat de noi este luat la întimplare, am căutat să stabilim legea de distribuție. Calculul efectuat (vezi anexa) a arătat că fonemele se distribuie după legea logaritmică normală.

Din tabelul nr. 1 se observă că în textele studiate de noi apar numai 58 de foneme distincte din cele 71 considerate de acad. E. Petrovici. Nu sînt reprezentate aici următoarele foneme :

- din seria simplu-palatalizate : z' , h'
- din seria simplu-rotunjite : f° , v° , z° , $t^\circ s^\circ$, g° , h°

Din seria palatalizate-rotunjite nu figurează decît $\tilde{z}$.

După statistica noastră, cel mai frecvent fonem vocalic este e (10,80 %) iar cel mai frecvent fonem consonantic este r neutru (6,51 %). Dintre consoanele care au corespondente în seria neutrelor, cea dintîi palatalizată apare la numărul de ordine 27 — r' (0,46 %) — și prima rotunjită se înscrie la numărul de ordine 34 — t° (0,17 %). Singura palatalizată-rotunjită ($\tilde{z}$) apare cu o frecvență de 0,01 %.

Primele 3 foneme (vocalele e , a , i) formează peste 25 % (26,57 %) din totalul fonemelor, primele 7 (e , a , i , r , u , n , t) — peste 50 % (51,58 %), iar primele 10 — 64,53 %. În statistica lui M. Grumăzescu primele 10 sunete reprezintă 71,67 %.

Din cele 58 de foneme, 43,11 % sînt vocale și 56,89 % consoane, dintre care 48,01 % neutre, 7,42 % simplu-palatalizate (cifra incluzînd 5,20 % consoane palatalizate fără corespondent în seria neutrelor : y — 3,45 %, $\tilde{z}$ — 1,53 %, $\tilde{g}$ — 0,22 %), 1,54 % simplu-rotunjite (inclusiv 0,88 % w) și 0,01 % palatalizate-rotunjite.

Tabel nr. 2

	Valoarea absolută	Valoarea relativă %
Vocale	4 311	43,11
Consoane	5 689	56,89

Tabel nr. 3

	Serii consonantice	Valoarea	
		absolută	relativă %
1.	Neutre	4 801	48,01
2.	Simplu-palatalizate	742	7,42
3.	Simplu-rotunjite	145	1,45
4.	Palatalizate-rotunjite	1	0,01

Din cele expuse pînă aici putem observa că, prin numărul lor redus, consoanele palatalizate și rotunjite influențează în mică măsură cifrele statistice. Acest fapt ne permite, fără să comitem o mare eroare, să le separăm sau nu de neutre, atunci cînd intenționăm comparații cu alte limbi. Le vom considera deci aparte dacă raportăm limba romînă la limbile

slave care cunosc de asemenea o serie consonantică de palatalizate, dar le vom aduna la consoanele neutre în cazul comparației cu limbile române, germanice etc.

Pentru a constata care sînt diferențele între aceste două cazuri, am efectuat o nouă numărătoare a fonemelor, transcriind textele după sistemul lui A. Avram. Datele obținute sînt incluse în tabelul nr. 4.

Tabel nr. 4

Nr. ord.	Foneme	Valoarea absolută	Valoarea relativă %	Nr. ord.	Foneme	Valoarea absolută	Valoarea relativă %
1	e	1 080	10,52	18	ɛ	201	1,95
2	a	918	8,94	19	s	181	1,76
3	r	701	6,83	20	č	154	1,50
4	i	658	6,41	21	f	125	1,21
5	n	644	6,27	22	v	121	1,18
6	u	642	6,25	23	b	116	1,13
7	t	628	6,12	24	w	88	0,85
8	l	501	4,88	25	ts	77	0,75
9	s	413	4,02	26	z	75	0,73
10	ă	405	3,94	27	g	68	0,66
11	k	385	3,75	28	q	57	0,55
12	y	345	3,36	29	k'	26	0,25
13	o	341	3,32	30	ğ	22	0,21
14	p	329	3,20	31	h	19	0,18
15	m	328	3,19	32	j	15	0,14
16	d	318	3,10	33	g'	5	0,04
17	l	266	2,59				

Numărul de foneme este de 33, în care sînt înglobate și două elemente semivocalice (ɛ și ɔ), cu frecvența 2,50 %. Volumul colectivității este acum de 10 258 de foneme.

Primele 3, 7 și 10 foneme reprezintă respectiv 26,29 % (26,57 %), 51,31 % (51,58 %) și 64,18 % (64,53 %). Se observă apropierea de cifrele deduse pe baza sistemului acad. E. Petrovici, date în paranteză ; mai mult, aceste foneme apar cu aceleași frecvențe atît într-un sistem, cît și în celălalt, fapt care ne permite să vorbim despre un sistem statistic al fonemelor (sistem fonostatistic) în ambele variante, caracterizat prin stabilitatea principalelor tipuri de foneme.

2°. În continuare vom compara datele obținute de noi cu acelea din alte limbi, pe baza lucrării lui Pierre Guiraud *Problèmes et méthodes de la statistique linguistique* *. Ne vom opri asupra ocluzivelor care, după tabelul nr. 4, reprezintă 17,96 %.

Am inserat valorile deduse de noi între cele date de Guiraud referitor la 17 limbi (tabelul nr. 5).

* D. Reidel Publishing Company, Dordrecht-Holland, 1959, p. 97—115.

Tabel nr. 5

	t	d	p	b	k	g
cehă	5,60	3,73	3,52	1,86	3,93	0,15
olandeză	7,83	4,76	1,99	1,20	3,21	0,09
engleză	7,13	4,31	2,04	1,81	2,71	0,74
maghiară	7,18	3,30	1,04	1,71	5,72	2,45
lituan.	5,76	2,61	3,71	1,35	4,61	1,36
rusă de N.	7,97	1,52	3,38	1,01	3,36	0,77
rusă de S.	7,05	2,46	2,79	1,51	3,97	1,66
verdă	6,26	3,02	2,55	1,56	3,29	2,41
ucrain.	3,83	3,24	2,82	2,11	4,11	
bulgară	7,54	3,55	2,82	1,32	2,98	1,46
greacă	7,58	2,87	3,38	0,49	4,07	1,74
sanscrită	6,65	2,85	2,46	0,46	1,49	0,82
latină	8,66	3,12	2,54	1,32	4,34	0,76
italiană	4,72	3,64	2,14	0,52	3,38	0,48
spaniolă	4,46	1,56	2,92	0,46	3,84	1,02
portugheză	5,06	2,44	2,68	0,30	3,44	0,92
franceză	4,90	4,54	3,96	1,82	3,30	0,36
romină	6,12	3,10	3,20	1,13	3,75	0,66
valoarea medie	6,36	3,14	2,75	1,22	3,66	1,07
abaterea medie	$\pm 1,41$	$\pm 0,97$	$\pm 0,73$	$\pm 0,57$	$\pm 0,90$	$\pm 0,70$

Atît valoarea medie, cît și abaterea medie pătratică sînt cele calculate de P. Guiraud, fără să fie cuprinse și valorile pentru limba romină. De fapt aceste valori sînt în general aceleași, fie că luăm în considerare limba romină, fie că nu; diferențe mici pot să apară numai la a doua cifră după virgulă, rar la prima. În tabelul nr. 6 sînt înscrise frecvențele relative pe categorii de consoane.

O primă observație este aceea că valorile găsite pentru limba romină nu diferă mult de valorile medii calculate de Guiraud. Ca și pentru celelalte limbi, surdele sînt mai frecvente (13,07 %) decît sonorele (4,89 %), iar dentalele (9,22 %) decît labialele (4,33 %) și velarele (4,41 %). Superioritatea numerică a surdelor o constatăm și pentru fiecare fonem în parte: *t* este mai frecvent decît *d*, *p* decît *b*, *k* decît *g*.

Din totalul ocluzivelor, dentalele reprezintă 0,51 (exprimate în unități), labialele 0,24, iar velarele 0,25.

Un rezultat interesant apare din comparația dintre frecvența teoretică a fonemelor cu cea reală. Teoretic, frecvența unei dentale surde trebuie să fie egală cu produsul dintre surditate și dentalitate. Spre exemplu: pentru *t*, dentală surdă, frecvența teoretică este 6,66, obținută

Tabel nr. 6

	ocl.	surde	sonore	dentale	labiale	velare
ceha	18,79	13,05	5,74	9,13	5,38	4,08
olandeza	18,99	13,03	5,96	12,50	3,19	3,30
engleza	18,74	11,88	6,86	11,44	3,85	3,45
maghiara	21,40	13,94	7,46	10,48	2,75	8,17
lituan.	19,40	14,08	5,32	8,17	4,06	5,97
rusa de N.	17,89	14,69	3,20	9,49	4,37	4,03
rusa de S.	19,64	14,01	5,63	9,51	4,30	5,63
venda	19,09	12,10	6,99	9,28	4,11	5,70
ucrain.	16,11	10,76	5,35	7,07	4,93	4,11
bulgara	19,67	13,34	6,33	11,09	4,14	4,44
greaca	20,13	15,03	5,10	10,45	3,87	5,81
sanscrita	15,23	11,10	4,13	9,50	2,92	2,81
latina	20,74	15,54	5,20	11,78	3,86	5,10
italiana	14,88	10,24	4,64	8,36	2,66	3,86
spaniola	14,26	11,22	3,04	6,02	3,38	4,86
portugheza	14,84	11,18	3,66	7,50	2,98	4,36
franceza	18,88	12,16	6,72	9,44	5,70	3,66
romîna	17,96	13,07	4,89	9,22	4,33	4,41
valoarea medie	18,20	12,77	5,43	9,50	3,97	4,73
abaterea medie	± 2,10	± 1,60	± 1,32	± 1,72	± 0,89	± 1,27

din produsul surdității (13,07) și al dentalității (0,51). În tabelul nr. 7 dăm valorile frecvențelor teoretice și reale ale ocuzivelor în limba romînă, paralel cu cele calculate de Guiraud.

Tabel nr. 7

Fonemele		t	d	p	b	k	g
Frecvența pentru limba romînă	reală	6,12	3,10	3,20	1,13	3,75	0,66
	teoretică	6,66	2,49	3,14	1,17	3,26	1,22
Frecvența după Guiraud	reală	6,36	3,14	2,75	1,22	3,66	1,07
	teoretică	6,61	2,85	2,80	1,20	3,35	1,41

Reiese de aici că, în ansamblu, pentru limba romînă frecvența teoretică este în concordanță cu cea reală, ca de altfel și pentru celelalte

limbi. Devierile sînt în același sens, și anume dentala sonoră este în realitate mai frecventă decît teoretic, iar velara sonoră mai puțin frecventă.

Comparația cu alte limbi ne dă posibilitatea să facem unele aprecieri asupra stabilității fonemelor. Pentru aceasta se calculează abaterea de la medie, care se împarte cu abaterea medie pătratică, rezultînd abaterea redusă. Datele obținute astfel sînt trecute în tabelul nr. 8.

Tabel nr. 8

	t	d	p	b	k	g
ceha	-0,5	+0,6	+1	+1,1	+0,30	-1,3
olandeza	+1,08	+1,55	-1,2	-0,4	-0,50	-1,4
engleza	+0,5	+1,2	-0,9	+1	-1,05	-0,5
maghiara	+0,6	-0,17	-2,30	+0,9	+2,3	+2
lituaniana	-0,4	-0,55	+1,3	+0,2	+1,05	+0,4
rusa de N.	+1,1	-1,65	+1	-0,35	-0,35	+0,6
rusa de S.	+0,5	-0,70	+0,05	+0,50	+0,33	+0,8
venda	-0,07	-0,13	-0,3	+0,6	-0,14	+2
ucrainiana	-1,8	+0,10	+0,10	+1,6	+0,50	
bulgara	+0,8	+0,43	+0,10	+0,02	-0,75	+0,5
greaca	+0,8	-0,29	+0,85	-0,3	+0,46	+0,9
sanscrita	+0,2	-0,30	-0,4	-1,3	-2,4	-0,3
latina	+1,7	-0,02	-0,3	-0,02	+0,75	-0,45
italiana	+1,7	+0,51	-0,5	-1,2	-0,31	-0,8
spaniola	-1,3	-1,60	+0,23	-1,3	+0,2	-0,07
portugheza	-1	-0,72	-0,1	-1,4	-0,25	-0,20
franceza	-1	+1,42	+1,6	+1	-0,40	-1
romîna	-0,17	-0,04	+0,7	-0,1	+0,1	-0,07

Guiraud afirmă că un fonem este în echilibru dacă abaterea redusă este în valoare absolută mai mică decît 1; fonemul este în echilibru parțial cînd valorile se cuprind între 1 și 1,50; între 1,50 și 2 fonemul este dezechilibrat. Dacă, datorită frecvenței prea mari a unuia sau mai multor foneme sistemul unei limbi nu este echilibrat, el caută să se echilibreze prin transformarea fonemelor în cauză, fapte pe care gramatica istorică le-a înregistrat. De exemplu *t* din latină, cu abaterea redusă +1,7 ajunge în limba romînă, ca urmare a trecerii lui în anumite condiții în *ts* și *č*, la abaterea de numai -0,17. Echilibrul fonologic realizează, în condițiile economiei în vorbire, o mai pregnantă distincție între cuvinte. După cum arată abaterile reduse calculate de noi, avînd toate valorile sub 1, ocluzivele limbii romîne au un caracter stabil.

3°. În cele ce urmează, vom calcula entropia limbii romine literare actuale pe baza fonemelor și nu a literelor, cum s-a făcut pînă acum ⁷.

Vom începe cu entropia de ordinul zero, dată de relația ⁸

$$H_0 = \log_2 N$$

unde N este numărul de foneme. Pentru sistemul acad. E. Petrovici, care cuprinde 71 de foneme, găsim $H_0 = 6,1498$. Această valoare este mult mai mare decît aceea stabilită pentru litere ⁹: $H_0 = 4,7004$ (unde $N = 26$). Textele noastre, în care numărul fonemelor a fost de 58, ne dau pentru entropie valoarea $H_0 = 5,8570$, iar pentru sistemul lui A. Avram ($N = 33$) găsim valoarea $H_0 = 5,0445$.

Aceste valori nu prezintă însă un mare interes, ele fiind calculate în ipoteza echiprobabilității fonemelor, inexistentă în realitate. Mult mai semnificativă este entropia de ordinul întâi, definită prin relația ¹⁰

$$H_1 = - \sum_i p_i \log_2 p_i$$

p_i fiind probabilitățile de apariție ale fonemelor. Pentru calcularea acestei entropii, asimilăm frecvențele relative ale fonemelor (exprimate în unități) cu probabilitățile lor de apariție p_i (unde i variază de la 1 la 33 sau la 58, după cum considerăm un sistem sau altul).

În conformitate cu datele din tabelul nr. 1 am găsit valoarea $H_1 = 4,5381$, iar cu cele din tabelul nr. 4, $H_1 = 4,4805$.

Pentru comparație, dăm valoarea entropiei calculate pentru litere ¹¹:

<i>Textul utilizat</i>	<i>Valoarea entropiei</i>
Primele poezii ale lui Eminescu	4,187
<i>Luceafărul</i>	4,209
Poezii de T. Arghezi	4,209
„Informația Bucureștiului”	4,114
Poezii populare	4,388

Se observă că aceste valori nu diferă mult de cele calculate pe baza fonemelor și pot fi utilizate la caracterizarea cantitativă a limbii literare atît unele cît și celelalte. Fapt explicabil, întrucît majoritatea fonemelor cărora nu le corespunde grafic o literă au frecvența relativă mică.

Datele prezentate aici ne îngăduie să concludem că diferența dintre sistemele fonologice elaborate pentru limba romînă este, din punct de vedere statistic, neesențială; cercetările asupra repartiției fonemelor, comparațiile cu alte limbi și stabilirea entropiei, în conformitate cu unul dintre sisteme, nu pot fi înfirmate din punctul de vedere al altui sistem.

⁷ Edmond Nicolau, *Cibernetica și lingvistica*, în SCL, an. IX, 1958, nr. 4, p. 471; Ed. Nicolau, C. Sala și Al. Roecic, *Observații asupra entropiei limbii romîne*, în SCL, X, 1959, nr. 1, p. 35.

⁸ A. M. Iaglom, I. M. Iaglom, *Probabilitate și informație*, București, Editura didactică și pedagogică, 1963.

⁹ Edmond Nicolau, *op. cit.*, p. 471.

¹⁰ A. M. Iaglom, I. M. Iaglom, *op. cit.*

¹¹ Edmond Nicolau, *op. cit.*, p. 471.

A N E X A

După terminarea primei etape a oricărei cercetări statistice — observația statistică — o problemă importantă este și găsirea legii de distribuție a mărimilor studiate.

Pentru a găsi această lege, în cazul fonemelor, vom considera numărul de apariție x_k al diferitelor foneme. Fiecărui număr de apariție îi va corespunde un anumit număr de foneme. Vom nota prin n_k numărul de foneme distincte corespunzător unui număr de apariție x_k .

Din tabelul nr. 9 se vede că pentru $x_1 = 1$ avem cinci foneme, deci $n_1 = 5$, pentru $x_2 = 2$ avem trei foneme, deci $n_2 = 3$ etc.

Introducem de asemenea frecvența cumulată absolută, dată de suma $F_k = \sum_{i=1}^k n_i$ pentru numărul fonemelor distincte.

Cu ajutorul acestei expresii vom calcula frecvența cumulată relativă, dată de raportul dintre frecvența cumulată absolută și numărul total de foneme

$$f_k = \frac{F_k}{S_1}$$

unde $S_1 = 58$ este numărul total de foneme distincte.

Tabel nr. 9

Nr. ord.	Nr. apariție	Frecvența absolută	Frecvența cumulată	
			absolută	relativă %
1	1	5	5	8,6
2	2	3	8	13,8
3	3	3	11	18,9
4	4	2	13	22,4
5	5	2	15	25,8
6	6	1	16	27,5
7	7	1	17	29,3
8	9	1	18	31,0
9	11	1	19	32,7
10	13	1	20	34,4
11	14	1	21	36,2
12	15	1	22	37,9
13	16	2	24	41,4
14	17	1	25	43,1
15	19	2	27	46,5
16	20	1	28	48,3
17	Peste 20	20	58	100,0

Valorile obținute sînt trecute în tabelul nr. 9, frecvența cumulată relativă fiind exprimată în procente.

Reprezentînd grafic aceste valori pe o hirtie de probabilitate logaritmică¹², avînd în abscisă logaritmul numărului de apariție, iar în ordonată—spațiată după funcția erorilor—frecvența cumulată relativă, obținem o dreaptă.

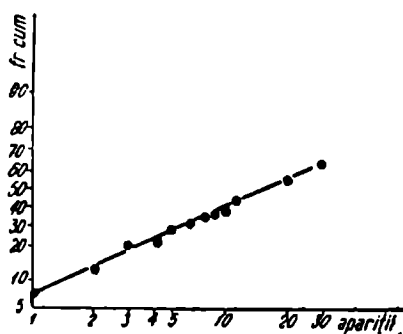

Fig. 1

Este cunoscut însă că dacă pe o hirtie de probabilitate logaritmică se obține o linie dreaptă, distribuția corespunzătoare este distribuția logaritmică normală.

¹² G. Herdan, *Type-Token Mathematics*, Ed. Mouton, 1960, Haga; I. Neiescu, A. Stan, I. Stan, *Contribuții statistice la studiul paternității „Cîntării Românei”*, în „Cercetări de lingvistică”, VIII, 1963, nr. 2, p. 329.

NOI CONTRIBUȚII STATISTICE LA STUDIUL PATERNITĂȚII „CÎNTĂRII ROMÎNIEI”

DE

ILEANA NEIESCU, AURELIA STAN și IOAN I. STAN

Institutul de lingvistică, Cluj, str. Emil Racoviță, nr. 21

1. Într-o lucrare anterioară¹ am încercat să stabilim paternitatea *Cîntării Romîniei* aplicînd unele metode ale lingvisticii statistice. Considerăm însă că problema nu este încă încheiată, întrucît chiar de la început apare un mare neajuns, și anume caracterul diferit al lucrărilor analizate și comparate: avem în vedere opere literare, pe de o parte (ale lui A. Russo și *Cîntarea Romîniei*), și opere care au un caracter științific, mai precis istoric (ale lui N. Bălcescu)². Deoarece calculele efectuate în lucrarea noastră amintită mai sus se refereau mai mult la bogăția vocabularului (după calculele lui Guiraud și Herdan), strîns legată de vocabularul utilizat (mai bogat cel din scrieri cu caracter literar și mai sărac cel din scrieri cu caracter științific), am încercat să aplicăm și alte metode ale lingvisticii matematice, mai precis am căutat acele mărimi care să rămînă neschimbate — între anumite limite — atunci cînd se scriu opere cu caracter diferit. Ne-am oprit la unele părți de cuvînt, studiind în special substantivul și verbul. De asemenea, am utilizat coeficientul de repetabilitate, coeficient cu care am calculat repartiția literelor inițiale.

2. *Considerații generale.* Unii dintre cei care au căutat să rezolve această dilemă a paternității *Cîntării Romîniei* s-au bazat în cercetarea lor pe o analiză calitativă a conținutului de idei, a formei, a stilului etc., interpretîndu-le într-un mod mai mult sau mai puțin subiectiv. Spre deosebire de cercetătorii care au căutat să stabilească paternitatea *Cîntării Romîniei* cu ajutorul unor metode tradiționale de studiu în domeniul

¹ *Contribuții statistice la studiul paternității „Cîntării Romîniei”* în „Cercetări de lingvistică”, VIII, 1963, nr. 2, p. 329—342; I. Stan, *Stilul scriitorilor și matematica*, în „Gazeta matematică”, seria A, nr. 1—2, 1964, p. 30—38.

² Din care am ales însă, pe cît a fost posibil, pasajele cu caracter cît mai literar.

istoriei literare, noi am căutat să vedem la ce rezultate ne va duce studierea cantitativă a materialului, aplicînd metoda statistică³.

La studierea paternității *Cîntării Romîniei* cu metode statistice, am pornit, după cum am arătat în articolul nostru amintit mai sus, fără nici o premisă. Am omis absolut toate părerile emise în legătură cu acest poem, considerînd că nu cunoaștem nimic decît textul celor două versiuni și alte scrieri ale celor doi autori în discuție.

După cum se știe, la baza caracterizării statistice a stilului unui scriitor stă frecvența distribuirii cuvintelor dintr-un text, a anumitor părți de cuvînt (substantiv, adjectiv, verb etc.), a numărului de silabe din cuvinte, a împrumuturilor din diferite limbi, a lungimii frazelor etc. Metodele utilizate de noi au fost determinate de doi factori: lungimea redusă a textului *Cîntării Romîniei* și faptul că scrierile în discuție aveau un caracter diferit.

3. *Repartiția părților de cuvînt*. Vom începe cercetarea noastră cu studierea părților de vorbire, anume a acelor care sînt considerate *cuvinte pline*⁴, intrucît în definirea stilului unui autor, caracteristică, credem, totuși, rămîne utilizarea acestora⁵.

În vederea găsirii repartiției *cuvintelor pline* am aplicat metoda selectivă⁶, excerptînd cîte 500 de cuvinte din 3 lucrări ale lui Russo⁷ și Bălcescu⁸ și 1500 de cuvinte împărțite în cîte 500 din *Cîntarea Romîniei*⁹. Acest număr este limitat, așa după cum am mai spus, de lungimea *Cîntării Romîniei*. Pe baza valorilor găsite am calculat valoarea medie cu ajutorul formulei

$$\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}$$

unde $\bar{x}_i$ ($i = 1, 2, 3$) sînt valorile diferitelor părți de vorbire din cele trei

³ În legătură cu problemele generale ale aplicării statisticii în lingvistică, vezi: P. Guiraud, *Les caractères statistiques du vocabulaire*, Paris, 1954, și *Problèmes et méthodes de la statistique linguistique*, Dordrecht, 1959; G. Herdan, *Type-Token Mathematics*, Haga, 1960; T. Vianu, *Statistica lexicală și o problemă a vocabularului eminescian*, în „Limba română”, VIII, 1959, nr. 3, p. 25–33; Al. Roșerie, *Cu privire la aplicarea metodei statistice în studiul vocabularului*, în „Limba română”, IX, 1960, nr. 3, p. 14–22; S. Golopenția, T. Pavel, *Statistica și stilurile limbii*, în „Limba română”, IX, 1960, nr. 4, p. 58–65; V. Șuleu, *Observații asupra frecvenței cuvintelor în operele unor scriitori romîni*, în „Studii și cercetări lingvistice”, X, 1959, nr. 3, p. 419; I. Stan, *op. cit.*

⁴ După statisticieni, *pline* sînt cuvintele care denumesc noțiuni (substantive, adjective, verbe, adverbe); vezi P. Guiraud, *Les caractères statistiques* și S. Golopenția, T. Pavel, *op. cit.*

⁵ Spre deosebire de alții, care au în vedere și părți de cuvînt cu un caracter secundar în text; vezi Bela Kelemen, *Pronumele ca purtătoare ale caracteristicilor stilurilor limbii literare*, în „Cercetări de lingvistică”, IX, 1964, nr. 1, p. 127–130.

⁶ H. M. Ionescu, *Statistica matematică*, Editura de stat didactică și pedagogică, București, 1962.

⁷ *Poezia populară, Iași și locuitorii lui în 1848*, Studii moldovăne, în *Scrieri alese*, Biblioteca pentru toți, 1956.

⁸ *Trecutul și prezentul, Despre starea socială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri, Romîni sub Mihai Vodă Viteazul*, în *Opere*, E.S.P.I.A., 1952.

⁹ *Cîntarea Romîniei*, în „Romînica Viitoare”, Paris, 1850 și *Cîntarea Romîniei* în „Romînica literară”, Iași, 1855.

probe, iar $n = 3$, numărul probelor. Am calculat, de asemenea, eroarea medie

$$e_m = \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$$

unde σ este abaterea medie pătratică dată de formula

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_1 (x_i - \bar{x})^2}{n}},$$

astfel că proporția diferitelor părți de vorbire este dată cu eroarea e_m de relația

$$x = \bar{x} \pm e_m$$

Rezultatele obținute, exprimate în procente, sînt trecute în tabelul 1.

Tabelul 1

Partea de vorbire	A. Russo	N. Bălcescu	Cîntarea Romîniei	Abateri	
				A. Russo	N. Bălcescu
Substantiv	49,1 $\pm$ 1,7	50,9 $\pm$ 1,8	49,9 $\pm$ 1,9	0,8	1,0
Verb	23,7 $\pm$ 1,2	29,1 $\pm$ 1,3	25,1 $\pm$ 1,2	1,4	4,0
Adjectiv	20,5 $\pm$ 1,1	13,5 $\pm$ 1	17,4 $\pm$ 1,1	3,1	3,9
Adverb	6,7 $\pm$ 0,9	6,5 $\pm$ 0,8	7,6 $\pm$ 1	0,9	1,1

Din compararea datelor înscrise în acest tabel rezultă că amîndoi autorii întrebunțează substantivele și adverbele aproximativ în aceeași proporție. Deosebiriile intervin la verbe și la adjective și anume proporția verbelor este mai mare la Bălcescu (29,1) decît la Russo (23,7), fapt explicat prin aceea că la primul accentul cade întotdeauna pe desfășurarea faptelor, pe acțiune și mai puțin pe descrierea cadrului sau a analizei stărilor psihice, cum se întîmplă în operele celui de-al doilea.

În cazul adjectivelor situația se schimbă, ele fiind mai multe la Russo (20,5) decît la Bălcescu (13,5), aceasta explicîndu-se prin faptul că în operele lui Russo elementul caracteristic este descrierea. Ultimele două coloane ale tabelului 1 ne dau diferențele (în valoare absolută) dintre valorile diferitelor părți de vorbire din *Cîntarea Romîniei* și aceleași părți de vorbire din operele celor doi autori. În ceea ce privește substantivele și adverbele, observăm că aceste diferențe sînt egale în limita erorilor. Pentru verb și adjectiv însă, valorile calculate în raport cu lucrările lui Russo sînt mai mici, ceea ce arată o apropiere a acestei lucrări de cele ale lui Russo.

4. *Analiza substantivului.* Întrucît în ceea ce privește proporția substantivelor nu apar diferențe, ne-am gîndit să efectuăm o investigație mai profundă și anume să vedem care este situația referitoare la cazuri, genuri și număr.

Din investigațiile făcute am constatat că în privința utilizării genului și a numărului substantivelor nu există nici o diferențiere între textul *Cîntării Romîniei* și operelor celor doi autori. Lucrurile se prezintă însă altfel în ceea ce privește utilizarea cazurilor (tabelul 2).

Tabelul 2

Cazul	A. Russo	N. Bălcescu	<i>Cîntarea Romîniei</i>	Abateri	
				A. Russo	N. Bălcescu
Nominativ	28,1	20,8	30,1	2	7,3
Genitiv	8,5	14,8	7,5	1	7,3
Dativ	9,1	3,7	7,1	2	3,4
Acuzativ	54,1	60,7	53,5	0,6	7,2
Vocativ	0,2	—	1,8	1,6	1,8

Din ultima coloană, aceea a diferențelor între valorile cazurilor la Russo, Bălcescu și *Cîntarea Romîniei*, constatăm că valorile relative la operele lui Russo sînt mult mai mici decît cele relative la operele lui Bălcescu. Acest rezultat este asemănător cu cel de la punctul precedent, adică cu cel referitor la repartitia părților de cuvînt. De asemenea, se desprinde și constatarea că, dacă o anumită mărime studiată sub un anumit aspect nu diferă la cei doi autori, ea poate prezenta valori distincte sub aspecte diferite.

5. *Coeficientul de repetabilitate*. Un alt mijloc de investigare ne este dat de repartitia inițialelor cuvintelor, întrucît este cunoscut că studierea repartizării cuvintelor după litera inițială permite punerea în evidență a împrumuturilor din alte limbi¹⁰. În același timp, face posibilă o caracterizare cantitativă a unei lucrări sub raportul acestor împrumuturi.

O caracterizare simplă a distribuției inițialelor cuvintelor poate fi făcută cu ajutorul coeficientului de repetabilitate¹¹, coeficient ce reflectă proprietățile globale ale unei repartitii¹². Pentru calcularea coeficientului de repetabilitate se asimilează frecvențele relative ale inițialelor, stabilite pe cale statistică cu probabilitățile de apariție ale diferitelor inițiale ale cuvintelor. Notînd prin n numărul literelor inițiale și prin p_i ($i=1,2,\dots,n$) probabilitățile corespunzătoare, coeficientul de repetabilitate este dat de formula

$$r = \sum_{i=1}^n p_i^2 = p_1^2 + p_2^2 + \dots + p_n^2.$$

Pentru calcularea acestui coeficient am stabilit, pe baza materialului utilizat mai sus, repartitia literelor inițiale, atît pentru Russo și Bălcescu, cit și pentru *Cîntarea Romîniei*. Valorile găsite și raportate la numărul total de cuvinte sînt date în tabelul 3.

¹⁰ G. Herdan, *op. cit.*, P. Guiraud, *Problèmes et méthodes...*

¹¹ *Ibid.*

¹² Alexandra Roceric-Alexandrescu în *Recherches statistiques sur l'initiale des mots en roumain* apărut în „Cahiers de linguistique théorique et appliquée”, 1962, 1, p. 209 utilizează în acest scop entropia de ordinul întâi.

Tabelul 3

Litera inițială	A. Russo	N. Bălcescu	Cîntarea Romîniei
A	0,076	0,082	0,092
B	0,040	0,024	0,048
C	0,078	0,100	0,078
D	0,036	0,056	0,056
E	0,002	0,016	0,010
F	0,100	0,062	0,089
G	0,028	0,014	0,018
H	0,016	0,014	0,010
I	0,036	0,016	0,042
Î	0,046	0,068	0,046
J	0,004	0,001	0,008
L	0,040	0,050	0,060
M	0,066	0,058	0,032
N	0,042	0,030	0,064
O	0,032	0,018	0,020
P	0,070	0,114	0,076
R	0,040	0,052	0,024
S	0,060	0,090	0,104
Ș	0,002	0,013	0,002
T	0,064	0,030	0,018
Ț	0,012	0,018	0,014
U	0,022	0,020	0,012
V	0,070	0,038	0,038
Z	0,018	0,016	0,026

Pe baza acestui tabel am găsit pentru coeficientul de repetabilitate următoarele valori :

$$\begin{aligned} r \text{ Bălcescu} &= 0,0552 \\ r \text{ Russo} &= 0,0582 \\ r \text{ Cînt. Rom.} &= 0,0619 \end{aligned}$$

Se observă că valoarea corespunzătoare *Cîntării Romîniei* este mai apropiată de valoarea corespunzătoare lucrărilor lui Russo.

Concluzia care se desprinde este că parametrii statistici ai *Cîntării Romîniei* sînt mai apropiați de cei ai operelor lui Russo decît de cei ai operelor lui Bălcescu.

Din cele de mai sus rezultă faptul că din punct de vedere cantitativ stilul unui autor este influențat într-o anumită măsură de specificul, caracterul genului în care scrie. Totuși, în ipoteza că *Cîntarea Romîniei* este scrisă de Bălcescu, ni se pare că modificarea parametrilor ce caracterizează cantitativ stilul operelor lui este mult prea mare, în comparație cu a *Cîntării Romîniei*, pentru a i se atribui lui lucrarea.

dintruiéle

Într-un articol publicat în SCL¹, Tamás Lajos încearcă să explice acest cuvânt din regionalismul *ghitruí* (*gitruí*, *giutruí*, *gitrului*, *jitrui*, *jutruí*, *jitrui*, *vitruí*) „a apuca, a chinui, a munci tare (despre boală, patimi etc.)”, și care are ca etimon magh. *gyötör(-ni)* id. Pe baza derivatului *giutruíalá* (atestat) „se poate admite cu drept cuvânt — se spune în articol — și *ghitruíalá* 'chin, tortură, boală chinuitoare', pronunțat *d'itruíalá* (la plural *d'itruíele*), din care poporul superstițios — sub influența credinței referitoare la iele — a putut să facă *d'intruiéle*, interpretat ca *dintru-iele*”.

Pentru circulația și semnificațiile cuvintului *dintruiéle*, autorul articolului se sprijină pe Viciu, Gl. 40, care-l atestă cu sensul de „reumatism”, pe Gheție, DRM 122, Alexi, DRG 137 (la ultimii și derivatul *dintruelat*) și pe următoarea informație culeasă de autor din regiunea Cluj: „Babele în fiecare an au trei miercuri *dintruiéle*. Zic că în sărbătorile aieste dacă lucră li se fac *dintruiéle* la grumaz. *Dintruiéle* este o rană care cu greu se poate vindeca”². De la Viciu mai aflăm, cum se precizează și în articol, că prin fostul județ Sălaj acest cuvânt înseamnă „nefericire, zi nenorocoasă”.

Tot din regiunea Cluj, cuvintul a fost înregistrat și de R. Todoran, în glosarul publicat în *Materiale și cercetări dialectale*³: *dintruiéle* „boală care constă în inflamarea ganglionilor de la git”.

Etimologiei propuse de Tamás Lajos i se opun următoarele:

1. De ființele mitologice numite *iele* se leagă, în superstiții, ideea de „nefericire, nenoroc”, ele cauzând diferite boli în care apare numele lor. Atestări există nu numai din Transilvania, ci și din alte părți. Astfel, în CADE găsim: *luat din iele* „paralizat” (după Ispirescu), *dintru-iele* (Vlahuță) „reumatism”; la Scriban, D.: *luat, apucat de iele* „paralizat”. În DA se fac numeroase trimiteri la Rădulescu-Codin, Pamfile, Chestionarul Hasdeu etc. În ALR II/II, pag. 64, se găsește harta cu titlul „Boală

¹ Tamás Lajos, *Cîteva etimologii de cuvinte dialectale*, în „Studii și cercetări lingvistice”, IX (1958), p. 94–95.

² În articol, citatul este dat în transcriere fonetică.

³ Editura Academiei R.P.R., 1960, p. 66.

dintru iele", din care rezultă, de asemenea, că numele bolii (bolilor) respective este răspândit în diferite regiuni. Iar acolo unde *ielele* se numesc *rusalii*, *dînsele* sau *sfintele*, boala datorită lor se numește și ea *boală din rusalii*, *din sfinte* sau *de dînsele* (cf. și Pamfile, Dușm. 163).

2. În glosarul din comuna Șieu-Măgheruș, raionul Bistrița, reg. Cluj, întocmit de Gr. Rusu și publicat în *Materiale și cercetări dialectale*, este înregistrat verbul: *gitruî* (despre ciini) „a se întărita". În aceeași localitate există însă și cuvântul *dintru-iele* „un fel de boală", comunicat pentru *Dicționarul limbii române* tot de Gr. Rusu. Existența paralelă a ambelor cuvinte în aceeași localitate exclude posibilitatea explicării unuia din celălalt.

firétic

Cuvântul este răspândit în Transilvania. După DA, care reproduce, de fapt, explicația dată de Aron Densușianu în *Glosar din Țara Hațegului* (Rev. crit. III 154), el are sensul de „furios, vehement; cu toane". Cu aproape aceeași accepție îl întâlnim și în CADE și Scriban, D.

DA atestă și varianta *firatic*, aceasta însă cu sensul de „istet, inteligent, vioi", iar R. Todoran ne-a comunicat că a întâlnit cuvântul *firetic* în Munții Apuseni, cu sensul de „vesel, predisus la glumă".

În ceea ce privește etimologia acestui cuvânt, DA o dă ca necunoscută. Admite totuși că ar putea fi urmașul lat. *phreneticus* (etimologie reprodușă de S. Pușcariu în DR. IV, pag. 1377). G. Pascu (în *Sufixe românești*, pag. 70) îl derivă din lat. *ferus* „sălbatic", iar Scriban, D. din rom. *fire*.

Considerăm că etimologia corectă este aceasta din urmă. În sprijinul ei vine un sens al lui *fire*, răspândit în N.V. Transilvaniei, și anume acela de „minie, ciudă". L-am notat cu acest sens în următorul exemplu: *Oi scoate eu firea din tine* (i se spune unui copil când acesta e nervos, *firetic*). În ALR II, h. 1407 (din vol. V, care urmează să apară), punctul 325 (Cheniz, în fostul jud. Sălaj), pentru „nu-l întărita" s-a răspuns cu *nu-l băga-n fire sau în ciudă*⁴.

Acest sens special al lui *fire*, derivat din sensul general de „natură, fel de a fi, caracter, temperament", n-a fost atestat pînă în prezent, fapt care explică încercările mai vechi de a da ca etimon al lui *firetic* pe *phreneticus* sau pe *ferus*.

Celelalte sensuri ale lui *firetic*, amintite mai sus (istet, inteligent, vioi" și „vesel, predisus la glumă"), greu de explicat din *phreneticus* sau din *ferus*, sînt, de asemenea, derivate din *fire*.

În sprijinul celor susținute aici stau și următoarele cuvinte, înregistrate tot în DA: *fireș*, care, alături de sensul „din (sau de la) fire, firesc", îl are și pe acela de „cu voie bună, vesel; energic" (Aron Densușianu, *Glosar din Țara Hațegului*), și *firós* „tare de fire, care nu se moaie la necazuri" (com. I. Corbu din Zagra — Năsăud).

V. Breban

⁴ N-am reproduș răspunsul în transcriere fonetică, deoarece aceasta nu interesează în discuția de față.

CONSFĂȚUIREA DE LINGVISTICĂ MATEMATICĂ

În zilele de 18—20 iunie 1964, la Cluj s-au desfășurat lucrările consfățuirii de lingvistică matematică, consfătuire organizată de către Institutul de lingvistică și Institutul de calcul al Academiei R.P.R. — Filiala Cluj.

Au participat prezentând comunicări și luând parte la discuții cercetători și cadre didactice din București, Cluj, Timișoara, Tg. Mureș și Sibiu, precum și cercetătorul Carel Pala din R. S. Cehoslovacă.

În ședințele de lucru ale consfățuirii s-au prezentat 17 comunicări, care au ridicat probleme legate de traducerea automată, gramatică mecanică, teoria informației, statistică lingvistică cu diferite aplicații în știința limbii.

Comunicările în care s-au abordat probleme teoretice și practice legate de traducerea automată au fost: E. Nistor-Domonkos (București), *Clasificarea informațiilor gramaticale utilizate în traducerea automată, Construcții regresive în limba română*; C. Pala (Praga), *Cu privire la ipoteza lui Victor H. Yngve*; S. Abraham și E. Evseev (Timișoara), *Modelul generativ aplicațional și calculul transformațiilor în limba rusă*; I. Németh și A. B. Németh (Cluj), *Despre tipologia statistică a contextelor I*. În cadrul acestor comunicări au fost prezentate principalele categorii de informații gramaticale care s-au stabilit prin experimentarea algoritmului de traducere automată englez-român; rezultatele privitoare la compararea contextelor cu același sens în două limbi diferite (maghiară, rusă); teoria lui Yngve și aplicațiile ei variate și interesante; o privire critică a modelului generativ aplicațional al lui S. K. Şaumian.

În legătură cu problemele de gramatică mecanică au fost prezentate următoarele lucrări: E. Székely, I. Máthé, P. Schweiger, E. Bölöni, *Cu privire la analiza independentă a conjugării verbelor maghiare pentru necesitățile traducerii automate*; P. Schweiger și E. Hales (Cluj), *Cu privire la clasificarea mecanică a adjectivelor*. În aceste comunicări s-a făcut o clasificare a verbelor și adjectivelor pe baza terminației lor în vederea alcătuirii algoritmului de traducere automată.

În lucrarea de teoria informației *Entropia cazului în limba română* prezentată de A. Stan și I. I. Stan s-a stabilit, comparativ, entropia cazurilor în stilurile beletristic și științific.

În ordinea prezentării lor, comunicările de statistică lingvistică au fost: prof. B. Kelemen (Cluj), *Importanța studierii elementelor relaționale la stabilirea caracteristicilor stilurilor limbii literare*; prof. N. Pîrnu (Cluj), *Expresivitatea psihologică a limbii*; I. Anghel, E. Comșulea, E. Kis, I. I. Stan (Cluj), *Observații statistice privind topica propoziției principale în proza beletristică contemporană*; conf. R. Todoran (Cluj), *Lexicul dialectului aromân sub raport statistic*; D. Grecu, F. Stan și I. I. Stan (Cluj), *Observații statistice asupra sistemului fonologic al limbii române*;

T. Suciu (Cluj), *Cu privire la limba scrierilor lui Pavel Dan*; V. Pamfil (Cluj), *Contribuții la dezvoltarea lexicului românesc pe bază statistică*; Al. Toșa, S. Odaie, C. Reichel, E. Demian, I. Lozonci, V. Baci, I. I. Stan (Tirgu-Mureș), *Repartizarea substantivelor în stilul beletristic, științific și publicistic*; S. Teiuș și V. Șerban (Cluj), *Observații statistice asupra stilului din nuvelele lui Liviu Rebreanu și ale lui Camil Petrescu*.

După cum arată și titlurile, în comunicările de statistică lingvistică au fost abordate probleme legate de aplicarea acestei metode în studiul limbii literare, gramaticii, istoriei limbii române, dialectologiei, foneticii. Comunicările și discuțiile au dovedit că prin metoda lingvisticii statistice se pot studia diferite aspecte ale limbii sub raport cantitativ, completându-se metodele lingvisticii clasice. Astfel pe baza cercetărilor statistice s-au adus completări referitoare la limba textelor religioase din sec. al XVI-lea, precum și la lexicul dialectului aromân. Considerăm că studiul statistic al fonemelor poate contribui la clarificarea unei probleme mult discutate: sistemul fonologic al limbii române.

Într-una dintre comunicări se subliniază faptul că pentru definirea stilurilor, cercetările nu trebuie să se limiteze numai la studierea lexicului, ci trebuie extinse și la alte domenii: morfologie (cuvinte relaționale, pronume), sintaxă (construcții atributive, topică). Numai având în vedere toate aceste elemente se poate ajunge la o mai bună definire și delimitare a stilurilor. O confirmare a justeței acestor păreri este comunicarea prezentată de colectivul din Tirgu-Mureș, în care se încearcă o definire a stilurilor pe baza modului cum se repartizează substantivele în fiecare din ele.

Comunicarea despre entropia cazului aduce contribuții valoroase la delimitarea stilurilor limbii literare, arătând că entropia cazurilor este diferită în stilul științific și cel beletristic.

Aplicarea metodei statistice în sintaxă s-a făcut în comunicarea despre topica propoziției principale în proza beletristică contemporană. Autorii acestui studiu au ajuns la concluzia că sub raportul frecvenței părților de propoziție și al combinațiilor între ele se poate vorbi de o regularitate a topicii. Rezultatele obținute au o deosebită importanță și pentru teoria informației.

Tot pe baza unei cercetări statistice, prof. N. Pirvu a făcut o clasificare a cuvintelor ce exprimă însușiri și procese psihice. Materialul prezentat dovedește bogăția în cuvinte expresive a limbii române.

Comunicările și discuțiile purtate au subliniat importanța aplicării metodei lingvisticii statistice în toate domeniile limbii. Considerăm că studiul exclusiv cantitativ nu este însă suficient. Cercetarea statistică trebuie îmbinată cu metodele cunoscute, aplicate și pînă acum în studiile de limbă. Numai îmbinând cele două metode de cercetare în analiza stilului unui scriitor reușim să-l definim sub toate aspectele sale. Așa s-a procedat în lucrările despre stilul lui Pavel Dan, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu și rezultatele sînt valoroase.

Lucrările consfătuirii de la Cluj au reliefat importanța aplicării creatoare a noilor metode de lingvistică în studierea faptelor de limbă și necesitatea colaborării continue între cercetătorii matematicieni și lingviști din diferite centre unde există preocupări de lingvistică matematică.

În încheierea lucrărilor s-a exprimat dorința ca din doi în doi ani să se țină asemenea consfătuiri de lingvistică matematică.

Elena Comșulea și Tiliiana Suciu

„*Le français moderne*”, Paris, anul XXX (1962), nr. 1—4

Progresele acestei reviste, „consacrată studiului limbii franceze”, s-au manifestat din an în an. Lansată mai curînd ca un organ de popularizare cu însemnări și studii mai accesibile despre limba franceză, ea s-a transformat treptat, sub conducerea profesorilor P. Fouché și I. Pignon, într-un organ cu nivel într-adevăr științific. Revista „*Le Français Moderne*” are și meritul de a apărea regulat, cu cele patru numere anuale ale sale. Un caracter izbitor al evoluției acestei reviste este numărul crescînd — uneori, credem, excesiv — al contribuțiilor relative la stilistică și la disciplinele înrudite.

Într-o notă copioasă „*Bobelin et sa famille lexicale*” (nr. 1), M. Piron trece în revistă diferitele forme din franceza veche, din dialectele galo-romanice și din uzul actual al graiului și al „francezei regionale” din orașelul belgian Spa, relative la termenul *bobelin* și la derivatele lui. Trebuie multă atenție cititorului pentru a se descurca printre multiplele sensuri sau nuanțe semantice ale cuvîntului. De fapt, mai multe cuvinte omonime, dar diferite prin etimologie, se află suprapuse aici, de ex. unul, *bobelin*, care se mai găsește la Rabelais, este o încălăminte populară din evul mediu. Acela care este discutat însă în articol, tot *bobelin*, are un înțeles cu totul diferit: de mai multe secole el se referă la străinii care vin la Spa pentru o cură de apă minerală; are sau a avut multă vreme o nuanță ironică, potrivită, după cum observă foarte just autorul, cu reacția psihologică a țărănilor față de orașenii care vin, dintr-o pricină sau alta, să trăiască printre ei. Sîntem de acord cu etimologia pe care M.P. o dă ca probabilă, anume baza onomatopeică BOB-, legată de o mișcare a buzelor care umflă totodată obraji: această tulpină, prin expresia particulară pe care o ia fizionomia omului, capătă și un înțeles psihologic destul de complex, amestec de dispreț și de prostie. Baza BOB- este, după noi, o formă mai nouă a unui BAUB-, care a existat în franceza veche chiar sub această formă, care se regăsește în diferite limbi sau dialecte romanice (cf. sp. *bobo*, „prost, bufon”) și care provine de la tulpina latină *balb-*, onomatopeică și ea: *balbus*, „bîlbîit”. Cuvîntul românesc, deși independent de forma latină, are același înțeles și același schelet consonantic. Putem atesta că, în graiurile franco-provenzale din nordul Delfinatului (depart. Isère), o formă feminină și un derivat de la *baub-* sau *bob-* trăiesc și astăzi (sau trăiau nu de mult): *fare la bauba* sau *la boba*, cu o foarte închis, care are exact sensul francezei „*faire la moue*”, „a arăta dispreț, mai mult din neghiobie, prin lăsarea în jos a buzei inferioare”; *bobu*, care are mai ales sensul de „prostănae”, este adjectivul corespunzător. Cele două forme circulă în „franceza regională” a depart. Isère. Le găsim înregistrate de ex. în *Dictionnaire du patois des environs de Grenoble* al lui A. Ravanot (1911) (el transcrie *baûbe* „moue, grimace”, probabil pentru a sublinia nuanța închisă a lui o); în cunoscutul *Dictionnaire des patois des Terres Froides* al lui A. Devaux, pionier al studiilor franco-

-provensale, s.r. *bôba*, care se regăsește în mai multe puncte din Atlasul corespunzător ; în sfârșit, într-un mic glosar manuscris, inedit (care aparține lui H. Jacquier), pentru regiunea fostei baronii din Bressieux (transcr. *boba*, glosat „mouc, mauvaise grâce”). Nu este exclus ca, în sensul peiorativ pe care localnicii din Spa îl dădeau mai de mult cuvîntului *bobelin*, să fi intrat și nuanța de „persoană care nu poate vorbi în limba locului” ; se știe că grecescul *barbaros* născut și el dintr-o onomatopee asemănătoare, la început avea același înțeles.

Sufixul cuvîntului spadan *bobelin*, ca și la celelalte cuvinte omonime, provine foarte probabil din limba germană vecină, nu însă sub forma locală ci sub forma literară : unul din omonime provine chiar din germ. *Büb(e)lein*, diminutivul lui *Bube*. Nu e lipsit de interes faptul că pierderea nuanței ironice sau defavorabile a lui *bobelin* în epoca modernă se explică prin cauze, nesubliniate de autor, de natură social-economică : localnicii și-au dat seama că prezența străinilor, care vin tot mai numeroși pe la Spa pentru sănătate, este și un izvor de profit. În afară de aceasta, ei au învățat și vorbesc acum aceeași limbă literară — franceza — ca și oaspeții lor ; credem că graiul lor „wallon” este și el în declin, acest proces fiind general pe tot domeniul galo-roman.

Nota scurtă a lui F. Bar, „*Tête armée, trogne armée*” (nr. 4), din domeniul lexicului, ca și precedenta, caută să explice expresia *trogne armée* a lui Pascal, interpretată de mai mulți comentatori ca *troupe armée*. Autorul notei presupune că în limbajul familiar expresia *lête armée* a fost parodiată prin *trogne armée* și că Pascal ar fi reprodus-o în mod spontan din limbajul familiar. Explicație ingenioasă, dar puțin satisfăcătoare, căci *lête armée* nu este atestat decât o singură dată în *Chronique* a lui Olivier de la Marche.

În studiul fonologic „*Sur la syllabe et la structure du français*” (nr. 1), O. Nandriș folosește în mod judicios considerații de ordin diacronic (oarecum în afara liniei obișnuite a revistei), împreună cu metode noi, de tip sincronice și structural, ajutate de o terminologie, și ea foarte modernă, îmbogățită cu unele inovații personale. Acest studiu merită fără îndoială o analiză aprofundată, o interpretare atentă și o eventuală discuție. Este vorba de evoluția fonetismului francez și a sistemului fonologic al limbii în sensul unei „delicvescențe” a consonantismului și a unei preponderențe tot mai afirmate a vocalismului. Această evoluție are repercusiuni asupra sistemului general al limbii franceze. Ne rezervăm posibilitatea de a reveni mai pe larg, cu alt prilej, asupra acestui studiu, bogat în implicații și în observații marginale.

Un important număr de pagini ale revistei este dedicat unor probleme de gramatică.

H. Yvon, „*Les expressions négatives dans 'Mon Faust' de Paul Valéry*” (nr. 1). Scopul lucrării este acela de a prezenta cu ajutorul datelor statistice faza „finală” (limba literară vorbită de azi) a evoluției construcțiilor negative. Articolul nu este numai un studiu factologic bazat pe calcule statistice, dar prezintă și numeroase considerații teoretice.

Se analizează întâi diferite cazuri ale întrebuirii adverbului „*non*”, apoi întrebuirii particulei „*ne*”, cu diferite cuvinte negative : *pas, point, nul, aucun, jamais, plus, guère*, pe care le numește „*forclusifs*”, folosind termenul creat de Damourette și Plchon. I.a urmă prezintă statistica folosirii „*forclusivelor*” fără particula *ne*, fapt care arată că aceste cuvinte, adăugate în trecut pentru a întări particula *ne*, azi îi preiau funcția negativă. Exprimarea negației în limba franceză modernă se compară cu situația din franceza veche și din latină. Statistica făcută de H. Yvon asupra unor texte de limbă franceză veche confirmă faptul cunoscut : restrîngerea sferelor de întrebuire a adverbului de negație *non*, care dispare treptat de pe lângă „*verbum finitum*”, fiind înlocuit cu forma neaccentuată *ne*, întărită de diferite cuvinte „*forcluzive*”. Am dori să remarcăm că *non* nu numai că își pierde unele funcții, dar în anumite cazuri, anume atunci cînd se întrebuiră cu substantive și adjective, devine particulă, poate chiar un fel de prefix negativ care concurează cu *in* : *non-activité (inactivité), non-pair (impair), non-*

-*contradiction*, cuvinte mai vechi; cuvinte mai noi: *non-exécution* (*inexécution*), *non-interventionnisme*, *non-agression* etc., pentru care nici nu există forma cu prefixul „in”.

Autorul demonstrează statistic teza, de altfel cunoscută, că sistemul sintetico-analitic de exprimare a negației din limba latină se substituie procedului pur analitic—negația dublă—in limba franceză. H. Yvon permite cititorului, pe bază statistică, să urmărească transformarea unor „forcluzive” în cuvinte ajutătoare. Astfel, foarte devreme *pas*, *point*, *guère* pe lângă sensul lexical propriu, capătă o nuanță suplimentară de „încetare a procesului” (*cessation de procès*), devenită apoi dominantă. Care ar fi cauza dispariției unui mare număr de „forcluzive” folosite în limba veche? H. Yvon explică acest fenomen nu prin factori propriu-zis lingvistici, ci prin factori externi. „Această reducere a fost voită și impusă”, scrie autorul. Unele „forcluzive” ar fi fost părăsite sub influența clericilor copişti. Limba scrisă, e adevărat, poate să influențeze dezvoltarea spontană a limbii, să impună anumite forme sau să le dea uitării pe altele. Presupunerea lui H. Yvon referitor la influența copiştilor asupra dispariției unor „forcluzive” ni se pare însă discutabilă. Sintem doar la începutul ascendenței limbii scrise. Depart de noi gândul de a micșora rolul factorilor externi care adeseori, mai ales în domeniul lexicului, pot determina soarta cuvintelor. Pentru cunoașterea științifică a fenomenului însă, trebuie luate în considerație și datele pur lingvistice. În această ordine de idei s-ar putea propune să se facă statistica verbelor cu care se poate întrebuința cutare sau cutare „forcluziv”. Prin aceasta, cauzele dispariției ar fi încadrate în sistemul limbii. Cu cât mai numeroase sînt verbele cu care se întrebuințează un anumit „forcluziv”, cu atât mai multe șanse are acesta să se mențină. Ar trebui de asemenea să se ia în considerare și tendința limbii spre economia formei.

J. Giraud semnează articolul „Sur les suffixes 'esque' et 'ien'”. A mai scris un articol despre această problemă în „Le Français Moderne” 1957, nr. 3. Productivitatea surprinzătoare a suf. *esque* în limba franceză contemporană, cu ajutorul căruia se formează așa-numitele adjective de relație¹, se datorează, crede autorul, influenței modei și ca orice modă el se folosește uneori nepotrivit. Autorul ia atitudine împotriva folosirii neclăuzite a acestor sufixe. Părerea consacrată despre valoarea lor este următoarea. În timp ce *esque* traduce „*idée de mesure, de fantaisie*” — scrie M. Grevisse (*Le bon usage*, 1961, p. 134) — „*d'anormalité, en tout cas d'une originalité qu'on veut accuser*” (J. Marouzeau, „Le Français Moderne”, janvier 1958, citat de J. Giraud), de ex. *coclesque*, *villonesque*, *zolaesque*, sufixul *ien* „*marque, par excellence, le respect ou du moins l'estime pour la personnalité, l'œuvre [...] des grands créateurs*” — remarcă J. Giraud, de ex. *apollinien*, *aragonien*, *mozartien*. Autorul a constatat însă că sferile întrebuințării acestor sufixe nu sînt chiar așa de precis limitate în limba franceză contemporană, în special în limbajul jurnalistic. Astfel, în *hérédiesque* și *ingresque* suf. *esque* are sensul pe care de obicei îl dă adjectivului suf. *ien*. Aceste adjective nu au nuanța bizară proprie adjectivelor în *esque* în general. Pe de altă parte, suf. *ien*, la rîndul lui, pătrunde în sfera sufixului *esque*. Spre exemplu, *ionescien*, *kafkaïen*, *rimbaldien* pot fi încadrate în seria adjectivelor cu *esque* după părerea autorului. Depart de a fi un purist exagerat, J. Giraud își exprimă îngrijorarea că neprecizarea de sens la sufixele *esque* și *ien* poate dăuna ideii scriitorului. Și simțul estetic al lingvistului se revoltă împotriva unor creații cu totul nearmonioase — *cartepostalesque*, *sandwichien*, *julesvernien*. De aceea autorul propune să se înlocuiască „adjectivele de relație” cu o construcție analitică (*julesvernien* = de Jules Verne), care este monosemantică. Deși prin construcția analitică se

¹ Este vorba de adjective care exprimă însușirile obiectelor în raport cu alte obiecte. „Adjectif de relation” este termenul folosit uneori și în lingvistica franceză. Vezi de ex. H. Frei, *La grammaire des fautes*, Paris, 1929, p. 116—117, 193, 196. Ch. Bally, *Linguistique générale et linguistique française*, Paris, 1932, p. 118.

evită echivocul pe care îl poate crea adjectivul, nu credem că ea ar fi întotdeauna cea mai bună soluție. Construcția analitică este un procedeu intelectual de calificare, o caracterizare obiectivă. În fond, nici nu este vorba de o caracterizare propriu-zisă, ci de o determinare. „Adjectivele de relație”, în schimb, pe lângă referința directă la substantivul din care provin, conțin, de obicei, diferite nuanțe cu caracter apreciativ. Aceste nuanțe apreciative fac posibilă trecerea totală sau parțială a „adjectivelor de relație” la adjective calificative (*argentin, enfantin, féminin*). Adjectivul deci este mai bogat în sensuri și nu poate fi înlocuit întotdeauna printr-o construcție analitică fără a dauna sensului. Ar fi interesant ca într-o viitoare lucrare (J. Giraud ne promite să mai revină la subiect) autorul să cerceteze acest aspect al problemei. S-ar putea ca între unele adjective în *esque* și construcția analitică să se constate deosebiri nu numai de ordin stilistic, ci și de ordin semantic. Aceasta ar însemna că formele sufixate sînt necesare.

Articolul semnat de Léopold Gautier cu titlul „*Quelques tours néologiques*”, este valoros întrucît tratează despre raportul dintre limba literară scrisă și limba vorbită. Se știe cît este de adîncă despărțirea dintre cele două „stiluri” ale limbii în Franța. Din materialul cercetat se desprinde concluzia că în limba literară pătrund unele construcții gramaticale din limba vorbită, din cea familiară sau chiar din graiul popular.

Lucrarea începe cu analiza expresiei *qu'est-ce que*, care în limba literară scrisă se întrebuințează numai în propoziții interogative directe, iar în limba vorbită, spune autorul, ea se folosește foarte des și în întrebarea indirectă: *il voudrait savoir qu'est-ce-que tu fais*.

Provoacă nedumerire faptul că autorul vede în exemplul citat o interogație indirectă. Credem mai curînd că avem de-a face cu un fel de amestec al elementelor vorbirii directe (păstrarea construcției interogative directe) cu elementele vorbirii indirecte (decalajul pronumelui, căci în vorbirea directă ar fi *qu'est-ce qu'il fait?*). Trebuie să subliniem că expresia analizată, precum și celelalte fenomene cercetate în cadrul articolului, aparțin limbajului afectiv, pentru care un astfel de amestec între diferite procedee de redare a cuvintelor este obișnuit: vorbitorul psihologic continuă să rămîna sub influența întrebării, dar în virtutea situației vorbirii — în cazul nostru se adresează cuiva — el este obligat să schimbe pronumele.

O atenție deosebită merită apariția inversiunii complexe după *quel* și *combien* în funcția de atribut al subiectului în propozițiile interogative (*quelle métamorphose est-elle en train de s'opérer?*), fenomen atestat pentru prima oară de L. Foulet în 1921. În sec. al XVII-lea, remarcă L. Gautier, era foarte răspîndită inversiunea complexă cu *combien* exclamativ. Părăsită apoi, ea reapare în limba modernă nu numai în propoziții exclamative, ci și în interogative. Prin aceasta autorul dorește oare să sugereze ideea că inversiunea complexă cu *quel* și *combien* ar fi o reluare a tradiției mai vechi? Credem că rămîne de cercetat, dacă inversiunea complexă este folosită numai cu scop de întrebare. Se remarcă, de exemplu, că ea comunică frazei o expresivitate și o afectivitate pronunțată. Cu alte cuvinte, propoziția cu inversiunea complexă după *quel*, *combien* se apropie de interogația retorică (*interrogation oratoire*), iar aceasta nu este decît o exclamație. Credem că s-ar putea, pe de altă parte, ca răspîndirea interogațiunii complexe să fie cauzată și de natura accentului în limba franceză. El cade pe ultima sintagmă. În cazul nostru întrebarea se referă la subiectul propoziției, dar pentru ea să fie accentuat trebuie să-l reluăm printr-un pronume.

Fascicula din Iulie a revistei deschide discuția în jurul problemei apozității, continuînd și în fasciculele din 1963. La această discuție au luat parte mulți lingviști de seamă și profesori de limbă franceză. Problema apozității este multiseclară și dacă a stîrnit totemai acum un interes aîlt de viu în mijlocul lingviștilor francezi aceasta se datorește în mare parte îngrijorării pe care o exprimă profesorii de limbă franceză pentru anumite schimbări survenite în terminologie.

Amintim că în terminologia lingvistică oficială adjectivul calificativ în limba franceză are două funcții: *épithète* și *attribut*², la care în 1950—1960 a fost adăugată și cea de *apposition*. Chestiunea la care s-au angajat să-și dea părerea participanții la discuție este — ce reprezintă apozitia? Este ea o simplă construcție formală (*épithète apposée, complément circonstanciel apposé*) sau este o funcție gramaticală deosebită?

În toate notele publicate în legătură cu problema apozității se poate remarca o încercare merituoasă de a evita confuzia terminologică. Se constată în același timp că construcțiile apozității sînt atît de variate și deseori asemănătoare cu alte fenomene, la rîndul lor pline de nuanțe, încît o clasificare riguroasă este uneori dificilă dacă nu chiar imposibilă. Prin urmare, anumite imprecizii terminologice sînt inevitabile.

Ph. Munot, „Remarques sur la scansion du vers français”. Acest studiu copios (se întinde pe numerele 2 și 3) dă în realitate cu mult mai mult decît promite titlul său. Autorul îndreaptă o critică radicală împotriva unei cărți publicate de Et. Sourian, profesor de estetică la Sorbona, anume *Correspondance des arts*, mai cu seamă împotriva ideilor conținute în capitolul „Musique et littérature”. Et. Sourian prelungește în zilele noastre o teorie ivită pe la mijlocul secolului trecut și după care mijloacele „prozodice” (în sensul cel mai larg) ale poetului ar fi exact mijloace muzicale. Ph. Munot răstoarnă ușor argumentele lui Et. Sourian în ce privește accentul, timbrul, cantitatea și durata; pe urmă abordează concepția lui Sourian despre ritmul versului francez, acordînd acestei probleme un interes predominant. În esență, Ph. Munot are dreptate, după părerea noastră: este cel puțin ciudat, într-adevăr, să se scandeze versurile franceze în așa fel încît prima silabă a fiecărui picior să fie cea accentuată, cînd se știe că ritmul general al limbii franceze, fără nici o excepție, este oxitonic și urecător. Este însă un punct — anume al izocronismului picioarelor versului francez — pe care-l combate Ph. Munot; și de fapt are și aici dreptate, cronometric vorbind: nici o măsurătoare precisă n-a stabilit egalitatea exactă de durată a picioarelor, de exemplu într-un vers alexandrin, adică un lamb = un anapest = un peon IV. Dar psihologic vorbind, dacă se ține seamă de fluxul duratei în spiritul poetului, al recitatorului, al auditorului, nu se poate nega că aceste „măsuri” tind să fie obiectiv egale, fiind deja subiectiv egale. Acest punct este important, căci respingerea totală a izocronismului ar lipsi poezia franceză de un aspect dinamic și chiar dialectic foarte prețios³.

J. Chaurand, „Miarka la fille à l'ourse: ou de l'utilisation littéraire d'un patois”. Autorul studiului a tratat în două numere consecutive întrebarea a două cuvinte dialectale, *merlifique* și *merligodgier*, de către romancierul J. Richepin în romanul său *Miarka la fille à l'ourse* (1883). Este vorba, mai precis, de un „patois” picard, dintr-un sat din mica regiune istorică numită Thiérache, de unde era originară familia scriitorului. Cei doi termeni sînt sinonimi și denumesc pe ȋiganii sau gitanii nomazi care trec periodic prin sat. Alături de aceste două nume sînt folosiți și termenii *bohémiens* (din limba literară), *romani* (din limba ȋiganilor) și, de către un gascon, *gitanos*. Autorul studiului se străduiește să precizeze valorile stilistice ale celor doi termeni din „patois”. Se știe că Richepin, care în versurile sale s-a dovedit bun cunoscător al argoului, a manifestat de asemenea un mare interes în romanul său atît pentru limba ȋiganilor cît și pentru graiul local, folosind un oarecare număr de cuvinte și expresii împrumutate din aceste idiomuri. Ne-am fi așteptat, dată fiind amploarea relativă a studiului, la o cercetare mai bogată și mai precisă a acestor împrumuturi. În realitate studiul se mărginește să deosebească cazurile cînd *merlifique* și *merligodgier* — pentru care nu ne dă măcar etimologia — sînt folosite

² *Épithète* este atribut adjectival, *attribut* — nume predicativ.

³ Se va putea găsi în revista „Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Philologia” pe 1965, o dezvoltare a punctului nostru de vedere.

cu un substrat de ură, sau de frică, sau de batjocură, sau chiar de simpatie. În partea a doua a articolului, autorul consacră câteva pagini unor porecle locale — două, trei — legate de ele un defect fizic, dar nu ne dă explicația lor. În încheiere aflăm că „franceza scrisă și patois-ul, mai ales într-o operă literară, puteau coexista în bună înțelegere pentru mai marele bine al tuturor”(?), lucru de care nu ne-am îndoit niciodată.

În ultimul număr al revistei pe 1962, A. T. Greimas începe o expunere critică despre lingvistica statistică și lingvistica structurală, în special despre „problemele și metodele statisticii lingvistice” în legătură cu cartea lui P. Guiraud. Această expunere, importantă și de o înaltă ținută, se prelungește în anul următor, așa încât vom da recenzia când vom vorbi despre numerele din anul respectiv ale revistei.

H. Jacquier și A. Kalik

K. VLAHOV, *Nachträge und Berichtigungen zu den thrakischen Sprachresten und Rückwörterbuch*, în „*Godišnik na Sofijskija Universitet*”, Filologičeski Fakultet, LVII 2, 1963, p. 221—367.

Este cunoscut și îndeobște apreciat avântul remarcabil luat de cercetările asupra antichităților și a limbii tracilor în Bulgaria, al cărui teritoriu național se suprapune cu zona centrală a teritoriului etnolingvistic trac, dintre Dunăre, Rodope și Marea Neagră. Realizările cercetărilor bulgari din ultima vreme au stîrnit un ecou și discuții ample în toate țările unde interesul pentru cultura materială, limba și aportul istoric al tracilor, ca și pentru comparatistică în general are tradiții și este în continuă creștere. Cea mai remarcabilă realizare a „tracologiei” bulgare, marele repertoriu al fragmentelor limbii traco-dace întocmit de eminentul lingvist și epigrafist Dim. Decev (1877—1958), *Die thrakischen Sprachreste* (Wien, 1957; 585 p.), s-a bucurat de atenție excepțională între cercetători, provocînd în chip firesc aprecieri elogioase și admirative, ca și critici cu obiecții, completări și rectificări justificate din partea a numeroși erudiți din mai multe țări (Bulgaria, U.R.S.S., R. P. Română, Germania, Franța, Italia, S.U.A. etc.); căci chiar de la apariție s-a observat că impozantul volum, cu un bogat conținut lingvistic-onomastic, are multe erori și lipsuri, care — cu progresul cercetării analitice, a studiului critic — apăreau mereu mai numeroase, unele grave. Rectificările și adaosurile făcute între a. 1958 și 1963 sînt (în majoritate) regrupate împreună cu un aport personal de proporții impozante de către cel mai tîrziu reprezentant al școlii tracologice bulgare, Kiril Vlahov (asistent la Universitatea din Sofia) în cele 154 pagini ale lucrării lingvistice-epigrafice cu titlul de mai sus; aceasta se prezintă nu numai ca un auxiliar prețios și indispensabil al repertoriului decevian *Thrak. Spr.*, ci chiar ca un preludiu la o nouă culegere (completă, critică) a resturilor limbii traco-dace, după reușita numai parțială a celei întocmite de către Decev. Printr-o muncă de proporții impozante, reconsiderînd integral materialul lingvistic-onomastic: adunarea, sortarea critică, valorificarea tuturor observațiilor numeroase și variate ale recenzenților, dispuse și adoptate cu acribie filologică, urmate de indice și dicționar invers, — K. VI. a realizat o operă vrednică de admirație și laudă, și care e necesar a fi cunoscută și utilizată în țara noastră, unde interesul și chiar pasiunea pentru antichități și limba traco-dacilor nu se limitează la un cerc de filologi-epigra-

fiști și nu sînt mai reduse decît la prietenii vecini din sudul Dunării. Drept aceea, e prezentat aici pe scurt cuprinsul lucrării lui K.VI., cu observații și adăuguri necesare.*

Partea I, după explicarea scopului urmărit și a capitolelor (*Einleitung*, p. 223–227) prezintă „adaosuri și rectificări” la *Thr. Spr.*, cap. I (p. 228–232) 65 cuvinte (nume) ce nu sînt trace, rezultate din lecturi eronate. Aici ar fi puține observații de făcut, ca p. 230 „*Ersidius* m. PN. — AEM I 1877, 73” era citit corect în CIL III 7438 *Ersidius*, gentiliciu italic. Cap. II (p. 233–236) 86 cuvinte (nume) transmise incomplet, cu întregiri dubioase ori discutate, lectură nesigură; unele ipoteze nevalabile, ca p. 235 „die Form Μεζηνυ ist nach V. Georgiev Μεζηνυ zu lesen und als Vocativ mit der Bedeutung Ιππότης ‚Reiter’ zu fassen”.

Cap. III (p. 237–263), cu 593 cuvinte (nume) al căror caracter tracic e controversat ori contestat de unii, sau negat categoric de alții; respectiv cu lectură dubioasă: sînt adunate toate observațiile, obiecțiile și rectificările propuse de critici la materialul din *Thr. Spr.*, sigure, verosimile ori mai puțin verosimile. Este o înșirare șablonică, monotona, obositoare, dar necesară pentru informarea cit mai corectă, obiectivă. Ceea ce lipsește în acest amplu tabel este luarea de atitudine critică, o selectare mai severă și ierarhizare a „părerilor” și sugestiilor date de recenzenții lui Decev, care nu pot fi puse pe același plan, tratate egal. Căci stabilirea plină la evidență a caracterului netracic al unor elemente lexicale-onomastice incluse aici de zelul tracofil al lui Decev și al altora (ex. nume grecești ca *Aba*, *Ganymedes*, *Diomedes*, *Diop(h)anes*, *Heros*, *Heron*, *Karkos* etc.; scilo-sarmatice *Abragos*, *Abroagos*, *Agathyrhos*, *Dalasio*, *Dalosatos*, *Zalzos* etc.; celtice *Atezissa*, *Daeipora* [împriat greșit la K.VI., p.243 „Daceipora”], italice-romane *Atius*, *Bassus*, *Castus*, *Nogelo* etc.; egiptene *Beitharion*, *Centeisis*, *Nestoeris*; ilire *Diasdinus*, *Dusmanes* ș.a., relevate mai ales în *Dacia*, II 1958, p. 522–526) — nu poate fi echivalentă cu aserțiuni aberante ale unor balcanologi despre elemente slave în toponimia Traciei și Moesiei încă din sec. VI (înainte de stabilirea slavilor aici), sau forțînd ipotezele și „etimologiile” extravagante, chiar din sec. III (*Amlaidina* în Moesia) ori sec. II (*Zurobara* în *Dacia*; V. Georgiev), pe care K.VI. le repetă, uneori cu ușoare rezerve ca „wahrscheinlich slavisch”. Caracterul neștiințific al unor asemenea aserțiuni a fost arătat din nou pe scurt (SCIV, XII 1961, p. 182–186); ceea ce n-a citit ori n-a apucat să utilizeze K.VI., lăsîndu-se derutat de influența maestrului

*A b r e v i e r i :

add.	= addendum
AEM	= Archaeologisch-epigraphische Mitteilungen. Wien.
AFp.	= Année épigraphique (la Revue archéologique). Paris.
BIAB	= Bulletin (Izvestiia) de l'Institut archéol. bulgare. Sofia.
BSAB	= Bulletin (Izvestiia) de la Société archéol. bulgare. Sofia.
CIL	= Corpus inscriptionum Latinarum. Berlin.
DThR	= Denkmäler des thrakischen Reitertages in Bulgarien (G. I. Kazarov). Budapest. 1938.
EDR	= Ephemeris Dacoromana. Roma.
IG	= Inscriptiones Graecae. Berlin.
IGB	= Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae (G. Mihailov). Sofia, I–III, 1956–1961.
ILS	= Inscriptiones Latinae selectae (H. Dessau).

IPE	= Inscriptiones antiquae orae septentrionalis Ponti Euxini Graecae et Latinae (B. Latyhev).
JÖAI	= Jahreshefte des österreichischen archäol. Instituts. Wien.
K.VI.	= Kiril Vlahov.
MatArch.	= Materiale și cercetări arheologice. București, I 1953 și urm.
NotSc.	= Notizie degli scavi di antichità. Roma.
Proc.	= Procopius din Caesarea.
RE	= Real-encyclopädie (Pauly–Wisowa).
REG	= Revue des études grecques. Paris.
SCIV	= Studii și cercetări de istorie veche. București, I 1950 și urm.
SEG.	= Supplementum epigraphicum Graecum. Leida, 1923 și urm.
StCl.	= Studii clasice. București, I 1959 și urm.
Syll.	= Sylloge inscriptionum Graecarum (W. Dittenberger), ed. III.
Thr. Spr.	= D. Delschew, <i>Die thrakischen Sprachreste</i> . Wien, 1957.

său, pradă și el adesea omonimiei de sunete („Opfer der Lauthomonymie”, cum spunea la 1952 Decew despre poliglotul Gustav Weigand de la Lipsca). Teza aberantă (Drinov, Duicev ș.a.) trebuie eliminată din câmpul cercetărilor lingvistico-istorice, ca un balast dăunător progresului științei, cunoașterii juste a realităților populare antice din zona carpato-balcanică și dunăreană plină la începutul perioadei prefendale. Deci să nu se atribuie limbii și populației slave materialul tracic, după cum este profund eronat a căuta cuvinte de „origine tracă” (exclamații, onomatopoe etc.) în literatura dramatică a grecilor (câteva exemple, citate mai jos).

Cap. IV (p. 263–284) este cel mai amplu (330 nume și glose), util și important din marele studiu-repertoriu al lui K. VI., aducând substanțiale observații și corectări, aduse și întregiri la *Thr. Spr.*, bazat pe o documentare vastă, cunoaștere mai circumstanțiată și nuanțată a materialului onomastic. Nu poate avea totuși pretenție de a fi o listă completă, „la zi”, cu toate materialele cunoscute astăzi, având multe lipsuri și omițând chiar din propriile sale descoperiri-addenda: numele *Aulusios*, *Aulucentos* și *Seuthes*, citate la p. 382 a aceluiași „Anuar” al universității Sofia (cf. infra, p. 332). De altă parte, repertoriul lui K. VI. conține materiale eterogene, inutile, care trebuie eliminate, înclt la aceste ample „addenda” ale lui K. VI. stnt și vor fi necesare numeroase suplimente, care rămân mereu actuale și necesare atfă timp cît documentarea sporește neîntrerupt și mi ales cît unui tracologi nu cunosc materiale din toate zonele și documentele antice, nereușind nici să se debaraseze de anumite resturi ale prejudecăților „pan-tracice” spre a-și însuși o concepție justă asupra trăsăturilor limbii traco-dace, a extensiunii teritoriale, cronologice și cantitative a resturilor ei lingvistice-onomastice. În acest sector — chiar după muncă intensă de un secol de cînd R. Roesler, W. Tomaschek, A. Fick au început adunarea și studiul comparativ al materialului onomastic — una din sarcinile principale rămîne totmai: identificarea corectă, integrală a elementelor autentice trace, deosebirea lor netă față de cele alogene (grecești, iranene, ilirice, celice, italice, semite, egiptene etc.). Capitolul masiv de „addenda” al lui K. VI. are nevoie de unele corrigenda și alte numeroase addenda: materiale apărute mai demult ori în ultimă vreme. Cu acest prilej, împlinind vechiul debit față de opera lui Decew [recenzia din 1958, *Dacia*, II p. 520–526, SCIV IX p. 213–217 cuprindea numai partea I cu observații și corectări, elemente ce erau de îndreptat, respectiv de eliminat], este întocmit un asemenea „supplementum” (care, firește, nu este ultimul, definitiv) la *Thr. Spr.* și la suplimentul lui K. VI., cu elemente onomastice ori noi variante de oarecare importanță, ignorate de tracologi în ultimă vreme. Materialul este grupat în ordinea alfabetică grecească adoptată de Decew și de K. VI., cu toate că este greoaie și nepotrivită.

Pagina 263 *Anchialeus* ethnicon, *Anchialos* ar fi „gräzisierte thrakische Formen” (Georgiev); dar toponimicul nu poate fi tracic, ci e grecesc (ἄγκυραλος „maritim”). — 264 *Anthela* topon. (Steph. Byzant.) explicat din i.-e. „akti- „Felsenriff, Halbinsel, Kap”, iar „n in *Anthel* ist unter dem Einfluss (Volksetymologie) der ἄνθησαν, ἄθος Blume”; în realitate totmai prima este etimologie populară, căci *Antheia* vine direct din apelativul grecesc amintit. — *Addendum Arlsen-* în CIL, VI 32565 (= 2809) Iuno Arise[na?] (EDR, I p. 134). *Artldon-* IG XII, 795 Διλιζέλας Αρτιδωνιος [Σ]π[ι]χ[ι]ος, cf. JÖAI VI 1903, Bbl. 4, nr. 4. — *Aulosanle* Tomis, I. Stoian. *Tomitana* (1962), p. 202–203 Αυλοσάνης – Σευθη. — 265 Αχελῶος, Αχελών etc. nu poate fi tracic (din cauza sunetului -ch-). — *Babu*, βαβύ in greacă nu sînt de origine tracică. — *Add. Babu* Tarsa, CIL X 3527 (Misenum). — *Bad-* κόρη DThR nr 722. — *bazu* în topon. Cantabaza.

Bargos. SEG I 301 (Βιργγος) = III p. 113 (Βαρρος, citat de K. VI., p. 314). *Barnalos* la Beroia, Ann. Brit. School Athens, XXXIX 1938–9, p. 96, nr. 7 Διογένης Βερνιχλῶ ἥρωος, — 266 *add. grec* βάσκαρος „vrăjitor, calomniator, gelos” și verb βασκαλῶ sînt din tracă ori iliră (Kretschmer; Walde; Boisacq). — Varianta Βασκακελου *Makedonika*, II 1951, p. 619. — *Bederluna*, Proc. Anecd., 6, 2; Aedif. IV 1, 17; 28, apare în forma coruptă Βενδριτης la Chron. Pasch. p. 611 (*Thr. Spr.*, p. 49). — *Bisthus*, Syll. 585, 21 Βισθαας, IG XII, 164, 9

Βισθριος, IG II 3298 Βισθριος, *Glotta* VI 1915, p. 413 și *Inscripfen Magnesia* 8, [27, *Inscr.* Priene 140, 10 Βισθριον. — **Bubent** —, *Not. Sc.*, 1898, p. 418 = AÉp. p. 1899, 97 D.M., Bubentis Tharsae mil. clas. Germ. qui vix. an. XLV — fecit Aulupor Rigasis fratri. — 267 *add.* **Brisanus**, Ilișua (r. Dej), *MatArch.*, VI 1957, p. 321 D.M. Aurelius Brisanus vixit annis L, Aur. Mucatus ed Aurelius Maximianus filii ed heredes. — **Brisenus**, Gherla (muzeu) ... R..., eq. alae II Pannoniorum vix. an. XXXVIII, Brisenus imag. heres ponendum curavit. — 268 *add.* **Gelasinos**, BIAB XII p. 288 Γελασινος ἐπολει. — **Gerula** considerat variantă a lui **Zerula** (după Kazarov), greșit, căci primul are o rădăcină indo-europ. *g(gh)er-, al doilea *g'her-, ambele cu fonetism satem tracic. — *Add.* **Gilpil**, rlu, Crișul (Negru?), Iordanes, *Getica*, XXII 113 iuxta flumina Marisia, Milliare et Gilpil et Grisia (cf. *Cercetări de lingvistică*, II (1957), p. 259–261); *Gelbes* în Bitinia (Plin., *Nat. hist.*, V 143). — **Giltas**, CIL, VI 12243 Apusceia I(ibera) Giltias; cf. Γίτις DThR nr. 821. — **Guras** *add.* IG XI, 1238 Γ[λ]αυκ[ι]ς Γουρου Καλλατινός. — **Δαλειος** SEG III 753 Samotrace. — **Dalutius**, CIL VI 32542 M. Aur. M.f. Aur. Dalutius Cibal. — **Δαμας** în Tracia, IGB 1412 este evident nume grecesc, n-are ce căuta în repertoriul onomasticeei trace. — *Add.* **Darnithithi** localitate (probabil în Dacia), unde împăratul Traianus a dat decretul—diplomă militară CIL, XVI 160. — **Degistion**, Istria, SEG I 320, I r. 12 Δεγιστιων Νουμηνίου (SCIV, IX 1958, p. 52). — **Decebalus** v. **Dicebalus**. — **Δεν** „Zeu” — **Διν** = Ζεύς ca element tracic (Georgiev) este total neverosimil. — *Add.* **Derzo**, Tomis, *Bucureștii*, II, 1935, p. 173–5 (= I. Stoian, *Tomitana*, p. 26), pe un inel, eventual leonim tracic. — **Destorme**(?) sau **Lestorme**(?), Balce, SCIV XIII 1962, p. 227 (= StCl, V 1963, p. 304) Δεστορμη Διζδωνος γυνή Σουσανος. — 270 *add.* Διζασκος, *Samothrace*, II 1 (New York, 1960), nr. 33. — **Dizdon** v. **Destorme**. — **Dizzobeteles**, BIAB XXI 1957, p. 303, fig. 2 c de citit DIZZO BETE(?) M LIB(?) EX VOTO; fotografia nu e clară, textul confuz; sigur numele tracic **Dizzo**, după care un alt nume **Bet**... (patronimic?) ori forma vulgară **bete(ranus?)** în loc de **veteranus**; lectura este de revizuit după epigrafulă. — **Dicebalus**, **Decebalus** e cunoscut în exemple mai numeroase decât cunoscute lui Decev și lui K.VI.; de semnalat deocamdată la Roma un dac între equites singulares **Silvinius Decibalus**, *Epigraphica*, XIII p. 138 (a. 203). — *Add.* **Dilliporis**, *Inscr. Bithyn.*, p. 59, r. 14 Μόσχου Διλλιπορες. — **Dines**, *add.* CIL, III 835 (= *Dacia*, II 1958, p. 464) Ael(ius) Dines. — 271 *add.* Δινταριων, SEG III 121. — **Disdozis**, AÉp. 1927, 47 Aur. Disdozi mil(es); CIL, III 2002 Disdozi. — **Dobrates**, Intercisa, I (1954), p. 331, nr. 399 (= ILS 9276) Deo Dobrati Eutices ser(vus) de... (EDR, I p. 159). — **Doranus**, JÜAI XXXI Bbl. 108 (= AÉp., 1938, 97) Atadis Doranis filius qui militat n(umero) D(almatarum). — **Dorzlathes**, *add.* *Amer. Journ. Archaeol.* XXXVI 1932, p. 453 (Karagaç, Turcia) Δορζινης Σκαρης. — **Dosaen** —, Tomis, StCl.V p. 292 'Ηρωι Δωσαηνω ἐπηκόω. — **Droles**, *add.* Baillet, *Inscr. Syringes*, p. 250, nr. 1124 Δρολς. — 272 *add.* **Ebrylos**, v. **Sisomarke**. — **Εδερζιω**, fortăreață în Dardania, *Proc. Aedif.*, IV 4, p. 120. — Exclamatiua grecească εὐζὶ considerată ca „ein thrakisches in der griech. Sprache ein Lehnwort ist” (Georgiev), neverosimil; este onomatopee ce poate apărea în orice limbă. — 273 Ζαλμοδεγικος, căpetenie traco-getică, StCl. III 1961, p. 54 (= SCIV XI 1960, p. 42), nu are nimic a face cu „Zalmoxis” (forma greșită a leonimului **Zamolxes**), ci conține în partea inițială un element înrudit cu **Zelmutas**, iar în a doua identic cu **Degistion**, **Degis** etc. — *Add.* **Zatidis** vicus, CIL V 898 (Aquilaia) Aur. Moca, natus in Dardan(ia) vico Zatidis. — **Ζειλ**, IGB I 274, **Ζειλας Ταρσα** SCIV IX p. 331 (*Izvestiia arch. Kommiss.*, XLV 1912, p. 16). — **Ziles**, Tomis, *MatArch.* II 1956, p. 618 D.M. Saturninus Biti — Ziles marita. — **Ζερκιων** 'Ηροδωρο IGB I 421. — **Zoltes**, căpetenie a tracilor, sec. III/II, decret istrian *Historia*, XI 1962, p. 21–22 (= StCl. V 1963, p. 138–139) Ζολτης. — 274 *add.* **Zurdigtnus**, CIL, XIII 3495 (relief caval. trac; Amiens) D.M. Val(erius) Zurdiginu[s] dec. a[lae?]. — **Zusyrelthas**, IGB I 24 'Ηρακλει

Ζουσυραθ. — **Zyrid** —, Rodosto, JÖAI, XXIII 1926, Bbl. 131–132 [ἡμωνίδης Ζυρίδου. — ‘**Ἡρώς**’ nume al unei phyle în Tracia este evident grecesc, nu poate fi tracic. — Fragmentul — **Ἡθρηγνος** epitet al lui Heros IGB I 262 este același cu **Καρδιβρηγνος** IGB II 837 (citată de K.VI. la p. 275). — **Ἰπτόμαχος** nume pe o cupă de la Duvanli; „obwohl der Name griechischer Herkunft ist, ist **Ἰπτόμαχ(ος)** der Name eines Thrakers gewesen. Der Verlust des **ο** in der Endung ist wahrscheinlich nicht fehlerhaft, aber das Verschwinden eines unbetonten Vokals zeigt eine Erscheinung, die in der thrakischen Sprache gut zu beobachten ist”. Este o ipoteză subredă și inutilă, fiind vorba de o simplă grafie ori lectură defectuoasă a unui nume grecesc (purta eventual de un trac) ce n-are nimic a face cu limba tracă. — 275 *add.* **Κατομαλβξ** în Dardania, Proc. *Aedif.*, IV 4, p. 120, mai curînd tracic decît ilir. — **Casebonus**, CIL, III 8256 Sancto Casebono sacrum. — Topon. **Kerdoza**, SEG II 415 τοῖς Κερδωζισιν. — 276 *add.* **Comozeus**, Adamclissi, CIL, III 14214, 12 = ILS 8501 D.M. Daizi Comozei — interfectus a Castabocis. — **Korden** — epitet al lui Heros, IGB III 1321 [‘**Ἡρώ**]: Κορδηνῶ. — **Corent** topon., AĖp. 1924, 50 vicani Sc..., Nicaenses et Coreni et Zcambu. — **Cosenis**, Istria, *Mélanges Marouzeau* (Paris, 1948), p. 323 Valerio Cosenis. — **Cotes**, Samus (Cășieu, r. Dej), *Activitatea Muzeelor* (Cluj, 1956), p. 129 Aur(elius) Cotes eq(ues) al(ac) Elec(torum). — **Cutlunis**, Pärvan, *Histria* VII (1923), p. 72 (= AĖp. 1924, 145; *Mél. Marouzeau*, p. 321, 6) Val(erius) Cutlunis. — **Lestorme**(?) v. *Destorme*. — 277 **Magutis**, Oescus, BIAB IV 1926–1927, 98 (= AĖp. 1927, 46) Deo Maguti. — **Mulosara**, Panticapaion, IPE II 245 Μαλωσαρξ πυνθερά (nume tracic sau scitic?). — **Maltha**, Philippi, BIAB XVI p. 13–15, 11 Zipa Malthae. — **Manibazos**, Tomis, SCIV XIV 1963, p. 91 ‘**Ἡρώ**: Μανιβζω. Este variantă fonetică a lui *Manimazos*, fără a se putea stabili care e mai veche, etimologică. — **Margulas**, CIL III 14206, 10 (scris „*Marculus*” la Decev, p. 288). — **Marlandynol** trib traco-bitinic în nord-vestul Asiei Mici (Strabo, Apoll. Rhod., Schol. etc.; RE XIV 1747–1749). — **Maupus**, CIL VI 32624 Maupus, Trimontio (miles praetor.; EDR, I p. 97). — **Medestos**, IG² II 3213 Μεδεστού. — **Medices**, Cyzicus, Syll. 4 Μανη τῶι Μεδικεῶ, Μηδικεῶ καὶ τοῖς Αἰσηπου παισίν; poate nume frigian (Syll.), dar de tip tracic. — **Mesehol**, *Moscheni* nu este tracic, ci nume grecesc. — **Medlarsa**, Preisigke, *Sammelbuch*, nr. 2021 Μηδισαρξ Θράξα, Breccia, *Catalogue*, nr. 219. — 278 *add.* **Millare**, rlu în Dacia v. *Gilpil*. — **Moeapolls**, Cyprus, REG LXIV 1951, p. 204 Ναικάριον θυγάτηρ Μοκχιπολεως. — **Moeazlos**, nume traco-bitinic, *Inscr. Bithyn.*, p. 62, nr. 34 Τειμοκράτης Μοκχιζιος ἐποίησε; *Echos d’Orient*, XIV 1910, p. 338 Μενέστρατος Μοκχιζιος. — **Mucapa**, Gherla, *Szolnokdomboka várm. évkönyv*, Dej, III 1902, p. 8... VDIS MVCAPA(?). — **Mucatlus**, v. *Brisanus*. — **Mueazos**, bitin, *Inscr. Bithyn.*, nr. 64 Στράτων Μουκάζου. — **Neseenals**, E. Swoboda, *Forschungen am obermoes. Limes* (1939), p. 8; cf. Νισκονίς, Proc., *Aedif.*, IV 11, p. 149 (*Epigraphica*, X 1948, p. 19). — 279 — νοιβαρι. BSAB VI 1916–1918, p. 169 = BIAB XIII 1939, p. 7–9 a fost corectat (*Dacia*, II, p. 464) [Δ]ινθαβζρι, citat astfel de K.VI., p. 269. — **Orsabarls** fiica lui Mithridates, Applan, *Mithr.*, 117 (572) și pe monete din Asia Mică. — **Palsls**, SEG I 556 (Egipt) Παισις Διζαπολεος Θράξ. Dar numele ar putea fi egiptean, patronimicul fiind evident tracic. — Exclamația παπαῖ ar fi „ein thrakisches Lehnwort in der griechischen Sprache” (Georgiev), ceea ce e foarte puțin verosimil, în orice caz imposibil de dovedit. — Glosa Παυρακίς τῆν πέμτην (vineri), în Samotrace (Hesych.), derivat cu forța ca **pantakis* din l.-e. **penk^u-t-u-ko-s*, tracic (Georgiev) este absolut imposibil. — 280 **Porobonus**, IPE³ I 171 [Deo sanc]to Porobono (Olbia); Beşevliev, *Epigr. Prinosi* (1952), p. 66 Porobono Martinus con iugue ex voto posuit (Hisarlık, Bulgaria). — **Putlinga**, Callatis (Mangalia), în *amintirea lui C. Giurescu* (București, 1944), p. 447–451 Aur(elia) PuUnga habent... — **Rabeston**, local. în Dardania, Proc., *Aedif.*, IV 4, p. 119. — **Raleosos**, *Denkmäler Nikaea*, p. 23, r. 14 Διομήδης Ραικοσσου, nume traco-bitinic. — **Razdos**, Çorlu (Turcia europ.) AĖp. 1951, 257 Φιρμου Αὐλοπορεως καὶ Αὐλουκενθου καὶ Ραζδου Ὑακίνθου. — **Rigasus**,

v. *Bubent-*. — **Rigozus**, CIL, III 14214, 11 *Crescens Rigozi*. — **Satokos**, *add.* Baillet, *Inscr. Syringes*, p. 105, n. 473 Σατοκος Θράξ. — 281 greceștile σατρου, σατρης nu pot fi tracice. — Σγουλαμηνος IGB III 1461 este varianta grafică (ori fonetică ?) a lui Ζγουλαμ(ι)τηνος (273; IGB III 1457, 1460). — Σισομαρχη Εβρουλου în Tracia turcească, REG, LXXV, 1962, p. 172. — 282 **Scarini** BIAB V p. 368 „Scariniu Sile” trebuie citit Scarini Busile (*Omagiu Lapedatu*, 1936, p. 767). — *Add.* Seozos, *Izvestija arch. Komm.*, LVIII, 1915, p. 34 Σκοζος Ατ...; IPE, II, 404. — **Scorilo** *add.* SCIV, VI (1955), p. 200–201 Decebalus per Scorilo. — *Add.* Συλληστης IGB I 418. — Στομινός „der Beiname ist von griech. στόμα mit thrak. Suffix. -ινός gebildet”, ceea ce e greșit: altt apelativul (tema) cît și sufixul este grecesc în acest epitel al eroului cavaler tracice. — **Susan** — v. *Destorme*. — **Tabusus**, *add.* exemplul de la Cagliari, CIL X 7596 Rufus Tabusi f. Valentinus — ex cho. Aquit. — **Taranis**, CIL, III 7437 Valens Taranis. — *Add.* Ταρουθινος Θράξ, *Papyri Frankf.*, 5, 6. — **Tarsanus**, CIL, III 6137 (= Dimitrov, *Grabstelen*, 35, nr. 58). — 283 *add.* **Tattario**, Napoca, CIL, III 870 „nomina Asianorum” (posibil bitin din Asia Mică). — **Tatasid-**, Samos, *Athen. Mitteil.*, XLIV (1919), p. 31, nr. 17 Διονυσίου τοῦ Τάτασιδος. — **Terio**, CIL, X 1302 T. Flavius aug. lib. Terio. — **Terlolus**, CIL, IV 5417(?). — **Tiamareus**, CIL, III 14507, ant. a 34 M. Aur. Tiamarcus (sau Thamarc-). — **Tzimi**us, BIAB, XIV 1940–2, p. 271 Tzimius Bithi (lectura veche „T. Zimius”). — **Tzito**, CIL, III 12362. — **Terepes**, *add.* Κοτος Τηρηπου, *Makedonika*, II 1951, p. 619 (= REG, LXVI 1953, p. 146). — Interpretarea formulei τοτοῖ, τοτοτοῖ ca „ein thrakischer (oder phrygischer) religiöser Ausruf im Griechischen und bedeutet *tutoi* = tundat, *to(n) tutoi* = illum tundat” este total neverosimilă, la fel ca Τρωες < *Tros-es < *Tros-es, tracice (?). — *Add.* **Trullensis** vicus, CIL, III 12390 (= 14409), 14412, 3. — Υτανξ (Bug) e considerat trac; dar e mai probabil scitic. — **Phanaces** (mösisch) „Bacchus”, Mysi Thraces vocant (Auson. XIX 48), chiar dacă zeul era cultivat la traco-misieni, nu poate fi tracice din cauza fonetismului neltracice.

Un sistem de *index* urmează să faciliteze utilizarea repertoriului *Thr. Spr.*: cap. V (p. 284–292) și VI (p. 292–314) cuvinte și forme care, cuprinse în corpul repertoriului, nu figurează în „titluri”; cap. VII (p. 314–316 „varia — cazuri ce nu intră în cele precedente” [dar care de fapt intră în majoritatea în cap. IV cu „suplimentul — addenda”]) la *Thr. Spr.*, pentru care se mai adaugă un lung tabel de „corrigenda” (p. 316–321).

Partea a II-a (p. 333–367) a lucrării lui K.VI. este „dicționarul în *vers*” (Rückwörterbuch) pentru *Thr. Spr.*, utilizând și înglobînd toate corecțiile și completările făcute de alții și de el la opera decevană: toate variantele, formele corupte, alterate, elementele netrace (grecești, italice, ilire, iraniene etc.). Este aici un tabel de proporții impresionant: 5973 cuvinte (nume) dispuse în ordinea literelor (grecească) de la coadă la cap. La privirea celor 130 coloane tipografice cu nume și cuvinte în ordine inversată, pe lângă justificata admirație pentru realizare, se pune de la sine fireasca întrebare: cîtă vreme și cîtă muncă a sacrificat tînărul filolog sofiot pentru a întocmi o asemenea „cheie” filologică? În care există unele goluri și erori, numeroase repetări și inconsecvențe cauzate mai ales de adoptarea nepractică a ordinii alfabeticului grecesc și a scrierii cuvintelor cu accente pe diferite silabe ori fără accent [cîtă vreme despre accentul în limba traco-dacică nu se știe nimic, la fel ca despre morfologie, cazuri, terminații etc., care la numele și cuvintele traco-dacice transmise în literatură și epigrafia greco-romană, toate sînt grecești și latine]. De asemenea: utilitatea acestui *index* fi-va la înălțimea intențiilor și a eforturilor depuse? Impozantul „Rückwörterbuch” tracice face impresia unui produs de lux, a unei risipe de energie și de timp, cîtă vreme materialul lingvistic-onomastic traco-dac are atîtea incertitudini și goluri mai ales în repertoriile lui Decev și K.VI., nefiind grupat și prezentat complet și corect în bibliografia din ultimele decenii.

Rezultat al unei munci migăloase de mari proporții, al unei erudiții remarcabile, „Nachträge — Rückwörterbuch” al lui K. Vlahov cu masive corectări, completări, retușuri și

indici, aduce un complex de măsuri și adaosuri destinate a ridica valoarea cantitativă și calitativă a repertoriului decevian *Thr. Spr.*; dar asemenea „remedii” (de fapt, complicate, greoaie și greu de utilizat) nu fac decât să arate o dată mai mult (dacă mai era nevoie) numeroasele erori și sistemul eronat ce stă la baza acestei impozante opere filologice-lingvistice. Cercetarea, contribuțiile și corectările venite din toate părțile în ultimii șase ani arată cu prisosință că *Thr. Spr.* trebuie refăcut integral, redactând adică un nou repertoriu al resturilor lingvistice-onomastice trace, cum s-a spus în 1958 (SCIV, IX, p. 217) „spre a fi utilă și utilizată cât mai rodnic și cu succes, lucrarea *Thr. Spr.* are nevoie de o revizuire și reeditare în alte condiții, după criterii mai severe, evitând confuzii și erori (2—3 pe fiecare pagină), generate în cea mai mare parte din lipsa de experiență a trecutului, la începutul și înaintașii studiilor comparative de limbă și onomatologie traco-dacică”.

I.I. Russu

K. VLAHOV, *Die geographische Verbreitung der thrakischen Personennamen mit Vorderglied Aulu-*, în „*Godišnik na Sofijskija Universitet*”, Filologičeski Fakultet, LVII 2, 1963, p. 375—386, cu o hartă.

În continuarea studiilor asupra onomasticii trace (v. recenzia precedentă), K.VI. adună și grupează alfabetic și topografic antroponimele cu tema inițială *Aulu-*, în total 144 exemple, având în partea finală tema: *-zanēs, -zanos, -zen(e)is, -zenes, -zon, -sanus*; ori *-poris, -por; -lralis, -tra; -cent(i)us, -centhos; -menes; -zelmis, -selmis; -sucos; -paibes; -beistas; -denthes* etc. Scopul unui astfel de repertoriu de antroponime este de a stabili (prin aria răspândirii lor geografice) anumite particularități de limbă, aspecte zonale și dialectale în graiul traco-dacilor. Asemenea inițiativă ingenioasă (împingând studiul analitic până la extreme) fusese aplicată cu oarecare succes la toponomastică (numele de locuri și localități având mai multă stabilitate și durată, fiind legate de teritoriu, deci cu o repartizare topografică sigură); ea poate fi adoptată pentru antroponomastica unui popor și a unei limbi, dar pentru a da rezultate concrete și utile este necesar ca tabelele să fie complete, fiind asigurată obținerea locală (teritorială, tribală) a numelor respective de persoane, care migrează o dată cu oamenii, se împrumută și circulă mai ușor decât toponimicele. Acesta e cazul, în chip firesc, la antroponimele numeroase cu tema caracteristic sud-tracică *Aulu-*¹, în compuse variate și larg difuzate aproape peste tot unde s-au răspândit elementele etnice trace.

Abstrăgând faptul că repertoriul lui K.VI. nu este complet (de semnalat numai trei omisiuni importante: *Aulusios* citat chiar de autor pentru *Aulucentus*, p. 382, n. 124, dar neutilizat; *Aulosanis* supra p. 328, la Tomis; *Aulupor* Rigasis, *NotSc.* 1898, p. 418 = *AEp.* 1899,97), repartizarea teritorială nu este interpretată just, fiind înțeleasă greșit: unele exemple sînt ne-

¹ În ce privește etimologia elementului lingvistic-onomastic trac *Aulu-*, autorul citează: D. Decev, *Charakteristik der thrakischen Sprache* (1952), p. 80 (= *Linguistique Balkanique*, II 1960, p. 164) cu sensul „übernachten; a rămîne de mas (peste noaptea)”, gr. ἀτύς „Aufenthaltort, Nachtlager”, αὐλή „Hof, Wohnung”, față de care, adaugă K. VI., „unseres Erachtens unrichtig leitet I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, S. 57, București, 1960 [corect: 1959] *Aulu-* aus der Wz. „au-l- „a iubi; a dori” ab”. Dar este limpede chiar pentru cine s-a îndeletnicit mai puțin cu studiul etimologic al materialului onomastic că un antroponimic ca *Aulo-* e mai firesc să derive dintr-o noțiune social-psihologică (de felul celei invocate „a dori, iubi; scump” etc.), decât din noțiuni ca „a locui, a sta de mas” ori „casă, curte”, care au produs toponimice.

semnificative, complet lipsite de valoare pentru teza lui K.VI., prin faptul că personajele respective sînt evident i m i g r a t e din alte zone în teritoriile unde le atestă epigrafele. Astfel : p. 377, nr. 1—2. *Aulozanos* comandant al legiunii din Durostorum, ca și un ofițer superior tot acolo, omonim (*Auluzanus*), ambii în sec. IV e.n. ; nr. 25 din Kostolac (Viminacium), CIL, III 14507 b dex. 51 M. Aur. *Auluzon*, veteran. leg. VII Claudia, e venit aici din altă parte ; nr. 60 Solun (Salonic) *Μεσσυπαιβης Αουλουζενος Σκινζερηνός* este evident un imigrant din Tracia (de la *Scinzeries* menționat de Proc. *Aedif.* IV 4, p. 122, 12 „deasupra orașului Germenne” [= Saparevska Banja], lângă Dupnița, în vestul Traciei) ; aici trebuia trecut punctul 60, nu „la Solun”, căci numele *Auluzenis* nu are nimic a face cu populația grecească-macedoneană din Salonic (la fel ca omonimii care apar în inscripțiile din Roma, Albano, Verona, Aquileia, Aquincum, Maiența, Egina etc.). Asemenea cazuri nevalabile trecute pe hartă (Durostorum, Kostolac, Salonic etc.) de către autor arată că teza este în bună parte nejustificată, rezultatul scontat rămîne iluzoriu. Alle exemple de nume trace cu *Aulu-* pot fi de asemenea străine de locul unde sînt atestate, dată fiind apariția lor tîrzie după o intensă circulație a elementelor populare, dar mai ales a militarilor în interiorul și în afara teritoriului etnolingvistic tracic. Ceea ce poate dovedi repertoriul de 144 antroponime cu elementul *Aulu-*, exprimate în cifre ce se dispun în tabel sinoptic cu chenar (p. 386) este eventual faptul că asemenea nume apar mai frecvente în zona centrală a Traciei, pe valea Hebrului și la Odessus (Varna) și, natural, se cunosc mai numeroase acolo unde materialul epigrafic este mai copios ; rezultat modest care nu este proporțional cu munca depusă la adunarea și analiza abundențului material antroponomastic.

I. I. Russu

N. A. CONSTANTINESCU, *Dicționar onomastic românesc*, Editura Academiei R.P.R., 1963, LXXVII + 469 p.

Lucrarea de care ne ocupăm apare ca al V-lea volum din seria celor publicate de Comisia pentru studiul formării limbii și poporului român. Pentru a-i putea aprecia valoarea și importanța, este necesar să facem o succintă reprivire asupra cercetărilor care s-au publicat la noi în cursul vremii în domeniul antroponomastice.

De prin a doua jumătate a secolului trecut, cînd onomastica a început să fie o disciplină independentă, studiile din acest domeniu au interesat și la noi tot mai mulți oameni de știință : lingviști, istorici, geografi și etnografi. Este adevărat că cercetările de natura aceasta s-au făcut în salturi, existînd ani cînd onomastica s-a bucurat de înflorire, urmînd apoi perioade destul de lungi cînd ea a fost lăsată în părăsire. În special antroponomastica a cunoscut astfel de etape de urcuș și coborîș.

Pînă la primul război mondial cei ce s-au ocupat de antroponimie au fost mai ales istoricii și folcloriștii (S. Fl. Marian, I. Pușcariu ș.a.). Ei se limitează însă la o simplă înșirare de nume, așa că, din punct de vedere lingvistic, contribuția lor e minimă. În epoca aceasta apar și lucrările lui A. Candrea, *Porecele la romîni*, București, 1894 și A. Viciu, *Nume de familie la romîni din Ungaria*, Blaj, 1902, poate singurele încercări de sinteză etnografico-lingvistică asupra numelor proprii de persoană ce s-au scris în etapa de care vorbim.

Între cele două războaie mondiale onomastica și în cadrul ei antroponomastica, a luat un avînt deosebit, formînd preocuparea unor lingviști de seamă din centrele noastre universitare. În special a celui din Cluj, dar și a celor din București și Iași. Nu e cazul să dăm aici o bibliografie a lucrărilor apărute prin publicațiile de specialitate sau în volume. Este suficient

să înșirăm doar numele mai cunoscute ca : V. Bogrea, I. A. Candrea, Th. Capidan, O. Densușianu, I. Diclescu, S. Dragomir, N. Drăganu, Gh. Giuglea, Al. Graur, N. Iorga, I. Iordan, Șt. Pașca, E. Petrovici, Al. Philippide, S. Pușcariu, Al. Rosetti ș.a. pentru a ne da seama de importanța pe care au dat-o onomasticii lingviștii noștri în epoca respectivă.

În epoca aceasta s-au scris și câteva lucrări de sinteză (O. Densușianu, N. Iorga, N. Drăganu, Șt. Pașca). A lipsit totuși o lucrare asupra numelor de persoană care să îmbrățișeze în timp și spațiu întreg teritoriul patriei noastre. În măsură mai mare sau mai mică, cercetările se ocupă și în această vreme de un material unilateral și restrâns la anumite epoci.

După eliberarea patriei noastre, respectiv concomitent cu revoluția culturală care a dat o orientare nouă, marxistă, cercetărilor științifice în toate domeniile, cercetările de antroponomastică au fost reluate. Încă în anul apariției ei (1949), revista „Cum vorbim” arată într-un articol intitulat *Numele proprii* importanța onomasticii și deschide o rubrică permanentă pentru a explica numele de locuri și persoane. De atunci încolo în revistele noastre de specialitate apar permanent studii de antroponimie semnate între alții de acad. I. Iordan, acad. E. Petrovici, apoi de Aurelia Stan, Natalia Cernăuțeanu, Al. Cristureanu, Sabina Teiuș etc. În special revista „Cercetări de lingvistică” din Cluj dă atenție deosebită acestei ramuri a lingvisticii.

O lipsă pe care o au lucrările din acest domeniu și azi este că ele nu sînt coordonate. Cercetătorii lucrează și acum izolat, fără un plan care să asigure apariția unei lucrări de proporții în care să fie cuprinse toate numele de persoană și să fie studiate din toate punctele de vedere. Un început în direcția aceasta îl constituie lucrarea de care ne ocupăm. Ea poate fi considerată ca prima lucrare de sinteză în literatura noastră de specialitate care cuprinde întreg teritoriul patriei și utilizează un material bogat și pe un timp mai lung. Este unul din meritele principale ale Dicționarului onomastic românesc.

Lucrarea cuprinde în afară de prefața, care dă orientări tehnice în utilizarea dicționarului, un studiu introductiv în care autorul se ocupă de bazele istorice ale onomasticii românești. Studiul tratează următoarele probleme : I. Originile sistemului onomastic român ; II. Evoluția onomasticii române ; III. Coloritul provincial al onomasticii ; IV. Aspectul numelor calendaristice ; V. Izvoarele ; VI. Regimul și funcțiunea numelui ; VII. Formele de patronim ; VIII. Numele de familie ; IX. Principiile antroponimiei române ; X. Clasificarea antroponimelor ; XI. Creația derivatelor prin sufixe. Studiul acesta introductiv bine orientat este un rezultat al cursului de Științe auxiliare ale istoriei, curs pe care autorul l-a predat la Universitatea din București.

Dicționarul propriu-zis este împărțit în trei părți : I. Nume calendaristice ; II. Nume laice ; III. Nume laice rar întâlnite.

Dicționarul onomastic românesc are o importanță deosebită, fiind prima lucrare în literatura noastră care „utilizează pentru întâia oară izvorul hagiografic, confirmă prin documente numeroase forme de nume derivate și etimologii care în mod formal ar părea neverosimile și revizuește o sumă de explicații eronate cuprinse în lucrări anterioare de onomastică”. Pentru îndeplinirea acestui scop urmărit, autorul a utilizat un material onomastic imens scos din colecțiile de documente, din studii și din tot felul de izvoare editate și inedite. Lucrarea are o importanță deosebită atât pentru lingviști cît și pentru istorici, cărora de fapt li se adresează. Materialul cuprins în dicționar face dovadă că unele sufixe create în limba română și parte din cele împrumutate de la vecini sînt mult mai vechi decît se crede. Lucrarea mai este importantă și pentru faptul că din materialul cuprins în ea se constată că — cu tot coloritul provincial — onomastica și sistemul onomastic românesc este același pe tot cuprinsul țării. Tot din cuprinsul dicționarului se desprinde și faptul că deși avem multe nume de persoane de origine străină, valoarea de circulație a acestora este mai mică sau numai regională față de numele calendaristice de origine creștină greco-romană.

Cu toate meritele incontestabile ale lucrării de care ne ocupăm, ea are și unele lipsuri sau pune anumite probleme care sînt discutabile.

Ne oprim mai întîi asupra titlului lucrării. Ea cuprinde și nume de armeni, maghiari etc. ca de exemplu *Aba*, *Hacicu*, *Hagladurian*, *Măgîrdici* ș.a. Or, dacă e vorba de un dicționar onomastic românesc, aceste nume nu-și au locul în lucrare.

În prefața lucrării se spune că ea cuprinde întreg materialul onomastic din secolul al XI—XIX-lea. Din bibliografia utilizată constatăm însă că acest material este departe de a fi epuizat. Autorul n-a întrebuițat materialul antroponomastic scos din izvoarele istorice la Institutul de lingvistică din Cluj. La fel n-a întrebuițat nici materialul adunat de Șt. Pașca care avusese intenția de a publica un mare Antroponomasticon românesc. La fel n-au fost utilizate nici numele de persoane din diferite monografii, din anuarele școlare ale școlilor românești etc. Natural, pentru aceasta se cerea o muncă uriașă pe care nu o putea duce la bun sfîrșit o singură persoană. Din acest motiv lucrarea nu este exhaustivă.

În ceea ce privește tehnica de lucru a dicționarului observăm că împărțirea lui în trei părți prezintă greutăți în utilizarea lui. În tot cazul nu înțelegem pentru care motiv numele laice rare au fost separate de restul numelor laice. Rolul dicționarului este de a putea fi utilizat cu ușurință, or, împărțirea în cele trei categorii îngreuiază utilizarea lui.

Cuvîntul titlu de multe ori nu este un nume propriu ci un apelativ din care derivă numele propriu. Nu se fac însă toate trimiterile pentru derivate. Vezi de exemplu *bombu* la care nu se fac trimiteri pentru *Bomboș*, *Bomban*, *Bombaș* etc. La fel la cuvîntul *checiu* nu se face trimitere pentru *Chiaciche*, la *cionc* pentru *Ciongana*, la *ciorob* pentru *Cioroboreanu*, la *Luminatul* pentru *Luminița*, la *Dominic* pentru o serie întreagă de forme și derivate. În felul acesta găsirea unui nume prezintă dificultăți. Credem că era mai practic să se dea, în loc de trimiteri în corpul dicționarului, un index, la sfîrșit, al tuturor numerelor existente în dicționar și acolo să se facă trimiterile la cuvîntul titlu, respectiv la pagina unde se găsește numele. Eliminînd balastul (nume străine, toponime etc.) din dicționar s-ar fi putut cîștiga spațiul necesar pentru acest indice de nume proprii.

În ceea ce privește etimologiile, lingviștii sînt de acord că cuvintele din care derivă numele proprii sînt nesigure. Un nume tulpină sau un derivat poate avea origini diferite. Autorul a căutat în majoritatea cazurilor să arate posibilitățile din care poate fi explicat un nume propriu românesc. Este acesta un merit al lucrării? Fără îndoială, multe etimologii sînt discutabile. De exemplu *Criste*, *Cristian*, *Cristina* etc. nu pot avea ca temă numele de *Cristofor* ci, așa cum a arătat Al. Graur, pe cel de *Christianus* (cf. B.L., IV p. 80). Sau *Bașcea* poate fi o formație românească din pluralul lui *bască* = lînă și nu din *bașd* < magh. *bástya* = redută. Numele *Osie* este mai degrabă din românescul *osur* decît din ebr. *Hasha'a* (cf. numele *Leuca*). Mai vezi pentru eventuale formații românești *Berar*, *Pană*, *Pănușă*, *Petraș*, *Serună* etc. Remarcăm apoi forma greșită pentru unele etimologii ungurești: *Balas* în loc de *Balázs*, *beras* în loc de *béres*, *hág* în loc de *hágó*, *halátó* în loc de *halál*, *homoka* în loc de *homlok*, *pinea* în loc de *pince* ș.a.

Natural scăpările acestea nu scad valoarea lucrării. Ea rămîne o realizare de seamă în literatura noastră onomastică, fiind foarte utilă pentru cercetările istorice și lingvistice de viitor.

Prin apariția acestei lucrări nu trebuie să considerăm îndeplinite sarcinile care ne stau în față în legătură cu această ramură a lingvisticii. Va trebui să se întocmească lucrări de materiale informative pe epoci, provincii și categorii sociale pentru ca din ele să se poată stabili evoluția și sistemul de denominație la poporul nostru în diferitele etape ale istoriei lui. Dacă admitem că onomastica este în primul rînd „o istorie aplicată a culturii unui popor”, cercetarea și publi-

carea datelor în legătură cu onomastica se impun cu toată urgența, pentru că, așa cum s-a arătat de atâtea ori de către învățații noștri, onomastica — și în cadrul acesteia antroponomastica — ne pune la dispoziție o serie întreagă de elemente pentru cunoașterea mai temeinică a unor epoci din istoria poporului și a limbii românești.

G. Giuglea și L. Ghergariu

GH. BULGĂR, *Eminescu despre problemele limbii române literare*, Editura științifică, 1963, 115 p.

Munca literară a celui mai de seamă poet român prezintă o complexitate de aspecte care pun în lumină puternica personalitate a scriitorului și ilustrează adâncimea inspirației sale, amplexarea efortului creator și pasiunea căutării „cuvântului ce exprimă adevărul”. Deși poetul declarase că nu este filolog și nu a avut niciodată intenția de a tulbura lucrările filologilor, de a prescrie norme lingvistice într-o epocă de controverse și de discuții aprinse în legătură cu dezvoltarea limbii române literare, prin specificul activității sale de scriitor, de artist al limbii, de publicist mereu în miezul frământărilor zilei, Eminescu a lăsat multe însemnări, comentarii, note, observații critice, originale și de mare interes lingvistic și literar; ele nu constituie un corp de doctrină, dar enunță lapidar adevăruri valabile, idei adânci despre temeiurile istorice ale dezvoltării limbii, despre specificul și importanța limbii populare, despre originala îmbinare dintre tradiție și inovație în limba scriitorilor.

Nici un scriitor român n-a manifestat un mai viu interes față de limba scrierilor vechi, față de specificul graiurilor populare, pe care le-a notat și comentat cu o subtilitate de lingvist deprins cu toate amănuntele și nuanțele fonetice, lexicale, gramaticale ale limbii române, ca Eminescu. O dată cu asimilarea tezaurului culturii naționale, poetul a ajuns să stăpânească pe deplin bogăția limbii; el considera acest fapt ca un temel al progresului general în epoca respectivă: limba, bogăția nuanțelor ei expresive, capacitatea ei de a reda cele mai fine pătrunderi ale gândirii, ale simțirii, constituiau „un element esențial, ba chiar un criteriu al culturii”. De aceea numeroase manuscrise, pagini de publicistică, cronici de tot felul, mai ales teatrale, conțin un prețios fond documentar despre contribuția teoretică a poetului la elucidarea căilor de progres ale limbii române literare. Cercetarea cu titlul de mai sus a adunat aceste opinii dispartate, le-a sistematizat în capitole și le-a comentat, punând în lumină justetea orientării poetului, originalitatea sugestiilor lui în problemele controversate, bogăția de idei în legătură cu lexicul, gramatica, ortografia, ortoepia. Procesul de modernizare a limbii a găsit în Eminescu un susținător lucid, un comentator realist și documentat, un artist care a prefăcut limba veche și înțeleaptă într-un monument unic de artă poetică. Opiniile lui despre limbă ne dovedesc că poetul a abordat problemele în discuție atunci, multe actuale și azi, cu o documentare proprie istoricului și filologului, la care s-a adăugat o rară sensibilitate pentru ceea ce este necesar și estetic în limbă. Astfel poetul s-a putut pronunța în chip judicios și cu o perfectă înțuire a adevărului despre valoarea stilistică a cărților vechi, despre resursele expresive ale literaturii populare, ale operei clasice literaturii noastre: Bălcescu, Alecsandri, Odobescu, Slavici, Creangă, Heliade etc., despre stilul publicistic și, cu mult spirit critic și cu discernământ filologic, despre tendințele literare și lingvistice din epocă.

Comentariul lingvistic și stilistic al lui Eminescu poate fi de folos eforturilor constante de a dezvolta capacitatea expresivă a limbii, de a cultiva valorile istorice, de a propaga o atitudine conștientă față de limbă în toate împrejurările. Acest comentariu întregeste cunoștințele

noastre despre poet și întărește sentimentul de prețuire față de creația lui originală, mai răspîndită azi decît oricînd în trecut. Cartea lui Gh. Bulgăr explică astfel și procesul realizării celei mai artistice limbi, pentru că pune în lumină preocupările constante ale poetului pentru tezaurul graiului comun și lărgeste cunoașterea activității lui Eminescu, înnoitoare în altele direcții, de ale cărei rezultate ne bucurăm și azi, din care învățăm adevăruri temeinice pentru cultivarea limbii române literare contemporane.

Cercetînd activitatea lingvistică a poetului, două trăsături fundamentale se desprind din lucrarea de care ne ocupăm : 1. cunoașterea temeinică de către poet a textelor vechi și din epoca lui, a limbii poporului și informația științifică de specialitate la zi ; 2. conținutul realist, obiectiv, al ideilor, al comentariilor sale și aplicarea principiilor teoretice la cerințele de atunci ale cultivării limbii literare : „Eminescu a cunoscut nemijlocit și a urmărit cu ochi de artist și de filolog limba textelor vechi și graiurile românești ; de aceea normele lingvistice și sensurile dezvoltării mijloacelor expresive îi apăreau lui mai clare decît altor contemporani. De pe această poziție el a combătut erorile curentelor cosmopolite, căci importul de tipare și cuvinte inutile, jargonul franțuzișilor se ridicau împotriva progresului limbii române” (p. 113).

Într-adevăr, din limba veche Eminescu ia tot felul de fapte : lexicale, gramaticale, fonetice, pe care a știut cu mare artă să le valorifice în procesul modernizării limbii poetice românești, fără a da impresia că ne aflăm în fața unei opere alcătuite din elemente alt de diferite în privința originii lor. De pildă : *ceriure* (pluralul lui *cer*), *frumșeuă*, *pre*, *rumpe soarle*, *vecinie* etc.

Deosebit de interesante sînt grupurile sintactice formate dintr-un neologism și cuvinte vechi sau populare, precum : *apostat — inima mea*, *a morții eterne*, *gîndiri arhitectionici*, *semnelor vremii profet*, *strigări irregulare*, *negură eternă*, *văi de haos*, *roiuri izvorînd din infinit* etc.

Pe de altă parte, limba lui Eminescu se apropie de aceea a poporului și astfel un anumit ton familiar devine unul dintre aspectele pregnante ale limbii sale poetice.

Părerile lui Eminescu despre tezaurul popular al limbii și despre folclor sînt analizate documentat în lucrarea lui Gh. Bulgăr.

Eminescu a dat literaturii populare o definiție originală : „Farmecul poeziei populare îl găsesc în faptul că ea este expresia cea mai scurtă a simțămîntului și a gîndirii”, iar, în continuare, poetul recomandă creația poporului drept model și sursă de inspirație pentru o literatură adevărată.

„Expresia literară, oricît de modernă, își are temelia în fondul istoric al limbii obștești. Eminescu a fost dușmanul improvizărilor și al modei, care promovau tendințe nesănătoase, rupte de baza istorică a dezvoltării culturii naționale. Folclorul și toate manifestările genului popular au constituit o sursă nepuizabilă pentru poet ; ele au fost receptate de Eminescu într-un mod original : eliminînd zgura, el a șlefuit minereul poetic descoperit, dîndu-i strălucirea fină a diamantului din lirica și proza sa”.

Eminescu a avut o concepție justă, științifică, despre unitatea limbii românești. Pentru el granițele, fixate în mod arbitrar de către anumiți specialiști, între dialectele și perioadele ei de dezvoltare sînt pur teoretice. În ochii lui limba națională alcătuiește un tot unitar, o realitate istorică în continuă dezvoltare, neîntreruptă de vreun obstacol care să-l oprească ori să-i stingherească evoluția de la o epocă la alta, în toate regiunile locuite de români. Potrivit acestei idei, el a știut să îmbine într-un tot perfect unitar fapte de limbă dintre cele mai felurite sub raportul provenienței lor geografice și istorice. Așa se explică, între altele, faptul că nu numai în vocabular, ci și în gramatică găsim la el elemente aparținînd tuturor provinciilor și tuturor epocilor. Întîlnim, de pildă, la el, toate formele de viitor, cîteodată chiar într-o singură poezie. În poezia „Floare albastră” alături de *vom vorbi*, *voi cerca* etc., care exprimă o acțiune viitoare

sigură, apar aspectele „vorbite”, cu nuanță modală (de posibilitate, probabilitate -îndoială): *mi-i spune* (-atunci povești), *mi-oi desface* (de-aur părul), (cînd prin crengi) *s-a fi ivit*, (nime-n lume) *n-a s-o știe* etc., care contribuie la crearea unei atmosfere de „întimitate”.

Constatări similare putem face și cu privire la întrebuițarea celor două forme de perfect, care nu sînt identice din punct de vedere al valorii lor temporale. Deși moldovean, Eminescu a întrebuițat ambele forme ale acestui timp, dîndu-le nuanțele afective pe care ele le pot exprima în limba noastră:

„Cînd văzui a lor mulțime cîtă frunză, cîtă iarbă
Cu o ură ne-mpăcată *mi-am șoptit* atunci în barbă...”

„Unde ai văzut vreodată aste țări necunoscute?
Cînd se *pelecură*-aceste? La o mie patru sute?”

Lucrarea consacră două capitole speciale ideilor lui Eminescu despre specificul gramatical, ortografic și ortoepic al limbii; citatele reliefează pasiunea poetului pentru frumusețea limbii și în special pentru gramatică. „În rapoartele lui ca revizor școlar, poetul a insistat asupra studierii gramaticii care e, de fapt, o școală a gîndirii, un factor de bază în dezvoltarea gîndirii logice a copiilor. Pe bună dreptate Eminescu a legat problemele de gramatică de cele de logică, legile gramaticale de cele ale gîndirii” (*op. cit.*, p. 98).

Din cuprinsul lucrării se desprind apoi caracterizările pregnante făcute de Eminescu originalității limbii artistice a lui Bălcescu, Negruzzi, Alecsandri, Odobescu, Slavici și Creangă. Prin ele Eminescu îndeamnă pe urmași să continue munca de analiză a marilor creații literare de pe temeluri realiste, avînd în vedere perspectiva istorică și ecoul în lucrarea urmașilor.

Valoroase citate date de autor pentru a ilustra concepția literară și ideile filologice ale lui Eminescu, legate în tot cuprinsul lucrării de conținutul și formele expresive ale mesajului său artistic, argumentarea riguros științifică a fiecărui fapt comunicat, demonstrează utilitatea practică și actualitatea cunoașterii acestor idei ce se desprind din cartea lui Gh. Bulgăr. Un indice de materii și de autori la sfîrșitul cărții ar fi ușurat consultarea lucrării și orientarea în temele tratate de poet.

Lectura ei va completa cunoașterea valorii de ansamblu a operei eminesciene care, la trei sferturi de veac de la moartea poetului, rămîne cel mai de seamă monument al limbii poetice românești, un izvor de emoții estetice, de învățăminte și de îndemn spre noi creații literare durabile.

Gheorghe Pop (Baia Mare)

DICTIONAR ROMÂN-GERMAN, București, Editura științifică, 1963.

Dictionarul romîn-german, apărut în Editura Științifică împlinește o lipsă îndelung resimțită de cele mai largi cercuri de cititori din țara noastră.

Limba germană este una dintre limbile de mare circulație, iar vechile dicționare: *Schroff*, *Șăineanu*, *Tiktin* sînt de mult epuizate. Bogăția listei de cuvinte a noului dicționar, precum și varietatea domeniilor din care au fost alese, arată strădania colectivului de redacție de a prezenta cititorului vocabularul limbii germane, sub toate aspectele lui: social, tehnic, științific. Dicționarul cuprinde în acest scop pe lîngă vocabularul uzual, o bogată terminologie științifică, politică, tehnică, medicală etc. Lucrarea cuprinde numeroase neologisme, regionalisme, arhaisme, multe variante, termeni familiari etc. Terminologia științifică și tehnică oferă posibilitatea tragerii exacte a lucrărilor de specialitate. Lista de cuvinte conține și o bogată terminologie politică actuală, însoțită de exemplificări și expresii numeroase. Desigur, sînt și unele scăpări in-

rente într-o lucrare de dimensiuni destul de mari. De ex. la cuvîntul *popor* ar fi fost bine să se insereze expresia : *popor muncitor* „*werktätiges Volk*” sau la cuvîntul *clasă* să se fi adăugat *clasă socială* „*Gesellschaftsklasse*”, „*Gesellschaftsschichte*”.

În zilele noastre se obișnuiește să se întrebuițeze multe abrevieri. Acest fenomen se produce nu numai la noi, ci și în R.D.G., în celelalte țări socialiste, precum și în țările apusene. De aceea, o listă care să cuprindă pe cele mai frecvente dintre ele, cu corespondentul din limba germană și cu explicarea lor, ar fi cu bucurie primită, mai ales de cititorii și translatorii din domeniul politic, economic și ziaristic. Dau câteva exemple : CAER (= Consiliul de Ajutor Economic Reciproc) — RGW (= Rat für gegenseitige Wirtschaftshilfe); C.E.E. (= Comunitatea Economică Europeană) — EWG (= Europäische Wirtschaftsgemeinschaft); NU (= Națiunile Unite) — VN (= Vereinte Nationen); PMR (= Partidul Muncitoresc Român) — R.A. (= Rumänische Arbeiterpartei) etc.

În ceea ce privește normele tehnice de redactare a dicționarului de față, ele sînt expuse în capitolul intitulat „Îndrumări pentru folosirea dicționarului”. Aș vrea să insist asupra afirmației din „Îndrumări”, că acest dicționar se adresează atât cititorului român cît și celui german. Pentru a ajuta cititorul român, s-au înregistrat genurile substantivelor germane, una dintre greutățile de care se lovesc aproape toți cei care învață limba germană, sau cei care o folosesc într-o măsură oarecare. Parantezele explicative sînt în românește, tot pentru folosința cititorului român. Pentru cititorul străin, s-au dat unele forme gramaticale la cuvintele-titlu : pluralul substantivelor, formele feminine la adjective, persoana întîi la indicativul prezent al verbelor, de asemenea la perfectul simplu și forma participiului trecut.

Pentru a stabili o corespondență cît mai exactă între cuvîntul românesc și echivalentul lui german, s-a recurs la indicarea domeniului sau a valorii stilistice în paranteze rotunde.

În ceea ce privește cuvintele în sine, ele sînt, în general, explicate prin corespondentul german cel mai potrivit, urmat apoi de o serie de sinonime, mai mult sau mai puțin apropiate de cuvîntul de bază, despărțite între ele prin virgulă sau punct și virgulă. Menționez, ca un aspect valoros al lucrării, numărul mare de exemplificări, expresii și locuțiuni tratate în cadrul cuvintelor, chiar dacă, uneori, echivalentele germane nu sînt prea fericit plasate. Foarte prețioase sînt și numeroasele indicații de construcții ale limbii germane. Tot din punct de vedere al fondului acestui dicționar, am observat însă, că nu s-a aplicat linia obișnuită de redactare a dicționarilor bilingve, care urmăresc prezentarea echivalentului străin corespunzător sensului pe care-l are cuvîntul din citat, ci exemplele au fost grupate în jurul unui sens central. Acest fel de a redacta cuvintele — și mă refer în special la cuvintele mari, la verbe, la construcții gramaticale — se obișnuiește în dicționarele explicative, care urmăresc și evoluția sensurilor sau corelația dintre ele. După părerea mea, această metodă creează confuzie și îngreuniază consultarea dicționarului, pe cînd cealaltă, chiar dacă este, în oarecare măsură, mecanică oferă cititorului mai multă claritate și-l trimite direct la corespondentul căutat. Nu este nevoie să dau exemple, dat fiind că tot materialul (cu foarte rare excepții) a fost prelucrat în același fel.

O calitate esențială a oricărei lucrări lexicografice, este concizia și claritatea. Sarcina principală a coordonării constă, pe de o parte, în a ordona și uniformiza materialul, pe de altă parte, în a căuta să-i dea cea mai simplă și — în același timp — cea mai clară formă, pentru a ajuta pe cititor și a împiedica eventuale confuzii. În lucrarea de față se pot observa deseori lipsuri tocmai la unitatea formelor de redactare tehnică a cuvintelor. Desigur că, de cele mai multe ori, ele sînt inevitabile, dat fiind că niciodată coordonatorul nu are tot materialul deodată sub ochi. Dar alci cuvinte analoge sînt lucrate după norme de redactare cu totul diferite. Nici una dintre aceste norme nu este de respins, dar desigur că una dintre ele este cea mai nimerită și ar fi fost bine ca ea să fi fost generalizată și să se fi pus de acord toate cuvintele care fac parte din aceeași grupă. Vezi : *pronume personale*, *numerales* etc.

O altă inadvertență de coordonare este citarea neunitară a infinitivelor lungi. Este foarte bine, desigur, că au fost înregistrate, dar fiind că în limba germană ele au diverse forme : în redactarea lor însă, mai bine-zis în înregistrarea lor, nu s-a respectat o regulă unitară : s-au înregistrat abstracte ca *debarcare, debitare, deblocare, recădere, recăpătare* etc., dar s-au omis forme — adesea mai uzuale — ca *debilitare, debreiere, evaluare, recenzare* etc. Alte inadvertențe în tehnica lexicografică : se dă domeniul la *rae* s.m., dar nu se dă la *raeteș*, cu toate că este un cuvânt foarte puțin cunoscut — în orice caz mai puțin cunoscut decât *rac*; idem *rolbă*; la cuvântul *floare*, punct. 8. se dă domeniul (*chim.*) și se lasă citate care nu fac în nici un caz parte din domeniul chimici; la cuvântul *șart* s.n. încep expresiile imediat, fără să se menționeze : (*expr.*); la cuvântul *buc* s.m. se dă înții paranteza explicativă : (*în expr.*) apoi urmează citate; la cuvântul *brineă* s.f. găsim : (*în limbă literară, în expr.*) apoi citate. Exemple de genul celor de mai sus s-ar putea continua, dar nu ne interesează numărul lor cît principiul și metoda de lucru, care ar fi de revizuit.

În legătură cu tehnoredactarea, dicționarul de față lasă din păcate cam mult de dorit. Se citește greu, litera e mică, obositoare pentru ochi, deseori ștearsă, neclară, multe accente puse greșit, hîrtia de mai multe nuanțe de alb și de mai multe calități. Desigur că dorința de a folosi spațiul planificat la maximum stă la baza acestor inconveniențe.

Dicționarul este totuși o lucrare valoroasă, care își va atinge scopul urmărit și va folosi celor mai largi categorii de cititori.

G. Haneș

И. И. ЛУХТ, *Залог в современном румынском языке (Пассив)*. Издательство Академии Наук СССР, Москва, 1962.

Problema diazezelor în limbile romanice a atras atenția multor romaniști apuseni (G. Reichenkron, E. Wistrand, A. Hatcher, H. Kallin, Th. Engwer) și sovietici (E. A. Referovskaia, T. B. Alisova, I. N. Mihailova, C. I. Kanonici). O lucrare recentă de acest fel este cea a lui I. I. Luht, care constituie obiectul acestei recenzii.

În lucrarea sa, I. I. Luht pleacă de la definiția diazezei formulată în primul rînd de *Gramatica limbii române*, Ed. Acad. R.P.R. 1954, și apoi de *Limba română (fonetică, vocabular, gramatică)*, București, 1956, semnalînd că în aceste lucrări există serioase contradicții în ce privește înțelegerea diazezei. Astfel în *Gramatica limbii române* diazeza este definită ca exprimînd relațiile dintre subiect și complementul direct. De aici ar rezulta că verbele intransitive, neavînd complement direct, nu pot fi incluse în categoria verbelor care se schimbă după diază; cu toate acestea însă, ele sînt amintite ca atare în lucrarea menționată. În *Limba română* diazeza este explicată ca o formă verbală, care indică relația dintre acțiune și subiectul acțiunii. Aici de asemenea sînt menționate și verbele intransitive în rîndul verbelor supuse diazezei. În același timp, autoarea nu este de acord nici cu definiția dată de S. Stati în studiul *Problema diazezelor*, publicat în *Limba română*, nr. 2. 1958, cu toate că aici se completează întrucliva definiția diazezei. I. I. Luht conchide că rămîn astfel nerezolvate o serie de probleme extrem de actuale cu privire la diază, și anume : problema definirii diazezei, raportul dintre diază și verbele tranzitive și intransitive, explicarea anumitor forme ale diazezelor și locul acestor forme în sistemul diazezei. De aceea își propune ca în continuare să discute tocmai unele din aceste probleme.

Problema generală pe care o abordează este cea a diazezei pasive cu privire specială la „construcția pasivă-participială (a fi + participiu)” la „forma pronominală a pasivului”

și la „locul construcțiilor pasive în sistemul diatezei limbii romine contemporane”. Construcția pasivă (*este făcut*) și inversiunea reflexiv-pasivă (*se face*) sînt privite în raport cu relațiile corespunzătoare diatezei active, din punctul de vedere al exprimării lor : autor-acțiune-obiect, și de asemenea în raport cu inversiunile eliptice de subiect (*este exclus, se înțelege*). Această analiză este efectuată pe baza cercetării minuțioase a condițiilor morfologice, sintactice, semantice și de context a întrebuintării lor.

În vederea analizei construcției pasiv-participiale (*a fi + participiu*) autoarea insistă asupra părților ei componente, analizîndu-le din punctul de vedere al sensului și al funcțiilor. Astfel participiul este supus unui studiu amănunțit, cu exemplificări bogate, din latină și franceză, semnificative și pentru evoluția participiului din limba română. Ca un fenomen general, se constată pierderea considerabilă a însușirilor verbale ale participiului și dominarea evidentă a însușirilor sale nominale.

Se menționează faptul că în limba română însușirile verbale ale participiului (adică, caracteristicile de timp, aspect și diateză) nu coincid cu categoriile respective ale verbului. După părerea autoarei, participiul i se pot atribui doar însușiri relativ-temporale, care sînt determinate de aspectul verbului, aspect păstrat în limba română sub o formă mult diminuată, încă din latină. În limba latină categoria de aspect, deși a fost înlocuită în mare măsură cu valorile de timp, totuși această categorie n-a dispărut în întregime, ci a trecut pe un plan secundar. Menținerea ei în limba română se evidențiază, îndeosebi, în formele de pasiv.

După părerea autoarei aspectul, pe lângă faptul că poate fi sesizat în sensul verbului, are un rol deosebit de important în formarea participiului. Astfel participiul + verbul *a fi* poate indica fie un rezultat al acțiunii, fie o acțiune care continuă, aceasta depinzînd de aspectul verbului de la care s-a format participiul : dacă verbul indică o acțiune limitată (sau momentană, terminată, finită) ori o acțiune nelimitată (sau de durată, în curs, neterminată).

În limba română, ca și în celelalte limbi romanice, se observă unele categorii de verbe tranzitive, care posedă o anumită notă de aspect. Astfel, după părerea lui L. I. Luht, din categoria verbelor care indică o acțiune nelimitată fac parte majoritatea celor care exprimă sentimente sau senzații (*a iubi, a dețesta, a stima, a respecta, a disprețui, a auzi, a asculta*), acțiunea de a gândi (*a eugela, a reflecta, a crede, a presupune*). În același timp, în categoria verbelor care indică o acțiune limitată intră cele care definesc începutul sau sfîrșitul unei acțiuni (*a termina, a fixa, a stabili, a pune*), cele a căror acțiune este îndreptată asupra obiectului, indicînd o transformare a acestuia (*a sparge, a frînge, a distruge, a face, a coace*) sau arătînd numai o schimbare a relației dintre subiect și obiect (*a lua, a apuca, a lăsa, a da, a trimite*).

L. I. Luht împărtășește părerea după care numai verbele tranzitive pot avea diateză. Ca atare se ocupă exclusiv de analiza acestor verbe.

Participiile formate de la verbele tranzitive au de obicei sens pasiv (*carlea citită, o fereastră larg deschisă*). În același timp formele create de la verbele tranzitive, dar care au un sens activ (*ombăut, om citit*) nu mai sînt participii, ci adjective. Autoarea remarcă, de asemenea, că nu toate verbele tranzitive pot avea diateză pasivă, și că acest fapt depinde de relația existentă între obiect și acțiunea exprimată de verb, precum și de legătura strînsă a tuturor elementelor propoziției.

În continuare sînt stabilite cu rigurozitate tipurile relațiilor dintre verb și obiect. În vreme ce participiile verbelor tranzitive stabilesc legătura altfel cu obiectul, el și cu subiectul acțiunii, participiul verbelor intransitive și reflexive-neutre (*a se depărta, a se supăra*) stabilește legătura doar cu subiectul acțiunii. L. I. Luht este de părere că tocmai această legătură unilaterală dintre participiu și subiect favorizează adjectivizarea acestor participii. Devenind adjectiv, participiul va primi posibilitatea de a fi determinat de un adverb (*foarte, tare, destul, prea, supărat, liniștit* etc.) și de a avea prin urmare grade de comparație. Există însă și parti-

cipii care nu se adjectivizează. Aşa sînt participiile verbelor care exprimă acţiunea de a vorbi (*a anunţa, a delibera, a dezbate, a disputa, a interoga* etc.) sau a celor care exprimă senzaţii (*a aprecia, a aştepta, a atribui, a crede, a invidia*).

Caracteristica verbală a participiului este accentuată atunci cînd acesta este urmat de un complement de agent (*Titus se văzu înhăţat de soldaţi furioşi*), de un complement indirect (*minile întinse spre noi*) sau de un complement circumstanţial (*El isprăvea ultima luptă cu puil bine rumenit*).

Caracterul pasiv al participiului influenţează fără îndoială asupra sensului şi structurii propoziţiei. Dar, după cum arată autoarea, nu numai caracterul participiului, ci şi contextul poate influenţa sensul gramatical al propoziţiei care are predicatul format din verbul *a fi* + participiul pasiv. De asemenea, acest sens poate fi influenţat şi de formele temporale ale verbului *a fi* (prezent, imperfect, perfect simplu, mai mult ca perfectul, perfectul compus, viitorul I şi viitorul II).

În exemplele pe care le dă, autoarea face deosebire între verbele care arată o acţiune nelimitată şi verbele care arată o acţiune limitată. Astfel, în exemplul „Biblioteca este mult frecventată” forma de prezent a verbului *a fi* redă acţiunea pe care o suferă obiectul. Cu totul altă nuanţă primeşte forma de prezent a verbului *a fi* în combinaţie cu participiul verbelor care exprimă o acţiune limitată. Din exemplul *eşti condamnat* se desprinde o nuanţă de precedenţă în raport cu predicatul propoziţiei. Acelaşi lucru se observă şi din exemplul luat de autoare din limba franceză „L'action n'est pas en train de s'accomplir, elle est accomplie”. În aceste propoziţii se împleteşte sensul de *prezent* al stării şi sensul de *trecut* al acţiunii, care s-a înfăptuit mai înainte. Exemple asemănătoare sînt date şi pentru toate celelalte timpuri.

L. I. Luht conchide că verbul *a fi* în astfel de construcţii — chiar dacă exprimă toate sensurile gramaticale ale construcţiei, adică numărul, persoana, timpul şi modul — diazeza este exprimată de întreaga construcţie, ceea ce permite trecerea formei pasive în domeniul morfologiei. În felul acesta este combătută părerea, potrivit căreia, datorită caracterului independent al celor două elemente constitutive, construcţia *a fi* + participiu ţine de domeniul sintaxei.

În construcţia participială formată din trei termeni („Gara a fost cuprinsă de panică”) în calitate de complement al acţiunii se pot întrebuinţa substantive însufleţite sau neînsufleţite. Obiectul acţiunii reprezentat de subiect poate fi exprimat de asemenea prin orice substantiv sau pronume personal. Mijlocul gramatical prin care se exprimă relaţia agentului acţiunii îl constituie prepoziţiile *de, de către, de la* etc.

Din punctul de vedere al conţinutului gramatical sensul diazezei, în construcţia pasivă formată din trei termeni, poate fi mai mult sau mai puţin evident în raport cu înţelesul substantivului — complement al acţiunii, ca şi în raport cu prepoziţia şi cu sensul lexical al verbului, într-un cuvînt, în raport cu toate relaţiile reale exprimate de predicat, complement şi subiect.

În ceea ce priveşte forma pronominală a pasivului cu sens pasiv-reflexiv (*S-a zidit o casă*) se consideră că în limba română contemporană ea este mai răspîndită chiar decît forma activ + participiu.

În construcţia pasiv-reflexivă, ca şi în construcţia pasiv-participială, una din condiţiile apariţiei sensului pasiv al predicatului este ca subiectul să exprime obiectul acţiunii.

O altă condiţie, strîns legată de prima, este ca complementul să exprime subiectul acţiunii. În limba română acesta se exprimă printr-o construcţie cu prepoziţie, care poate avea mai multe sensuri, determinate, mai înainte de toate, de sensul lexical al substantivului

cu rol de complement în această construcție. Dacă acest complement este un substantiv care denumește o ființă sau un colectiv de ființe, ori un obiect nefuslețit, dar personificat, atunci acesta exprimă agentul acțiunii. Faptul că în limbile romanice construcția reflexivă, ca formă a exprimării pasivului, nu are un rol important, se explică, în parte, tocmai prin aceea că *nomina agentis* (agentul acțiunii) nu se întrebuițează în construcția reflexiv-pasivă.

În textele românești atât în cele vechi, cât și în cele contemporane nu se găsesc exemple cu agent al acțiunii în construcția pasiv-reflexivă. Complementul care se întrebuițează în această construcție, în majoritatea cazurilor, are șens instrumental (*Și cu aceste curinte s-au înșelat Oprea... ; Limba literară se consacră, se consolidează prin scris*).

În concluzie, autoarea constată că complementul în forma pasiv-reflexivă se întâlnește într-un număr destul de redus de exemple și, de regulă, el se întrebuițează tocmai atunci când nu este necesar să se indice agentul acțiunii. Când este necesar să se exprime agentul acțiunii apare forma pasiv-participială. Cele câteva exemple de traducere din limba rusă în limba română, date de autoare, confirmă pe deplin această regulă. Construcția pasiv-reflexivă este o formă mai puțin gramaticală a diazei pasive din limba română, întrucât ea este condiționată de diferiți factori lexicali și gramaticali : se întrebuițează numai la persoana a III-a, fără complement care să indice agentul acțiunii, șensul pasiv al verbului depinde de șensul său lexical, de caracterul subiectului ș.a.m.d. Construcția pasiv-reflexivă se prezintă îndeosebi ca un sinonim sintactic al construcției pasiv-participiale bimembre (fără agent al acțiunii, de tipul : Pe malurile lacului Calcan *sînt executate* o serie de lucrări miniere).

Autoarea conchide că diaza pasivă, exprimînd anumite relații logice dintre obiect și acțiune, se opune celorlalte diaze și în primul rînd diazei active, în care acțiunea pleacă de la subiect spre obiect (de la subiect la complement). În vreme ce în diaza pasivă fenomenul se petrece invers (acțiunea pleacă de la complement-agent spre subiect-obiectul acțiunii). Tocmai această opunere a formelor diazei active celor din diaza pasivă constituie de fapt esența categoriei de diază. În limba română nu există o corelație obligatorie între construcțiile pasive și reflexive. Aceste construcții se deosebesc între ele după conținutul logic, după funcția comunicativă a termenilor și după șensul gramatical.

Reversibilitatea poate avea loc numai dacă obiectul (subiectul) este obiectul real al acțiunii, dacă subiectul (complementul) este subiectul real al acțiunii și acțiunea dintr-o inversiune corespunde acțiunii din cealaltă inversiune. Despre reversibilitatea construcțiilor pasive bimembre (reflexive și participiale) nu se poate vorbi în mod practic, căci în majoritatea cazurilor ea este doar o presupunere teoretică. În principiu această construcție, în care nu este exprimat subiectul acțiunii, are drept corespondent inversiunea personală — nehotărîtă. Așa de pildă în franceză : *Cette chanson est chantée partout = Cette chanson se chante partout — on chante cette...*

Inversiunile pasive monomembre, de tipul ; *este exclus, se înțelege, s-a hotărît*, nu au corespondențe în diaza activă. De asemenea, construcțiile de tipul : *ășa se bea*.

Astfel, autoarea, încercînd să stabilească locul inversiunii pasiv-participiale și pasiv reflexive în sistemul diazei limbii române contemporane, observă că inversiunea formată din *a fi* + participiu, fiind o formă gramaticală a diazei pasive, corespunde cu alte forme ale diazei, dar această corelație este determinată de o serie de caracteristici lexicale și gramaticale.

Inversiunile pasivă și activă se prezintă îndeosebi nu ca două forme ale unuia și aceluiași categorii gramaticale (a diazei), ci ca construcții mai mult sau mai puțin separate, nu atât corelative din punct de vedere morfologic, cât sinonime din punct de vedere sintactic.

În literatura lingvistică românească se consideră că dintre formele pasive ale limbii române cea mai răspândită (în special în vorbirea populară) este forma pronominal-pasivă. Dar autoarea, făcând o statistică a frecvenței diatezei pe baza lexiconului lui Grigore Ureche, constată că cea mai frecvent întâlnită este diateza pasiv-participială (50%), apoi diateza personală nehotărâtă (35%), ultima fiind în acest sens diateza pasiv-pronominală (15%).

Credem că lucrarea recenzată aduce un aport însemnat în elucidarea problemei diatezei și prezintă o importanță deosebită atât pentru cercetătorii de specialitate, cât și pentru profesorii școlilor medii.

Otilia Croitoru

INDICELE VOLUMULUI AL IX-LEA

(1964)

Întocmit de ILEANA NEIESCU

INDICE DE MATERIE

A

ABATEREA medie pătratică 305
ABSTRACT, forme de ~ verbal 270
ACCENT 325; ~ul în cuvintele românești de origine maghiară 67; legătura între ~ul dinamic și durata silabei 69; ~ liber mobil 70; locul ~ului 67
ADJECTIV 238; ~ calificativ 325; ~e de relație 323, 324; ~e pronominale 270
ADAPTAREA cuvintelor străine la modul de accentuare românesc 67; ~ împrumuturilor recente la sistemul ir. 192
AFEREZA 113, 114
ALTERNANȚE consonanțice 217; ~ fonetice 217
ANTONIME 47
ANTROPONOMASTICA 333
ANTROPONIM bulgar 86; ~e cu tema inițială Aulu-
APOCOPA 113, 114
APOCRIFE religioase 155
APELATIV latinesc; ~ slav 86; ~e de origine maghiară care azi nu mai sînt vii 79; ~e românești de origine slavă sau maghiară 80

APOZIȚIA 324, 325
ARGOU'L 325
AROMÎNA 230
ARTA sculpturală din Dobrogea romană 159
ARTICOL 270
ASIMILARE 113
ASPECTUL cantitativ al limbii; ~ calitativ al cuvintelor și expresiilor 131
ATRIBUT multiplu 61
AUXILIARE DE MOD 65

B

BILINGVISM 74; ~ul copiilor istro-români 188; ~ul romîno-croat 38
BOGĂȚIA vocabularului 311

C

CANTITATE 325; ~ vocalică 73
CATEGORII de informații gramaticale 319
CERCETĂRI statistice 320
CHESTIONAR onomastic 239; ~ toponimic; ~ antroponimic și de nume de animale 240

CIRCUMSTANȚIAL 234**COEFICIENT** de repetabilitate 311, 314**COMPONENTA** lexicală 137**COMPLEMENT** circumstanțial de mod 233, 234, 237, 238**CONTEXT** 64**CONSOANE** neutre 303**CONSTRUCȚII** compuse din mai multe elemente 293**CONȚINUT** afectiv 112; ~ semantic 136, 137**COORDONARE COPULATIVĂ** 236; ~ și disjunctivă 61**CORRESPONDENȚE** românești pentru verbele factitive-cauzative din limba maghiară care derivă din verbe tranzitive 57**CRITERIUL** terminației în studiul accentuării cuvintelor; ~ cantității 74**CUVINTE** de origine maghiară devenite apelative românești cu coloratură dialectală 78; ~ pline 127, 130, 312; ~ text; ~ distincte 132**D****DACOROMÎNA** 185, 230**DENTALĂ** 305; ~ sonoră 307**DENTALITATE** 305**DEOSEBIRI** de grai între ir. de nord și cea de sud 194–196**DESINENȚA** -m la pers.1 230; ~e personale 218, 221**DERIVARE** 114, 267; ~a cu sufixe diminutive a prenumelor din ALR 97–108; ~a cu sufixe și trunchierea 111**DIALECTOLOGIE** 320**DIALECTUL** aromân 157**DIATEZA** reflexivă 46, 47**DIFTONG** 184**DISLOCAREA** elementelor grupului nominal 272**DISPARIȚIA** aromânei din Macedonia 197; ~ ir. 188, 193; ~ limbilor 193; ~ megle-noromânei 197**DISTRIBUȚIA** logaritmică normală 310**DUBLE** tranzitivități 46**DURATA** 325**E****ECHILIBRU** fonologic 307**ECHIPROBABILITATE** 308**ECHIVALENȚA** dintre intransitiv și reflexiv 49**ECONOMIA** în vorbire 301**ELEMENT** aspectual 47; ~ predicativ suplimentar 237, 238; ~e semivocalice 304; ~e traco-getice 161**ENTROPIE** 301, 319; ~ de ordinul întâi; ~ de ordinul zero 308**EPIGRAMA** 280**ETIMOLOGIE**, creații prin ~ 294; ~ multiplă 146; ~ populară 91 ~ necunoscută 92, 94**ETIMOLOGISMUL** latinist 14**ETIMON** 144; ~ românesc 93**F****FACTOR** semantic 46, 47, 48**FILOLOGIE** romanică 155**FONDUL** principal lexical al ir. 190, 193, 196**FONEME** 303**FONETICA** 320; ~ sintactică 185**FONETISM** 183; ~ul francez 322**FORMANȚI** 163, 164**FORME** arhaice croate în ir. 191; ~ de imperfect 231; ~ în -m 231**FRECVENȚA** absolută 132; ~ cumulată absolută 309; ~ relativă 310; ~ cuvintelor regionale 264; ~ formelor morfologice 138; ~ pronumelor 130; ~ reală 305, 306; ~ relativă 305, 308; ~ sufixului 112; ~ teoretică 305, 306**FUNCȚIE** intransitivă 47**G****GENUL** substantivelor în ir. 195**GERUNZIU** 238**GRAFIE** 183; ~ chirilică 184**GRAI** 184, 185

GRAMATICĂ 59; ~ istorică 307; ~ mecanică 319; ~ rațională 59

GRUPUL ȘE din slava comună 76

H

HIDRONIMIE, ~ de origine baltică 162; ~ slave 163; ~ cu forme „hibride”; ~ de origine nordică 164

HIPOCORISTICE 109–116

I

IMPERFECT 229, 230

INFLUENȚA slovenă asupra ir. 196

INSULE LINGVISTICE, persistența ~lor ~ 187

INTERECȚII 238

INTEROGAȚIE indirectă 324; ~ retorică 324

INTRANZITIV 45

INVERSIUNEA complexă după quel și combien 324

ISTORIA limbii române 320

I

IMPRUMUTURI croate vechi în ir. 191; ~le lexicale din limba maghiară în graiul unei localități bilingve 69

IMBOGĂȚIRE, mijloc de ~a limbii 97

L

LABIALE 305

LABIALIZAREA consoanei 218

LATINITATEA limbii române 281

LEXICUL dialectului aromân 320

LIMBA dacică; etimologii pentru ~ 159; ~ literară 263–277, 320; ~ maghiară contemporană 62; ~ poeziei lui M. Beniuc 263–277; ~ și literatura română 155

LIMBAJ poetic adecvat fondului de idei și imaginii artistice 277

LINGVISTICA matematică 319–320;

~ statistică 320, 326; ~ structurală 326

LITERATURI romanice 155

LITERE chirilice 183

M

MEDIEVISTICA franceză; ~ franco-germană 156

MEGIENOROMÎNA 230

METODA de analiză lingvistică a textelor vechi și a materialelor dialectale 173; ~ juxtapunerii 155; ~ lingvisticii statistice 320; ~ selectivă 301, 312; ~ statistică 320

MICROTOPONIMIA 162

MODELUL generativ aplicațional 319

MONUMENTELE literare ale antichității 159

N

NEGAȚIA în limba franceză modernă 322

NEOLOGISM 24, 144, 302

NUME de familie 109; ~ predicativ 61, 234, 235; ~ predicativ circumstanțial 66, 233, 235; ~ predicativ multiplu 61, 62; ~ topic 75, 85; ~ topic de origine maghiară 79

NUMERAL 238

O

OBIECT 47; ~ direct 45, 46; ~ logic 47

OBSERVAȚIE statistică 309

OCLUZIVE 304, 305

OMONIME 321

ONOMASTICA 239–261, 332–333

OPOZIȚII fonologice 215; ~ consonantice 217

ORIGINE bogomilică 155

ORTOGRAFIE 11; ~ etimologistă 14; ~ fonetică 18; ~a latinistilor 11

P

PALATALIZAREA lui v 95;

PALATALIZATE; simplu ~; ~ rotunjite 303

PARADIGMELE perfectului simplu 223

PARAMETRII statistici 316

PATERNITATEA „Cîntării Romîniei“ 311

PĂRȚI principale ale propoziției 64

POSTPUNEREA articolului la numele proprii masculine 270

PREDICAT compus; ~ complex 64, 65;
 ~ multiplu 60, 61; ~ul multiplu și cel complex 59–66; ~ nominal 61, 235;
 ~ nominal plurimembru 62; ~ plurimembru 61, 62

PREDICATIVITATE 234

PRENUME 109, 111

PRESIUNEA sistemului morfologic 230

PRINCIPIUL de bază al scrierii 11; ~ fonetic 14; ~ logic; ~ intelectual 14

PROBLEMELE limbii romîne 5–34

PRONUMELE ca purtătoare ale caracteristicilor stilurilor limbii literare 127;
 ~ reflexiv 46

PROPOȚIA fonemelor 301

PROPOZIȚIE 59, 60; ~i complementive directe 45; ~i predicative suplimentare 237;
 ~ simplă 60; ~ compusă 60;
 ~ subordonată predicativă 65; ~ și judecată 59

R

r inițial forte în romîna comună 38

RAPORT, natura ~lui obiectiv 46; ~ acuzativ-dativ 51; ~ul dintre intransitiv și reflexiv 48; ~ gramatical dintre subiect și obiectul direct 47; ~ logic dintre subiect și obiect 46; ~ predicativ 60; ~ statistic 130

REFLEXIV reciproc 47

REGIONALISM 143

REGRESUL obiectului direct în obiect indirect 50

REGULI fonetice 159

RELATIA acuzativului cu dativul 49; ~ intransitiv-transitiv 50; ~ obiectului direct cu cel indirect 49; ~ subiect obiect 49

REZISTENȚA ir. față de împrumuturi recente croate 191; ~ sistemului fonologic la o puternică influență străină 35–39

ROTACISM 41

S

SCHIMBAREA dialezei 47

SCRIEREA ETIMOLOGISTĂ 11; ~ fonetică 11

SENS 141, 143; ~ul factitiv-cauzativ al verbelor romînești 53–58; ~ lexical 234; ~ lexical autonom 237

SIMBIOZA slavilor cu populația romînă 77
 SINCOPA 113, 114

SINONIME 46, 47, 66; folosirea ~lor de diferite origini în dialectul ir. 189, 190

SINTACTIC, fapte ~e cu valoare stilistică 272

SINTAGMA predicatului 65

SISTEMUL africatelor ir. 189; ~ de accentuare în limba romînă 67; ~ de denotație 111; ~ de transcriere fonetică al textelor ir. 189, 208, 209; ~ etimologic 281; ~ fonologic 301, 308, 320; ~ unei limbi 307; ~ sintetic-analitic de exprimare a negației din limba latină 323; ~ vöcalic al expresiilor croate din ir. 191; ~ vocalic ir. 191; ~ vocalic neaccentuat al ir. 194

SLAVI apuseni 79, 85; ~ bulgari 79; ~ meridionali 85

SLAVONISM 145

SONANTELE „silabice” istroromîne r, n, m 35–39

SONORE 305

STABILIREA semnelor grafice latine care să înlocuiască pe cele chirilice 11

STATISTIC, cercetări ~e 320; contribuții ~e la studiul paternității „Cîntării Romîniei” 311–315

STATISTICA lingvistică 127, 131, 319, 320; ~ verbelor 323

STILUL beletristic; ~ științific 319

STRUCTURA imperfectului; ~ actual 229

SUBDIALECT 184; ~ul ir. sudic 230

SUBIECT 46, 47; ~ gramatical 47; ~ multiplu 60

SUBSTANTIV 238

SUBORDONARE 64

SUBORDONATA modală 237; ~ predicativă; ~ temporală 236

SUFIX compus 113; ~e diminutive 109, 111, 114; ~ele flexionare 217; ~ modal 225; ~ul prezentului 218

SUNETE 303; ~ derivate 11
 SUPRANUME 109
 SURDITATE 305

T

TEMA de bază a prezentului 221; ~ lexicală a verbului 217; ~ prezentului 216; ~ prezentului în -if 228; ~ verbului 218; ~e consonantice 216; ~e flexionare 217

TENDINȚA limbii spre economia formei 323

TEORIA informației 319; ~ lui Yngue 319

TERMEN calendaristic 286, 293; ~i moșteniți din latină 287; ~i vechi 286

TIMBRU 325; nuanțe de ~ 216

TIPURI accentologice 69, 73

TRADUCERE automată 319

TRANSFORMARE a activului în reflexiv 50

TRANZITIV 45; ~e active 47

TRĂSĂTURI caracteristice ale stilului artistic și științific 128

TRUNCHIERE 116

T

ȚACAVISM, originea ~ului în istroromână; originea ~ului în croată 192

U

UNITATE SEMANTICĂ 61

V

VALOARE absolută 302, 307; ~ fonetică 184, 185; ~ fonologică 183, 184; ~ medie 305; ~ relativă 302

VALORIFICAREA moștenirii lingvistice 5-34

VARIANTĂ 144

VELARĂ 305; ~ sonoră 307

VERB care exprimă factitivul fără prefix și fără verb ajutător 54; ~ care poate exprima factitivul fără mijloace gramaticale proprii 54; ~e cauzative reflexive 54; ~ copulativ 61, 234, 235; ~ durativ 47; ~e factitive-cauzative în limba maghiară și în limba română 53; ~ la infinitiv 238; ~e sinonime 45; ~e tranzitive 57

VLAH, sensurile cuvîntului ~ în srbocroată 196, 197

VOCABULAR de bază 132

VOCALE de grade diferite de apertură 217; ~ neutre 303

Z

ZETACISMUL în dialectul istroromân 194

INDICE DE AUTORI ȘI DE OPERE

A

A mai magyar nyely rendszere.
Leiró nyelvtan 53, 62
Abraham, S. 319
Acta Antiqua Academiae Scientiarum
Hungaricae 158, 162
Adamescu, Gh. 96
Agirbiceanu, I. 64, 132, 146
Ahmanova, O. S. 108
Albina 19
Alexi, Th. 145, 146
Alföldy, G. 159
Aliscans 156
ALR 11, 42, 69, 97, 98, 143, 145, 147, 168,
180, 189, 208, 230, 241, 283, 284, 285,
288, 290
ALRM 150, 205
ALRM serie nouă 143, 145
Althelm, F. 159
Analele Academiei Române 29, 30, 174, 179
Analele științifice ale Universității „Al. I.
Cuza” 263
Anghel, Ioana 146 147, 149–153, 319
Anonymus 76
Anuarul gimnazului și internatului de Inssl
pe anul școlar 1862–1863 6
Anuarul Institutului Vasile Lupu 6
Anuarul liceului Andrei Șaguna 178
Arghezi, T. 301
Arhiva fonogramică 150
Arhiva pentru filologie și istorie 280
Asuchl, Gh. 143, 146

Atlasul lingvistic al gralului ceangău din
Moldova 150
Atlasul lingvistic al gralurilor maghiare din
R.P.R. 150, 168
Atlasul lingvistic al gralurilor săsești din
Transilvania 150
Atlasul lingvistic al Maramureșului 150
Aus den Papieren eines alten Versemannes
280
Avram, A. 183, 186, 236, 304
Avram, Mioara 233

B

BA 87, 93
Baciu, B. 320
Baconsky, A. E. 301
Balázs, L. 67–74
Bally, Ch. 129, 323
Banuș, Maria 301
Bar, F. 322
Bartoll, M. 196, 204, 207
Bălcescu, N. 311
Bărbulescu, S. 263–277
Bărnăușu, S. 11
Beldescu, G. 61, 62, 236
Beniuc, M. 301
Beșevliev, V. 159, 330
Blanu, I. 173
Biblia de la București 228
Bogrea, V. 171, 334
Bozza, G. 301

Bourclez, E. 229
 Băloni, E. 319
 Braun, Roswitha 152
 Bréal, M. 175
 Breban, V. 317–318
 Breslușu, M. 63
 Bulgăr, Gh. 264, 268, 336–338
 Byhan, A. 190, 194, 198, 200, 201, 203, 204,
 205, 207, 250, 285, 286, 287
 Bizantinoturelea 160

C

CADÉ 96, 124, 290
 Candrea, I.-A. 96, 118, 174, 177, 198, 230, 334
 Cantemir, T. 198, 199, 200, 201, 206, 207
 Capidan, Th. 115, 171, 230, 285, 286, 287,
 291, 292
 Cassian, Nina 301
 Capesius, B. 152
 Caragiale, I. L. 136
 Caragiu, Matilda 233
 Cazaen, B. 228
 Călinescu, G. 263, 264, 265, 274, 275, 301
 CDEE 201
 Cernăuțeanu, Natalia 334
 Chalecondil Laonic 158
 Chaurand, J. 325
 Chestionarul Noului atlas lingvistic român 239
 Chestionarul IV. Nume de loc și nume de
 persoană 240
 Chirileuță-Marinovici, Rita 53–58
 Creangov, V. K. 117
 Clpariu, T. 279, 280, 281
 Cimpeanu, E. 45–51, 129
 Cimpeanu, C. 77
 Cl. 42, 109, 129, 149, 160, 168, 171, 215,
 216, 279, 310, 311, 334
 Codex Cumanicus 160
 Codex Sturzanus 155
 Codicele Voronețean 183
 Coteanu, I. 190, 193, 196, 272
 Cămaruțebî, Tamara 45–51
 Comnenos, 158
 Comșu, N. 279
 Comșulea, Elena 319
 Concordia 19

Condurachi, E. 159
 Conea, I. 151
 Conev, B. 76
 Constantin, Th. 128
 Constantinescu, N. A. 96, 333
 Contribuții la istoria limbii literare în secolul
 al XIX-lea 143, 144
 Convorbiri literare 5, 16, 29
 Creangă, I. 63, 129
 Cristureanu, Al. 151, 152, 334
 Croitoru, Otilia 344
 Csánki, D. 75, 76, 79, 83, 84, 93, 96
 Cum vorbim 264, 334

D

DA 80, 90, 91, 143, 147, 198, 291
 Dacoromania 43, 171, 174, 175, 176, 177,
 179, 180, 181, 198, 205
 Дайл, B. 146
 Dan, Pavel 128, 131, 138, 139
 Darmsteter, A. 175
 Decey, D. 326, 327, 329, 330, 331, 332
 Delavrancea, B. Șt. 62
 Demian, E. 320
 Densușianu, O. 8, 38, 157, 198, 227, 228,
 229, 292, 318, 334
 Déval, G. 159
 Devaux, A. 321
 Diaconescu, I. 234
 Diaconescu, Paula 233
 DIAL 85
 Die Welt der Slaven 156
 Dicționar onomastice române 107
 Dicționarul Academiei Române 172, 173, 174,
 175, 182
 Dicționarul general al limbii române 167
 Dicționarul graurilor săsești din Transilvania
 150, 167
 Dicționar invers 73
 DLR 45, 96, 150, 318
 Dicționarul limbii române literare contempo-
 rane 167
 Dicționarul limbii române moderne 69, 80, 82,
 83, 84, 85, 87, 91, 93, 95, 96
 Dicționar maghiar-român 150, 167
 Dicționar român-german 338

Dicționar romîn-maghiar 68, 167
Dicționar romîno-rus 45
Dicționar ruso-romîn 45, 47, 146
Dictionnaire encyclopédique Quillet 147
Dilescu, C. 171, 334
Dimitrescu, Florica, 227, 228
DIR 76, 79, 83, 93
Dizionario etimologico italiano 147
Documentele lui Ștefan cel Mare 293
Documente privind istoria Romîniei 96
Domaschke, W. 284
DOR 82, 84, 86, 88, 90, 91, 93, 94, 95
Dragomir, S. 334
Dragomirescu, Gh. N. 233
Dragoș, Elena 151
Drașoveanu, D. D. 64, 65, 237
Drăganu, N. 76, 86, 87, 93, 96, 171, 177, 178, 238, 284, 289, 290, 334
Dumitrașcu, P. 59—66
Dumitrescu-Bușulenga, Zoe 276
Dumke, H. 91

E

Eminescu, M. 62, 63
Engel, C. 152
Engels, Fr. 60
Ernout, A. 284
Etymologicum Magnum Romaniae 29
Evseev, E. 319

F

Falus, H. 159
Familia 19
Fanache, V. 152
Federațiunea 19
Flek, A. 328
Fillmon, N. 143, 144
Flora, Radu 188, 190, 192, 193, 195, 196, 197
Florile de mucegal 274
Folklore 157
Folklorul 157
Fonetică și dialectologie 97, 239
Forschungen zur Volks- und Landeskunde 169
Foulet, L. 324
Frel, H. 323
Frolova, T. V. 65

G

Gamilischeg, E. 115
Gautier, L. 324
Gazeta matematică 311
Georgescu, P. 6
Georgiev, V. 159, 327, 328, 330
Gerullis, G. 164
Gheșle, I. 143, 144, 146
Ghergarlu, L. 333—336
Glosu, Șt. 61
Glughe, G. 41—43, 95, 150, 151, 171, 333—336
Glavina, A. 189, 194, 198, 200, 207
Glosar din Țara Hațegului, 318
Golescu, I. 147
Golopenția, Sunda 128, 129, 312
Gradea, Plu 141—143, 279—281
Graf, A. 155
Grandgent, Ch. 229
Graur, Al. 160, 334, 335
Grat și suflet 96
Gramatica limbii române, 54, 59, 61, 67, 167, 216, 220, 221, 233, 236, 237, 340
Граматика русского языка, 62
Green, Dolna 109—116, 152, 240, 301—310, 319
Grelmas, A. T. 326
Grevisse, M. 323
Гринченко, Б. 147
Grumăzescu, M. 301
Gulraud, P. 127, 130, 304, 305, 306, 307, 311, 312, 314, 323, 324, 326

H

Hales, E. 319
Haneș, G. 340
Harmatta, J. 160
Hasdeu, B. P. 8, 29
Hazy, Șt. 233—238
Hellade-Rădulescu, I. 184
Herdan, G. 311, 312, 314
Homorodean, M. 151, 152, 239, 240
Hraste, M. 192

I

- Iacov, 143
Iaglom, A. M. 308
Iaglom, I. M. 308
Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig 172
Iașul literar 276
Il Melagrano 155
Indreptarul ortografiei, ortoepiei și de punctuație 68
Introducere în lingvistică 70
Ionașcu, I. 283
Ionescu, H. M. 301, 312
Iordan, Iorgu, 64, 65, 67, 68, 75, 76, 77, 83, 84, 86, 87, 90, 91, 94, 95, 96, 98, 238, 334
Iordanes 329
Iorga, N. 145, 334
Iosif, Șt. O. 62, 172
Istoriile domnilor Țării Românești 228, 229
Istoria Românilor 77
Ivić, P. 37, 191, 192
Ivon, H. 322
Izraelovici, E. E. 65

J

- Jacquer, H. 21–326
Jakobson, R. 190
Janitzsek, E. 75–96

K

- Kučalova, K. N. 65
Kullk, A. 326
Kuzurov 329
Kelemen, B. 127–130, 152, 183–186, 312, 319
Kis, Emese 70, 151, 319
Kisch, G. 83, 86, 87, 171
Klemm, A. 62
Klepikova, G. P. 192
Kolokolova, L. J. 118
Kovněc, A. 188, 195
Kuleza, I. 86, 87, 96
Kuntze, J. 152
Kuryłowicz, J. 37, 108

L

- Lacea, C. 171–182
Laurian, A. T. 11
Le français moderne 321–326
Lenin, V. I. 60
Leskien, A. 203
Lexic regional 143
Ligett, L. 160
Limbă și literatură 270
Lingviști și filologi români 168
Logatto, E. 192
Lombard, A. 229
Losonezi, I. 320
Lovinescu, E. 5, 15, 16
LR 118, 128, 171, 183, 233, 234, 239, 312, 340
Lumtzer, V. 141
Lyxy, J. H. 340

M

- Macrea, D. 5–34, 151, 156, 168, 171–182, 301
Macrea, M. 77
Malorescu, T. 11, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 30
Manlu I. 30
Marele dicționar geografic al Românilor 96
Marlan, S. F. 286
Marót, K. 160
Marouzeanu, J. 323
Márton, Gy. 151
Massim, I. C. 11
Mașucov, P. L. 162
Materiale și cercetări dialectale 96, 317, 318
Máthé, I. 319
Maver, G. 192
Meillet, A. 284
Melster, H. 160
Melleh, J. 76
Merlo, C. 281
Mihail, Zamfir 183, 184
Mihăescu, H. 293
Miklosich, Fr. 80, 83, 86, 91, 93, 94, 96, 145, 284, 285
Mircev, K. 76
Molsh, Gr. C. 229

Moll, F. 229
 Morariu, Leea 35, 197, 198, 199, 201, 206, 207
 Müller, L. 156
 Munot, Ph. 325
 Murar, Mira 151

N

Nandriș, O. 322
 Nanu, Șt. 194
 Năstev, B. 188
 Năsturel, P. S. 160
 Negreșu, L. 152
 Nelescu, Ileana 152, 310, 311–315
 Nelescu, Petru 35, 42, 69, 73, 149, 150, 151,
 152, 153, 187–214
 Németh, A. B. 319
 Németh, I. 319
 Nestor 76
 Nicolau, E. 308
 Nistor-Domocoș, Erlea 319
 Nijă, Silvia 233, 234, 235, 236
 Noul atlas lingvistic român 168
 Noul Testament de la Bălgrad 228
 Nyelv- és Irodalomtudomány Közlemények 169
 Nyelvtan, stílus, szónoklás 62

O

Odale, S. 320
 Olteanu, P. 76
 Onomastica 108
 Orbis 156
 Orghidan, N. 95
 Orza, Rodica 283–300
 Otrebski, J. 164

P

Pamfil, V. 320
 Pamfile, T. 291, 292
 Panțu, Z. C. 289
 Papahagi, T. 198, 207, 230, 285, 287, 289,
 291, 292
 Papahagi, V. 157
 Paris, Gaston 156

Păscu, G. 284, 318
 Păscu 189, 190
 Pașcu, Șt. 98, 116, 118, 206, 240, 292, 334,
 335
 Pavel, Toma 128, 129, 312
 Pătruș, I. 141, 149, 151, 152, 168, 216, 229,
 227–231
 Petrovič, E. 35–39, 83, 84, 86, 90, 91, 94,
 141, 149, 150, 151, 153, 168, 171, 187–
 214, 215–226, 227, 230, 302, 303, 304, 334
 Philippide, Al. 8, 334
 Pigulevskala, N. 160
 Pipplid, D. M. 161
 Piron, M. 321
 Pîrnu, N. 319, 320.
 Polivanov, E. 69
 Pop, D. 151
 Pop, Gh. 336, 338
 Popa, A. 151
 Popovici, Ivana 37, 192
 Popovici, I. 194, 198, 199, 203, 205
 Popovici, T. 127
 Porucle, T. 87, 90, 96
 Potra, Fl. 131
 Preda, M. 301
 Procopovici, Al. 171, 177
 Psaltirea Hurmuzachi 183
 Pușcariu, S. 8, 35, 36, 38, 39, 98, 115, 171,
 173, 174, 190, 192, 196, 198, 200, 201, 207,
 230, 231, 234, 288, 289, 290

R

Rabelais, F. 321
 Rulea, M. 143, 145
 Ravanot, A. 321
 Rădulescu, M. 152, 233, 234, 235, 236, 237
 Rebreanu, L. 62, 131
 REEW 43
 Relchel, C. 320
 Revista contemporană 21, 22
 Revista filologică 176
 Revista istorică română 157
 Revista Universităţii „C. I. Parhon”, 272, 276
 Ribarić, Ioslj 38, 191, 196, 200, 207
 Riehepin, J. 325
 Richter, Gisela 152

Ritók, Zs. 162
 Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika 204
 Robert, L. 161
 Roesler, R. 328
 Rocerie, Alexandra 308, 312, 314
 Romanoslavica 96
 România jună 5
 Rosetti, Al. 73, 76, 177, 188, 193, 228, 334
 Ruffini, M. 155, 157
 Russo, A. 311
 Rusu, Gr. 141, 150, 152, 215–226, 227, 318
 Russu, I. I. 158–162, 326–333

S

Sadoveanu, M. 63, 143, 146
 Sala, M. 239, 308
 Sauvageot, A. 145
 Săteanu, C. 151
 Schreier, A. 162
 Schuller, I. K. 280, 281
 Schullerus, A. 141
 Schweiger, O. 319
 Schweiger, P. 152
 SCL, 183, 215, 301, 308
 Scriban, A. 80, 84, 91, 96, 289
 Seurtu, V. 151
 Seco, R. 60
 Siebenbürger, Bore 280
 Siebenbürger Bote
 Simonescu, D. 155, 158
 Skok, P. 201, 203
 Slavici, I. 131
 Solomon, O. F. 128
 Sourian, Et. 325
 Spitzer, L. 115
 Stan, Aurelia 97–108, 118, 152, 240, 311–315, 319, 334
 Stan, Elena, 151
 Stan, Felicia 301–310, 319
 Stan, I. Ioan 152, 239, 240, 301–310, 311–315, 319, 320
 Stan, Ionel 152
 Stancu, V. 151, 152, 240
 Stancu, Z. 301
 Stanislav, I. 75, 76, 83, 84, 87, 90, 96
 Stahl, S. 340

Stiehl, R. 159
 Stolan, I. 328, 329
 Studia Universitatis Babeş-Bolyai 325
 Studii baltici, 164
 Studii 157
 Studii de gramatică 64
 Studii şi cercetări de istorie veche 161
 Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română 97
 Sucu, Titiana 129, 131–139, 320
 Szabó, A. 162
 Szabó, T. Attila 92, 151
 Szabó, Z. 151
 Székely, Ema 319
 Swoboda, E. 330

Ş

Şăineanu, L. 5, 284, 285, 289, 290, 338
 Şcoleriu, T. 184
 Şerban, Valentină 152, 162–164, 320
 Şladbei, I. 230, 301
 Şuteu, Flora 233
 Şuteu, V. 132, 312

T

Talos, I. 151
 Tamás, L. 317
 Tănase, E. 151, 229
 Tătaru, Ana 151
 TDRG 41
 Teluş, Sabina 109, 152, 240, 320, 334
 Telegraful Român 19
 Tetraevanghelul lui Coresei 183, 227
 Thudt, Annelise 152
 Todoran, Emilia 143–146
 Todoran, R. 317, 319
 Tomasehek, W. 328
 Toşa, Al. 320
 Transilvania 19, 175, 176
 Tremf, L. 69
 Tribuna, 143
 Trubetzkoy, N. S. 69

Ț

Țara Biserii 172, 178, 180, 182

U

Ullman, S. 129
Ursu, N. A. 183
Uspenski, L. 117

V

Vasilili, Laura 61
Vlanu, T. 312
Vlaşa românească 5, 6
Vinja, V. 188
Vinjel, O. 117–125
Vlahov, K. 326–333
Vondrák, W. 203
Voprosy jazykoznanija 37

W

Welgand, G. 87, 90, 96, 115, 172, 173, 230
Wilhelm, 156

Y

Yvon, H. 323

Z

Zanne, I. A. 286
Zdrengha, M. 65
Zeitschrift für Phonetik und allgemeine Sprachwissenschaft 35
Zimmermann-Werner 96
ZW 83

INDICE DE CUVINTE

BULGARĂ

dělnica 91
gărbov 83
kiselica 80
kočina 84
kolozěg 285
krăstovden 291
lăžlca 203
mart 287
mŏtili 203
nikle 292
nucul'u 293
Pene 86
rovine 87
sečko 286

CEHĂ

Podetiště 93

CELTICĂ

Alezissa 327
Dacipora 327

CROATĂ

angôšt 289
bog (~ dai sriču) 190
boje (~ moi) 190

čiribirji 196
dan 191
Dănčul 197
dobar, (~ dan) 190
drag, (~ a moia) 191
hvala lepo 191
márač 287
moi 190
naš 190
păs 200
pēt dnt 191
trzjāk 207
voj 190
sédam dni 191
svoj 190
telegrām 192
naš 190
večer 190
vlđški 196

DACICĂ

Arine 159, 160
Gelbes 159, 160
Gilpil 159, 160
Millare 159, 160
Millareka 159, 160
Naparis 159

EBRAICĂ

Hash'a 335

EGIPTEANĂ

Beitharion 327
Centeisis 327
Nestoiris 327

FRANCEZĂ

adio 190
argentin 324
aucun 322
bobelin 321
bonjur 190
cartepostalesque 323
coclesque 323
combien 324
conseiller 145
enfantin 324
-esque 323, 324
exécutoire 145
fémnin 324
guère 322, 323
hérédiesque 323
-ien 323
in 322
ingresque 323
iones 323
jamaiz 322
julesvernien 323
massage 43
merligodgier 325
mitrailer 145

monşer 190
 „ne” 322
 „non” 322
 non-activité 322
 non-contradiction 322
 non-interventionnisme 323
 non-pair, 322
 nul 322
 opératoire 145
 ospelier 144
 ostentateur 145
 pas 322, 323
 plus 322
 point 322, 323
 quel 324
 rimbaldien 323
 sandwichien 323
 villonesque 323
 zololesque 323

FRANCO-PROVENSAIĂ

boba 322
 bobelin 322

GERMANĂ

Büb(e)lein 322
 grüßsen lassen 211
 obduzieren 146

GRECĂ

ααωγαρης 289
 Α6α 327
 Ἀγχιαλ-, ἀγχίαλος 328
 Ἀνδρέας 292
 ἀνθεία 328
 Antheia 328
 ἀνθος 328
 αὐλή, αὐλεις 332
 Ἀχελ- 328
 βαβαί 328
 βάσκανος 328
 Ganymedes 327
 γενάρης 285
 Δαμᾶς 329

Διν 329
 Diomedes 327
 Diop(h)anes 327
 Ἡρόδωρος 329
 Ἡρώις 330
 Heron-,os 327
 Ἰππόμευχος 330
 ἱππέτης 327
 Karkos 327
 Moschoi, Moscheni 330
 Nicaenses 330
 παπαῖ 330
 Παυρακις 330
 σατρεῦ, σάτρης 331
 στόμα 331
 Στομιανός 331
 τοτοῖ 331
 Τρῶες 331
 Phanaces 331

ILIRĂ

Gibal 329
 Diasdinus 327
 Dusmanes 327

ITALIANĂ

mortaio 203
 ospitate 144

LATINĂ

Andreas 292
 -anus 160
 Aprilis 287
 arreptio 290
 Atius 327
 Augustus 289
 balb- 321
 Bassus 327
 brumarius 292
 calendarius, -a, -um 284
 cantabant 222
 carbo, -onem 38
 Caslus 327
 chorus 91

Constantinopolitanus* 160
 dormiba(m) 229
 Ersidius 327
 executorius 145
 extra- 205
 *extracuagulata 204
 Febr(u)arius 285
 ferus 318
 fiscus 85
 formica 38
 furuncellus 202
 glandem 203
 hospitalis 144
 impedicare 36
 incarr(i)care 38
 interrogamus 36
 kalendae 284
 lunae 290
 Majus 287
 Martinus 330
 Martis 290
 Martius 286
 Maximianus 329
 mensa 15
 mensis 290
 messarius 289
 mortarium 203
 Nogeto 327
 obduco 146
 operatorius 145
 phreneticus 318
 quando 36
 rapa, -am 290
 rapacio.-onem 290
 relicto 145
 ridet 35
 Silvinius Decibalus 329
 subiliare 207
 Trimontio 330
 veteranus 329
 vindemiatio, -onem 291

LATINĂ POPULARĂ

Augustus 289
 *glanda 203
 interguamus 36
 (in)viso 36

MAGHIARĂ

agygag 141
akasztó 92
ásal 53
barátkoztat 55
bástya 335
bedálltat 55
bebarangoltat 56
beboríttat 55
bebörtönöztet 55
becipeltet 56
becilálltat 53
becsavaríttat 56
becserepezet 55
becsípelt 55
becsomagoltat 56
becsukat 55
bediklálltat 56
beemeltet 56
beemléztet 56
beezüstöztet 55
befalaztat 55
befásíttat 55
befedet 55
befestet 55
befizettet 56
befoglaltat 55
befulltat 55
befűvesíttet 55
bégettet 57
begönggyöltet 56
begyakoroltat 56
begyűkerezet 55
begyűmösztöztet 55
begyűjtat 56
berek 88
béres 335
berk 88
bevezettet 53
bideskűt 95
Bikarét 78, 88
biztat 53
Boldogkő 78,90
Bosor 90
Buldugken 78,90
cínlerem 88, 95
csákó 93

csárda 120
csárdás 120
csaltoglat 53
csorgó 80
domb 82
elkoptat 53
elveszt 53
érlet 53
Erzsébet 110
-et 53
farba 82
fene 93
fényes 93
feredő 82
fosztat 53
fölkelt 53
Gorbófő 86
Gorbowelge 79
Gurbó 83, 92
gyaló 141
gyönörködtet 53
gyölör (-ni) 317
hágo 83, 335
halál 335
Hátsó Bosor 92
hibáztat 53
homlok 335
Imre 85
Inácz 92
József 111
irtóvőny 92
Kertbe 78, 90
kőhügtet 53, 57
láb 84
Magyar Thotfalu 77
Magyar Tólfalu 77
Magyar Totth falu 77
Magyar Tottfalu 77
magyaros 141
megnevezet 53, 57
mosat 53
Oláh Tólfalu 77
Olah Totthfalu 77
Olah Tottfalu 77
osztat 53
osztály 145
perget 143
pince 335

pince 335
ragadvány (fű) 147
rákos 85
rászedel 53
Rescsa 77
Récsa 77, 86
rét 87
soha 74
szármaasztat 53
Szelicse 75, 76
szidal 53
Szilvás 77
szelázi 91
szurus 88
-tel 53
temető 88, 95
Thotfalow 76
tő 87
től 76
Tólfalu 75
tout 76
Toufalu 76
Zaasfenes 93
Zelege 75
Zeleze 75
Zelethe 75
Zelliche 75

POLONEZĂ

Selišče 75

ROMINĂ

a) AROMINĂ

alunár 289
andreulu 292, 294
aprir 287
apriru 287
apriyir 287, 293
ayimăciune 291
brumaru 292, 293
cirșaru 288, 293
clnla 230
clntam 230
esimedurlu 291, 293

durîam 230
lunarlu 289, 294
mailu 288, 293
marful 286, 293
şurtul 286
yinar 285
yinarlu 285, 294
yi-macune 291, 293

b) DACOROMÎNĂ

A

-a 115, 116
 (a) *abate* 178
aberaşiune 28
abis 28
abrâc 70
abrôs 70
abundenfă 28
acastău 92
accepsiune 28
Achim 110
acoperişi 227
acuş 271
 (a se) *acuşa* 218
acuş-ă-i^m 217
Adalbert 110
Adám 110
ad'ăs 72
 (a) *adăpa* 46
 (a se) *adăpa* 46
 (a) *adormi* 54
aduna 216
adversar 28
aşeg 141
agiulă 156
ăgost 289
agust 283, 289, 293
agustar 289
ăgustru 289
aia 139
 (a) *ajunge* 135
aldă 72
aldămăş 72
Alexándra 110
Alexandrîna 110
Alexandru 97

(a) *aluneca* 45
 (se) *alunecă* 45
ameliorare 25
amărîşa 228
amli 221
Ampoiu 159
amûş 70
Ana 97, 111
Anastasia 97
Anastasiu 97
a anchela 46
András 110
andrea 292, 294
Andrei 97, 110
Angela 110
Angişi 110
Anton 97
Apa cu Grosu 88
 (a) *apăra* 50
 (a) *apărea* 48
april 294
aprilie 284, 287, 294
aprilu 294
aprod 71
aprofundat 25
apropişi 228
apucal de iele 317
ara 216, 223
arⁱ 217
ar^m 217
ardm^m 223
argument 28
arnéu 72
-aş 112, 116
 (a) *aşeza* 53
 (a) *aşlepta* 49
 (a se) *aşlepta* 49
-at 53
Atanasie 97
 (a) *alinge* 50
 (a se) *alinge* 50
-aşe 92
 (a) *auđi* 216
auđişt^m 230
agust 289
aur 302
Aurél 110
Aurélia 110

Aurica 110
 (a) *auzi* 135, 175
 (a) *avea* 45, 135
 (a se) *avea* 45
avuşie 28
avuşişa 228
-ărie 144
ăsla 139

B

babă 136
bacău 71
bădog 71
baionetă 175
balamuc 175
bălmoş 71, 73
Barbára 110
bardă 265
barşón 71
basca 335
Başcea 335
başlă 335
 (a) *bale* 216
batjocurişi 227
di băgărodifă 290
Bălăşa 110
bălaur 268
bândt 71, 73
Băndaşu 122
Băndăşoale 125
Băra 95
bărat 71
bărbînfă 71
bărtin 136
 (a) *bea* 46, 175
Bearc 79, 88
Belitu 121
Berar 335
bergeli 141, 143
bergli 141, 143
berlij 72
Bérta 110
Beşcu 91
beledă 70
Bicarl 78, 88
Bidoşcút 95

biriş 71, 73
Birişi 266
biscuit 302
blagosloviŃa 227
Blandina 110
blăstămat 269
blid 265
boală din rusalii 318
Boba 122, 125
Bocicor 121
Bocicoroaie 125
bocskor 121
bográc 71
бoгa 185
бoгaицe 185
boitár 72
Boju 77
Bolbore 122
Boloboc 121
Bomban 335
Bombaş 335
Bombos 335
bombu 335
Borbore 122
Borceag 124, 125
bórviz 72
Bostan 121, 122
Boşór 90
bólá 70, 87
bouşor 90
braşovean 178
braşoveanu 178
braşoveniile 178
brăzdar 265
Briciu 124
Brlnză 120, 125
brumar 283, 291, 292, 293
brumar cel mare 291, 292, 293
brumar cel mic 291, 292
brumărel, 283, 291, 292, 293
brumărel cel mic 291, 293
Bruno 110, 111
Bubuc 124
Bucalău 124, 125
Bucăloaie 124, 125
Bucin 90

bugál 266
buglá 175
bujor 90
Bujór 110
Bulducău 78, 90
Buleşti 125
bulféu 71, 73
bulftéj 71
Buli 122
Burdă 95
Burde 125
Burdea 120
bül'öc 73

C

Cacea 122
cafea 136
cájhá 71
čálě 72
Calea Ciurilii 80 ; ~ *Mo-*
canuli 80 ; ~ *Ra-*
chişuli 80, 88 ; ~
TăuŃuli 80, 88
calendar 284
Calu 120, 125
canibal 175
cap 136
caplaldn 71
cáplá 70
car 137
cařá-se, (sá) cařá 224
Cárol 110
Carolina 110
Carpini 80
carton 136
casă 136
castăi 92
cataramă 175
(să) cale 271
cauză 28
CăcăiŃarie 122
Cădăriřá 124
căldăuz 270
Căldare 120
Căldăreşti 125

Căldăruşă 120
Călin 110, 111
călindar 284
Căloaie 125
cămaşă 284
CănuŃă 122
Căocel 120
CăpăŃnă 122
căpău 266
căprăr 72
căraire 177
cărám 71
Cărbunişte 80
cărindar 284, 285, 286, 289, 293
cărindarŃ 284
cărindarŃu 284
a cărunři 268
căsulie 265
cătănă 70
cătreş 175
Căuaci 79, 88
căzál 71
ceahlău 71
cebălui 175
cela 139
cenuşer 288
(a) cerca 268
(a) cercela 46
cerişer 288
čelárnă 71
Celatea Felii 94
Celate 90
Ciardaş 120
Ciardăşeşti 125
Cicero 90
cinstiia 228
cioaclă 175
CioctrŃi 121
Cionc 335
Ciongana 335
ciopór 71, 266
Ciordăşoaie 125
ciorob 335
(a) ciorovăi 268
Ciorgău 78, 80, 90
Ciorgăuas 80

- cireaşă* 288
cireş 288
cireşag 288
cireşar 283, 285, 288, 289, 293, 294
cireşe 288
cireşel 288
cirişel 288
cirişer 287, 288
Citeru 90
cileşti 220
ciubla 175
Ciucalău 124
ciureşe 288
ciureşer 288
ciupă 175
ciupăi 175
ciupeli 175
ciutură 265
cizmă 70
clmp 137
clnd 18, 139
clnepa 90, 137
Clnepişte 90
cănlare 18
clnta 216, 223
clnluire 177
clnt-a-î^u 217
clntam^u 217
cănlare 18
clntau 230
clntăm^u 217
clnfi 220
chelur 266
Chelea 120
Cheleşti 125
chelindar 284
Cheloaie 125
chemeşă 284
chemului 175
Cherbea 78, 90
Chiaciche 335
Chicera 90
Chichi 124
chilim 265
Chioarla 120
(să) chiote 271
Chiselică 80
Christianus 335
cl'emⁱ 217
cl'em^u 217
Cleoambă 123
cleşte 280
clon 265
clutch 280
cneuz 266
Coardă 123
coárdă 70
Coasta Citerii; ~ Fagilor; ~ Morii 90
Coaslea 82
Coaslea Ierii; ~ Lichii; Lişoaii; ~ Moghii; ~ Pustii; ~ TarniŃii; ~ Tongosuli; ~ li Tomei; ~ Ursiuli 90; *Vezui- nilor* 91
cobtrău 72
coc 175
cocca 61
coccan 136
coceni 137
côciş 70, 73
Coconica 110
Cocoşel 123
Cocoşu 123
Codoi 122, 125
côjsimfo 71, 73
Colac 124
Colector 121
colompir 71
Colţ 82
Comanda 82
comănac 266
Comoară 91
consilia 145
consilier 145
a consta 48
Constantin 97, 110
Constantina 97
(a) consulta 50
(a se) consulta 50
contagios 28
Conventul de la Mândăştur 77
coperiş 268
coporău 71
cor 91
corabiă 228
Cordică 123
Cordoş 123
corhăz 72
Córiu 91
corlu 91
Coriolán 110
corlătă 72
cormán 72
cormánă 72
Cornél 110
Cornélia 110
corobejă 82
Corobiuță 82
Corominas 42
(se) crapă 49
cravată 175
(a) crăpa 49
Criste 335
Cristian 335
Cristina 335
Cristofor 335
Crucea 91
cruzica 228
cosalău 72
Costantin 98
coşară 71, 73
Cotu de price 82
côşdăoc 73
covăcie 267
Covrig 124
Cuba 140
Cuban(i) 160
Cubanez(i) 160
cubară 265
ăucău 71
cucuruz 137
Calcuşu Morarilor 82
culujeu 285
cujere 151
cum 139, 234
cuminte 28
(mă) cumpăniim 228
(a se) cumpăra 47
(oi) cumpăra 138
cumpărd 47
cuptior 228

*cupțior*¹ 228
cupțior^{1u} 288
cupțor 283, 285, 288, 290,
 293, 294
cuță-se (să) cuță 224
Curcoi 118
curma 82
Curmătura 82
curse(să)l^u 223
curș(ș)^u 223
curună 778
Custură 124
cușmă 265
cutezară 155
cuvîință 28

D

(a) *da* 50, 51, 55, 56, 57,
 58,
Daniél 110
David 110
dărab 70
de 137
De la Căuăcie 88
Dealul Crucii; ~
Gîrbăuți 91; ~
Rachișuți 82
Deasupra Hagăuți 82
decembre 293, 294
decență 28
dechembre 292, 293, 294
dechembre 293, 294
dechemvrie 294
decurgînd 175
dein 156
Deleni 88
Delia 110
delniță 137
Delniți 91
d'emănt 72
depărlare 28
dereș 70
(a) deschide 49
(a se) deschide 49
desferecă 286
Desmir 77

(a) *dezbumba* 268
Diacu 118
dî (dl) ș(ș)^u 223
dimineața 156
dintruclat 317
dintruiele 317
dintru-iele 317
d'intruiete 317
disensiune 28
distanță 28
d'itrujălă 317
d'itrujele 317
Dimbu Ciurilii; ~ *Mo-*
rii; ~ *Ogrăzii* 82;
 ~ *Stălăjii* 78, 91
dînsele 318
dîrlăi 175
dóbă 70
dóboș 70
Dochia 293
Döina 110
Dominic 335
domn 136
domniea 228
Domnița 110
domnu cu voi 190
dop 175
Dorgoș 122, 125
dormea 227, 230
dormița 228, 229, 230
Döru 110
Dos 82
dovadă 28
Dragomán 82
 'r
drăzňgșee 290
drum 136, 137
Drumu Boșorului 91; ~
Ciurilii; ~ *Clujului* 82;
 ~ *de la Mărina* 88;
 ~ *Feneșuți* 82, 91; ~ *Pus-*
tilii; ~ *Sălicii*; ~ *Vlahii*
 91
(a) duce 135
(a se) duce 49
(oi) duce 138
(or) duce 138
Duduioi 122, 125

dăglis 71
Dimitrie 291
Dumitru 97, 110
dumnezeu 136
După Deal; ~ *Garduri* 82
duroare 178

E

Ecaterina 111
Eduard 110
-el 112, 113, 115, 116
Elena 97, 111
Eleonóra 110
elicean 175
Elisabéta 110
Elișa 110
Emil 110
Emilia 110, 112
enuar 294
erași 127
eșiam 228
Etélea 110
Eufrosina 97, 110
Eugén 110
Eugénia 110
Eudochia 97
Eva 110
executoriu 145

F

(a) *face* 216
 (a) *face* 54, 55, 56, 57, 58,
 135
fac^u 217
faor 286
Farba 79, 82
Fața Cornilor 82
faur 286, 293
făc'am^u 217
făgădău 71
Făget 91
făurar 283, 285, 286, 293
făurare 285
făuroaie 286
febrar 286
februarie 286
fec^u 217, 223

fedelég 70
felešág 72
femeie 136
Feneş 79, 93
Ferdinand 110
('a) fereca 286
ferecă 286
ferecar 286, 293
ferece 201
Feredeş 79, 82
Părdă Feredeş 82
feregă 201
ferică 201
ferigă 201
feroăltă 202
fes 266
(a) fi 135, 138
(vor) fi 127
fid'eu 71
fier 202
fierar 286
firalic 318
firătic 318
fimorar 286
Fira 110
fire 318
flreş 318
firós 318
filece 270
Flintina li *Antoni* 92; ~
Băcişii 82; ~ *Beşculi* 91;
~ *la Boroş* 92; ~ *din*
Deal 82; ~ *su Fagi* 92;
~ *Faguli*; ~ *Ghighii* 82;
~ *la Inaşe* 91; ~ *Mare*
82; ~ *de la Piatră*;
~ *la Pruni* 92; ~ *Ți-*
ganilor 82
Flintinele 83
Flonciarii 124
flintă 266
Floare 110
Floarea 97
Florea 120
florar 283, 287, 288, 289,
293
Florin 110
fluiera 269

foc 136
fond 136
fondomént 70
fórint 70
frate 151
Francisca 110
(a) frecventa 47
frevuare 286
(se) fuge 48
(a) fugi 48
fugiea 228
fulău 175
Fundoaia 83
Fundu Boşoruli 92

G

Gavril 97
Găinaş 121
Găitin 110
gătătoare 147
găliea 228
Găzdacu 118, 124
gealău 141
genar 285
Georgina 97
gerar 283, 285, 294
gerleşdăuă 72
Gertruda 110
gestiune 302
ghenar 285
ghenare 285
ghenuare 285
Gheorghe 97, 110
Gherasim 110
Gheriu 128
Ghiafă Lală 92
ghinde 203
ghindi 177
ghitrui 317
ghiunce 288
Ghizela 110
gitrui 317, 318
gitruidă 317
gitrului 317
giudecătoriu 156

(a) giugiuli 47
(a se) giugiuli 47
giurală 156
giurui 317
Glă 124
Gtfeşti 125
Glfoaie 125
(a) glndi 135
glrbaci 265
Glrbău 77, 79, 86, 92
glrbov 83
Gligore 98
Goangă 123
gomboş 70, 73
goniea 228
gonija 227
Gorbo 79
Gordon 128
Gorgan 77, 83
goron 83
Goroniş 83
Gorostingur 92
grădină 284
grăija 230
gredină 284
Gredina Curjii 88; ~ *Dom-*
nească; ~ *Morii* 83
Grigore 97
(nu se) griija 227
grlu 137
Groapa Castăilor; ~ *in*
Rtluri 92; ~ *Poduli* 83
(a) groholi 267
Grăia 110
grumura 175
gulaş 71
găler 71
Gujghitu 124
Gura Văii 83
Gurbó 79
a gusta 289, 290
gustar 289, 290, 293

H

Hagău 78, 83, 92
Halău 79, 83, 88
Hănu 110

haraci 266
hárľă 70
ház-nă 70
hatman 266
hibă 70
Hilda 110
hintéu 71
hivgáyă 72
Hirb 124
Hlrloape 77, 92
Hodorog 124
hohér 72
Hoia 77
holba 120
holbău 120
honvéd 71
hormin 147
Hornoi 120
hrăniia 228
hrison 266
(a) hui 268
hulija 227
Hulpe 122, 125
husár 71

I

IAE 181
IAE 181
Iáncu 110
ianuar 285, 294
ianuarie 284, 285, 294
Iapă 120
iarbă 137
-icu 112, 115
-ică 112, 113, 115, 116
-icel 115, 116
-ici 115, 116
icoană 28
Icoáne 110
-ic 145
ięqweręni 71, 73
ielele 317, 318
ienuar 285
ięnyáriu 285
ieșija 227
Iepure 122

ierbar 283
Iérea 92
Ierlaș 92
Iertăoi 79, 92
Iertăoăiu 92
-ija 229
-ijai 229
-ijam 229
iléu 71
Ilie 97
Ilóna 110
imagine 29
imaș 137
impetuos 25
in 92
Inafe sau Inafele 92
indredă 292, 294
(a se) informa 46
ingîl 141
(a) intenșiona 45
(a se) interzice 48
(a fi) interzis 48
Ioana 97
-ioara 112, 116
Ion 97, 111
Iósf 111
Iosefina 110
Iréna 110
Irtoi 92
Isác 110
islogi 266
ispitiija 227
a isprăvi 136
istora 270
-ișor 112, 116
-ișoara 116
-ișa 112, 115, 116
-ișă 112, 113, 115, 116
Iľu 110
-iu 95
iubiija 227, 228
ingăr 137
Iúlia 110
Iuliána 110
iulie 289, 294
Iuliús 110
iunie 288, 294
Iustina 110

ivdr 175
izvod 266

I

Impărădăiea 228
Impărădăia 228
(a) imbăta 46
(a se) imbăta 46
Imboboci 49
În bot 88
În Laze 83
(se) Incălziija 227
Inclinoșată 268
(a) Inclina 46, 47
(a se) Inclina, 46
(a) Inerunla 136
Indredă 292
Indreaua 292
(să) Infloră 271
(a) Inflori 216
(a) Infrunzi 49
Ingenuncul'a 216
Ingîl 141
Ingrășe 224
Ingrășa 216
(a) Ingriji 49
(a) Innumăra 268
(a) Inspica 268
(a) Instruni 268
Între Drumuri 83
Între Păraie 92
Între Rîpi 92
Între Rupturi 92
(a) Intreba 135
Înfeles 28
Învăța 216

J

Jaca 123
jelujiija 227
jimbă 70
jirezi 137
jitrui 317
jłtrui 317
joardă 265

Joseni, 88
 județ 266
 jugastru 84
 Jugrâz 84
 ЖЕМЛЪТАТЪ СЪПЪИТЕАЕН, 181
 (a) junghea 268
 june 179
 iulrui 317

K

kefe 70
 kēīlcrēș 71, 73
 kēșel -ne 71
 kilinē 70, 73

L

La Atuniș 84
 La Baltă 88
 La Cocina 84
 La Crucea ai Nouă 88
 La Furci 84
 La Halău 84
 La Rupturi 92
 La Mărina 88
 La Mesleceii 84
 La Mori 84
 La Murari 84
 La Ovese 92
 La Pâr 92
 La Piatră 84
 La Prundari 84
 La Soci 84
 La Spini 84
 La Vale 88
 La Var 88
 Lab 79, 84
 Lădistau 110
 laiță 265
 lampe 270
 lanuri 137
 Largu 122
 lărmă 71
 ΛΑΥΓ 184
 Laurica 110
 Laz 77, 83, 92

Lazăr 97
 lăcrămași 268
 lăcuțița 227
 lămpăș 72
 (a) lăsa 55, 56, 57, 58,
 135
 (a) lăvui 268
 leat 266
 Leliță 125
 lelucă 84
 (a) lenevi 47
 (a se) lenevi 47
 León 110
 Léopold 110
 lepedeu 71
 Leske 77
 Lespezi 84
 ΛΕΥΓ 184
 Leucă 335
 Lia 110
 libd'idăuă 72
 Lidia 110
 (a) liului 267
 Livia 110
 Liviu 110
 Lița 110
 Locu Tauruli 93
 loitră 265
 Lona 77
 lotrii hiriși 266
 lovița 227
 (a) lua 50, 51
 luat din iele 317
 Lúcia 110
 (a) lucra 218
 lucra 216
 lucrezi 220
 Ludi 123
 Lúdvic 110
 Luminatul 335
 Luminița 335
 luna andrele; ~ andrelei;
 ~lui Andrei 292, 293;
 ~lui Anul nou 285;
 ~lui brumar; ~lui că-
 rindar; ~lui cireșar;
 ~lui cuptor; ~lui fău-
 rar; ~lui florar; ~lui

ghenare; ~lui indrea;
 293; ~indrelei 292;
 ~lupilor, 294; ~lui
 marș 293; ~lui noiem-
 brie; ~lui răpciun 293;
 ~lu sftntu Dumitru 291,
 293; ~lui sftntu Vasile
 293; ~taurului 287,
 294.

Lungu 120, 121
 luni 290
 Lupiște 84
 Lupu 120
 Lut 84

M

Mafălda 110, 111
 Magdaléna 110
 mai 283, 287, 288, 293.
 maire 177
 măișuș 71
 Majă 95
 mājă 71
 mătter 72
 mandulă 70
 mangăliță 70
 mărță 71
 Margarela 110
 Maria 97, 111
 Mariana 110, 111
 Marléna 110
 Mart 287
 marla 287
 Marla 110
 marle 287, 294
 martie 284, 287 293, 294
 Martlin 110
 Marș 283, 286, 293
 marși 286, 290
 mașină 136
 Matéi 110
 Matilda 110
 Maxim 110
 mazilea 228
 măgeruș 141
 măgulă 84

Măgulice 84
Măgura 84
mănăincă 156
Mănăstire 79, 84
Mâncel 93
(o să) mănince 138
măsălar 283, 289, 293
măselar 289
măselariță 289
măsur 269
mărit 268
mărsoc 43
mărlurisița 227
Mărțișor 286, 293, 294
Mătasă 121
Mălăsești 125
Mălăsoaie 125
me 156
mejdii 265
melesteu 72
meliță 265
Mera 77
mergă 156
(a) merge 45, 48, 49, 216
(se) merge 45
merg^u 217
merș'u 217
mesa 15
meselău 71
Milivoi 110
milere 85
Mina 110
mitralia 145
mitralier 145
Mihai 97, 98, 111
mână 18
mlnă 18
(a) mlnca 135
(a) mlnca 268
mlneșlegură 43
(a) mlnui 43
(a) mirăi 268
mirăie 269
mlrsoc 42, 43
mlru 42
Mlță 124
Moara li Ciagli;
~li Ghiorgioi;

~li Gușaii; *~li*
Leluchii; *~li Purdachi* 84
Moarfi 124
Modrogală 122
Moinile Răcenilor 79, 93
Moise 110
Mojar 122
mollu 267
Moga 93
Morminle 84, 93
(a) morminta 268
(a) morsoca 42
morsocal 42
morle 156
moș 136
moșic 151
moșie 136, 137,
mraniță 267
muia 216
mul'a 216
muncel 93
munți slhui 266
mură 84
Murgu 110
(a) muri 216
muștăr 71

N

nădă 71
nainte 268
năcaz 269
nădragi 265
(a) neca 268
nei-binda 268
nelnfelegere 28
nemeș 70
nemeșie 266
nemeșug 266
Nepotu 123
Nicolae 97, 111
nime 270
nistupal, -ă 292
noiembrie 291
noiemore 294
noiemorie 239
nople 156

nșave 185
numa 271

0

oaspe 144
oaspeți 144
Oaș 121
abdūce 146
abducție 146
(a) oblici 266
oborția 228
Obreje 77, 84, 93
ocărlța 228
ocheri 266
Octavian 110
octombre 294
octombrie 291
octomvrie 294
odvonită 143
ofili 146
Ogradă 85
-oi 144
Olga 110
Olimpia 110
Olimpiada 110
Om 136
omeni 156
omătosul 285, 294
omora 228, 229
(a) omoPl 216
omortța 228
omortțu 217
omortlm^u 217
omor^u 217
opai 265
operatoriu 245
opincă 136
optncă 136
(a se) opri 49
oprița 227
orăș 71, 73
orbecău 151
ormin 147
ormlnă 147
oródnic 146
orvălă 147

orvale 147
Oscar 110, 111
Osie 141, 335
osoi 144
ospălărie 144
ospăl 144
ospeș 144
ospelărie 144
ospeșărie 144
ospitaliă 145
ospitalier 145
ostăi 145
ostăv 145
ostentatoriu 145
osterie 145
otavă 137, 265
otvonită 144
oveli 146
ovelitoriu -oare 146
ovese 270

• P

paharnic 266
paltău 71, 73
palincă 71
păloș 70
pană 86
Pană 335
Pandor 124
pânglică 71, 73
pancova 72
păpistăș 72
păprieă 70
Paraschiva 97, 110
(a) parveni 25
Pascu 123
Pașcalău 123
Patu 77
Pavel 97, 110
Paul 98
păduire 177
Păgubașu 121, 125
pălea 61
pălineă 71, 73
pămînt 137
Pănufă 335
păpălău 71, 73

părechi 269
părete 269
(a) păși 216
Pășcălești 125
Pășcoale 125
Pășunea Vitelor 86
(a) pătrunde 49
Pășitu 123
păziia 228
Pădurea Bisericii 93; ~ *li*
Ceacău, 93; ~ *Cetății*,
 90; ~ *Ciurilii*, 85; ~ *În*
Drum, 93; ~ *Gurinării*;
 ~ *Imbrii*, 85; ~ *Fene-*
șului 79, 93; ~ *Fisco-*
șuli, 85; ~ *Foștilor*
Iobagi 93; ~ *Mileruli*
 85; ~ *Plopilor*; ~ *Plă-*
poasă 93.
Părău Fața Cornilor; ~
Dragomanului; ~ *Guri-*
nării; ~ *Faguli* 85;
 ~ *Făgetuli* 93; ~ *Fere-*
deuli; ~ *cu Florile*;
 ~ *Mașculi*; ~ *Măgurii*
 85; ~ *Plopilor* 93;
 ~ *Rotaruli*; ~ *Rîmleșii*;
 ~ *Racosi*; ~ *Rău* 85;
 ~ *Sîlnjeni*; ~ *Tămă-*
șoali; ~ *Vădușuli* 86
Pe Părău 88
Pe Pod 86
Pe su Soci 86
Pe Suruș 88
Pe Vale 86, 95
Pe Valea Pustii 91
Pe Vîrșu Dealului 86
peatră 269
Peana 86
pécie 70
perjă 175
Persida 110
Petra 98, 110
Petraș 335
Petria 97
Petru 97, 111
piaf 270

pietlar 93
Pietrari 93
Pietriș 88
Pichet 93
Pilat 123
Pipă 121
piscalău 72
pistol 175
pitac 266
(a se) plrgăli 143
(a se) pîrli 143
Plesca 77
(se) plesnește 49
(a) plesni 49
Pleașcă 123
Plăș 86
Plășa 93
Plășă 121
Plășești 125
Plășoale 125
plug 137
Plutașul 124
pod 93
Poderei 77, 93
Podereu 93
Poiana 94
Poiana Boroșuli 94
Poiala 94
Poienile 86
Poienița Filipeștilor 94
Poiu Mare 94
Poiu Mic 94
pogăce 71, 73
(a) pologi 268
pónvă 70
Popică 121
Popicești 125
porecliia 228
(se) pornește 48
(a) porni 48
postîja-se 227
potică 70
poticăroș 71, 73
potrivnic 28
potșîeg 71, 73
pravilă 266
(a se) prăji 143
prăpastie 28

(să se) prăvălă 271
 prea evangheliia 155
 prea lege 155
 prer 287
 pricină 28
 prle 287
 priel 287
 prier 283, 287, 293
 (a) privi 50
 prindzlia 230
 (a-și) propune 45
 prorocija 227
 prudent 28
 Prunișori 94
 (să) puje 224
 pui 221
 Puiu 123
 Puiești 125
 Puioaie 125
 pundar 84
 (a) pune 55, 56, 57, 58,
 135, 224
 (se, să) puje 224
 Pupa-ză 124
 Purcelu 124
 purpur 269
 (a) purta 136
 pústă 70
 Pustă 77, 94
 Pușumă 123
 Pușumești 125
 Pușumoiaie 125
 (a) pulea 135

R

Rachila 110
 Radu 110
 răboj 175
 Răcea 77, 79
 86, 93, 94
 răgace 175
 răgădăie 147
 rămtne 224
 rămihind 226
 rămln 217
 rămti 221

(să) rămlje 224
 (a) rămtne 216
 (se, să) rămtne 224
 (a) rămtnea 216
 rămtnea 224
 rămtln^u 217
 răpciugă 290
 răpciun 290
 răpciune 283, 290, 291, 293
 răpciuni 291
 răpiciune 290
 răpija 227
 răsărija 228
 (a se) răsturna 48
 (a fi) răsturnat 48
 rălăcire 28
 răvaș 175
 răzef 71, 73
 (a) răzbuna 46
 răzor 136
 Răzoru Mare 86
 Recea 94
 Regina 110
 restilui 25
 Riconie 123
 Rimelea Mare 79, 87
 Rimelea Mică 79, 87
 (a) ride 216
 rld^u 217
 rindunea 270
 Rlpa Gheorgheții 95
 Rîpă 121
 Rlpești 125
 Rlpoaie 125
 rlș^u 217
 Rltlu Bolduli 94; ~
 Brlnăuoaiei 87; ~
 Penii 79, 87; ~ li
 Precu 94; ~ Puturos; ~
 Socilor; ~ Tămășoaiei 87
 Rlturi 94
 róde 70
 Rodica 110, 111
 Romulus 110
 (a) roura 268
 Rovina 77, 87
 Rozalia 110
 rudaș 78

Rudolf 110
 Ruja 110
 (a) rupe 136
 Rupturi 87
 rusalii 318
 Rusalin 110
 Rusalina 110

S

sabiea 228
 ságă 70
 salamă 270
 (a) saluta 46, 47
 (a se) salva 49
 Samfir 98
 sal 136, 137
 сѦ ЛЕ ПАЛТЪСКѦ 184
 сѦ ТРѦСКѦ 185
 Săcădate 124, 125
 Săcuiești 125
 Săcuii 125
 săcure 269
 Sălicea 75, 76, 86
 Săliște 75, 76
 sâmbădău 266
 sâmlnă 137
 sârântoc 267
 scăloi, 175
 (a) scăpa, 49
 Schalk, 280
 schintei, 269
 scolⁱ, 217
 (a) scri, 271
 scrija, 228
 scuipija, 227
 Scumpu, 123
 (a) scurma, 136
 se 45, 50
 Sebastian, 110
 secerător, 283
 secembre, 294
 Semî, 121
 semn, 28
 septembrie, 291
 Serună, 335
 sever, 25

(nu mă) sfilija, 227
 sfintele, 318
 sfintul Vasile, 285
 Sfrtrială, 124
 Siliste, 75
 Silvia, 110
 Simileana 110
 Simion 110
 simplom 28
 sireac 269
 Siliță 124
 slinția, 230
 slni 127
 (a) slsti 267
 (să se) sloboadă 138
 slovac 76, 77
 (a) sloveni 268
 slovă 266
 souge 43
 Souia 123
 socăciță 147
 socotija 227
 Sofia 97, 110
 Soldan 124
 Solomon 110
 sômorușliff 71, 73
 sostiia 228
 sosșia 230
 Sopor 77
 Sorlicești 125
 Sorlicoale 125
 sôtet 73
 softie 178
 sovilla 43
 (a) spurge 49
 sperlă 266
 Spoiata 94
 Spoiete 87
 (a) spori 136
 spun 217
 (a) spune 135
 spun^u 217
 (a) sta 48, 49, 135
 (se) slă 48
 Stălaia 91
 stănină 175
 stăplnea 229
 stăplnea, 228

stei 266
 Stela 110
 stelnită 266
 sti Vasile 285
 stlnjenel 87
 Stlnjeni 87
 slăpurele 156
 Stolna 77
 Strada Băreni; ~ Joseni;
 ~ Măjeștilor, 95
 straiță 120
 străgheată 205
 Străiferu 120, 125
 străluc 271
 Strănulă 290
 (a) striga 135
 Strimtura 87
 Strimluri 94
 strugur 270
 strujea 266
 strungă 206
 Su Cetate 94; ~
 Coasta Morii 87; ~
 Fagi 94; ~ Groupa Poduli
 88; ~ Hagău 87; ~
 Lespezi 87; ~ Lut 87;
 Moga 94; ~ Morminte
 94; ~ Pleș 87
 sūcă 71
 Suceag 77
 suficient 25
 Sulandrau 24
 (a) supăra 45
 supăraire 177
 Surdu 121
 surulca 43
 Suzana 110
 sze lye pletyászke 184

S

Șandor 110
 salră 71
 Șchiopu 121
 Semi 121
 șlfon 70, 73, 74
 șifone 74
 șleau 75

șorlic 120
 șotet 73
 Șotică 124
 șoarec 270
 șohan 70, 73, 73
 șogor 72
 Ștefan 97, 110
 Ștefania 110
 (a) ști 135
 știră 207
 Șulandrau 125
 șurd'eu 72

T

tac^u 217
 taile 177
 taire 177
 talpă 71
 Tanasie 98
 Tașiana 110
 (a se) tărăgăna 48
 Tărlfos 122
 Tărlfosu 125
 Tăușor 94
 Tăul 76, 77
 Tăuși 75, 76, 77; ~ i
 Rominești; ~ i
 Ungurești 77
 (a) trebui 135
 tăciunari 291, 294
 tăciuni 291
 tăcuț^u 217
 tăietor 283
 tăl'a 216
 tăl'em^u 223
 Tănase 110
 Tău cu Botile: ~ fără
 Fund; ~ Mare; ~ cu
 Mesleceeni 87; ~ Măguri
 88; ~ Popii 94; ~ cu
 Trestia 87
 Teleoacă 124
 Temeteu 79, 88, 95
 Teodor 97, 98
 Teodora 97, 110
 Terézia 110

Tibéria 110
Tibériu 110
tieluil 302
Tigae 118, 124
 τινεφαε 185
tingire 265
Tiuliuruză 123, 125
Tințirim 95
Toma 110
Tipsie 124
Tinta 123
(a) țirl 136
tlăharii 156
tobă 70
locană 71, 73
locmu 271
-lor 146
lör'âyă 72
tot 77
Traian 110
Trandafir 110
Tranș 110
(a se) trăi 50
Trăilă 110
trebe 271
trebujița 227
treierător 283
treile 156
Trifu 110
trocar 178
Tudora 110
tulai 72
tulnic 266
tuluc 70
Tur 77
Turnu 94
turmă 137
turtură 175
lușină 175

T

(a) țasă 216
țăcălie 175
(a) țeace 216
Țică 96
Țiglan 121

(să) țije 224
țiju 221
ți(fl)ne 224
ținea 216, 224
ți(fl)ălnă 226
Țintirim 79
Țintirimb 88
Ținți 121
Țințiluc 121
țiu 221
(a) țiol 266
Țicla 79, 96
Țințar 121
țl 270

U

uiagă 70
(a) uila 135
utn 156
ulcieă 136
(a) umbra 135
(a) umple 216
unde 139
undrea 285, 292, 294
unție 141
uniii 270
uriei 269
Urieșul 121, 125
(a) ur 216
urțu 228, 229
ursoi 91
uscat 283
-uș 112, 115, 116
-ușă 115; 116
-ușor 115, 116
-uț 112, 113 115, 116
-uța 112, 115, 116

V

vaci 137
vaiiugă 71
valău 72, 83
Valburga 110

Valea Celății; ~ *Fetii* 95;
 ~ *Gtrbăului* 83; ~
Gtrbăuli 88; ~ *Limhice* 95;
 ~ *Mare* 88, 95; ~ *Mie-*
rie; ~ *Poenișii*; ~
Pustii 95; ~ *Sălcii* 88
Valeria 110
vanitate 25
vantură 175
Vasilea 97
Vasile 97, 111
văson 71
vatră 136
Vaucă 123
vădița 227
văd 217
vădău 217
văjuga 73
(a) vâlmăși 268
vâlmălag 91
Văruște 88
văzu 155
(a) vedea 135, 216
ved'am 217
velver 175
venea 229
(a) veni 216
venița 217
veniș 217
Veronica 110, 111
Vezuini 95
Vichente 110
viclean 70
Victor 110
Victoria 110
vija 228
(a) vije 216
vin 217
vin 217
vinars 136
vinde 47
vine 224
vinind 226
Vioara 97
Viorea 98
Vioreca 110
viza 216
Vișlea 77

viș(ș)^m 223
 Vițan 124, 125
 vitrui 317
 (a) vizita 47
 vite 137
 vlcele 265
 vrlute 266
 Vtrou Hagăuli; ~ Pustii
 95
 Vladimir 110
 Vlaha 77
 vocobloc 70, 73
 voșogă 71
 vornic 266
 (a) vorovi 266, 268
 voroviia 228
 vrălos 156
 vrea 228

X

Xenia 110

Z

Zaharia 110
 Zalustra 110
 Zamfir 97
 Zamfira 97
 zăblău 72
 Zădăloarea 88
 zădar 269
 zădarnic 269
 zădărniciuni 290, 291
 zădărniciuni 290
 (am) zădărniciuni 290
 zădrăvi 290
 zădrăvăna 290
 (a) zice 135, 228
 zidiiaj 228
 zimfi 175
 ziuă 136
 Zorebișten 123
 Zorița 110
 (a) zumzăi 268
 zurgăluu 71, 73

ISTROROMÂNĂ

a 198
 aeroplan 192
 aflajam 230
 albira 195
 aprilu 294
 ard 199
 asera 199
 aveia 230
 d 210
 an 210
 încărkă 38
 dnel'eyă 205
 dnmestl 209
 dnmisu 36
 dntrebu 36
 drde-se 35
 drjau 39
 drmd 195, 199
 art 39
 bābifa 202
 bārv 200
 bārvic 200
 bārvicu lu domniču 200
 bārvu 200
 bārvu lu domniču 200
 bārvu lu domnu 200
 bāt 202
 bātiču 202
 blātdān 35
 blātdn 35
 hovič 200
 bociču lu domniču 200
 boșca 195
 boșcă 195
 brāv 200
 brec 195
 brenta 200
 briy 195
 buru zi 190
 camijon 192
 cānița 200
 ēāra 195, 200
 cāre 201
 carl'ă 195
 cār'l'i 210
 cāsa 194
 cāsā 194

cāsel'ej 195
 cāș 213
 cāre 195
 cārelui 195
 čel'ă 195
 čelița 195
 čeloră 195
 čelvă 195
 čeldte 195
 činč 189
 čirkac 195, 202
 čiru 189
 codru 195
 cornar 210
 copāj 195, 199
 crepā 213
 čudā 201
 čudā 201
 cuhāj 192
 čur 201
 čurl 201
 cuvintā 195
 cvādrndr 206, 213
 dān 191
 dāasca 205
 demunt 201
 dobāndi 35
 dobnđi 35, 37
 dolina uscātā 195
 domniču 200
 domnu 200
 drāg 191
 drācule 195
 fāreč 201
 farecā 201
 Fāreča 201
 fāreče 201
 fečorilor 195
 fečorule 195
 ferbrtwdr 286
 furičē 195, 202
 furičel' 202
 furniga 38
 ganāj 195
 gl'inda 203
 gl'indā 203
 gl'inde 203
 greda 205

goniġa 230
 grād 195
 ġārbā 202
 iārnā 202
 ĵenuāru 294
 ĵāni 288
 ĵejānġi 197
 ĵejānski 197
 ĵenuār 285
 ĵlġiġa de cl'ept 203
 känd 36
 kārbur(e) 38
 k^lġstl 36
 k^lnd 37
 lasā pozdravī 211
 leġie 203
 leġiġā 203
 linguriġā 203
 linguriġe; -riġ 203
 maġamānt'e 209
 maġ mund 201
 mai viġe 195, 201
 māvriġa 200
 mlseġu 189
 miza 195
 mlziġa 195
 ml'd 202
 ml'āre 202
 mōdġu 288, 293
 mōdārcū 287
 mōdārcū 287
 moġ 190
 mpledekā 36
 mul'āre 201, 202
 mul'āre 201
 mun(d) 201
 mun(t) 201
 muntār 203, 204
 murl 213
 muzl 213
 naġaġuġ 192
 nās 189
 niċur'l'ā 195
 niġ 209
 noġtri domāl'i 197
 ntrebām 36
 nunġ 204
 nunġi 204

osc 200
 oscu 195
 oste 195
 pāna 195
 polōc uscāt 195
 pārvī 35
 plaġtenca 200
 po ĵejānsu 197
 poġdi 210
 (po) misliġa 230
 pomuntl 204
 pomuzl 213
 po nāġe 197
 po nāġu 197
 poġtriġl 213
 posvel'ā 206
 proċuri 201
 prvi 35
 punte 204, 205
 raġ 212
 rāġe 202
 rāmā 199
 ġde se 35
 rescl'ide uġa 193
 rilāġ 199
 rumaġez 197
 rumer 197
 rumūn 197
 rumuñ 197
 rumuñski 197
 saca 213
 sapā 199
 sūra 189
 (ġel'se) sastajescu 192
 scānd 195
 scandtē 195
 scandit' 195
 scandiġ 195
 (ġel'se) scupl'ūġs 192
 sēdām dān 191
 seminġa 189
 setebāru 294
 silniġi 201
 slndē 36
 slndēġu 36
 smolāġ 200
 strāmb 206
 strāγl'āta 205

striġā 189
 striġl 213
 strunġa 206
 svel'ā 206, 207
 šārpe 202
 šcula 189
 šlirca 207
 telegrām 192
 lirar 207
 tirer 207
 tārziġc 207
 tārziġc 207
 tġziġe 207
 lucāġ 213
 ġāre 201
 ġeliġa 195
 ġirġac 195, 202
 ġiru 189
 urma 207
 usiri 205
 vāle uscātā 195
 vavie 210
 vārtu 36
 vedeġam 230
 veriġa 230
 vtrhu 36
 vlah 196
 vlaški 197
 vġllāru 36
 vojscā 195
 wosc 200
 zell 210
 zezelll 209
 zmuntarāġ 204
 zmuntl 203, 204

MEGLENOROMINĀ

ċiriġar 293
 cāntam 230
 cāntay 230
 culuġeġ 294
 durmġam 230
 juni 179
 maġu 288, 293
 marla 294
 mesu 290

mesu di bāgārodiā 293

mesu di cristovden

Nicola 292

nistupati 292

nucul'u 292, 293

pril'u 287, 293

seica 286, 294

sānmedr 291

snoparu 289

RUSĂ

— *a* 163

— *anka* 163

— *an̄* 163

— *ana* 163

— *ara* 163

— *aua* 163

— *ay* 163

— *be* 163

— *eaka* 163

— *eika* 163

— *euka* 163

— *en̄* 163

— *eta* 163

— *eto* 163

— *eç* 163

— *echa* 163

— *ik* 163

— *in̄* 163

— *ita* 163

— *ima* 163

— *iua* 163

— *iça* 163

— *icu* 163

— *iça* 163

— *içe* 163

— *icu* 163

— *ka* 163

kurgan 83

lojseca 203

lopni 49

— *la* 163

— *lika* 163

— *ia* 163

— *o* 163

— *oa* 163

— *osa* 163

— *oso* 163

— *oska* 163

— *oe* 163

— *ouka* 163

— *ota* 163

— *oua* 163

— *ocka* 163

пломадити 41

редуша 147

— *ça* 163

уро 146

— *ya* 163

— *yua* 163

уродник 146, 147

уродина 146

уродлив 146

— *yt(a)* 163

— *yi* 163

— *iuia* 163

— *ca* 163

— *ya* 163

— *agka* 163

— *anka* 163

— *ata* 163

DIALECTUL SĂSESC

brägel 143

prägel 143

SCITO-SARMATICĂ

Abragos 327

Agathiros 327

Dalosios 327

Dalosacos 327

Zalzos 327

SÎRBĂ

Seličani 75

seliše 75

odvodnica 144

SÎRBOCROATĂ

āeroplān 192

babica 202

blatan 35

bājži 200

četrdeset 210

dōmāci 197

kamiōn 192

kōpati 199

kvārnr 210

krfv 206

krstili 36

lāžica 203

l(u)žičica 203

maurica 200

mōrlār 203

mūnlār 203

pāprāt 201

pāsak 200

pāsič 200

prvi 35

rīlac 199

rjav 39

rl 39

smōlati 200

skupljati se 192

vosak 200

vr 36

vt 36

vtlar 36

zažleti 209

železo 202

želeti 209

žlčica 203

SLAVĂ

aprilij 287

bač 197

bogorodica 290

božur 90

Cristovden 291

dobāndi 36

dobodq 35

dobyti 35

gen(v)arij 285

grübū 83
ijulij 289
januarij 285
junuari 285
jenqr 285
kriwū 206
lažu 83
lūžica 203
martij 287
mōliti 204
Obres 85
obrēžije 85
Obrys 85
ograda 85
po mōliti 204
**r_li iškē* 86
**seliēc* 76
sōditi 36
šumōliti 204
Vbres 85
Wbres 85

TRACĂ

Aisepos 330
Amlaidina 327
Arisen- 328
Arlidon- 328
Aladis 329
Autosanis, 328, 332;
Aulozanos 333
Aulu- 332
Aulucentos 328, 330, 332
Auluden-(?) 333
Aulusios 328, 332
Aulusanus 333
Bargos 328
Barnaiois 328
Barsos 328
-baza 328
Bederiana 328
-beistas 332
Bandarites 328
Bistles 328
Bisthaiois 329
Bisthas 328
Bisthon 329

Bilus 329
Bubentis Thursae 329
Callatianos 329
Cantabaza 328
Capomalba 330
Cerdoza 330
Comozaos 330
Corden- 330
Cosenis 330
Cotes 330
Cutiunis 330
Daizi 330
Daleinos 329
Dalutius 329
Darnithilthi 329
Decebalus 331
Degis 329
Degistion 329
-denthēs 332
Derso 329
Dilizetmis 328
Dilliporis 329
Dintarion 329
Disdozis 329
Dizapolis 330
Dizasscos 329
Dizoboteles(?) 329
Dobrates 329
Doranis 329
Dorzinthes 329
Dosaen- 329
Droles 329
Ebrylas 329, 331
Edetzio 329
Gelaseinos 329
Gelbes 329
Gilpil 329
Giltas, Gitis 329
Guras 329
Hypanis(?) 331
Magutis 330
Maiozara 330
Maltha 330
Manibazos 330
Manimazos 330
Margulas 330
Mariandyni 330
Maupus 330

Medestos 330
Medices 330
Medisarsa 330
-menes 332
Mestypaibes 333
Mezenai, Mezenit(?) 327
Milliare 330
Mocapolis 330
Mucapa 330
Mucatius 329, 330
Mucazos 330
Nescenis 330
Nisconis 330
Orsabaris 330
-paibes 332
Paisis 330
-por, -poris 332
Porobonus 330
Pulinga 330
Rabeston 330
Raicoses 330
Razdos 330
Rigozus 331
-sanus 332
Satocos 331
Scarinius- 331
Scinzeries (Scinzerenos) 333
Scorilo 331
Scozos 331
Scyllestes 331
Seuthes 328
Sgulamenos 331
Sisomarce 331
Susan 331
Tabusus 331
Taranis 331
Tarsa 329
Tarsanus 331
Taruthinas 331
Tatasis 331
Tattario 331
Terepes 331
Terio 331
Teriolus 331
Thamarcus(?) 331
Tiamarcus 331
-tra, -tralis 332
Tzimius 331

Tzilo 331 .
Zalmodegtkos 329
Zamolxis 329
-zanes 332
Zalidis 329
Zeial- 329
Zeilas 329

Zelmutas 329
Zercion 329
Zerula 329
Zgulamenos 331
Ziles 329
Zipa 330

Zolles 329
Zurobara 327

UCRAINEANĂ

Selyšče 75
Selište 75

*Revista publică studii și cercetări din domeniul lingvisticii
(în special din acela al lingvisticii românești), precum și
recenzii la lucrări din același domeniu.*

E R A T Ă

Pagina	rîndul	<u>în loc de :</u>	<u>se va citi :</u>
199	15 de sus	<i>anebo</i>	<i>a nebo</i>
204	13 de jos	<i>Col-s</i>	<i>Colă-s</i>
204	9	<i>Rječnik... jezik Jugoslavenskyu</i>	<i>Rječnik... jezika, Jugoslavenske</i>

Tzito 331
Zalmodegikos 329
Zamolxis 329
-zanes 332
Zalidis 329
Zeial- 329
Zeilas 329

Zelmutas 329
Zercion 329
Zerula 329
Zgulamenos 331
Ziles 329
Zipa 330

Zolles 329
Zurobara 327

UCRAINEANĂ

Selyšče 75
Selište 75

*Revista publică studii și cercetări din domeniul lingvisticii
(în special din acela al lingvisticii românești), precum și
recenzii la lucrări din același domeniu.*

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate, pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe. Figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceluiași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Citarea bibliografiei în text se va face în ordinea numerelor. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Autorii au dreptul la un număr de 50 de extrase, gratuit.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Correspondența privind manuscritele, schimbul de publicații etc. se va trimite pe adresa comitetului de redacție Cluj, str. E. Racoviță nr. 21.

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI R.P.R.

- * * Gramatica limbii romine, ediția a II-a revăzută și adăugită, vol. I, 440 p., 18,50 lei,
vol. II, 592 p., 26 lei.
- IORGU IORDAN, *Lingvistica romanică, Evoluție-curente-metode*, 440 p., 25,70 lei.
- IORGU IORDAN, *Toponimia românească*, 582 p., + 1 pl., 34 lei.
- Sub red. acad. IORGU IORDAN, *Crestomația romanică*, vol. I, 884 p. + 25 pl., 35,50 lei.
- AL. ROSETTI, *Istoria limbii romine*, vol. II, *Limbile balcanice*, ediția a III-a revăzută și adău-
gită, 148 p., 4,55 lei.
- AL. ROSETTI, *Istoria limbii romine*, vol. III, *Limbile slave meridionale (sec. VI—XII)* ediția
a IV-a, revăzută și adăugită, 165 p., 4,55 lei.
- AL. GRAUR, *Etimologii românești*, 194 p., 5,15 lei.
- TACHE PAPAHAGI, *Dicționarul dialectului aromân general și etimologie*, 1264 p. + 36 foto-
grafii originale, 1 schiță, 1 hartă, 72,60 lei.
- N. A. CONSTANTINESCU, *Dicționar onomastie române*, 470 p., 23 lei.
- * * Probleme de lingvistică generală, vol. IV, 204 p., 8,20 lei.
- * * Fonetica și dialectologie, vol. IV, 368 p., 15,10 lei.
- * * Cahiers de linguistique théorique et appliquée, 1/1962, 257 p., 9,10 lei.
- * * Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română, vol. III, 296 p.,
11,30 lei.

CL, anul IX, nr. 2, p. 165—376, Cluj, 1964